

ΕΠΙΔΗΜΙΟΛΟΓΙΚΗ ΈΡΕΥΝΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΑΚΟΠΟΙΗΣΗ ΚΑΙ ΠΑΡΑΜΕΛΗΣΗ ΤΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ ΣΤΑ ΒΑΛΚΑΝΙΑ

BALKAN EPIDEMIOLOGICAL STUDY ON CHILD ABUSE & NEGLECT (BECAN)

FP7 DG-RESEARCH [Contract No: HEALTH-F2-2009-223478]

ΕΓΧΕΙΡΙΔΙΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ & ΟΔΗΓΟΣ ΈΡΕΥΝΑΣ ΓΙΑ ΤΑ ΤΡΟΠΟΠΟΙΗΜΕΝΑ ICAS-T-CH & ICAS-T-P ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΑ

Κ. Πετρουλάκη, Α. Τσιριγώτη, Γ. Νικολαΐδης

Ινστιτούτο Υγείας του Παιδιού
Διεύθυνση Ψυχικής Υγείας και Κοινωνικής Πρόνοιας
Κέντρο για τη Μελέτη και την Πρόληψη

Αθήνα, Αύγουστος 2010

Ο "Οδηγός της Έρευνας BECAN" δημιουργήθηκε με τη χρηματοδότηση από το 7^ο Πρόγραμμα Πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Επιτροπής (FP7/2007-2013).
Αριθμός Συμβολαίου No HEALTH-F2-2009-223478

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α. ΤΑ ICAST-C & ICAST-P ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΑ	5
A.1. Ποιος κατασκευάζει τα Ερευνητικά Εργαλεία ICAST;	5
A.2. Γιατί να δημιουργηθούν διεθνή εργαλεία για την πειθαρχία και την κακοποίηση;	5
A.3. Γιατί είναι σημαντικά τα εργαλεία αυτά και γιατί είναι σημαντικό να χρησιμοποιούνται όμοια εργαλεία;	7
A.4. Ποιος μπορεί να χρησιμοποιήσει τα εργαλεία ICAST;	7
A.5. Πως ορίζεται η βία ή η κακοποίηση στα εργαλεία ICAST;	8
ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β. ΕΠΙΔΗΜΙΟΛΟΓΙΚΗ ΈΡΕΥΝΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΑΚΟΠΟΙΗΣΗ & ΠΑΡΑΜΕΛΗΣΗ ΤΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ ΣΤΑ ΒΑΛΚΑΝΙΑ (BECAN)	9
B.1. Η Μεθοδολογία της Επιδημιολογικής Έρευνας	9
B.2. Δειγματοληψία	10
B.3. Προπαρασκευαστικό Στάδιο της Επιδημιολογικής Έρευνας	14
B.3.1. Άδεια Χρήσης και Μετάφρασης των Ερευνητικών Εργαλείων	15
B.3.2. Τροποποίηση και Μετάφραση των Εργαλείων	15
B.3.3. Πιλοτική Έρευνα	16
ΚΕΦΑΛΑΙΟ Γ. ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ	19
Γ.1. Προσόντα Ερευνητών/-τριων	19
Γ.2. Εκπαίδευση Ερευνητών/-τριων	19
Γ.3. Συντονισμός της Έρευνας Πεδίου	22
Γ.4. Οργάνωση της Έρευνας στα Σχολεία	24
Γ.5. Οργάνωση της Έρευνας σε Παιδιά που έχουν Εγκαταλείψει το Σχολείο	28
Γ.6. Προετοιμασία των Υλικών των Ερευνητών/-τριων	28
Γ.7. Έντυπα Αναφοράς των Ερευνητών/-τριων	31
ΚΕΦΑΛΑΙΟ Δ. ΔΙΕΞΑΓΩΓΗ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ	34
Δ.1. Χορήγηση των Ερωτηματολογίων ICAST-CH και ICAST-P	34
Δ.1.1. Αυτο-συμπληρούμενο Ερωτηματολόγιο	34
Δ.1.2. Δομημένες Συνεντεύξεις	35
Δ.1.2.1. Προετοιμασία της Συνέντευξης	36
ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ε. ΜΕΤΑ ΤΗ ΣΥΛΛΟΓΗ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ	38
E.1. Έλεγχος της Ποιότητας των Δεδομένων	38
E.2. Ασφάλεια των Δεδομένων	38
E.3. Εισαγωγή Δεδομένων και Κωδικοποίηση	38
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΣΤ. ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΔΕΟΝΤΟΛΟΓΙΑΣ ΚΑΙ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ	40
ΣΤ.1. Ζητήματα Δεοντολογίας	40
ΣΤ.1.1. Απόρρητο και Εμπιστευτικότητα των Πληροφοριών	42
ΣΤ.1.2. Μερική Απόκρυψη του Πραγματικού Σκοπού της Μελέτης	42
ΣΤ.1.3. Δικαίωμα Άρνησης Συμμετοχής και Απόσυρσης από την Έρευνα	43
ΣΤ.1.4. Συναίνεση κατόπιν Ενημέρωσης	43
ΣΤ.1.5. Αποσαφήνιση της Μελέτης	44
ΣΤ.1.6. Φύλαξη & Πρόσβαση στα Δεδομένα	45
ΣΤ.1.7. Περιγραφή της Μελέτης Δημοσίως	45
ΣΤ.2. Ζητήματα Ασφαλείας	45
ΣΤ.2.1. Εποπτεία και Παρέμβαση σε περίπτωση Κρίσης	45
ΣΤ.2.2. Αντίδραση σε περιπτώσεις ΚαΠα Παιδιών	47
ΣΤ.2.3. Ασφάλεια Συμμετεχόντων/-σων και Ερευνητών/-τριων	49
ΣΤ.3. Τι κάνετε εάν....	50
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	52

ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ ΤΗΣ ΔΟΜΗΣ ΤΟΥ ΕΓΧΕΙΡΙΔΙΟΥ

Το Εγχειρίδιο αυτό, το οποίο δημιουργήθηκε στο πλαίσιο του Προγράμματος «Επιδημιολογική Έρευνα για την Κακοποίηση & Παραμέληση των Παιδιών στα Βαλκάνια» [Balkan Epidemiological Study on Child Abuse & Neglect (BECAN)], βασίστηκε στο περιεχόμενο των Εγχειριδίων των Ερωτηματολογίων ICAST-C και ICAST-P τα οποία δημιουργήθηκαν από την Διεθνή Εταιρία για την Πρόληψη της Κακοποίησης και Παραμέλησης των Παιδιών [International Society for the Prevention of Child Abuse and Neglect] (ISPCAN, 2006a,b). Το Εγχειρίδιο αυτό, ωστόσο, έχει εμπλουτιστεί με συγκεκριμένες επιπρόσθετες ενότητες με στόχο να καλύψει όλες τις μεθοδολογικές και εκπαιδευτικές ανάγκες των Ερευνητών/-τριών που θα αναλάβουν τη συλλογή των δεδομένων των επιδημιολογικών μελετών που θα διεξαχθούν στο πλαίσιο του Προγράμματος BECAN σε 9 χώρες των Βαλκανίων.

Στόχος του Εγχειριδίου αυτού είναι να προσφέρει χρήσιμες κατευθυντήριες οδηγίες προς τους/τις Εκπαιδευτές/-τριες των Εθνικών Ερευνητικών Ομάδων και στους/στις Συντονιστές/-τριες της Έρευνας Πεδίου και κυρίως στους/στις Ερευνητές/-τριες έτσι ώστε να διεξαχθεί η Επιδημιολογική Μελέτη BECAN με ομοιογενή τρόπο σε όλες τις χώρες. Το συγκεκριμένο Εγχειρίδιο απευθύνεται σε δύο πληθυσμούς-στόχους: α) στους/στις Εκπαιδευτές/-τριες των Εθνικών Ερευνητικών Ομάδων και β) στους/στις Ερευνητές/-τριες Πεδίου. Για το λόγο αυτό, εκτός από τα Παραρτήματα, το παρόν Εγχειρίδιο χωρίζεται σε **δύο Μέρη**:

- Το **1^ο ΜΕΡΟΣ** αποτελεί το «**Εγχειρίδιο Εκπαίδευσης**» το οποίο περιλαμβάνει κατευθυντήριες οδηγίες για τους Εθνικούς Συντονιστές του Προγράμματος και γενικά τους επιστήμονες που θα αναλάβουν την οργάνωση της έρευνας. Κυρίως όμως έχει δημιουργηθεί προκειμένου να χρησιμοποιηθεί από τους/τις **Εκπαιδευτές/-τριες** των Εθνικών Ερευνητικών Ομάδων με στόχο την παροχή μιας τυποποιημένης και ομοιογενούς εκπαίδευσης των ερευνητών/-τριών πεδίου σε όλες τις χώρες που συμμετέχουν στο Πρόγραμμα
- Το **2^ο ΜΕΡΟΣ** αποτελεί τον «**Οδηγό της Έρευνας**» που δημιουργήθηκε με στόχο να αποτελέσει ένα υλικό έτοιμο-προς-εκτύπωση για να διανεμηθεί στην Ομάδα των Ερευνητών/-τριών Πεδίου κατά τη διάρκεια της εκπαίδευσής τους παρέχοντάς τους ένα χρήσιμο οδηγό κατά τη συλλογή των δεδομένων.

Οι Επιστημονικοί Υπεύθυνοι του Προγράμματος σε εθνικό επίπεδο αλλά και άλλα μέλη των εθνικών ομάδων που εκπαιδεύτηκαν κατά τη διάρκεια του Εργαστηρίου Εκπαίδευσης-των-Εκπαιδευτών πρέπει να χρησιμοποιήσουν το παρόν Εγχειρίδιο με βάση το οποίο θα εκπαιδεύσουν τις ερευνητικές τους ομάδες στη χώρα τους. Το Εγχειρίδιο αποτελείται από διάφορα κεφάλαια που καλύπτουν λεπτομερώς όλα τα θέματα που σχετίζονται με τη μεθοδολογία, τη δειγματοληψία, τη χορήγηση των ερωτηματολογίων, τον τρόπο διεξαγωγής των δομημένων συνεντεύξεων, ζητήματα δεοντολογίας και κωδικοποίησης των δεδομένων. Πιο συγκεκριμένα, το **1^ο ΜΕΡΟΣ** του Εγχειριδίου αποτελείται από **6 Κεφάλαια**:

- ▶ Το **Κεφάλαιο Α** παρέχει πληροφορίες για τα Ερωτηματολόγια ICAST-C και ICAST-P που έχουν δημιουργηθεί από την ISPCAN
- ▶ Το **Κεφάλαιο Β** παρέχει πληροφορίες για το προπαρασκευαστικό στάδιο της Επιδημιολογικής Μελέτης στο πλαίσιο του προγράμματος BECAN (μεθοδολογία,

δειγματοληψία, πώς τροποποιήθηκαν τα εργαλεία ICAST και πώς δοκιμάστηκαν πιλοτικά, κλπ.)

- ▶ Το **Κεφάλαιο Γ** παρέχει πληροφορίες σχετικά με την οργάνωση της έρευνας, δηλαδή ποια θα πρέπει να είναι τα προσόντα των ερευνητών/-τριών και πώς θα πρέπει να εκπαιδευτούν, πώς θα γίνει η οργάνωση και ο συντονισμός της επιδημιολογικής έρευνας BECAN σε εθνικό επίπεδο, τι υλικά χρειάζεται να προετοιμαστούν και τι υλικά χρειάζονται οι ερευνητές/-τριες πεδίου κατά τη διάρκεια της συλλογής των δεδομένων.
- ▶ Το **Κεφάλαιο Δ** παρέχει πληροφορίες σχετικά με τη διαδικασία που πρέπει να ακολουθηθεί για τη συλλογή των δεδομένων μέσω δύο διαφορετικών μεθόδων, δηλαδή πώς θα διεξαχθεί η έρευνα μέσω αυτο-συμπληρούμενων ερωτηματολογίων και πώς μέσω δομημένων συνεντεύξεων.
- ▶ Το **Κεφάλαιο Ε** παρέχει πληροφορίες όσον αφορά τα βήματα που θα πρέπει να γίνουν αμέσως μετά τη συλλογή των δεδομένων, δηλαδή έλεγχος της ποιότητας των δεδομένων, προστασία των δεδομένων, εισαγωγή και κωδικοποίηση των δεδομένων.
- ▶ Το **Κεφάλαιο ΣΤ** παρέχει πληροφορίες για ζητήματα δεοντολογίας και ασφάλειας, τόσο των ερευνητών/-τριών όσο και των συμμετεχόντων/-ουσών στην έρευνα.

Το **2^ο ΜΕΡΟΣ** του Εγχειριδίου, δηλαδή ο **Οδηγός της Έρευνας**, περιλαμβάνει όλες τις πληροφορίες που χρειάζονται οι ερευνητές/-τριες πεδίου. Συγκεκριμένα, περιλαμβάνει τις υποχρεώσεις τους ως ερευνητές/-τριες, πριν, κατά τη διάρκεια αλλά και μετά τη συλλογή των δεδομένων, τις λίστες ελέγχου των υλικών που απαιτούνται κατά τη συλλογή των δεδομένων, οδηγίες για τον τρόπο διεξαγωγής της έρευνας μέσω αυτο-συμπληρούμενων ερωτηματολογίων και μέσω δομημένων συνεντεύξεων, τι πρέπει να κάνουν μετά τη συλλογή των δεδομένων και σημαντικά ζητήματα δεοντολογίας και ασφαλείας.

Τα τέσσερα **Παραρτήματα** που επισυνάπτονται στο τέλος του Εγχειριδίου περιλαμβάνουν:

Παράρτημα 1: Πιθανά Ερωτήματα Συμμετεχόντων/-ουσών και Τυποποιημένες Απαντήσεις

Παράρτημα 2: Έντυπα Αναφοράς

Παράρτημα 3: Κάρτες Συνέντευξης

Παράρτημα 4: Τα Τροποποιημένα ICAST-CH και ICAST-P Ερωτηματολόγια.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α. ΤΑ ICAST-C & ICAST-P ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΑ

A.1. Ποιος Κατασκευάζει τα Ερευνητικά Εργαλεία ICAST;

Τα ερωτηματολόγια ICAST-C και ICAST-P έχουν δημιουργηθεί κατόπιν σειράς συναντήσεων που πραγματοποίησε η Διεθνής Εταιρία για την Πρόληψη της Κακοποίησης και Παραμέλησης των Παιδιών (ISPCAN) σε συνεργασία με τη UNICEF προκειμένου να χρησιμοποιηθούν στο πλαίσιο της μελέτης της Γενικής Γραμματείας των Ηνωμένων Εθνών για την βία ενάντια στα παιδιά. Στη διαδικασία δημιουργίας και αναθεώρησης των ερωτηματολογίων αυτών συμμετείχαν πάνω από 130 ειδικοί επιστήμονες από 43 χώρες. Όλη η διαδικασία δημιουργίας των εργαλείων ICAST διεξήχθη υπό το συντονισμό της ISPCAN και ερευνητών από το Πανεπιστήμιο Τεχνολογίας του Queensland της Αυστραλίας και το Πανεπιστήμιο της Βόρειας Καρολίνας στο Chapel Hill των Η.Π.Α. (ISPCAN, 2006a, σ.3).

Τα εργαλεία αυτά έχουν ως στόχο τη μελέτη των μορφών θυματοποίησης των παιδιών ανά τον κόσμο αλλά και την παροχή εργαλείων σε ερευνητές/-τριες που έχουν ενδιαφέρον στη μελέτη του φαινομένου της βίας ενάντια στα παιδιά (ISPCAN, 2006a).

A.2. Γιατί να δημιουργηθούν διεθνή εργαλεία για την πειθαρχία και την κακοποίηση;

Η Διεθνής Εταιρία για την Πρόληψη της Κακοποίησης και Παραμέλησης των Παιδιών (ISPCAN), κατόπιν πρόσκλησης της Γενικής Γραμματείας των Ηνωμένων Εθνών για τη διεξαγωγή μελέτης για τη Βία ενάντια στα Παιδιά ανέλαβε να δημιουργήσει εργαλεία που να μπορούν να χρησιμοποιηθούν από ερευνητές/-τριες ανά τον κόσμο με στόχο την εκτίμηση του μεγέθους του προβλήματος της βίας ενάντια στα παιδιά στο χώρο του σπιτιού, του σχολείου, της δουλειάς και στην κοινότητα (ISPCAN, 2006b, σ.1). Είναι, όμως, δύσκολο ακόμη και να οριστεί τι θα μπορούσε να θεωρείται κακοποίηση ανάμεσα σε διαφορετικές χώρες και διαφορετικούς πολιτισμούς. Η ISPCAN, λοιπόν, συγκάλεσε το Σεπτέμβριο του 2004 στο Μπρίσμπαρ της Αυστραλίας μια ομάδα κοινωνικών επιστημόνων, επαγγελματιών υγείας και άλλων ειδικών, με στόχο την έναρξη των εργασιών για τη δημιουργία διεθνών εργαλείων, επί τη βάση προηγούμενων εργασιών. Η ISPCAN, ωστόσο, δεν σχεδίασε τη διεξαγωγή μιας μελέτης, αλλά εστίασε στη δημιουργία εργαλείων προκειμένου να χρησιμοποιηθούν από ερευνητές/-τριες ανά τον κόσμο για την εκτίμηση του φαινομένου στις δικές τους χώρες και κοινότητες αλλά με τη χρήση εργαλείων που να τους παρέχουν ταυτόχρονα και τη δυνατότητα σύγκρισης των δεδομένων τους με εκείνα άλλων χωρών.

Η προσέγγιση που υιοθέτησε η ISPCAN, η οποία απεικονίζει την προσέγγιση και άλλων ειδικών, ήταν αυτή της καταγραφής στα εργαλεία συγκεκριμένων συμπεριφορών που στρέφονται ενάντια στα παιδιά, οι οποίες μπορεί να διαπράττονται από ενηλίκους αλλά και από άλλα παιδιά, αποφεύγοντας με αυτόν τον τρόπο να βάλει κάποια ετικέτα ως προς το ποιές από αυτές τις συμπεριφορές είναι αποδεκτές και ποιές συνιστούν κακοποίηση. Ο στόχος ήταν καθένα από αυτά τα εργαλεία να περιλαμβάνει τις συμπεριφορές εκείνες που είναι είτε οι πιο επιβλαβείς ή οι πιο συνηθισμένες ή και τα δύο (ISPCAN, 2006b, σ.1).

Η επιβολή σκληρών μεθόδων πειθαρχίας και η κακοποίηση των παιδιών μπορεί να συμβαίνει σε ιδιωτικό χώρο, χωρίς να γίνεται ορατή δημοσίως και μπορεί να μην το γνωρίζει κανείς άλλος εκτός από τα άτομα που εμπλέκονται άμεσα. Η ISPCAN επέλεξε να δημιουργήσει μία

σειρά εργαλείων που μπορούν να χρησιμοποιηθούν για τη συλλογή δεδομένων από τα άμεσα εμπλεκόμενα άτομα, είτε δηλαδή από το παιδί (ICAST-CH) είτε από το γονέα (ICAST-P) (ISPCAN, 2006b, σ.1).

Το ερωτηματολόγιο ICAST-P σχεδιάστηκε για τη συλλογή δεδομένων για συμπεριφορές επιβολής πειθαρχίας των γονιών σε ένα συγκεκριμένο παιδί. Τα δεδομένα αυτά επιτρέπουν τον υπολογισμό της επίπτωσης και του επιπολασμού διαφόρων μορφών πειθαρχίας ανά ηλικία και του ποσοστού των γονιών που χρησιμοποιούν σκληρές μεθόδους επιβολής πειθαρχίας. Ο σημαντικότερος περιορισμός είναι ότι οι γονείς ενδέχεται να μην αποκαλύπτουν όλες τις πρακτικές που χρησιμοποιούν (ή έχουν χρησιμοποιήσει κατά το παρελθόν). Ωστόσο η ερευνητική εμπειρία σε πέντε χώρες δείχνει ότι η χρησιμοποίηση αυτής της προσέγγισης μπορεί να αποκαλύψει έως και 40 φορές υψηλότερη επίπτωση σε σχέση με τα επίσημα δεδομένα των υπηρεσιών, ακόμη και σε χώρες που διαθέτουν δια νόμου υποχρεωτική αναφορά των περιστατικών για μακρό χρονικό διάστημα. Ένα πλεονέκτημα αυτής της προσέγγισης είναι ότι το ερωτηματολόγιο μπορεί να χρησιμοποιηθεί σε γονείς τόσο μικρότερων όσο και μεγαλύτερων σε ηλικία παιδιών και τα μεγέθη μπορούν να υπολογιστούν ανεξάρτητα από την ικανότητα του παιδιού να απαντήσει στο ερωτηματολόγιο. Το εργαλείο αυτό μπορεί να συνδυαστεί και με άλλα εργαλεία μέτρησης της βίας μεταξύ ενηλίκων, εμπειριών στην εργασία ή της εκπαίδευσης των γονιών αποδίδοντας μία συνολική εικόνα του οικογενειακού βίου και των παραγόντων κινδύνου που σχετίζονται με την επιβολή σκληρών μεθόδων πειθαρχίας στα παιδιά¹ (ISPCAN, 2006b, σ.1)

Η ISPCAN δημιούργησε επίσης το ερωτηματολόγιο ICAST-CH για παιδιά ηλικίας 11 ετών και άνω (από ≥ 11 μέχρι < 18 ετών). Έχουν διεξαχθεί πολλές μελέτες ανά τον κόσμο όπου παιδιά σχολικής ηλικίας ερωτώνται για προσωπικές εμπειρίες βίας. Οι έρευνες αυτές έχουν δείξει υψηλά ποσοστά βίας ενάντια στα παιδιά σε πολλές χώρες. Σε κάθε μία από αυτές τις μελέτες έχουν χρησιμοποιηθεί καινούρια και ανεξάρτητα μεταξύ τους εργαλεία μέτρησης, τα οποία περιορίζουν τη δυνατότητα των ερευνητών να συγκρίνουν τα δεδομένα τους με δεδομένα που έχουν συλλεχθεί σε σχολεία άλλων περιοχών, σε άλλες κοινότητες ή σε άλλες χώρες (ISPCAN, 2006b, σελ. 1-2). Υπάρχει μια συζήτηση γύρω από τα δεοντολογικά και νομικά ζητήματα που εγείρονται όταν ερωτώνται άμεσα τα παιδιά για την κακοποίηση. Πράγματι, ορισμένοι φορείς υποστηρίζουν ότι η χρήση ερωτηματολογίων σε παιδιά δεν είναι ούτε δεοντολογική ούτε κατάλληλη. Ωστόσο έχουν ήδη διεξαχθεί μελέτες και πολλοί ερευνητές καταλήγουν στο συμπέρασμα ότι οι έρευνες σε παιδιά είναι κατάλληλες, δεοντολογικές και μπορούν να διεξάγονται με ασφάλεια εντός της κοινότητάς όπου ζουν. Πρόκειται για ένα ερευνητικό πεδίο όπου οι ερευνητές/-τριες πρέπει να βαδίζουν με προσοχή και με κύριο γνώμονα την προστασία των παιδιών (ISPCAN, 2006b, σ.2).

¹ Η ISPCAN έχει δημιουργήσει ένα ακόμη ερευνητικό εργαλείο [το ICAST-R (Retrospective)] το οποίο απευθύνεται σε νεαρούς ενήλικες και αφορά εμπειρίες βίας κατά τη διάρκεια της ζωής τους, μέσα στην οικογένεια και στο σπίτι. Η προσέγγιση αυτή μπορεί να χρησιμοποιηθεί όπου υπάρχουν νομικές προεκτάσεις, όταν για παράδειγμα ένας ενήλικας αποκαλύπτει ότι έχει κακοποιήσει ένα παιδί ή όταν ένα μικρό παιδί δεν μπορεί να κατανοήσει τις πιθανές επιπτώσεις και να δώσει τη συγκατάθεσή του κατόπιν ενημέρωσης για να αναφέρει πράξεις των γονιών. Το εργαλείο αυτό μπορεί να συνδυαστεί και με άλλα εργαλεία που αφορούν είτε την εργασία ή την εκπαίδευση αποτελώντας μέρος μιας ευρύτερης μελέτης σε νεαρούς ενήλικες. Μπορούν να συλλεχθούν δεδομένα για τον επιπολασμό της κακοποίησης, αλλά το χρονικό διάστημα είναι πιθανότερο να απεικονίζει τα εφηβικά και τα ύστερα χρόνια της παιδικής ηλικίας. Η προσέγγιση αυτή μπορεί να είναι λιγότερο αποτελεσματική για την εκτίμηση της βίας κατά παιδιών μικρής ηλικίας ή όταν η βία είχε σοβαρότατες επιπτώσεις στη μεταγενέστερη διανοητική λειτουργία ενός παιδιού (ISPCAN, 2006b).

A.3. Γιατί είναι σημαντικά τα εργαλεία αυτά και γιατί είναι σημαντικό να χρησιμοποιούνται κοινά εργαλεία;

Σύμφωνα με την ISPCAN (2006a, σ.2) η ενδοοικογενειακή βία αναγνωρίζεται παγκοσμίως ολόένα και περισσότερο ως ένα σημαντικό κοινωνικό πρόβλημα με σοβαρές επιπτώσεις στην υγεία και την οικονομία [...] τα δεδομένα από χώρες με προϊστορία στη μελέτη του προβλήματος δείχνουν ότι πρόκειται για επιδημία. Ωστόσο, τα υπάρχοντα δεδομένα διαφόρων χωρών συχνά δεν επαρκούν για να διασφαλίσουν ότι αναγνωρίζεται επαρκώς ένα πρόβλημα που η ντροπή το κρατάει θαμμένο μέσα στις οικογένειες και τις κοινότητες. Σε ορισμένες χώρες υπάρχει ανάγκη για μεγαλύτερη ευαισθητοποίηση και αναγνώριση του πραγματικού επιπολασμού, και σε άλλες υπάρχει ανάγκη για μεγαλύτερη κατανόηση των παραγόντων κινδύνου και των προστατευτικών παραγόντων μέσω συγκρίσεων μεταξύ των χωρών (ISPCAN, 2006a) ή μέσω αξιολόγησης της αποτελεσματικότητας των νέων προσπαθειών πρόληψης. Υπάρχουν χώρες με προϊστορία στη μελέτη του προβλήματος αλλά και χώρες που διαθέτουν περιορισμένα ή και καθόλου επιδημιολογικά δεδομένα (όπως για παράδειγμα οι Βαλκανικές χώρες) όπου το πρόβλημα μπορεί να είναι πιο σοβαρό από ότι έχει φανεί από τα δεδομένα άλλων χωρών (ISPCAN, 2006a, σ.2). Είναι προφανές ότι τα δεδομένα είναι απαραίτητα για την εκπαίδευση, για τη χάραξη πολιτικών και τη δημιουργία υπηρεσιών βοηθώντας στην καταγραφή του μεγέθους του προβλήματος και στην ενημέρωση των φορέων λήψης αποφάσεων και των εκπαιδευτικών (ISPCAN, 2006a, σ.2). Τέλος, οι συγκρίσεις μεταξύ των χωρών μπορούν να φανούν χρήσιμες ως προς την κατανόηση των τρόπων μέσω των οποίων οι διάφορες κοινωνίες διαμορφώνουν την πειθαρχία των παιδιών. Δεδομένα που συλλέγονται με τον ίδιο τρόπο από διαφορετικές κοινότητες και κουλτούρες βοηθούν στην καταγραφή του προβλήματος και παρέχουν την ενημέρωση που απαιτείται για το σχεδιασμό τοπικών παρεμβάσεων αντιμετώπισης του προβλήματος (ISPCAN, 2006b, σ. 2).

Η έρευνα για την βία στην οικογένεια σπάνια επικεντρώνεται στη γνώση και την άποψη των παιδιών. Το επίπεδο ανάπτυξης ή άλλοι περιορισμοί ενδέχεται να μειώνουν την ικανότητα των παιδιών να μιλήσουν για τις εμπειρίες τους. Ωστόσο, όταν μπορούν να ερωτηθούν τα παιδιά, η οπτική τους μπορεί να είναι πολύ χρήσιμη για την κατανόηση της πλήρους έκτασης του προβλήματος. Μια άποψη που εδράζεται στα δικαιώματα των παιδιών υποστηρίζει τις προσπάθειες κατανόησης των εμπειριών των παιδιών μέσω της δικής τους οπτικής (ISPCAN, 2006a, σ.2).

Ωστόσο, χωρίς τυποποιημένα εργαλεία, είναι δύσκολο να συγκριθούν ή να αντιπαρατεθούν οι αναφορές των παιδιών που καταγράφονται σε διαφορετικές μελέτες ή σε διαφορετικές κουλτούρες. Η δημιουργία εργαλείων που μπορούν να χρησιμοποιηθούν σε όλες τις κοινωνίες και που μπορούν να διευκολύνουν την μελέτη της άποψης των ίδιων των παιδιών για την κακομεταχείριση με έναν ασφαλή και δεοντολογικά ορθό τρόπο, θα βελτιώσει την υπάρχουσα γνώση για τη βία εναντίον στα παιδιά (ISPCAN, 2006a, σ.2).

A.4. Ποιος μπορεί να χρησιμοποιήσει τα εργαλεία ICAST;

Η ISPCAN κατασκευάζει τα εργαλεία αυτά προκειμένου να χρησιμοποιούνται από επιστημονικές ομάδες και κοινότητες που δρουν υποστηρικτικά για το παιδί. Μεμονωμένοι ερευνητές/-τριες ή ερευνητικές ομάδες σε Πανεπιστήμια, Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις ή σε

Κρατικές Υπηρεσίες μπορούν να χρησιμοποιήσουν στην εργασία τους είτε όλα είτε μεμονωμένα τα εργαλεία αυτά. Ο στόχος είναι να χρησιμοποιείται ένα κοινό εργαλείο μέτρησης ανάμεσα σε διαφορετικές μελέτες, κοινότητες και κουλτούρες (ISPCAN, 2006b, σ.2).

A.5. Πως ορίζεται η βία ή η κακοποίηση στα εργαλεία ICAST;

Οι απόψεις των ανθρώπων σχετικά με το τι αποτελεί βίαιη συμπεριφορά ή κακοποίηση διαφοροποιούνται ανάλογα με το πολιτισμικό πλαίσιο στο οποίο ανήκουν. Γι' αυτό το λόγο, στην έρευνα και στα ερωτηματολόγια της ISPCAN, δεν τίθενται ερωτήσεις στους/στις συμμετέχοντες/-ουσες που να περιλαμβάνουν τους σχετικούς όρους «βία» και «κακοποίηση». Αντίθετα, οι ερωτήσεις στοχεύουν στην αναφορά της εμφάνισης συγκεκριμένων συμπεριφορών. Έτσι παρέχεται η δυνατότητα η ερμηνεία των αποτελεσμάτων να συνάδει κάθε φορά με τις νόρμες της τοπικής κοινότητας για το τι αποτελεί αποδεκτή συμπεριφορά και τι κακοποίηση ενώ παράλληλα καθίστανται εφικτές και οι συγκρίσεις μεταξύ χωρών στη βάση ενός κοινού ορισμού (ISPCAN, 2006a, σ.3; ISPCAN, 2006b, σ.2).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β. ΕΠΙΔΗΜΙΟΛΟΓΙΚΗ ΈΡΕΥΝΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΑΚΟΠΟΙΗΣΗ & ΠΑΡΑΜΕΛΗΣΗ ΤΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ ΣΤΑ ΒΑΛΚΑΝΙΑ (BECAN)

Η έρευνα BECAN είναι μια Επιδημιολογική Έρευνα που στοχεύει να μελετήσει την έκταση και τα χαρακτηριστικά της κακοποίησης και παραμέλησης (ΚαΠα) των παιδιών στο γενικό πληθυσμό των παιδιών ηλικίας 11, 13 και 16 χρονών που φοιτούν στο σχολείο και σε παιδιά που έχουν διακόψει τη φοίτησή τους στο σχολείο σε 9 Βαλκανικές χώρες (Αλβανία, Βοσνία & Ερζεγοβίνη, Βουλγαρία, Κροατία, Π.Γ.Δ. της Μακεδονίας, Ελλάδα, Ρουμανία, Σερβία και Τουρκία). Καθώς ο στόχος είναι η συλλογή δεδομένων από δύο πηγές (από τα παιδιά και από τους γονείς/κηδεμόνες τους), επιλέχθηκαν να χρησιμοποιηθούν στην επιδημιολογική έρευνα δύο από τα Ερωτηματολόγια ICAST (το ICAST-CH και το ICAST-P) τα οποία τροποποιήθηκαν για τους σκοπούς του προγράμματος BECAN. Έτσι λοιπόν, τα δεδομένα θα συλλεχθούν από ζεύγη γονιών και παιδιών. Το προσδοκώμενο αποτέλεσμα αυτής της διαβαλκανικής έρευνας είναι η συλλογή συγκρίσιμων δεδομένων για την ΚαΠα των παιδιών από όλες τις χώρες που συμμετέχουν στο πρόγραμμα, διευκολύνοντας την κοινή χάραξη πολιτικών, τη μελλοντική έρευνα και την καλύτερη κατανόηση των χαρακτηριστικών της ΚαΠα των παιδιών. Τα δεδομένα που θα συγκεντρωθούν αναμένεται να είναι συγκρίσιμα και συμβατά λόγω της χρήσης κοινών εργαλείων, κοινής μεθοδολογίας και διαδικασίας συλλογής των δεδομένων σε όλες τις συμμετέχουσες χώρες.

B.1. Η Μεθοδολογία της Επιδημιολογικής Έρευνας

Στην παρούσα πληθυσμιακή επιδημιολογική έρευνα θα ακολουθηθούν δύο μέθοδοι: πρώτον, η μελέτη θα διεξαχθεί σε τυχαίο δείγμα μαθητών/-τριών ηλικίας 11, 13 και 16 χρονών και στους γονείς τους σε 9 Βαλκανικές χώρες προκειμένου να συλλεχθούν πληροφορίες για την έκταση του προβλήματος της ΚαΠα στο γενικό πληθυσμό των παιδιών που φοιτούν στο σχολείο· δεύτερον, θα διεξαχθεί μια πιλοτική έρευνα για την ΚαΠα σε παιδιά ηλικίας 11, 13 και 16 χρονών τα οποία έχουν εγκαταλείψει το σχολείο. Η μελέτη αυτή θα διεξαχθεί σε όσες βαλκανικές χώρες εμφανίζουν υψηλό ποσοστό μαθητικής διαρροής.

Η μέθοδος που προτείνεται από την ISPCAN για τη συλλογή δεδομένων από τα παιδιά είναι μέσω αυτο-συμπλήρωσης του ICAST-CH ερωτηματολογίου και η συλλογή των δεδομένων από γονείς/κηδεμόνες να γίνεται μέσω δομημένων συνεντεύξεων χρησιμοποιώντας το ICAST-P ερωτηματολόγιο.

Οι μέθοδοι ωστόσο που προτείνονται από την ISPCAN έχουν τροποποιηθεί για τους σκοπούς της έρευνας BECAN ως εξής:

- η έρευνα θα διεξαχθεί σε δείγμα ζεύγους γονιών/κηδεμόνων και παιδιών
- τα δεδομένα από τα παιδιά που **φοιτούν σε σχολεία** και τους γονείς τους θα συλλεχθούν μέσω των **αυτο-συμπληρούμενων**² ερωτηματολογίων ICAST-CH και ICAST-P – τα οποία έχουν τροποποιηθεί για τους σκοπούς της έρευνας BECAN- ενώ

² Εκτός από τους γονείς που τυχόν ζητήσουν βοήθεια από τους/τις ερευνητές/-τριες προκειμένου να συμπληρώσουν το ερωτηματολόγιο (αυτή η εναλλακτική μέθοδος έχει προβλεφθεί προκειμένου να δοθεί η δυνατότητα και σε αναλφάβητους γονείς να συμμετάσχουν στη μελέτη).

- τα δεδομένα από τα παιδιά που **έχουν εγκαταλείψει** το σχολείο και από τους γονείς τους θα συλλεχθούν με τη χρήση των ίδιων εργαλείων αλλά μέσω **δομημένων συνεντεύξεων**.

Και στα δύο δείγματα, κάθε παιδί θα ζευγαρώνεται με το γονέα/κηδεμόνα του/της χρησιμοποιώντας ένα μοναδικό κωδικό, προκειμένου κάθε παιδί να ζευγαρωθεί με το γονέα/κηδεμόνα του χωρίς να αίρεται η ανωνυμία των συμμετεχόντων/-ουσών. Δηλαδή, κάθε ζεύγος ερωτηματολογίων παιδιού-γονιού θα φέρει τον ίδιο προ-συμπληρωμένο μοναδικό Κωδικό (για περισσότερες πληροφορίες βλ. Κεφ. Γ.6).

B.2. Δειγματοληψία

Η μέθοδος της **πολύ-σταδιακής στρωματοποιημένης δειγματοληψίας κατά σύνολα** (multi-stage stratified cluster sampling) χρησιμοποιήθηκε προκειμένου να επιλεγθεί **αντιπροσωπευτικό δείγμα** παιδιών που φοιτούν στο σχολείο, από τρεις διαφορετικές ηλικιακές ομάδες, από αστικές και αγροτικές περιοχές και από τουλάχιστον τρεις διαφορετικές γεωγραφικές περιοχές σε κάθε συμμετέχουσα χώρα. Ο συνολικός ελάχιστος αριθμός του τυχαία επιλεγμένου δείγματος σε όλες τις συμμετέχουσες χώρες ανέρχεται σε **41.169 μαθητές/-τριες** και ίσο αριθμό γονιών/κηδεμόνων, αριθμός που αντιπροσωπεύει, τουλάχιστον, το 2% του συνολικού πληθυσμού των παιδιών που φοιτούν σε σχολεία από τις τρεις ηλικιακές ομάδες σε κάθε συμμετέχουσα χώρα³.

Όσον αφορά το δείγμα των παιδιών που **έχουν εγκαταλείψει το σχολείο** αναμένεται να επιλεγθεί **ευκαιριακό δείγμα** παιδιών και γονιών (λόγω του γεγονότος ότι είναι δυσχερής ο εντοπισμός αυτών των παιδιών και/ή των οικογενειών τους).

Ο ακόλουθος πίνακας απεικονίζει τα δείγματα που έχουν επιλεγθεί ανά χώρα και ηλικιακή ομάδα για μαθητές/-τριες και για παιδιά που έχουν διακόψει τη φοίτησή τους στο σχολείο.

³ Το μέγεθος του δείγματος που ορίστηκε σε κάθε χώρα ανέρχεται στο 2% του μαθητικού πληθυσμού, εκτός από την Ρουμανία (η οποία επέλεξε ως δείγμα το 1% του πληθυσμού). Στις περισσότερες χώρες, το 1% ως μέγεθος δείγματος που είχε οριστεί αρχικά στο συμβόλαιο του Προγράμματος φάνηκε να είναι ανεπαρκές για τη στρωματοποίηση του δείγματος σε όλα τα επίπεδα (ειδικά στις μικρές χώρες). Θα πρέπει επίσης να σημειωθεί ότι το δείγμα της Τουρκίας δεν είναι εθνικό, λόγω του μεγάλου αριθμού του μαθητικού πληθυσμού. Τέλος, στην Ελλάδα επιλέχθηκε το 5% ως μέγεθος δείγματος.

ΧΩΡΑ	ΗΛΙΚΙΑ (Ετών)	ΔΕΙΓΜΑ (μαθητές/τριες)	ΔΕΙΓΜΑ (σχολεία)	ΣΥΝΟΛΙΚΟ ΔΕΙΓΜΑ	ΔΕΙΓΜΑ ΠΑΙΔΙΩΝ ΠΟΥ ΕΧΟΥΝ ΕΓΚΑΤΑΛΕΙΨΕΙ ΤΟ ΣΧΟΛΕΙΟ
ΕΛΛΑΔΑ	11	5.346	223	19.411	10
	13	6.576	94		15
	16	7.489	89		25
ΑΛΒΑΝΙΑ	11	1.660	36	4.500	10
	13	1.660	36		15
	16	1.180	32		25
ΒΟΥΛΓΑΡΙΑ	11	1.233	27	3.915	5
	13	1.294	25		10
	16	1.388	22		20
ΒΟΣΝΙΑ & ΕΡΖΕΓΟΒΙΝΗ	11	1.375	55	4.125	-
	13	1.375	55		-
	16	1.375	55		-
ΚΡΟΑΤΙΑ	11	1.746	40	5.025	-
	13	1.779	40		-
	16	1.500	29		-
Π.Γ.Δ. της Μακεδονίας	11	620	19	1.850	10
	13	630	19		10
	16	600	19		10
ΡΟΥΜΑΝΙΑ	11	2.154	58	6.351	10
	13	2.043	58		25
	16	2.154	33		15
ΣΕΡΒΙΑ	11	2.628	35	10.469	-
	13	2.699	38		-
	16	5.142	28		-
ΤΟΥΡΚΙΑ (σε 5 περιοχές)	11	4.036	57	11.699	8
	13	3.563	48		15
	16	4.100	27		260

Όσον αφορά την Ελλάδα, η έρευνα θα πραγματοποιηθεί σε αντιπροσωπευτικό δείγμα μαθητών/-τριών που φοιτούν: α) στην **ΣΤ' Τάξη** Δημόσιων και Ιδιωτικών **Δημοτικών**, β) στην **Α' Τάξη** Ημερήσιων και Εσπερινών, Δημόσιων και Ιδιωτικών **Γυμνασίων**, γ) στην **Α' Τάξη** Ημερήσιων και Εσπερινών Δημόσιων και Ιδιωτικών **Ενιαίων και Επαγγελματικών Λυκείων** σε όλους τους Νομούς των Περιφερειών Αττικής, Κεντρικής Μακεδονίας και Κρήτης καθώς και στους γονείς των επιλεγμένων παιδιών.

Για την επιλογή του δείγματος χρησιμοποιήθηκε η μέθοδος πολύ-σταδιακής στρωματοποιημένης δειγματοληψίας κατά σύνολα (multi-stage stratified cluster sampling) προκειμένου, από το σύνολο του πληθυσμού των παιδιών που φοιτούν στην ΣΤ' Τάξη Δημοτικού, Α' Τάξη Γυμνασίου και Α' Τάξη Ενιαίου και Επαγγελματικού Λυκείου (330.508) να επιλεγεί με τυχαίο τρόπο το 5% (16.525 παιδιά) που ορίστηκε ως το μέγεθος του δείγματος. Το μέγεθος του τελικού δείγματος, ωστόσο, αναμένεται να υπερβεί το προαναφερθέν, καθώς τη μονάδα δειγματοληψίας αποτέλεσαν τα τμήματα και όχι οι μαθητές/-τριες.

Η ποσόστωση των μαθητών/-τριών του δείγματος καθορίστηκε με τρόπο που να αντιστοιχεί σε αυτήν του μαθητικού πληθυσμού κατά Νομό (βλ. Πίνακα 1). Στη συνέχεια περιγράφονται τα στάδια της δειγματοληψίας:

- Σε πρώτο στάδιο, επιλέχθηκαν από το σύνολο των 13 Περιφερειών της Ελλάδας οι πέντε μεγαλύτερες σε μαθητικό πληθυσμό **Περιφέρειες** της Ελλάδας, δηλαδή η Αττική, η Κεντρική Μακεδονία, η Θεσσαλία, η Δυτική Ελλάδα και η Κρήτη. Από τις πέντε Περιφέρειες επιλέχθηκαν οι δύο πρώτες Περιφέρειες με το μεγαλύτερο μαθητικό

πληθυσμό (Αττική, Κεντρική Μακεδονία) και ως τρίτη Περιφέρεια επιλέχθηκε μεταξύ των τριών η νησιωτική περιφέρεια (Κρήτη).

- Στο δεύτερο στάδιο, υπολογίστηκε το **ποσοστό του μαθητικού πληθυσμού ανά Νομό** έτσι ώστε να διατηρείται η Γεωγραφική ποσόστωση του μαθητικού πληθυσμού στο δείγμα που έπρεπε να επιλεγεί ανά τάξη σχολείου. Με βάση την ποσόστωση του πληθυσμού των μαθητών/τριών ανά νομό, καθορίστηκε ο αριθμός των παιδιών του δείγματος που πρέπει να προέλθει από κάθε νομό ανά τάξη σχολείου έτσι ώστε να διατηρηθεί η ποσόστωση του πληθυσμού στο δείγμα (βλ. τις 3 τελευταίες στήλες του Πίνακα 1).
- Στο τρίτο στάδιο, με βάση την ποσόστωση των μαθητών/-τριών ανά Νομό κατά τη σχολική χρονιά 2009-10, υπολογίστηκε ο **αριθμός των σχολείων** που έπρεπε να επιλεγούν έτσι ώστε να καλυφθεί το μέγεθος του δείγματος ανά νομό και τάξη σχολείου. (για τον αριθμό των σχολείων που έπρεπε να επιλεγεί ανά νομό, βλ. τις 3 πρώτες στήλες του Πίνακα 1)
- Στο τέταρτο στάδιο **επιλέχθηκαν με τυχαίο τρόπο τα σχολεία** στα οποία θα διεξαχθεί η έρευνα καθώς και τα **αναπληρωματικά σχολεία**, σε περίπτωση που κάποιος/-α από τους/τις Διευθυντές/-τριες των επιλεγμένων σχολείων αρνηθεί να συμμετέχει το σχολείο του/της
- Η μελέτη θα πραγματοποιηθεί σε **όλα τα τμήματα** της ΣΤ' Δημοτικού, Α' Γυμνασίου και Α' Λυκείου κάθε επιλεγμένου Σχολείου: όλα τα παιδιά κάθε τμήματος θα κληθούν, μαζί με έναν από τους γονείς τους, να λάβουν μέρος στην έρευνα.

Πίνακας 1. Αριθμός Σχολείων, Ποσόστωση Μαθητών/-τριών στον Πληθυσμό και Μέγεθος Δείγματος ανά τάξη

Δημοτικά						
Περιφέρεια/ Νομός	Αρ. Δημοτικών*	Αρ. Παιδιών ανά Σχολείο	Επιλεγθέντα στο Δείγμα Σχολεία	Μαθητικός Πληθυσμός (ΣΤ' Τάξη)*		Μέγεθος Δείγματος (Αρ. παιδιών)
	N	N	N	N	%	N
ΑΤΤΙΚΗ						
N. Αθηνών	703	28	62	19671	35,7	1744
N. Ανατολικής Αττικής	149	27	13	4040	7,3	358
N. Δυτικής Αττικής	63	28	6	1754	3,2	156
N. Πειραιώς	203	22	18	4.472	8,1	397
Κ. ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ						
Νομός Ημαθίας	80	19	7	1533	2,8	136
Νομός Θεσ/νίκης	366	29	32	10537	19,1	934
Νομός Κιλκίς	56	14	5	772	1,4	68
Νομός Πέλλης	126	12	11	1563	2,8	139
Νομός Πιερίας	74	19	7	1397	2,5	124
Νομός Σερρών	117	14	10	1601	2,9	142
Νομός Χαλκιδικής	72	16	6	1146	2,1	102
ΚΡΗΤΗ						
Νομός Ηρακλείου	231	14	20	3268	5,9	290
Νομός Λασιθίου	67	12	6	793	1,4	70
Νομός Ρεθύμνης	80	12	7	945	1,7	84
Νομός Χανίων	100	16	9	1603	2,9	142
ΣΥΝΟΛΟ	2487		221	55095	100	4886

Γυμνάσια						
Περιφέρεια/ Νομός	Αρ. Γυμνασίων*	Αρ. Παιδιών ανά Σχολείο	Επιλεγθέντα στο Δείγμα Σχολεία	Μαθητικός Πληθυσμός (Α΄ Τάξη)*		Μέγεθος Δείγματος (Αρ. παιδιών)
	N	N	N	N	%	N
ΑΤΤΙΚΗ						
N. Αθηνών	329	75	28	24824	36,5	2145
N. Ανατολικής Αττικής	74	80	6	5884	8,7	508
N. Δυτικής Αττικής	26	87	2	2261	3,3	195
N. Πειραιώς	83	70	7	5.797	8,5	501
Κ. ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ						
Νομός Ημαθίας	26	72	2	1882	2,8	163
Νομός Θεσ/νίκης	163	75	14	12256	18,0	1059
Νομός Κιλκίς	16	52	1	827	1,2	71
Νομός Πέλλης	25	71	2	1781	2,6	154
Νομός Πιερίας	22	68	2	1494	2,2	129
Νομός Σερρών	40	45	3	1803	2,7	156
Νομός Χαλκιδικής	24	55	2	1321	1,9	114
ΚΡΗΤΗ						
Νομός Ηρακλείου	49	80	4	3907	5,7	338
Νομός Λασιθίου	14	68	1	946	1,4	82
Νομός Ρεθύμνης	19	60	2	1132	1,7	98
Νομός Χανίων	26	73	2	1895	2,8	164
ΣΥΝΟΛΟ	936		81	68010	100	5876

Λύκεια						
Περιφέρεια/ Νομός	Αρ. Λυκείων*	Αρ. Παιδιών ανά Σχολείο	Επιλεγθέντα στο Δείγμα Σχολεία	Μαθητικός Πληθυσμός (Α΄ Τάξη)*		Μέγεθος Δείγματος (Αρ. παιδιών)
	N	N	N	N	%	N
ΑΤΤΙΚΗ						
N. Αθηνών	321	79	28	25265	38,5	2222
N. Ανατολικής Αττικής	67	82	6	5482	8,4	482
N. Δυτικής Αττικής	20	87	2	1747	2,7	154
N. Πειραιώς	75	71	7	5.319	8,1	468
Κ. ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ						
Νομός Ημαθίας	18	86	2	1544	2,4	136
Νομός Θεσ/νίκης	146	84	13	12224	18,7	1075
Νομός Κιλκίς	14	60	1	840	1,3	74
Νομός Πέλλης	20	82	2	1647	2,5	145
Νομός Πιερίας	18	91	2	1631	2,5	143
Νομός Σερρών	29	60	3	1751	2,7	154
Νομός Χαλκιδικής	15	64	1	965	1,5	85
ΚΡΗΤΗ						
Νομός Ηρακλείου	44	81	4	3571	5,4	314
Νομός Λασιθίου	14	59	1	821	1,3	72
Νομός Ρεθύμνης	13	70	1	912	1,4	80
Νομός Χανίων	27	67	2	1822	2,8	160
ΣΥΝΟΛΟ	841		74	65541	100	5764

* Στοιχεία για το σχολικό έτος 2009-10 προερχόμενα από το Υπουργείο Παιδείας, Θρησκευμάτων και Δια Βίου Μάθησης, Διεύθυνση Λειτουργικών Υποδομών, Πληροφορικής και Νέων Τεχνολογιών.

B.3. Προπαρασκευαστικό Στάδιο της Επιδημιολογικής Έρευνας

Το προπαρασκευαστικό στάδιο οργάνωσης της επιδημιολογικής έρευνας σε όλες τις χώρες περιλαμβάνει τα ακόλουθα βήματα:

1. Εξασφάλιση άδειας από την ISPCAN προκειμένου να μεταφραστούν και να χρησιμοποιηθούν τα ερωτηματολόγια ICAST και τα αντίστοιχα εγχειρίδιά τους στην έρευνα και στις 9 Βαλκανικές χώρες
2. Τροποποίηση, μετάφραση και 1^η πολιτισμική προσαρμογή των εργαλείων σε 10 γλώσσες των χωρών που συμμετέχουν στο πρόγραμμα (γλώσσες: Αλβανίας, Βοσνίας-Ερζεγοβίνης, Βουλγαρίας, Κροατίας, Ελλάδας, Π.Γ.Δ. της Μακεδονίας, Ρουμανίας, Σερβίας, Τουρκίας) συμπεριλαμβανομένης και της Αγγλικής γλώσσας
3. Λήψη άδειας από τους κατά τόπους αρμόδιους φορείς για την εξασφάλιση πρόσβασης στα σχολεία
 - Αλβανία: Υπουργείο Παιδείας και Επιστημών της Αλβανίας
 - Βοσνία & Ερζεγοβίνη: Υπουργείο Παιδείας και Επιστήμης του Sarajevo, Υπουργείο Παιδείας, Επιστήμης, Πολιτισμού και Αθλητισμού του Bosansko-rodinjski, του Hercegovacko-neretvanski, του Livanjski Canton, του Posavski, του Srednjobosanski, του Tuzlanski, του Unsko-Sanski, του Zapadno-hercegovacki, Υπουργείο Παιδείας και Πολιτισμού της Republika Srpska, Κυβέρνηση της Περιφέρειας Brčko της B&E – Τμήμα Παιδείας
 - Βουλγαρία: Υπουργείο Παιδείας, Νεότητας και Επιστήμης
 - Κροατία: Υπουργείο Επιστήμης, Παιδείας & Αθλητισμού
 - Π.Γ.Δ. της Μακεδονίας: Υπουργείο Παιδείας και Επιστήμης
 - Ελλάδα: Υπουργείο Παιδείας, Δια Βίου Μάθησης και Θρησκευμάτων (κατόπιν γνωμοδότησης από το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο)
 - Ρουμανία: Υπουργείο Παιδείας, Έρευνας, Νεότητας και Αθλητισμού και Εθνικά Συμβούλια Παιδείας
 - Σερβία: Υπουργείο Παιδείας
 - Τουρκία: Περιφερειακές Διευθύνσεις Εκπαίδευσης του Izmir, Zonguldak και Denizli
4. Πολιτισμική προσαρμογή των ερευνητικών εργαλείων με βάση τα αποτελέσματα ομάδων εστιασμένης συζήτησης (focus groups) σε όλες τις συμμετέχουσες χώρες σε παιδιά (μαθητές/-τριες 11, 13 και 16 ετών και με παιδιά που έχουν εγκαταλείψει το σχολείο, όπου αυτό είναι εφικτό και απαραίτητο) και σε γονείς
5. Δημιουργία του Εγχειριδίου Εκπαίδευσης & του Οδηγού Έρευνας και υλοποίηση Σεμιναρίου Εκπαίδευσης-των-Εκπαιδευτών
6. Μετάφραση του Εγχειριδίου από τα Αγγλικά στις 9 γλώσσες των χωρών που συμμετέχουν στο πρόγραμμα και συμπλήρωση του Εγχειριδίου με συγκεκριμένες για κάθε χώρα πληροφορίες
7. Εκπαίδευση των ερευνητών/-τριών πεδίου σε κάθε συμμετέχουσα χώρα προκειμένου η διεξαγωγή των ερευνών να είναι ομοιόμορφη
8. Πολιτισμική επανα-προσαρμογή των ερευνητικών εργαλείων (εφόσον χρειάζεται) μέσω πιλοτικής έρευνας

9. Τελική τροποποίηση των ερωτηματολογίων ICAST που θα χρησιμοποιηθούν στην κύρια έρευνα BECAN με βάση τα αποτελέσματα των πιλοτικών ερευνών.

B.3.1. Άδεια Χρησιμοποίησης και Μετάφρασης των Ερευνητικών Εργαλείων

Πριν από την έναρξη της έρευνας όλες οι συμμετέχουσες χώρες θα πρέπει να εξασφαλίσουν την άδεια της ISPCAN για τη μετάφραση και χρήση των ερευνητικών εργαλείων (ICAST-CH & -P) με τρόπο που θα συνάδει με το πολιτισμικό πλαίσιο κάθε χώρας.

B.3.2. Τροποποίηση και Μετάφραση των Εργαλείων

Παρακάτω περιγράφονται τα βήματα που ακολουθήθηκαν προκειμένου να δημιουργηθεί η τελική μορφή των τροποποιημένων εργαλείων ICAST που θα χρησιμοποιηθούν στην έρευνα BECAN.

Τροποποίηση των εργαλείων: Τα ερωτηματολόγια ICAST-CH και ICAST-P τροποποιήθηκαν για τους σκοπούς της έρευνας BECAN και ο βασικός λόγος για τον οποίο ήταν αναγκαία αυτή η τροποποίηση ήταν ότι ο σχεδιασμός της επιδημιολογικής έρευνας περιελάμβανε ζεύγη γονέων-παιδιών. Πιο συγκεκριμένα, παρόλο που και τα δύο ερευνητικά εργαλεία, το ICAST-P και το ICAST-CH, μελετούν τις ίδιες διαστάσεις, διαφέρουν ως προς τον τρόπο με τον οποίο είναι διατυπωμένες οι ερωτήσεις καθώς και ως προς τις κλίμακες μέτρησης που χρησιμοποιούνται. Για το λόγο αυτό, όλες οι χώρες που συμμετέχουν στο πρόγραμμα κλήθηκαν να προτείνουν τροποποιήσεις στα εργαλεία, οι οποίες περιελάμβαναν:

- ▶ την προσθήκη ή τροποποίηση ερωτήσεων που αρχικά υπήρχαν μόνο στο ένα από τα δύο ερωτηματολόγια (π.χ. προσθήκη στο ερωτηματολόγιο ICAST-CH ερωτήσεων που υπήρχαν μόνο στο ICAST-P ερωτηματολόγιο) προκειμένου τα δύο εργαλεία να είναι απολύτως συγκρίσιμα μεταξύ τους
- ▶ τροποποιήσεις και προσθήκες στις κλίμακες μέτρησης (για τον ίδιο λόγο που αναφέρθηκε παραπάνω)
- ▶ προσθήκη δημογραφικών στοιχείων στο ερωτηματολόγιο των γονιών
- ▶ τροποποίηση της μορφής των ερωτηματολογίων προκειμένου να είναι πιο φιλικά προς το χρήστη και να μπορούν να συμπληρώνονται πιο εύκολα ως αυτο-συμπληρούμενα ερωτηματολόγια.

Κατά την τροποποίηση των εργαλείων καταβλήθηκε κάθε δυνατή προσπάθεια να διατηρηθεί η αρχική αρίθμηση των ερωτήσεων των εργαλείων ICAST. Οι πρόσθετες ερωτήσεις αριθμήθηκαν με διακριτό τρόπο, όπως εξάλλου αναφέρουν και οι οδηγίες της ISPCAN. Με αυτό τον τρόπο είναι δυνατό να συγκριθούν τα δεδομένα από διαφορετικές χώρες ακόμη κι όταν ο/η ερευνητής/-τρια δεν είναι εξοικειωμένος/-η με τη γλώσσα των εργαλείων που χορηγήθηκαν στους/στις συμμετέχοντες/-ουσες.

Τέλος, προστέθηκε και στα δύο ερωτηματολόγια ένα πλαίσιο συμπλήρωσης του κωδικού (Αριθμός Υποκειμένου), προκειμένου να μπορεί να ζευγαρωθεί κάθε ερωτηματολόγιο παιδιού με το αντίστοιχο ερωτηματολόγιο του γονιού/κηδεμόνα του. Ο κωδικός αποτελείται από τα αρχικά της χώρας, τα αρχικά της περιοχής και ένα μοναδικό αριθμό ανά ζεύγος ερωτηματολογίων (π.χ. GR/AA/2 που σημαίνει: Ελλάδα/Ανατολική Αττική/No 2).

Μετάφραση: Σύμφωνα με την ISPCAN, διεθνή εργαλεία, όπως είναι και τα ICAST προορίζονται για να χρησιμοποιούνται σε πολλές γλώσσες μελετώντας τις ίδιες διαστάσεις σε διαφορετικές κουλτούρες. *Μερικές γλώσσες διαθέτουν όρους παρόμοιους με όρους άλλων χωρών αλλά φέρουν άλλη σημασία ενώ ορισμένες γλώσσες δεν διαθέτουν λέξεις για τους ίδιους ακριβώς όρους.* Καταβλήθηκε ωστόσο κάθε δυνατή προσπάθεια προκειμένου το νόημα ενός όρου στη μια γλώσσα να εκφράζεται με μία φράση ή με έναν όρο σε μια άλλη γλώσσα. *Οι μεταφράσεις θα πρέπει να αποδίδουν το ίδιο νόημα όταν υπάρχει επιλογή ανάμεσα σε πιθανούς εναλλακτικούς όρους* (ISPCAN, 2006a, σ.4). Η ISPCAN προτείνει η μετάφραση των εργαλείων να συνοδεύεται και από μια ανεξάρτητη αντίστροφη μετάφραση (back translation) στα Αγγλικά από διαφορετικό μεταφραστή. Κάθε χώρα, λοιπόν, που συμμετέχει στο πρόγραμμα μετέφρασε και τα δύο ερωτηματολόγια προκειμένου να χρησιμοποιηθούν στα επόμενα στάδια του προγράμματος.

1^η Πολιτισμική Προσαρμογή: Κατά τη διάρκεια των τροποποιήσεων όλοι οι εταίροι του προγράμματος κλήθηκαν να κάνουν μια αρχική προσαρμογή ορισμένων ερωτήσεων με βάση το πολιτισμικό τους πλαίσιο. Για παράδειγμα, η ερώτηση 24A του ερωτηματολογίου ICAST-CH: *σου έχει συμβεί κάποιο από τα μέλη της οικογένειάς σου «να σε απειλήσει ότι θα φωνάζει τα φαντάσματα ή το μπαμπούλα ή κάποιο άνθρωπο που θα σου κάνει κακό;»* ήταν απαραίτητο να προσαρμοστεί ανάλογα με το εκάστοτε πολιτισμικό πλαίσιο.

B.3.3. Πιλοτική Έρευνα

Και τα δύο ερευνητικά εργαλεία χορηγήθηκαν πιλοτικά πριν από την έναρξη της κύριας έρευνας σε: α) **ομάδες εστιασμένης συζήτησης**, και β) **πιλοτικά σε σχολεία**. Ο στόχος της πιλοτικής δοκιμής των εργαλείων ήταν να μελετηθεί ο βαθμός κατανόησης και η καταλληλότητα της μετάφρασης των ερωτηματολογίων, να εξοικειωθούν οι ερευνητές/-τριες με την διαδικασία της χορήγησης των ερωτηματολογίων στην τάξη καθώς και η προετοιμασία χειρισμού των δεδομένων που θα συλλεχθούν αλλά και η δοκιμή της συμβατότητας της διαδικασίας και των αποτελεσμάτων μεταξύ των διαφορετικών χωρών όπου θα διεξαχθεί η έρευνα.

Ομάδες εστιασμένης συζήτησης: σκοπός των ομάδων συζήτησης ήταν η δοκιμή των μεταφρασμένων αυτο-συμπληρούμενων ερωτηματολογίων ICAST-CH και ICAST-P πριν από την έρευνα πεδίου σε άτομα του πληθυσμού-στόχου της έρευνας προκειμένου να: α) διαπιστωθεί εάν πρέπει να προστεθούν στα ερωτηματολόγια τυχόν σημαντικές ερωτήσεις και β) να εντοπιστούν προβλήματα για τους/τις συμμετέχοντες/-ουσες σχετικά με:

- ▶ την κατανόηση και την σαφήνεια των ερωτήσεων
- ▶ την πολιτισμική καταλληλότητα των ερωτήσεων (ερωτήσεις που πρέπει να προστεθούν, να αφαιρεθούν και/ή να τροποποιηθούν, αν χρειάζεται)
- ▶ τις επιλογές απαντήσεων: καταλαβαίνουν οι συμμετέχοντες/-ουσες τις επιλογές που τους δίνονται για να απαντήσουν; τους είναι εύκολο να τις συμπληρώσουν; μήπως οι συμμετέχοντες/-ουσες χρειάζονται διαφορετικές επιλογές απαντήσεων σε σχέση με τις διαθέσιμες;
- ▶ υπάρχουν οδηγίες και/ή ερωτήσεις που δεν τις προσέχουν οι συμμετέχοντες/-ουσες με αποτέλεσμα να προκύπτουν ελλείψεις τιμές;

- ▶ χρειάζονται τυχόν διευκρινίσεις; τι ερωτήματα είχαν οι συμμετέχοντες/-ουσες; (προκειμένου να δημιουργηθούν τυποποιημένες απαντήσεις στις ερωτήσεις αυτές)
- ▶ χρειάζονται αλλαγές στη μορφή του ερωτηματολογίου, και
- ▶ έδειξαν ενδιαφέρον και προσοχή οι συμμετέχοντες/-ουσες κατά τη διάρκεια συμπλήρωσης του ερωτηματολογίου;

Επιπλέον, μέσω των ομάδων συζήτησης υπολογίστηκε ο χρόνος που χρειάζεται για τη συμπλήρωση των ερωτηματολογίου αλλά και πραγματοποιήθηκε μια πρώτη πιλοτική δοκιμή της κωδικοποίησης των ερωτηματολογίων και του αρχείου του SPSS.

Σε κάθε χώρα που συμμετέχει στο πρόγραμμα διεξήχθη τουλάχιστον μία ομάδα εστιασμένης συζήτησης **με μαθητές/τριες** κάθε ηλικιακής ομάδας (σε μερικές χώρες διεξήχθησαν περισσότερες από μία ομάδες συζήτησης· συνολικά, πραγματοποιήθηκαν 37 ομάδες συζήτησης με συνολικά 392 συμμετέχοντες/-ουσες) και τουλάχιστον μία ομάδα συζήτησης **με γονείς** (σε μερικές χώρες πραγματοποιήθηκαν περισσότερες από μία ομάδες με γονείς· συνολικά πραγματοποιήθηκαν 14 ομάδες συζήτησης με 93 συμμετέχοντες/-ουσες). Τα άτομα που επιλέχθηκαν να συμμετέχουν στις ομάδες έπρεπε να έχουν παρόμοια χαρακτηριστικά με αυτά του δείγματος της έρευνας, δηλαδή να είναι μαθητές/-τριες ηλικίας 11, 13 και 16 χρονών, και γονείς που έχουν τουλάχιστον ένα παιδί 11, 13 ή 16 ετών. Επίσης, είχε προγραμματιστεί η διεξαγωγή ομάδων εστιασμένης συζήτησης με παιδιά που έχουν εγκαταλείψει τη φοίτησή τους στο σχολείο –μία ομάδα σε κάθε χώρα που θα διεξάγει έρευνα σε τέτοιο δείγμα παιδιών και γονέων. Ως εκ τούτου, ομάδες συζήτησης με παιδιά που έχουν εγκαταλείψει το σχολείο διεξήχθησαν στην Κροατία, τη Βουλγαρία και την Π.Γ.Δ της Μακεδονίας.

Όλες οι ομάδες διεξήχθησαν χρησιμοποιώντας την ίδια μεθοδολογία και τα αποτελέσματα τους χρησιμοποιήθηκαν προκειμένου να γίνει η 2^η τροποποίηση των ερωτηματολογίων ICASST. Οι τροποποιήσεις που έγιναν στα ερωτηματολόγια με βάση τα αποτελέσματα των ομάδων εστιασμένης συζήτησης περιελάμβαναν:

- ▶ τροποποίηση της κλίμακας απαντήσεων
- ▶ τροποποίηση ορισμένων ερωτήσεων
- ▶ προσθήκη ερωτήσεων
- ▶ τροποποίηση των οδηγιών του ερωτηματολογίου.

Τα τροποποιημένα ερευνητικά εργαλεία είναι διαθέσιμα στα Παραρτήματα 4α και 4β.

Πιλοτική έρευνα: μια πιλοτική έρευνα θα διεξαχθεί επίσης σε κάθε χώρα. Στόχος των πιλοτικών ερευνών είναι η χορήγηση των τροποποιημένων ερωτηματολογίων υπό πραγματικές συνθήκες μέσα σε μία τάξη από ερευνητές/-τριες πεδίου με στόχο την πιλοτική δοκιμή: α) του τροποποιημένου ερωτηματολογίου ICASST-CH και της διαδικασίας χορήγησής του, β) του τροποποιημένου ερωτηματολογίου ICASST-P και της διαδικασίας σε πραγματικό περιβάλλον και γ) της διαδικασίας χειρισμού των δεδομένων συμπεριλαμβανομένου και του ελέγχου της συμβατότητας της διαδικασίας και των αποτελεσμάτων ανάμεσα στις χώρες. Τα εργαλεία θα δοκιμαστούν τουλάχιστον σε τέσσερις διαφορετικές τάξεις ανά χώρα (σε παιδιά 11 και 16 ετών σε αστικές και αγροτικές περιοχές). Τα ερωτηματολόγια θα χορηγηθούν σε ένα μικρό μέρος του τυχαίου δείγματος (όχι πάνω από 100-120 παιδιά και τους γονείς τους σε κάθε χώρα) προκειμένου να αποφευχθεί σημαντική μείωση του δείγματος (σε περίπτωση που

τα αποτελέσματα της πιλοτικής έρευνας δείξουν ότι απαιτούνται τροποποιήσεις στα ερωτηματολόγια και/ή στη διαδικασία χορήγησής τους). Η διαδικασία που θα ακολουθηθεί στην πιλοτική έρευνα θα είναι πανομοιότυπη με τη διαδικασία που προτείνεται να ακολουθηθεί στην κύρια επιδημιολογική έρευνα, η οποία και περιγράφεται στα ακόλουθα κεφάλαια.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Γ. ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

Γ.1. Προσόντα Ερευνητών/-τριών

Οι ερευνητές/-τριες αποτελούν το κλειδί της επιτυχίας μιας μελέτης, και ιδιαίτερα όταν αυτή η μελέτη αφορά ευαίσθητα ζητήματα όπως είναι η κακοποίηση και η παραμέληση ή θέματα που θεωρούνται «οικογενειακές υποθέσεις». Τόσο τα παιδιά όσο και οι ενήλικες *ενδέχεται να μην αισθάνονται πολύ άνετα να συμμετέχουν σε μελέτες ή να «ανοίγονται» και να συζητούν για τις προσωπικές τους εμπειρίες* (ISPCAN, 2006a, σ.4). Ενδέχεται επίσης να μην αισθάνονται άνετα να μιλήσουν για κάποια θέματα με άτομα ενός συγκεκριμένου φύλου (συνήθως με άτομα του αντίθετου φύλου). Η επιλογή των ερευνητών/-τριών θα πρέπει να γίνεται με προσοχή και να διαθέτουν συγκεκριμένα **προσόντα** τα οποία περιγράφονται στο 2^ο Μέρος του Εγχειριδίου: Οδηγός Έρευνας (Κεφάλαιο Α1). Οι ερευνητές/-τριες πρέπει να έχουν τουλάχιστον βασική εκπαίδευση α) στην **Μεθοδολογία Έρευνας** και β) στις **Αρχές Δεοντολογίας** που διέπουν την έρευνα με υποκείμενα ανθρώπους. Η ερευνητική ομάδα θα πρέπει να αποτελείται από άτομα και των **δύο φύλων** (σε κάθε ζευγάρι, εάν είναι εφικτό) και **να είναι πλήρως ενήμεροι/-ες** πριν από την εκπαίδευσή τους για τη φύση της έρευνας και τις απαιτήσεις της δουλειάς που θα κληθούν να εκτελέσουν. Επίσης, συστήνεται ιδιαιτέρως, οι συμβάσεις των ερευνητών/-τριών να γίνονται μετά από την επιτυχή ολοκλήρωση των μετεκπαιδευτικών τους υποχρεώσεων (βλ. παρακάτω Κεφ. Γ.2.).

Γ.2. Εκπαίδευση Ερευνητών/-τριών

Η **ομοιόμορφη εκπαίδευση των ερευνητών/-τριών** στη χορήγηση των αυτο-συμπληρούμενων ερωτηματολογίων ή στη διεξαγωγή των δομημένων συνεντεύξεων **είναι πολύ σημαντική**. Μέρος της εκπαίδευσής τους πρέπει να αποτελούν: ο τρόπος παρουσίασης της έρευνας στους/στις συμμετέχοντες/-ουσες, ο τρόπος συλλογής των δεδομένων, οι τρόποι με τους οποίους επιτρέπεται οι ερευνητές/-τριες να βοηθήσουν τους/τις συμμετέχοντες/-ουσες να απαντήσουν στις ερωτήσεις, η σημασία του απορρήτου και άλλων δεοντολογικών ζητημάτων και σημαντικά ζητήματα ασφαλείας ερευνητών/-τριών και των συμμετεχόντων/-ουσών (ISPCAN, 2006b).

Για το λόγο αυτό ένας από τους στόχους του προγράμματος BECAN είναι και η εκπαίδευση μιας ομάδας επιστημόνων σε όλες τις Βαλκανικές χώρες προκειμένου να χορηγήσουν με κατάλληλο και ομοιογενή τρόπο τα ερωτηματολόγια ICAST-CH και ICAST-P. Για το σκοπό αυτό ο Συντονιστικός Φορέας του BECAN πραγματοποίησε ένα Εργαστήριο Εκπαίδευσης-των-Εκπαιδευτών (Train-the-Trainers Workshop) στα Τίρανα, στις 17-18 Μαΐου 2010. Σε αυτό το Εργαστήριο συμμετείχαν όλοι οι Επιστημονικοί Υπεύθυνοι του προγράμματος BECAN σε εθνικό επίπεδο καθώς και ερευνητές/-τριες οι οποίοι είτε θα αναλάβουν την εκπαίδευση των ερευνητικών ομάδων στη χώρα τους ή θα λειτουργήσουν οι ίδιοι/-ες ως ερευνητές/-τριες πεδίου. Οι συμμετέχοντες/-ουσες στο Εργαστήριο Εκπαίδευσης-των-Εκπαιδευτών θα χρησιμοποιήσουν την ίδια μεθοδολογία που περιγράφεται σε αυτό το Εγχειρίδιο προκειμένου να εκπαιδεύσουν τις ομάδες των ερευνητών/-τριών πεδίου στις χώρες τους.

Πρώτα από όλα, αφού συγκεντρωθούν οι ερευνητές/-τριες πεδίου⁴ σε κάθε χώρα και πριν την έναρξη της εκπαίδευσής τους, θα πρέπει να γίνει μία αποτίμηση των εκπαιδευτικών τους αναγκών σε σχέση με το **θέμα της ΚαΠα των Παιδιών, καθώς και σε ζητήματα μεθοδολογίας και δεοντολογίας**. Σε περίπτωση που υπάρχουν κενά στις γνώσεις τους, θα πρέπει να προστεθούν αντίστοιχες συμπληρωματικές ενότητες στην εκπαίδευσή τους.

Η προτεινόμενη διάρκεια της εκπαίδευσης των ερευνητών/-τριών πεδίου σε κάθε χώρα είναι **16 ώρες** και η εκπαίδευση θα πρέπει να πραγματοποιηθεί περίπου **ένα μήνα πριν από τη διεξαγωγή της πιλοτικής έρευνας**. Ωστόσο, η διάρκεια της εκπαίδευσης εξαρτάται από τις ανάγκες των ερευνητών/-τριών. Στον Πίνακα 2 παρουσιάζεται η προτεινόμενη δομή και τα περιεχόμενα της εκπαίδευσης. Οι **υποχρεώσεις των ερευνητών/-τριών** περιλαμβάνουν:

- παρακολούθηση ολόκληρης της εκπαίδευσης
- παρακολούθηση των συμπληρωματικών ενοτήτων (ανάλογα με τις ανάγκες τους)
- επιτυχή ολοκλήρωση των μετεκπαιδευτικών τους υποχρεώσεων.

Οι ερευνητές/-τριες θα πρέπει να εξοικειωθούν με τη διαδικασία που πρέπει να ακολουθήσουν κατά τη διεξαγωγή της έρευνας καθώς και με τα ερευνητικά εργαλεία έτσι ώστε να είναι σε θέση να απαντούν στα ερωτήματα των συμμετεχόντων/-ουσών χρησιμοποιώντας τις τυποποιημένες απαντήσεις, να διαβάζουν τις ερωτήσεις και να σημειώνουν τις απαντήσεις, εύκολα, γρήγορα και με φυσικότητα. Πριν από την πιλοτική έρευνα προτείνεται οι ερευνητές/-τριες να κάνουν μία δοκιμαστική (mock) χορήγηση των αυτο-συμπληρούμενων ερωτηματολογίων καθώς και δοκιμαστικές συνεντεύξεις με παιδιά και γονείς προκειμένου να εξοικειωθούν με τα εργαλεία (μετεκπαιδευτικές υποχρεώσεις ερευνητών/-τριών). Κάθε ερευνητής/-τρια θα πρέπει επίσης να παραλάβει τις τυποποιημένες απαντήσεις σε πιθανά ερωτήματα των συμμετεχόντων/-ουσών (βλ. Παράρτημα 1) καθώς και ένα αντίτυπο του Οδηγού Έρευνας. Παρακάτω παρατίθενται τα προτεινόμενα περιεχόμενα της εκπαίδευσης των ερευνητών/-τριών πεδίου και οι μετεκπαιδευτικές τους υποχρεώσεις.

⁴ Προτείνεται να γίνει εκπαίδευση περισσότερων ερευνητών/-τριών από όσους/-ες χρειάζονται, σε περίπτωση που χρειαστεί αντικατάσταση ερευνητών/-τριών λόγω παραίτησης ή λόγω αντιδεοντολογικής συμπεριφοράς.

Πίνακας 2. Προτεινόμενη Δομή και Περιεχόμενα της Εκπαίδευσης των Ερευνητών/-τριών Πεδίου

	Θεματική Ενότητα	Διάρκεια
1	Σύντομη μεθοδολογική περιγραφή της έρευνας (μόνο οι πληροφορίες που είναι απαραίτητες για την ερευνητική ομάδα)	30-45 λεπτά
2	Τρόπος Οργάνωσης και Διεξαγωγής της Έρευνας <ul style="list-style-type: none"> σε μαθητές/-τριες και στους γονείς τους σε παιδιά που έχουν διακόψει τη φοίτησή τους στο σχολείο και στους γονείς τους 	2 ώρες
3	Προετοιμασία των Ερευνητών/-τριών για την Έρευνα Πεδίου	1 ½ ώρα
4	ICAST-CH <ul style="list-style-type: none"> Βήμα-προς-βήμα διαδικασία & οδηγίες χορήγησης των αυτο-συμπληρούμενων ερωτηματολογίων Βήμα-προς-βήμα διαδικασία & οδηγίες διεξαγωγής δομημένων συνεντεύξεων Διεξαγωγή δοκιμαστικών (mock) συνεντεύξεων & δοκιμαστικών χορηγήσεων ερωτηματολογίων Έλεγχος της ποιότητας των δεδομένων 	3 ½ ώρες
5	ICAST-P <ul style="list-style-type: none"> Βήμα-προς-βήμα διαδικασία & οδηγίες διεξαγωγής δομημένων συνεντεύξεων Διεξαγωγή δοκιμαστικών (mock) συνεντεύξεων Έλεγχος της ποιότητας των δεδομένων 	3 ½ ώρες
6	Ζητήματα Δεοντολογίας & Ασφάλειας <ul style="list-style-type: none"> Τρόποι αντίδρασης σε αποκάλυψη περιστατικού ΚαΠα παιδιού και σε περιστατικά κακοποίησης ενηλίκων (ΒΕΣ) Παρέμβαση σε περίπτωση κρίσης και εποπτεία ερευνητών/-τριών Ασφάλεια συμμετεχόντων/-ουσών και άλλα ζητήματα δεοντολογίας Ασφάλεια ερευνητών/-τριών Ασφάλεια των δεδομένων: φύλαξη & πρόσβαση 	2 ½ ώρες
7	Παρουσίαση του έντυπου Οδηγού Έρευνας – Συζήτηση	2 ½ ώρες
8	Συμπληρωματικές Ενότητες (όπου χρειάζεται) <ul style="list-style-type: none"> Εκπαιδευτική ενότητα σχετικά με τον τρόπο κωδικοποίησης των δεδομένων του ICAST-P & ICAST-CH και τον έλεγχο της ποιότητας των δεδομένων (εφόσον ισχύει)⁵ Εκπαιδευτική ενότητα για την ΚαΠα των παιδιών και/ή ζητήματα μεθοδολογίας και δεοντολογίας (ανάλογα με τις εκπαιδευτικές ανάγκες των ερευνητών/-τριών) 	επιπλέον χρόνος
Μετεκπαιδευτικές Υποχρεώσεις Ερευνητών/-τριών		
1	Χορήγηση του ICAST-CH σε παιδιά & του ICAST-P σε γονείς μέσω: <ul style="list-style-type: none"> αυτο-συμπλήρωσης (από τουλάχιστον 2 παιδιά και 2 γονείς) δομημένης συνέντευξης (σε τουλάχιστον 2 παιδιά και 2 γονείς) 	
2	<ul style="list-style-type: none"> Κωδικοποίηση από τους ερευνητές/-τριες των δεδομένων που συλλέχθηκαν μέσω των μετεκπαιδευτικών τους υποχρεώσεων (εφόσον ισχύει) Σύγκριση κωδικοποίησης – ποιοτικός έλεγχος (εφόσον ισχύει) 	
3	Συναντήσεις με τον/την εκπαιδευτή/-τρια ατομικά ή σε μικρές ομάδες (2-3 ερευνητές/-τριες)	

Η ομοιογενής εκπαίδευση των ερευνητικών ομάδων όλων των χωρών στοχεύει στον έλεγχο της επίδρασης της παρεμβαίνουσας μεταβλητής που ονομάζεται «**ερευνητής/τρια ή συνεντευκτής/-τρια**», που μπορεί να ασκήσει μια από τις **πιο σημαντικές** επιδράσεις στη συγκρισιμότητα των αποτελεσμάτων. **Όλοι οι ερευνητές/-τριες** και στις 9 χώρες πρέπει να **ΛΕΙΤΟΥΡΓΟΥΝ ΩΣ ΕΝΑ ΑΤΟΜΟ** σε ότι αφορά στον τρόπο με τον οποίο:

- θα παρουσιάζουν την έρευνα στους/στις συμμετέχοντες/-ουσες και δημοσίως

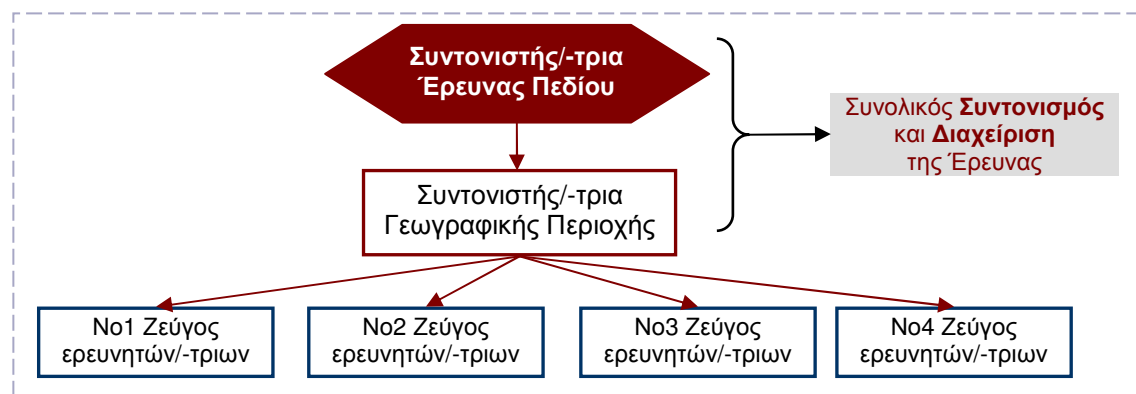
⁵ Η εκπαίδευση των ερευνητών/-τριών ως προς την κωδικοποίηση δεδομένων της έρευνας χρειάζεται μόνο στην περίπτωση που θα απασχοληθούν με αυτό το αντικείμενο.

- ο θα δίνουν τις οδηγίες και θα διεξάγουν τις συνεντεύξεις
- ο θα απαντούν στα ερωτήματα των συμμετεχόντων/-ουσών για τυχόν διευκρινήσεις
- ο θα αναφέρουν τη διαδικασία και την πρόοδο της έρευνας στις καθημερινές συναντήσεις
- ο θα διαφυλάττουν το απόρρητο των πληροφοριών
- ο θα διαχειρίζονται κρίσιμα ζητήματα σε περίπτωση αποκάλυψης περιστατικών ΚαΠα
- ο θα διασφαλίζουν τη δική τους ασφάλεια αλλά και των συμμετεχόντων/-ουσών.

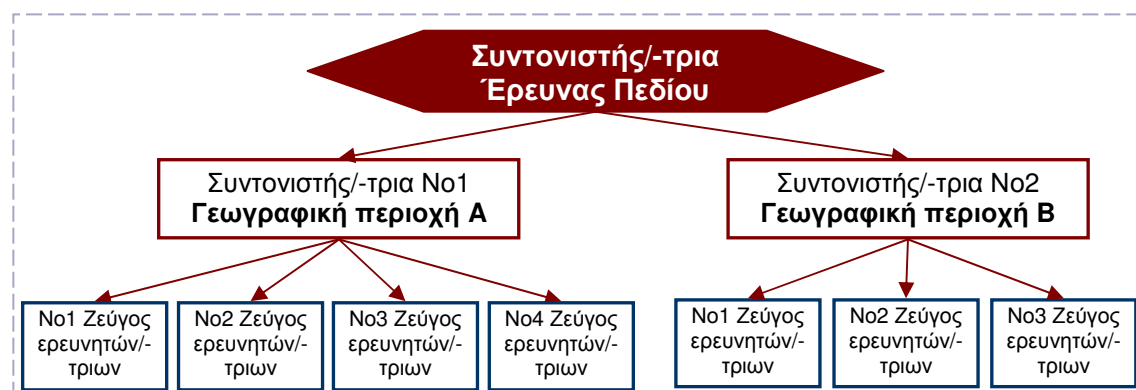
Τέλος, η αξιολόγηση της εκπαίδευσης των Εθνικών Ερευνητικών Ομάδων είναι προαιρετική και μπορεί να γίνει είτε χρησιμοποιώντας μια μεθοδολογία παρόμοια με εκείνη που χρησιμοποιήθηκε για την αξιολόγηση του Σεμιναρίου Εκπαίδευσης-των-Εκπαιδευτών είτε χρησιμοποιώντας κάποια άλλη μέθοδο.

Γ.3. Συντονισμός της Έρευνας Πεδίου

Η κύρια επιδημιολογική μελέτη θα διεξαχθεί κατά τη διάρκεια του σχολικού έτους **2010 – 2011**. Η οργάνωση της συλλογής των δεδομένων σε κάθε χώρα μπορεί να γίνει είτε: α) για όλες τις γεωγραφικές περιοχές [(διαδοχική συλλογή δεδομένων) (βλ. Σχήμα 1α)], δηλαδή η ομάδα των ερευνητών/-τριών πεδίου θα συλλέγει δεδομένα στην 1^η γεωγραφική περιοχή και μόλις ολοκληρώνεται η συλλογή θα μεταβαίνει στην επόμενη περιοχή ή β) ανά γεωγραφική περιοχή [(ταυτόχρονη συλλογή δεδομένων), (βλ. Σχήμα 1β)], δηλαδή ξεχωριστές υπο-ομάδες ερευνητών/-τριών θα συλλέγουν ταυτόχρονα δεδομένα από διαφορετικές γεωγραφικές περιοχές. Η επιλογή της διαδοχικής ή ταυτόχρονης συλλογής εξαρτάται από το μέγεθος του δείγματος, την απόσταση μεταξύ των διαφόρων γεωγραφικών περιοχών και από τον διαθέσιμο αριθμό ερευνητών/-τριών.

Σχήμα 1α. Παράδειγμα της δομής των Ερευνητικών Ομάδων σε διαδοχική συλλογή δεδομένων.

Σχήμα 1β. Παράδειγμα της δομής των Ερευνητικών Ομάδων σε ταυτόχρονη συλλογή δεδομένων.

Το συνολικό συντονισμό της έρευνας πεδίου σε κάθε χώρα πρέπει να αναλάβει ένα άτομο (ή και περισσότερα), δηλαδή ο **Συντονιστής της Έρευνας Πεδίου και/ή ο/οι Συντονιστής(ές) των ερευνητικών ομάδων κάθε γεωγραφικής περιοχής**.⁶ Ο/Η Συντονιστής/-τρια της Έρευνας Πεδίου θα εποπτεύει τον/τους Συντονιστή(ες) των ερευνητών/-τριών κάθε γεωγραφικής περιοχής. Το άτομο που συντονίζει την ερευνητική ομάδα μιας γεωγραφικής περιοχής αναλαμβάνει:

- ▶ την επικοινωνία με τα σχολεία που συμμετέχουν στην έρευνα προκειμένου να:
 - αποστείλει Ενημερωτική Επιστολή στον/στην Διευθυντή/-τρια, στο Σύλλογο Διδασκόντων και στο Σύλλογο Γονέων και Κηδεμόνων κάθε σχολείου (εφόσον χρειάζεται)
 - να συλλέξει και να καταγράψει πληροφορίες σχετικά με:
 - τον αριθμό των τμημάτων κάθε σχολείου που επιλέχθηκε
 - τον αριθμό των μαθητών/-τριών ανά τμήμα και κατά φύλο
 - την οργάνωση του τρόπου παράδοσης των Ενημερωτικών Επιστολών και των Εντύπων Συναίνεσης στους γονείς/κηδεμόνες (είτε δια μέσου των ερευνητών/-τριών και των μαθητών/-τριών είτε δια μέσου του σχολείου)
 - να κλείσει τα ραντεβού με τα σχολεία για τη συλλογή των δεδομένων και να υπενθυμίζει τηλεφωνικώς τα ραντεβού 2-3 μέρες νωρίτερα
 - να συλλέξει πληροφορίες και στοιχεία επικοινωνίας των παιδιών που εγκατέλειψαν τη φοίτησή τους στο σχολείο την προηγούμενη σχολική χρονιά (εάν είναι εφικτό).
- ▶ την επικοινωνία με τους γονείς/κηδεμόνες των παιδιών που έχουν εγκαταλείψει τη φοίτησή τους στο σχολείο (τηλεφωνικώς και/ή μέσω αποστολής επιστολής) προκειμένου να προσκαλέσει τα παιδιά και τους γονείς να συμμετέχουν στην έρευνα, να ορίσει την ημέρα, την ώρα και τον τόπο της συνάντησης για τη διεξαγωγή των συνεντεύξεων (αλλά και να υπενθυμίζει τηλεφωνικώς τα ραντεβού, εφόσον χρειάζεται).
- ▶ την προετοιμασία του προγράμματος της έρευνας:
 - καθορίζοντας τον αριθμό των ερευνητών/-τριών και των ημερών που χρειάζονται σε κάθε γεωγραφική περιοχή και σε κάθε σχολείο
 - καταρτίζοντας το πρόγραμμα της έρευνας συνολικά (ή ανά περιοχή) με τον **πλέον οικονομικό** (σε σχέση με το διαθέσιμο χρόνο και τον προϋπολογισμό) αλλά ταυτόχρονα και **αποδοτικό** τρόπο
 - οργανώνοντας τα ζεύγη των ερευνητών/-τριών
 - καταρτίζοντας το πρόγραμμα κάθε ζεύγους ερευνητών/-τριών για τη συλλογή των δεδομένων
- ▶ τη διαχείριση πρακτικών ζητημάτων:
 - εισιτήρια, διαμονή, ενοικίαση αυτοκινήτων, κλπ.

⁶ Κατά τη διάρκεια της συλλογής των δεδομένων, θα πρέπει σε κάθε χώρα να είναι διαθέσιμο ένα άτομο στα γραφεία του φορέα που διεξάγει την έρευνα προκειμένου να απαντάει στους/στις συμμετέχοντες/-ουσες της έρευνας που μπορεί να τηλεφωνούν στο φορέα για περισσότερες πληροφορίες ή ερωτήσεις. Το άτομο αυτό θα πρέπει να γνωρίζει καλά την έρευνα BECAN και το ρόλο αυτό ενδεχομένως να μπορούσε να αναλάβει ο/η Συντονιστής/-τρια της Έρευνας Πεδίου.

- ο προετοιμασία όλων των απαραίτητων υλικών ανά περιοχή (π.χ. χάρτες, ερωτηματολόγια, «επεξηγηματικό» υλικό, χρήσιμα τηλέφωνα, κατάλογος υποστηρικτικών υπηρεσιών, έντυπα αναφορών, κλπ.).

Κάθε **Συντονιστής/-τρια της Ερευνητικής Ομάδας** θα επιβλέπει και θα συντονίζει την ερευνητική ομάδα του/της (σε μια γεωγραφική περιοχή) και θα είναι συνεχώς ενήμερος/-η για το που βρίσκεται κάθε ζευγάρι ερευνητών/-τριών (για λόγους ασφαλείας). Επίσης θα λειτουργεί ως “**σημείο επαφής**” της ερευνητικής ομάδας και θα είναι διαθέσιμος/-η ανά πάσα στιγμή προκειμένου να παρέχει λύσεις σε κάθε απροσδόκητο πρόβλημα που μπορεί να ανακύπτει και να παρέχει κάθε είδους βοήθεια χρειαστούν οι ερευνητές/-τριες. Ο/Η Συντονιστής/-τρια θα είναι επίσης υπεύθυνος/-η για την οργάνωση καθημερινά –μετά το τέλος της συλλογής δεδομένων- μιας συνάντησης με όλα τα μέλη της ερευνητικής του/της ομάδας για λόγους συντονισμού, μεθοδολογικής εποπτείας, αναφοράς και αποσαφήνισης περιστατικών ΚαΠα παιδιών, συζήτησης και λήψης αποφάσεων σε προβλήματα που μπορεί να παρουσιάστηκαν κατά τη διάρκεια της συλλογής δεδομένων. Πιο συγκεκριμένα, οι ερευνητές/-τριες θα πρέπει να αναφέρουν στον/στην Συντονιστή/-τριά τους κατά τη διάρκεια των Συναντήσεων Συντονισμού και Εποπτείας, μετά τη συλλογή δεδομένων (επί τη βάση των Εντύπων Αναφοράς):

- ▶ τη διαδικασία που ακολουθήθηκε και τυχόν προβλήματα που ανέκυψαν κατά τη διάρκεια της συλλογής των δεδομένων
- ▶ τα αποτελέσματα του ποιοτικού ελέγχου των συμπληρωμένων ερωτηματολογίων
- ▶ αποκαλύψεις ή τυχόν υποψίες περιστατικών ΚαΠα παιδιών.

Μετά από κάθε τέτοια συνάντηση ο/η Συντονιστής/-τρια θα πρέπει:

- ▶ να καταγράφει τα ποσοστά απόκρισης (response rates) με βάση τα έντυπα αναφοράς των ερευνητών/-τριών
- ▶ να συλλέγει τα συμπληρωμένα και τα κενά ερωτηματολόγια
- ▶ να συλλέγει όλα τα Έντυπα Αναφοράς των ερευνητών/-τριών
- ▶ να κρατάει στοιχεία αναφορικά με την αποδοτικότητα κάθε ερευνητή/-τριας.

Ζεύγη Ερευνητών/-τριών: σε κάθε τμήμα σχολείου ή σε κάθε νοικοκυριό θα πρέπει να παρευρίσκονται 2 ερευνητές/-τριες (και των δύο φύλων, εάν είναι εφικτό). Ο αριθμός των ζευγαριών ερευνητών/-τριών που θα επισκέπτεται μια περιοχή (σχολεία και νοικοκυριά) εξαρτάται από τον αριθμό των τμημάτων/μαθητών και των νοικοκυριών αλλά και από το διαθέσιμο χρονικό διάστημα της έρευνας.

Γ.4. Οργάνωση της Έρευνας στα Σχολεία

Για τη διεξαγωγή της έρευνας στα σχολεία είναι απαραίτητο, στις περισσότερες χώρες, να **ληφθεί άδεια** από τις αρμόδιες αρχές (π.χ. Υπουργείο Παιδείας) για την πρόσβαση στα σχολεία.

Μετά την απόκτηση της επίσημης άδειας, θα πρέπει ο/η Συντονιστής/-τρια της Έρευνας να αποστείλει μία **ενημερωτική επιστολή** στους/στις Διευθυντές/-τριες των σχολείων που έχουν επιλεγεί στο δείγμα και/ή στους Συλλόγους Διδασκόντων, Γονέων και Κηδεμόνων (εφόσον

χρειάζεται) προκειμένου να ενημερωθούν για την έρευνα που θα διεξαχθεί στο σχολείο τους. Επιπλέον, μετά την αποστολή της ενημερωτικής επιστολής θα πραγματοποιείται τηλεφωνική επικοινωνία με τις Διευθύνσεις των σχολείων με στόχο:

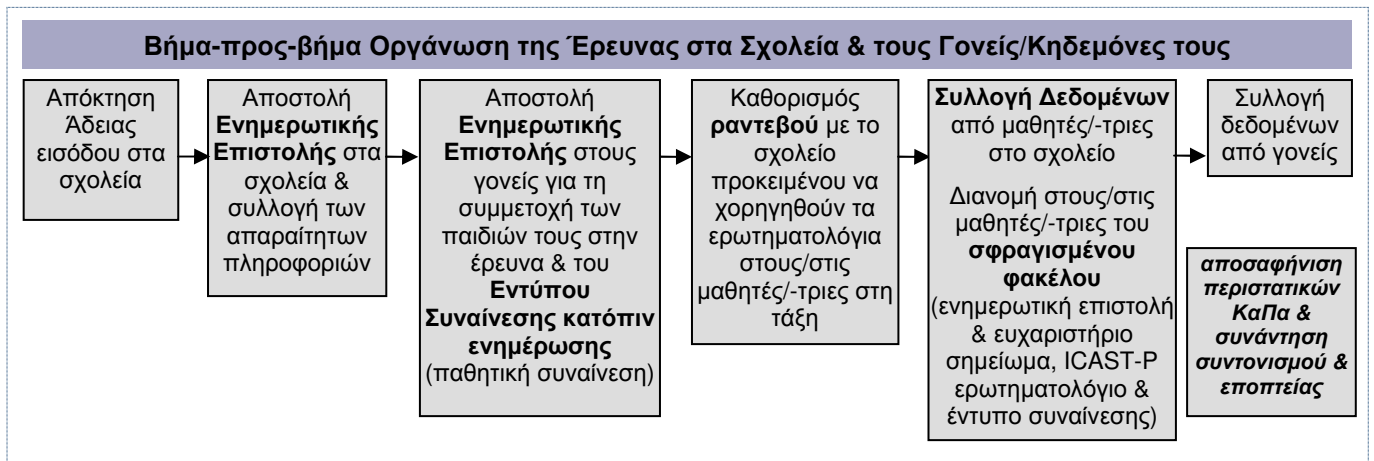
- ▶ τη συλλογή πληροφοριών για τον αριθμό των τμημάτων κάθε σχολείου (στις τάξεις όπου διεξάγεται η έρευνα)
- ▶ τη συλλογή πληροφοριών για τον αριθμό και το φύλο των μαθητών/-τριών ανά τμήμα σε κάθε επιλεγμένο σχολείο
- ▶ τον προγραμματισμό των ραντεβού σε κάθε σχολείο για τη χορήγηση των ερωτηματολόγιων στους/στις μαθητές/-τριες
- ▶ τη συλλογή πληροφοριών και στοιχείων επικοινωνίας των παιδιών που εγκατέλειψαν το σχολείο (εφόσον ισχύει).

Κατά την επικοινωνία με τους/τις Διευθυντές/-τριες των σχολείων θα πρέπει να καθορίζεται η **ημερομηνία** και η **ώρα** διεξαγωγής της έρευνας στις τάξεις. Ωστόσο, πριν από αυτό θα πρέπει να έχει καθοριστεί η **παράδοση των Ενημερωτικών Επιστολών και των Εντύπων Συναίνεσης** στους γονείς των μαθητών για τη συμμετοχή του παιδιού τους στην έρευνα. Η αποστολή των επιστολών και των εντύπων προτείνεται να γίνεται 1-3 ημέρες πριν από τη συλλογή δεδομένων από τους/τις μαθητές/-τριες και μπορεί να γίνει με δύο τρόπους:

1. μέσω επίσκεψης στους/στις μαθητές/-τριες στο σχολείο όπου θα ενημερώνονται τα παιδιά για την έρευνα και θα παραλαμβάνουν την Ενημερωτική Επιστολή και το Έντυπο Συναίνεσης που θα πρέπει να δώσουν στους γονείς τους
2. παράδοση των εντύπων στους γονείς μέσω του σχολείου (π.χ. τα μοιράζει το σχολείο στους/στις μαθητές/-τριες ή τα αποστέλλει ταχυδρομικά).

Παρόλο που ο δεύτερος τρόπος φαίνεται πιο βολικός, θα πρέπει να γίνουν συγκεκριμένες ρυθμίσεις με το σχολείο όσον αφορά την αναπαραγωγή του υλικού (να αποσταλεί ταχυδρομικά ή να φωτοτυπηθεί στο σχολείο). Σε περίπτωση που επιλεγθεί ο δεύτερος τρόπος, θα πρέπει να γίνει τηλεφωνική επικοινωνία με το σχολείο μερικές μέρες πριν από τη συλλογή των δεδομένων των μαθητών/-τριών, προκειμένου να υπενθυμίσετε: α) το ραντεβού στο Διευθυντή του σχολείου, και β) την παράδοση των Επιστολών και των Εντύπων. Κατόπιν χρειάζεται εκ νέου τηλεφωνική επικοινωνία προκειμένου να μάθετε εάν υπάρχουν αρνήσεις εκ μέρους των γονέων και για να συμφωνήσετε με το σχολείο τον τρόπο με τον οποίο θα απασχοληθούν τα παιδιά των οποίων οι γονείς/κηδεμόνες δεν επιθυμούν να συμμετέχουν στην έρευνα.

Στο **Σχήμα 2** που ακολουθεί παρουσιάζονται τα βήματα οργάνωσης της έρευνας και στο **Σχήμα 3** απεικονίζεται η προτεινόμενη διαδικασία που πρέπει να ακολουθηθεί σχετικά με την παράδοση στους γονείς της ενημερωτικής επιστολής (για τη συμμετοχή του παιδιού στην έρευνα) και της αποστολής και παραλαβής της Παθητικής Συναίνεσης (για τη συμμετοχή του παιδιού στην έρευνα).

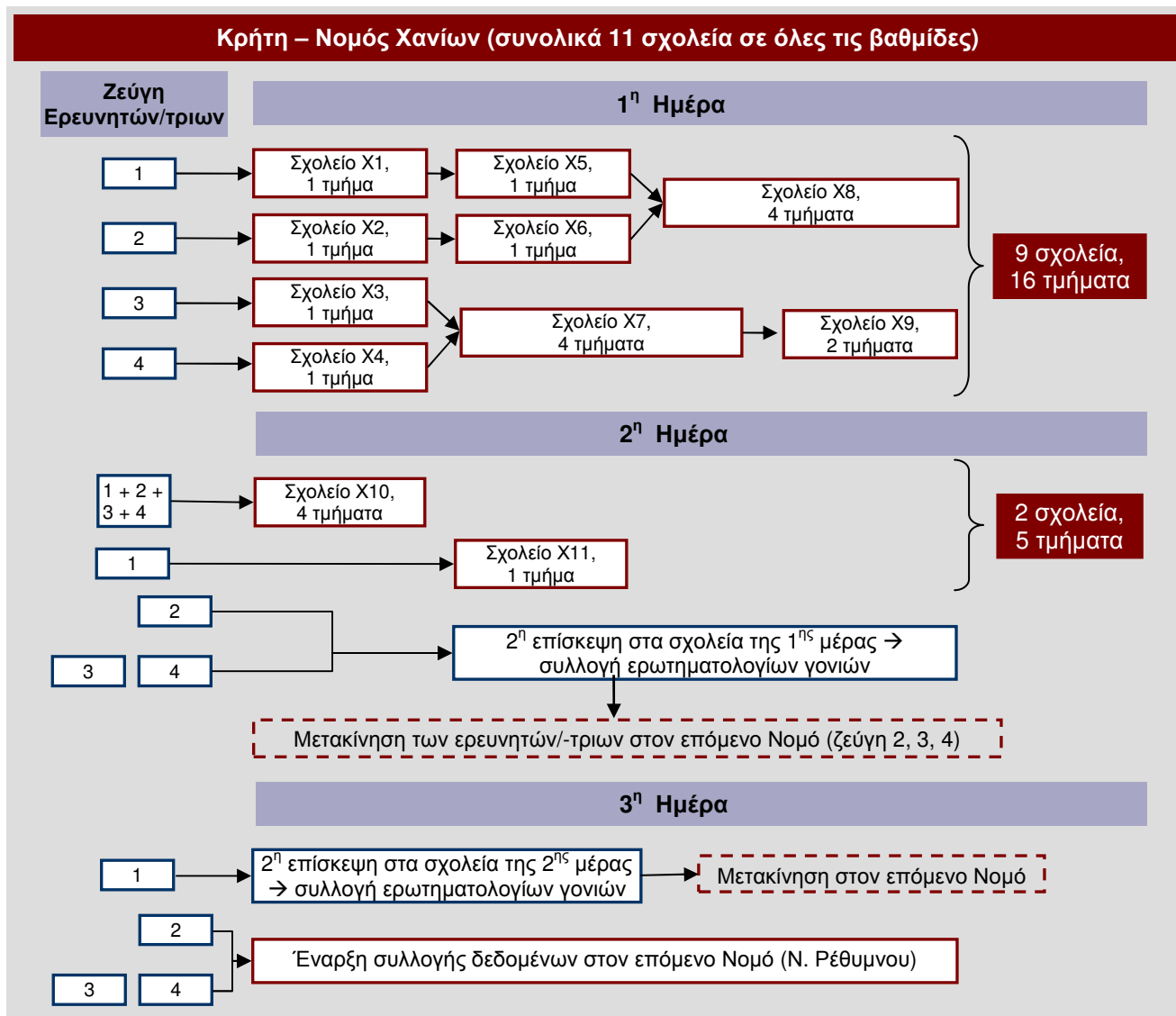
Σχήμα 2. Βήματα οργάνωσης της έρευνας στα σχολεία.

Σχήμα 3. Σχεδιάγραμμα παράδοσης των επιστολών στους γονείς & παραλαβή της παθητικής συναίνεσης για τη συμμετοχή των παιδιών στην έρευνα.

Στο **Σχήμα 4** παρουσιάζεται ένα παράδειγμα προγραμματισμού της συλλογής των δεδομένων από ερευνητές/-τριες σε ένα Νομό της Κρήτης (Ν. Χανίων).

Θα πρέπει να παρευρίσκονται τουλάχιστον δύο ερευνητές/-τριες σε ένα τμήμα σχολείου. Εάν ένα επιλεγμένο σχολείο έχει περισσότερα από ένα τμήματα, θα πρέπει να παραβρίσκονται όσο το δυνατόν περισσότερα ζευγάρια ερευνητών/-τριών προκειμένου να συλλέγουν ταυτόχρονα τα δεδομένα από όλα τα τμήματα όσο το δυνατόν συντομότερα (έτσι ώστε τα παιδιά να μην έχουν το χρόνο να συζητούν μεταξύ τους τις ερωτήσεις).

Σχήμα 4. Παράδειγμα προγραμματισμού συλλογής δεδομένων μαθητών/-τριών από 8 ερευνητές/-τριες (4 ζεύγάρια) στο Ν. Χανίων (Κρήτη).

Τα ερωτηματολόγια των γονέων μπορούν να συλλέγονται με δύο τρόπους:

- ▶ από τους/τις μαθητές/-τριες (όπως απεικονίζεται και στο Σχήμα 2). Οι ερευνητές/-τριες, δηλαδή, επισκέπτονται ξανά την επόμενη μέρα το σχολείο προκειμένου να συλλέξουν από τους/τις μαθητές/-τριες τους φακέλους με τα συμπληρωμένα ερωτηματολόγια των γονιών τους
- ▶ ή από το σπίτι, εφόσον οι ίδιοι οι γονείς καλέσουν τους/τις ερευνητές/-τριες για να παραδώσουν το ερωτηματολόγιό τους.

Στο τέλος κάθε ημέρας συλλογής δεδομένων, όλα τα ζεύγη των ερευνητών/-τριών θα συναντιούνται με τον/την Συντονιστή/-ριά τους στην καθημερινή Συνάντηση Συντονισμού και Εποπτείας.

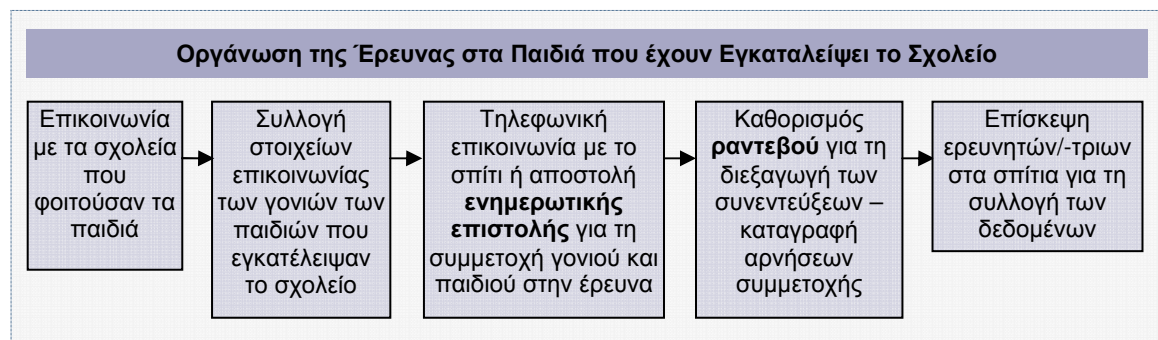
Γ.5. Οργάνωση της Έρευνας σε Παιδιά που έχουν Εγκαταλείψει το Σχολείο

Για τη διεξαγωγή της έρευνας στα παιδιά που έχουν εγκαταλείψει τη φοίτησή τους στο σχολείο και στους γονείς τους, το πρώτο πράγμα που πρέπει να γίνει είναι η **συλλογή των στοιχείων επικοινωνίας** τους (από τα σχολεία όπου φοιτούσαν ή με άλλο τρόπο). Οι πληροφορίες που χρειάζονται είναι: τα ονόματα των παιδιών, αριθμός τηλεφώνου και/ή διεύθυνση κατοικίας.

Μετά τη συλλογή των στοιχείων επικοινωνίας, θα πρέπει να γίνει τηλεφωνική επικοινωνία με τους γονείς/κηδεμόνες προκειμένου να προσκληθούν να συμμετάσχουν στην έρευνα μαζί με τα παιδιά τους· δηλαδή, ο/η Συντονιστής/-τρια θα τηλεφωνήσει (ή θα στείλει τις ενημερωτικές επιστολές⁷) προκειμένου:

- ▶ να καθορίσει την ημέρα και ώρα διεξαγωγής των συνεντεύξεων (και την τοποθεσία σε περίπτωση που ο γονέας δε θέλει να πραγματοποιηθεί η συνέντευξη στο σπίτι του)
- ▶ να καταγράψει τυχόν αρνήσεις συμμετοχής⁸
- ▶ να προγραμματίσει ποιο ζεύγος ερευνητών/-τριών θα συλλέξει τα δεδομένα σε κάθε νοικοκυριό.

Στο Σχήμα 5 απεικονίζονται τα βήματα που πρέπει να ακολουθηθούν για την οργάνωση της έρευνας.

Σχήμα 5. Βήματα οργάνωσης της έρευνας σε παιδιά που έχουν εγκαταλείψει το σχολείο.

Γ.6. Προετοιμασία των Υλικών των Ερευνητών/-τριών

Κάθε ζεύγος ερευνητών/-τριών θα πρέπει, προτού ξεκινήσει για τη συλλογή των δεδομένων, να έχει προμηθευτεί το απαραίτητο υλικό (βλ. Κεφ. Α3 του “Οδηγού της Έρευνας”). Ο/Η Συντονιστής/-τρια θα πρέπει να έχει προετοιμάσει τα υλικά που χρειάζονται για κάθε μέρα συλλογής δεδομένων και να τα παραδίδει στους/στις ερευνητές/-τριες μία μέρα πριν από τη συλλογή των δεδομένων. Η προετοιμασία των υλικών περιλαμβάνει:

Για τη συλλογή των δεδομένων στα σχολεία (αυτο-συμπληρούμενα ερωτηματολόγια)

- ▶ Εκτύπωση ή φωτοτύπηση όσων αντιτύπων χρειάζονται από:
 - τα αυτο-συμπληρούμενα ερωτηματολόγια **ICAST-CH**, μαζί με το **Έντυπο Συγκατάθεσης του παιδιού** που αποτελεί την 1^η σελίδα του ερωτηματολογίου
 - τα αυτο-συμπληρούμενα ερωτηματολόγια **ICAST-P**

⁷ Οι ενημερωτικές επιστολές και τα έντυπα συναίνεσης θα τροποποιηθούν για τις ανάγκες της δομημένης συνέντευξης.

⁸ Η καταγραφή των αρνήσεων είναι πολύ σημαντική καθώς βοηθάει στον υπολογισμό του ποσοστού απόκρισης (response rate).

- ο τις **Ενημερωτικές Επιστολές** και τα **Έντυπα Συναίνεσης** για τη συμμετοχή των παιδιών και των γονιών στην έρευνα
- ο τα **Ευχαριστήρια σημειώματα** για τα παιδιά και τους γονείς
- ▶ κωδικοποίηση των ερωτηματολογίων, δίνοντας τον ίδιο κωδικό σε κάθε μοναδικό ζεύγος ερωτηματολογίων παιδιού-γονέα (βλ. Εικόνα 1)
- ▶ προετοιμασία των **φακέλων των γονέων** που θα πρέπει να περιλαμβάνουν
 - ο την Ενημερωτική Επιστολή του γονιού,
 - ο το Έντυπο Συναίνεσης για τη δική του συμμετοχή στην έρευνα,
 - ο το ερωτηματολόγιο ICAST-P και
 - ο το ευχαριστήριο σημείωμα για τον γονιό.

ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΥΓΕΙΑΣ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ
ΜΕΤΕΡΝΗ ΨΥΧΙΚΗΣ ΥΓΕΙΑΣ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΠΡΟΝΟΙΑΣ

Κωδικός: **GR /AA/ ...22**
Χώρα Παιράσι Αθήνας

Έντυπο Συγκατάθεσης Παιδιού

Αγαπητέ Μαθητή,
Αγαπητή Μαθήτριά,

Κωδικός: **GR /AA/ ...22**
Χώρα Παιράσι Αθήνας

ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ ΓΟΝΕΑ: ΤΙΜΩΡΙΑ ΚΑΙ ΠΕΙΘΑΡΧΙΑ ΣΤΟ ΣΠΗΤΙ

Παρακαλώ απαντήστε σε όλες τις ερωτήσεις που ακολουθούν έχοντας στο νου σας το παιδί που σας έφερε αυτό το ερωτηματολόγιο.

1. Φύλο παιδιού
 Κορίτσι
 Αγόρι
2. Ημερομηνία γέννησης παιδιού ____ / ____ / ____ (παρακαλώ γράψτε μόνο το μήνα και το έτος)
3. Ηλικία παιδιού _____ (σμπληρωμένα έτη)
4. Σε ποια σειρά έχει γεννηθεί αυτό το παιδί; **(παρακαλώ, επιλέξτε όλα όσα ισχύουν)**
 (Εάν η θέση έχει αλλάξει λόγω θανάτου αδελφών, καταγράψτε την παρούσα θέση του παιδιού στην οικογένεια)
 Μοναχοπαιδί
 Πρώτο (μεγαλύτερο παιδί)

Εικόνα 1. Παράδειγμα Συμπληρωμένων Κωδικών.

Κάθε σφραγισμένος φάκελος γονιού θα πρέπει να έχει ζευγαρωθεί με το αντίστοιχο ICAST-CH ερωτηματολόγιο – και τα δύο ερωτηματολόγια θα πρέπει να φέρουν τον ίδιο μοναδικό κωδικό (προτείνεται να αναγράφεται ο κωδικός του ερωτηματολογίου κάθε γονιού –εκτός από την πρώτη σελίδα του ερωτηματολογίου- και έξω από τον σφραγισμένο φάκελο, έτσι ώστε να υπάρχει η δυνατότητα να ξανα-ζευγαρωθεί ένας σφραγισμένος φάκελος (χωρίς να πρέπει να ανοιχτεί) με το αντίστοιχο ερωτηματολόγιο του παιδιού σε περίπτωση που τύχει να μπερδευτούν τα ερωτηματολόγια μεταξύ τους.

- ▶ καταγραφή σε μία λίστα (βλ. παράδειγμα στην Εικόνα 2) των κωδικών που αντιστοιχούν σε κάθε σχολείο, σε κάθε τμήμα και στο ζεύγος

Κωδικοί	Όνομα Σχολείου	Τμήμα	N	Αγόρια	Κορίτσια	Ερευνητές/-τριες	Ημερομηνία	Ωρα
GR/A 1-22	Σχολείο 1	A1	22			Ζευγάρι Α	Δευτέρα, 25.10	8:00
GR/A 23-41	Σχολείο 2	A2	19	10	9	Ζευγάρι Β	Δευτέρα, 25.10	8:00
GR/A 42-61	Σχολείο 3	A	20	12	8	Ζευγάρι Γ	Δευτέρα, 25.10	8:00
...
GR/H 1-18	Σχολείο 52	A	18			Ζευγάρι Δ	Δευτέρα, 25.10	8:00
GR/H 19-24	Σχολείο 53	A	6			Ζευγάρι Ε	Δευτέρα, 25.10	8:00
GR/H 25-44	Σχολείο 54	A1	20			Ζευγάρι ΣΤ	Δευτέρα, 25.10	8:00

Εικόνα 2. Παράδειγμα καταγραφής κωδικών

ερευνητών/-τριών στους/στις οποίους/-ες παραδόθηκαν τα ερωτηματολόγια, καθώς και την ημερομηνία και ώρα χορήγησης των ερωτηματολογίων.

- ▶ Ο/Η Συντονιστής/-τρια θα πρέπει να παραδίδει κάθε φορά στους/στις ερευνητές/-τριες (οι οποίοι/-ες θα πρέπει να ελέγχουν αν παρέλαβαν), τα εξής:

- ο το **πρόγραμμα** με τα στοιχεία των σχολείων που θα επισκεφτούν, την ημερομηνία και ώρα του ραντεβού τους και πληροφορίες για το δείγμα (ποια τάξη, ποιο τμήμα, κλπ.)
- ο ένα **χάρτη** της περιοχής που θα επισκεφτούν
- ο αντίτυπα όσων **ερωτηματολογίων** χρειάζονται για τα παιδιά και τους γονείς
- ο το “επεξηγηματικό υλικό” με τις κλίμακες απαντήσεων (βλ. Εικόνα 3) και το δείγμα του φακέλου του γονιού προκειμένου να επεξηγούν στους/στις μαθητές/-τριες: α) τον τρόπο με τον οποίο πρέπει να συμπληρώνουν τις κλίμακες των απαντήσεων στα ερωτηματολόγια τους και β) το περιεχόμενο του φακέλου των γονιών τους και τι πρέπει να κάνουν οι γονείς τους
- ο χαρτοταινία
- ο δύο στυλό ανά ερευνητή/-τρια
- ο δύο μεγάλους φακέλους ανά ζεύγος ερευνητών/-τριών για τη συλλογή των συμπληρωμένων ερωτηματολογίων των μαθητών/-τριών στην τάξη
- ο αντίγραφα των **ευχαριστηρίων σημειωμάτων** για τα παιδιά
- ο **μια λίστα με τοπικούς φορείς παροχής υπηρεσιών** ανά νομό, σε περίπτωση που χρειαστεί να παραπέμπουν κάποιο άτομο για περαιτέρω βοήθεια
- ο ένα ατομικό καρτελάκι (**ερευνητική ταυτότητα**) για κάθε ερευνητή/-τρια
- ο **μια επίσημη επιστολή** για κάθε ερευνητή/-τρια που θα δηλώνει την επαγγελματική σχέση του/της με το φορέα που διεξάγει την έρευνα και τα στοιχεία επικοινωνίας του φορέα και του/της Συντονιστή/-τριας τους
- ο **κινητό τηλέφωνο** (ενεργοποιημένο αλλά σε αθόρυβη λειτουργία)
- ο **μια λίστα με χρήσιμα τηλέφωνα** (π.χ. τηλέφωνο Συντονιστή/-τριας, των υπολοίπων μελών της ερευνητικής ομάδας, κλπ.)
- ο τα **Έντυπα Αναφοράς** (βλέπε Παράρτημα 2α).
- ο **Λίστα ελέγχου** των απαραίτητων υλικών.

Εικόνα 3. Επεξηγηματικό υλικό: αφίσα με κλίμακες απαντήσεων

Για τη συλλογή των δεδομένων στα σπίτια (δομημένες συνεντεύξεις)

- ▶ Εκτύπωση ή φωτοτύπηση όσων αντιτύπων χρειάζονται από:
 - ο τα ερωτηματολόγια **ICAST-CH** (και τα **έντυπα συγκατάθεσης** των παιδιών)
 - ο τα ερωτηματολόγια **ICAST-P**
 - ο τις **Ενημερωτικές Επιστολές** και τα **Ευχαριστήρια Σημειώματα** για τους γονείς
 - ο τα **Έντυπα Συναίνεσης** για τη συμμετοχή των παιδιών και των γονιών στην έρευνα
 - ο τα **Ευχαριστήρια Σημειώματα** για τα παιδιά
- ▶ κωδικοποίηση των ερωτηματολογίων των γονιών και των παιδιών (δίνοντας τον ίδιο κωδικό σε κάθε μοναδικό ζεύγος ερωτηματολογίων παιδιού-γονιού)
- ▶ καταγραφή των κωδικών που αντιστοιχούν σε κάθε νοικοκυριό, ποιοι/-ες ερευνητές/-τριες παρέλαβαν τα ερωτηματολόγια, καθώς και την ημερομηνία και την ώρα των ραντεβού (βλ. Εικόνα 4)

- προετοιμασία των Καρτών Συνέντευξης για γονείς και παιδιά (βλ. Παραρτήματα 3α και 3β) οι οποίες πρέπει να εκτυπωθούν και να κοπούν ακολουθώντας τις οδηγίες του Παραρτήματος 3.

Κωδικός	Σπίτι	Διεύθυνση & Τηλέφωνο	Ηλικία Παιδιού	Ερευνητές/-τριες	Ημερομηνία	Ώρα
GR/A 1	Οικογένεια 1	XXX	16	Ζευγάρι Α	Δευτέρα, 25.10	8:00
GR/A 2	Οικογένεια 2	XXX	16	Ζευγάρι Β	Δευτέρα, 25.10	8:00
GR/A 3	Οικογένεια 3	XXX	16	Ζευγάρι Γ	Δευτέρα, 25.10	8:00
...
GR/H 42	Οικογένεια 52	XXX	16	Ζευγάρι Δ	Δευτέρα, 25.10	8:00
GR/H 43	Οικογένεια 53	XXX	13	Ζευγάρι Ε	Δευτέρα, 25.10	8:00
GR/H 44	Οικογένεια 54	XXX	12	Ζευγάρι ΣΤ	Δευτέρα, 25.10	8:00

Εικόνα 4. Παράδειγμα καταγραφής κωδικών ερωτηματολογίων συνεντεύξεων

- **Ο/Η Συντονιστής/-τρια θα πρέπει να παραδίδει σε κάθε ζεύγος ερευνητών/-τριών (οι οποίοι/-ες θα πρέπει να ελέγχουν αν έχουν παραλάβει), τα εξής:**
 - ο το **πρόγραμμα** που θα περιλαμβάνει στοιχεία των σπιτιών που θα επισκεφτούν, την ημερομηνία και ώρα των ραντεβού
 - ο το **χάρτη** της περιοχής που θα επισκεφτούν
 - ο αντίγραφα όσων **ερωτηματολογίων** χρειάζονται για τα παιδιά και τους γονείς
 - ο τις **Κάρτες Συνέντευξης** για τα παιδιά και τους γονείς (βλ. Παραρτήματα 3α & 3β),
 - ο δύο στυλό ανά ερευνητή/-τρια
 - ο αντίγραφα των **ευχαριστήριων σημειωμάτων** για τα παιδιά και τους γονείς
 - ο μια **λίστα με φορείς παροχής υπηρεσιών** ανά νομό σε περίπτωση που χρειαστεί να παραπέμψουν κάποιο άτομο για περαιτέρω βοήθεια
 - ο το ατομικό καρτελάκι (**ερευνητική ταυτότητα**) για κάθε ερευνητή/-τρια
 - ο **την επίσημη επιστολή** για κάθε ερευνητή/-τρια που θα δηλώνει την επαγγελματική σχέση του/της με το φορέα που διεξάγει την έρευνα και τα στοιχεία επικοινωνίας του φορέα και του/της Συντονιστή/-τριάς τους
 - ο **κινητό τηλέφωνο** (ενεργοποιημένο αλλά σε αθόρυβη λειτουργία)
 - ο **μια λίστα με χρήσιμα τηλέφωνα** (π.χ. τηλέφωνο Συντονιστή/-τριας, των υπολοίπων μελών της ερευνητικής ομάδας, κλπ.)
 - ο τα **Έντυπα Αναφοράς** (βλέπε Παράρτημα 2α).
 - ο **Λίστα ελέγχου** των απαραίτητων υλικών.

Ο/Η Συντονιστής/-τρια θα πρέπει, κυρίως για λόγους ασφαλείας, να έχει ένα αντίγραφο του προγράμματος όλων των ερευνητών/-τριών (ώρες και διευθύνσεις των ραντεβού) ώστε να γνωρίζει ανά πάσα στιγμή που βρίσκονται οι ερευνητές/-τριες καθώς και τους αριθμούς των κινητών τους τηλεφώνων.

Γ.7. Έντυπα Αναφοράς των Ερευνητών/-τριών

Όταν πραγματοποιείται χορήγηση **αυτο-συμπληρούμενων ερωτηματολογίων** θα πρέπει κάθε ζεύγος ερευνητών/-τριών να έχει ένα έντυπο αναφοράς για τα ερωτηματολόγια που χορήγησε σε κάθε τμήμα (βλ. Παράρτημα 2α). Ένα μέλος του ερευνητικού ζεύγους θα είναι υπεύθυνο για την συμπλήρωση των εντύπων σε συνεργασία με τον/την συνάδελφό του και θα πρέπει να καταγράφει στα έντυπα αναφοράς για κάθε "ημέρα συλλογής δεδομένων":

1. τα ονόματα των ερευνητών/-τριών που ήταν υπεύθυνοι/-ες για τη χορήγηση των ερωτηματολογίων ανά τμήμα
2. την ημερομηνία και την ώρα συλλογής των δεδομένων

3. το όνομα και τη διεύθυνση του σχολείου
4. τον τμήμα του σχολείου (π.χ. Α1) και τον αριθμό όλων των μαθητών/-τριών ανά φύλο που ήταν παρόντες/-ούσες στην αίθουσα κατά τη χορήγηση των ερωτηματολογίων (π.χ. 22 μαθητές/-τριες, 12 αγόρια + 10 κορίτσια)
5. τους κωδικούς των ερωτηματολογίων που χορήγησαν στο τμήμα (π.χ. **GR/AA/1 - 22**).

Το Έντυπο Αναφοράς αποτελείται από δύο στήλες, τη στήλη που αφορά τα ερωτηματολόγια των παιδιών (ICAST-CH) και τη στήλη που αφορά τα ερωτηματολόγια των γονιών (ICAST-P). Στη πρώτη στήλη οι ερευνητές/-τριες πρέπει να συμπληρώνουν:

1. τον αριθμό των παιδιών που αρνήθηκαν να συμπληρώσουν το ερωτηματολόγιο και τους κωδικούς των ερωτηματολογίων τους καθώς και τους λόγους της άρνησης, εάν αναφέρθηκαν
2. τον αριθμό των Θετικών και των Αρνητικών Συναινέσεων που έλαβαν από τους γονείς καθώς και τον αριθμό των Συναινέσεων που δεν επεστράφησαν
3. παρατηρήσεις για τα ερωτηματολόγια των μαθητών/-τριών μετά τον **ποιοτικό** τους **έλεγχο** (οι παρατηρήσεις μπορεί να περιλαμβάνουν π.χ. τους αριθμούς των ερωτήσεων τις οποίες άφησαν κενές τα παιδιά, τυχόν άκυρες απαντήσεις ή άκυρα ερωτηματολόγια, ερωτήσεις στις οποίες έχουν απαντήσει τα παιδιά σημειώνοντας δύο απαντήσεις αντί για μια, κλπ. σημειώνοντας κάθε φορά και τον Κωδικό του ερωτηματολογίου στο οποίο αναφέρονται)
4. παρατηρήσεις σε περίπτωση αποκάλυψης ή υποψίας περιστατικών ΚαΓα παιδιού (π.χ. αποκάλυψη σεξουαλικής κακοποίησης, εάν το παιδί ζήτησε βοήθεια και άλλες πληροφορίες, όπως τα στοιχεία επικοινωνίας)

Στη στήλη του ερωτηματολογίου ICAST-P, θα ερευνητές/-τριες πρέπει να συμπληρώνουν:

1. πόσες αρνητικές Συναινέσεις παρέλαβαν από γονείς όσον αφορά τη δική τους συμμετοχή στην έρευνα, και τους λόγους (εάν αναφέρθηκαν)
2. τη μέθοδο συλλογής των δεδομένων από τους γονείς (καταγράφοντας τους Κωδικούς των ερωτηματολογίων)
3. ποια ερωτηματολόγια δεν επεστράφησαν (καταγράφοντας και τους Κωδικούς τους) και τυχόν παρατηρήσεις.

Όταν η έρευνα διεξάγεται μέσω **δομημένων συνεντεύξεων** θα πρέπει καθένα από τα μέλη του ερευνητικού ζεύγους να έχει το δικό του/της έντυπο αναφοράς για τα ερωτηματολόγια που χορήγησε (βλ. Παράρτημα 2β) καταγράφοντας:

1. το όνομα του/της και το όνομα του/της συναδέλφου του/της
2. την ημερομηνία, την ώρα και τη διάρκεια κάθε συνέντευξης
3. από ποιά άτομα πήρε συνέντευξη (π.χ. γονέα ή παιδί)
4. τον Κωδικό κάθε ερωτηματολογίου
5. τυχόν άρνηση από το γονέα(εις) σχετικά με τη συμμετοχή τους στην έρευνα ή σχετικά με τη συμμετοχή του παιδιού στην έρευνα και τους λόγους (εάν αναφέρθηκαν)
6. τυχόν άρνηση από το παιδί να συμμετέχει στην έρευνα και τους λόγους (εάν αναφέρθηκαν)

7. τυχόν παρατηρήσεις σχετικά με τα ερωτηματολόγια (π.χ. αν αρνήθηκαν να απαντήσουν σε κάποιες ερωτήσεις) ή άλλες παρατηρήσεις (π.χ. αποκάλυψη σεξουαλικής κακοποίησης, εάν κάποιο παιδί ζήτησε βοήθεια, τα στοιχεία επικοινωνίας, κλπ.).

Τα έντυπα αυτά πρέπει να συμπληρώνονται κάθε μέρα, μετά τη συλλογή των δεδομένων. Εκτός από τη χρησιμότητά τους για τη συστηματοποίηση των ερωτηματολογίων που συλλέγονται, τα έντυπα αυτά θα βοηθήσουν και τους/τις ερευνητές/-τριες να καταγράψουν τυχόν προβλήματα που θα πρέπει να συζητούνται με τον/την Συντονιστή/-τρια στις καθημερινές Συναντήσεις Εποπτείας και Συντονισμού. Τα έντυπα αυτά θα συγκεντρώνονται από τον/την Συντονιστή/-τρια σε καθημερινή βάση.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Δ. ΔΙΕΞΑΓΩΓΗ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

Δ.1. Χορήγηση των Ερωτηματολογίων ICAS-CH και ICAS-P

Για τη χορήγηση των τροποποιημένων και μεταφρασμένων ερωτηματολογίων ICAS-CH και ICAS-P θα χρησιμοποιηθούν δύο μέθοδοι ανάλογα με την ομάδα των υποκειμένων (μαθητές/-τριες και οι γονείς τους και παιδιά που έχουν εγκαταλείψει το σχολείο και οι γονείς τους - βλ. επίσης Πίνακα 3).

Πίνακας 3. Μέθοδος χορήγησης ερωτηματολογίων ανά ομάδα υποκειμένων

Ομάδα	Μέθοδος	
	Παιδιά	Γονείς
Παιδιών που φοιτούν στο σχολείο	Αυτο-συμπληρούμενο ερωτηματολόγιο	Αυτο-συμπληρούμενο ερωτηματολόγιο (δομημένες συνεντεύξεις μόνο στην περίπτωση που το ζητήσει ο γονιός)
Παιδιών που έχουν εγκαταλείψει τη φοίτηση στο σχολείο	Δομημένη Συνέντευξη	Δομημένη Συνέντευξη

Δ.1.1. Αυτο-συμπληρούμενο Ερωτηματολόγιο

Η ενότητα αυτή περιγράφει τη διαδικασία που θα ακολουθείται όταν χρησιμοποιείται η μέθοδος των αυτο-συμπληρούμενων ερωτηματολογίων (βλ. Σχήμα 6). Τα ερωτηματολόγια θα χορηγούνται σε όλα τα παιδιά ταυτόχρονα στο τμήμα τους, με τέτοιο τρόπο ώστε να διασφαλίζεται η ανωνυμία των απαντήσεων.

Το πρώτο πράγμα που πρέπει να γίνει (μετά τη λήξη της προθεσμίας που έχει οριστεί στις ενημερωτικές επιστολές που έχουν σταλεί στους γονείς για την επιστροφή των συμπληρωμένων Εντύπων Συναίνεσης στο σχολείο) είναι να διερευνηθεί εάν υπάρχουν αρνήσεις από τους γονείς (δηλαδή, εάν κάποιος γονιός/κηδεμόνας απέστειλε αρνητικό Έντυπο Συναίνεσης). Επειδή η συναίνεση που ζητείται από τους γονείς είναι παθητική, εάν οι ερευνητές/-τριες δεν παραλάβουν το συμπληρωμένο έντυπο μέσα στο χρονικό πλαίσιο που έχει οριστεί, τότε θεωρείται ότι οι γονείς δεν έχουν αντίρρηση για τη συμμετοχή του παιδιού τους στην έρευνα. Συνεπώς τα βήματα που θα πρέπει να ακολουθηθούν, αμέσως μετά τον προγραμματισμό του ραντεβού της πρώτης επίσκεψης στα σχολεία, είναι τα εξής:

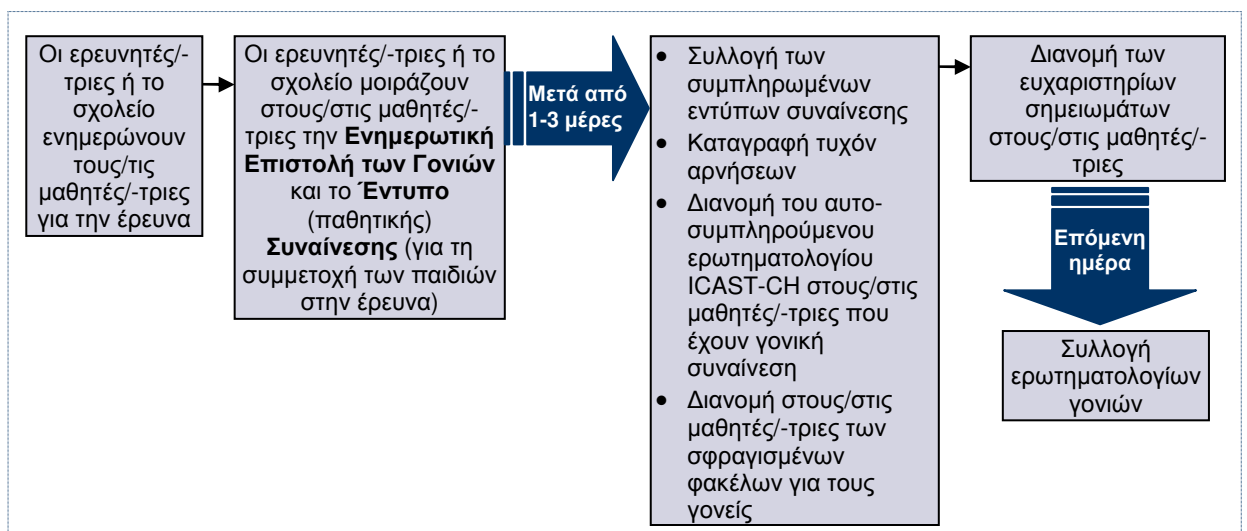
- ▶ **1^ο Βήμα:** Ενημέρωση των μαθητών/-τριών για την έρευνα και διανομή των Ενημερωτικών Επιστολών των Γονιών και των Εντύπων Συναίνεσης στα παιδιά (για τη συμμετοχή των παιδιών στην έρευνα) τα οποία θα πρέπει να παραδώσουν στους γονείς τους. Αυτό το βήμα μπορεί να γίνει είτε από το σχολείο είτε από τους/τις ερευνητές/-τριες.
- ▶ **2^ο Βήμα** (μετά από κάποιο προκαθορισμένο διάστημα, π.χ. 1-3 ημέρες): Συλλογή των Εντύπων Συναίνεσης → διερεύνηση τυχόν αρνήσεων → χορήγηση ερωτηματολογίων στους/στις μαθητές/-τριες που έχουν τη συναίνεση των γονιών τους (ενεργητική ή παθητική)⁹ → συλλογή των δεδομένων → διανομή σε κάθε μαθητή/-τρια του φακέλου που

⁹ Σε περίπτωση που υπάρχουν αρνήσεις εκ μέρους των γονιών, θα πρέπει να συζητηθεί με το σχολείο και να βρεθεί η καλύτερη λύση, σε κάθε χώρα, για το τι θα κάνουν τα παιδιά αυτά την ώρα που οι συμμαθητές/-τριές τους θα συμπληρώνουν τα ερωτηματολόγια. Η καλύτερη λύση θα ήταν να απασχολούνται με κάτι άλλο μέσα στην τάξη. Θα ήταν προτιμότερο τα παιδιά αυτά να μην αποχωρούν από την τάξη, προκειμένου να αποφεύγεται η διάκρισή τους.

περιλαμβάνει: το ερωτηματολόγιο του γονιού του (το οποίο θα φέρει τον ίδιο κωδικό με το ερωτηματολόγιο που συμπλήρωσε το παιδί του), την αντίστοιχη ενημερωτική επιστολή και το Έντυπο Ενεργητικής Συναίνεσης

► **3^ο Βήμα** (την επόμενη μέρα): Συλλογή των ερωτηματολογίων των γονιών, που μπορεί να γίνεται με δύο τρόπους:

- οι ερευνητές/-τριες (οι ίδιοι/-ες που συνέλλεξαν τα δεδομένα σε κάθε τμήμα την προηγούμενη ημέρα, εάν είναι δυνατόν) θα επισκέπτονται ξανά το σχολείο την επόμενη μέρα για να συλλέξουν τους φακέλους με τα ερωτηματολόγια των γονιών από τους/τις μαθητές/-τριες (μία δεύτερη επίσκεψη θα πραγματοποιείται σε περίπτωση που κάποια από τα παιδιά –ή οι γονείς- ξέχασαν να φέρουν τα ερωτηματολόγια ICAS-T-P· μια άλλη εναλλακτική μέθοδος συλλογής των ερωτηματολογίων των γονιών μπορεί να καθορίζεται ανά περίπτωση).
- οι ερευνητές/-τριες, μπορούν να συλλέγουν τα ερωτηματολόγια και από τα σπίτια των γονέων εφόσον τους το ζητήσουν οι ίδιοι οι γονείς.

Σχήμα 6. Βήματα συλλογής των δεδομένων από τα σχολεία.

Όλα τα βήματα που θα πρέπει να ακολουθούν οι ερευνητές/-τριες για τη συλλογή των δεδομένων από τα σχολεία περιγράφονται λεπτομερώς στο Κεφ. Β.1. του “Οδηγού της Έρευνας”.

Δ.1.2. Δομημένες Συνεντεύξεις

Στην ενότητα αυτή περιγράφονται τα βήματα συλλογής των δεδομένων μέσω δομημένων συνεντεύξεων από τα παιδιά που έχουν εγκαταλείψει το σχολείο και τους γονείς τους. Ο/Η Συντονιστής/-τρια της Έρευνας θα πρέπει, μόλις αποκτήσει τα στοιχεία επικοινωνίας αυτών των παιδιών από το σχολείο (ή με κάποιον άλλο τρόπο), να επικοινωνήσει με τους γονείς και να τους προσκαλέσει να συμμετέχουν στην έρευνα (είτε τηλεφωνικώς είτε αποστέλλοντας την **ενημερωτική επιστολή** για τη δική τους συμμετοχή και του παιδιού τους στην έρευνα). Τα βήματα είναι τα εξής:

► **1^ο Βήμα:** επικοινωνία με τους γονείς (τηλεφωνικά ή μέσω ταχυδρομικής αποστολής της επιστολής) για να ενημερωθούν και να προσκληθούν να συμμετέχουν στην έρευνα

- ▶ **2° Βήμα:** προγραμματισμός των ραντεβού για τις συνεντεύξεις και/ή καταγραφή τυχόν αρνήσεων (προκειμένου να υπολογιστούν τα ποσοστά απόκρισης)
- ▶ **3° Βήμα:** δύο ερευνητές/-τριες επισκέπτονται κάθε σπίτι: το ένα άτομο παίρνει συνέντευξη από έναν από τους γονείς του παιδιού, ενώ το άλλο άτομο παίρνει ταυτόχρονα συνέντευξη από το παιδί. Πριν από την έναρξη της συνέντευξης οι ερευνητές/-τριες πρέπει να παραλάβουν από το γονιό το υπογεγραμμένο έντυπο συναίνεσης και από το παιδί το τσεκαρισμένο έντυπο συγκατάθεσης. Στο τέλος της συνέντευξης κάθε ερευνητής/-τρια δίνει το αντίστοιχο ευχαριστήριο σημείωμα στον/στην ερωτώμενο/-νη.

Δ.1.2.1. Προετοιμασία της Συνέντευξης

Στην περίπτωση που η επικοινωνία με τους γονείς γίνεται μέσω αποστολής ενημερωτικής επιστολής, θα πρέπει να γίνει και μία τηλεφωνική επικοινωνία προκειμένου να προσκληθεί και προφορικά ο γονέας/κηδεμόνας και το παιδί του να συμμετέχουν στην έρευνα, να καταγραφούν τυχόν αρνήσεις συμμετοχής και να προγραμματιστούν τα ραντεβού. Στην περίπτωση που η επικοινωνία με τους γονείς γίνεται μόνο τηλεφωνικά, θα πρέπει να γίνεται και περιγραφή του στόχου της έρευνας. Το ακόλουθο κείμενο μπορεί να χρησιμοποιείται ως οδηγός κατά την τηλεφωνική επικοινωνία (ISPCAN, 2006b, σ. 6):

*“Καλησπέρα! Ονομάζομαι _____ και τηλεφωνώ εκ μέρους του <όνομα οργανισμού>. [Λάβατε την επιστολή που σας έχουμε στείλει;] [...] **Πραγματοποιούμε μια έρευνα για την υγεία των παιδιών και τις εμπειρίες στη ζωή γονιών και παιδιών.** Σας τηλεφωνούμε λοιπόν καθώς θα θέλαμε να προσκαλέσουμε εσάς και το παιδί σας, που είναι <ηλικία> χρονών, να συμμετέχετε σ’ αυτή την έρευνα μέσω μιας συνέντευξης η οποία θα διαρκέσει περίπου 30-45 λεπτά.*

*Το θέμα της έρευνας είναι πολύ σημαντικό και ευελπιστούμε να μπορέσουμε να βοηθήσουμε τους γονείς και τα παιδιά να ζουν καλύτερα. Εάν συμφωνείτε να συμμετέχετε, **μπορούμε να κλείσουμε ένα ραντεβού** προκειμένου να σας επισκεφτούν δύο ερευνητές/-τριες. Εναλλακτικά μπορείτε να μας επισκεφτείτε εσείς μαζί με το παιδί σας στο <όνομα του γραφείου ή άλλου χώρου, π.χ. σχολείο, άλλο δημόσιο χώρο>. Θα θέλατε να συμμετάσχετε; [...] Ποια μέρα και ώρα θα σας βόλευε; [...] Είναι αυτή η μέρα και η ώρα βολική τόσο για εσάς όσο και για το παιδί σας; [...] Θέλετε να **σας επισκεφτούμε εμείς στο σπίτι σας** ή θα προτιμούσατε να συναντηθούμε στο **<όνομα άλλου χώρου>**. Οι ερευνητές/-τριες που θα σας επισκεφτούν είναι οι: <ονοματεπώνυμα και των δύο Ερευνητών/-τριών>.*

Επειδή οι πληροφορίες που θα μας δώσετε είναι προσωπικές και εμπιστευτικές, είναι απαραίτητο να έχουμε στη διάθεσή μας για 45 λεπτά δύο ξεχωριστά δωμάτια όπου δεν θα μας ακούει ή δεν θα μας διακόψει κανείς κατά τη διάρκεια της συνέντευξης με εσάς και το παιδί σας.”

Τονίστε τη σπουδαιότητα να υπάρχουν δύο δωμάτια.

“Είστε σίγουρος/η ότι τη συγκεκριμένη ημέρα και ώρα που έχετε διαλέξει θα έχουμε στη διάθεσή μας δύο δωμάτια, ένα για εσάς και ένα για το παιδί σας, όπου δεν θα μας διακόψει κανείς κατά τη διάρκεια της συνέντευξης;”

Άρνηση Συμμετοχής: Εάν κάποιος γονιός αρνηθεί να συμμετέχει στην έρευνα προσπαθήστε, χωρίς να τον/την πιέζετε, να μάθετε τους λόγους της άρνησης ή ρωτήστε αν τυχόν θέλει να του/της τηλεφωνήσετε κάποια άλλη στιγμή. Εάν εξακολουθεί να αρνείται ρωτήστε εάν έχει κάποιες επιφυλάξεις για τη συνέντευξη τις οποίες θα μπορούσατε να διευκρινίσετε.

Συμβουλές για ενθάρρυνση της συμμετοχής (ISPCAN, 2006b, σ. 7):

- Μιλάτε πάντα με σεβασμό στους γονείς/κηδεμόνες, μιλώντας σε πληθυντικό πρόσωπο
- Τονίστε ότι οι πληροφορίες που θα δώσουν θα μας βοηθήσουν να κατανοήσουμε καλύτερα αυτό το σημαντικό θέμα για την κοινωνία μας, δηλαδή τις οικογενειακές σχέσεις
- Τονίστε ότι η συνέντευξη είναι απολύτως προσωπική και εμπιστευτική.
- Τονίστε ότι η συνέντευξη διεξάγεται από ειδικά εκπαιδευμένους/-ες ερευνητές/-τριες.

Απομονωμένα Δωμάτια: Ο γονέας/κηδεμόνας θα πρέπει να προετοιμάσει το σπίτι ώστε να είναι διαθέσιμα δύο απομονωμένα δωμάτια για τις συνεντεύξεις. Γι' αυτό το λόγο:

- ▶ στην ενημερωτική επιστολή που θα σταλεί –η κατά τη διάρκεια της τηλεφωνικής επικοινωνίας- στους γονείς/κηδεμόνες των παιδιών τονίζεται η ανάγκη να υπάρχουν δύο ξεχωριστά απομονωμένα δωμάτια στο σπίτι για τις συνεντεύξεις που θα διεξαχθούν με το παιδί και το γονιό, χωρίς την παρουσία τρίτων και χωρίς να διακόπτεται η συνέντευξη.
- ▶ το άτομο που θα καλέσει τους γονείς προκειμένου να προγραμματιστεί το ραντεβού για τη συνέντευξη, θα πρέπει να τονίσει ξανά τον προσωπικό χαρακτήρα της συνέντευξης και τη σπουδαιότητα της ύπαρξης δύο απομονωμένων δωματίων:

“Είστε σίγουρος/η ότι τη συγκεκριμένη ημέρα και ώρα που έχετε διαλέξει θα έχουμε στη διάθεσή μας δύο δωμάτια, ένα για εσάς και ένα για το παιδί, όπου δεν θα μας διακόψει κανείς κατά τη διάρκεια της συνέντευξης; Σας το τονίζω αυτό ιδιαίτερα επειδή, για να είναι έγκυρα τα αποτελέσματα της μελέτης μας, οι ερευνητές/-τριές μας έχουν οδηγίες να διακόπτουν τη συνέντευξη όταν παραβρίσκονται κι άλλα άτομα.”

Εάν ο γονιός εκφράσει αμφιβολίες ή δεν υπάρχει διαθέσιμος απομονωμένος χώρος στο σπίτι, προτείνετε επανακαθορισμό του ραντεβού για άλλη μέρα/ώρα ή προγραμματίστε τη διεξαγωγή της συνέντευξης σε κάποιο άλλο χώρο [αυτό σημαίνει ότι το άτομο που τηλεφωνεί θα πρέπει να γνωρίζει το πρόγραμμα των ερευνητών/-τριών που θα επισκεφτούν το συγκεκριμένο νοικοκυριό].

Ο “Οδηγός της Έρευνας” περιλαμβάνει “Χρήσιμες Συμβουλές για Συνεντευκτές/-τριες κατά τη διάρκεια των Συνεντεύξεων” (Κεφ. Β.2.1), τον “Οδηγό της Συνέντευξης με Γονείς” για τους/τις ερευνητές/-τριες (Κεφ. Β.2.2) και τον “Οδηγό Συνέντευξης με Παιδιά” (Κεφ. Β.2.3).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ε. ΜΕΤΑ ΤΗ ΣΥΛΛΟΓΗ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ

Ε.1. Έλεγχος της Ποιότητας των Δεδομένων

Μετά τη χορήγηση των ερωτηματολογίων (είτε πρόκειται για συνέντευξη είτε ιδιαίτερα όταν πρόκειται για αυτο-συμπλήρωση) οι ερευνητές/-τριες θα πρέπει να ελέγχουν τα εξής:

- ότι κάθε ερωτηματολόγιο έχει ένα **μοναδικό Κωδικό** (Αριθμός Υποκειμένου)
- να ελέγχουν τα συμπληρωμένα ερωτηματολόγια που συνέλλεξαν ως προς την **πληρότητα** των δεδομένων (ελλείπουσες τιμές, ασάφειες και ασυνέπειες).

Οι ερευνητές/-τριες θα πρέπει να ελέγχουν την ποιότητα και την πληρότητα όλων των συμπληρωμένων ερωτηματολογίων σε καθημερινή βάση. Επίσης, θα αναφέρουν στον/στην Συντονιστή/-ριά τους, κατά τη διάρκεια των καθημερινών συναντήσεων εποπτείας και συντονισμού, εάν υπάρχουν ελλείπουσες τιμές, εάν χρειάζονται περαιτέρω διευκρινήσεις ή αν υπάρχουν άλλα προβλήματα προκειμένου να διερευνάνται εάν απαιτούνται τυχόν τροποποιήσεις ως προς τη διαδικασία χορήγησης των ερωτηματολογίων/ διεξαγωγής των δομημένων συνεντεύξεων και ειδικά στις οδηγίες/επεξηγήσεις που θα δίνονται από τους/τις ερευνητές/-τριες έτσι ώστε να αποφεύγονται τέτοιες ελλείψεις στα δεδομένα που θα συλλέγονται. Θα πρέπει ωστόσο να τονιστεί ότι τυχόν πρόσθετες επεξηγήσεις/οδηγίες **πρέπει πρώτα να έχουν συμφωνηθεί από το σύνολο των εταίρων** του προγράμματος προκειμένου να χρησιμοποιούνται ομοιόμορφα σε όλες τις χώρες.

Οι ερευνητές/-τριες θα καταγράφουν όλες τις παρατηρήσεις τους στα Έντυπα Αναφοράς (είτε ανά τάξη είτε ανά συνέντευξη) τα οποία θα παραδίδουν στον/στην Συντονιστή/-ριά τους.

Ε.2. Ασφάλεια των Δεδομένων

Οι ερευνητές/-τριες θα πρέπει να παραδίδουν στον/στην Συντονιστή/-ριά τους: α) τα συμπληρωμένα (και τυχόν κενά) ερωτηματολόγια, και β) τα συμπληρωμένα Έντυπα Αναφοράς για τα ερωτηματολόγια που είχαν υπ' ευθύνη τους. Τόσο οι ερευνητές/-τριες όσο και ο/η Συντονιστής/-τρια θα πρέπει να φροντίζουν για την ασφαλή φύλαξη των συμπληρωμένων ερωτηματολογίων όσο βρίσκονται στο πεδίο καθώς και κατά την ασφαλή μεταφορά των ερωτηματολογίων.

Ε.3. Εισαγωγή Δεδομένων και Κωδικοποίηση

Η εισαγωγή των δεδομένων σε κάθε χώρα θα γίνει χρησιμοποιώντας ένα κοινό αρχείο SPSS (ένα για το ICAST-CH και ένα για το ICAST-P). Τα αρχεία του SPSS συνοδεύονται από κώδικες (βλ. Εικόνα 5) που περιλαμβάνουν οδηγίες για την κωδικοποίηση των δεδομένων.

Τα αρχεία των κωδικοποιημένων δεδομένων όλων των χωρών θα πρέπει να είναι ομοιογενή, και ο Συντονιστικός Φορέας του Προγράμματος BECAN πρέπει να ενημερώνεται για κάθε νέα μεταβλητή που προστίθεται στο ερωτηματολόγιο (η οποία πρέπει να

Variable Name	Label	Value
588		
589	Standard Attributes	Label
590		Shouted, yelled, or screamed at you very loud and aggressively? (prevalence)
591		Measurement
592	Valid values	000 1.00 2.00 3.00 4.00
593		never
594	Missing values	999.00
595		yes "always" or "usually" or "few times" or "not in the past year but it was happened before"
596		missing value
597		I don't want to answer
598		
599		
600	Standard Attributes	Label
601		Shouted, yelled, or screamed at you very loud and aggressively? (incidence)
602		Measurement
603	Valid values	1.00 2.00 3.00 4.00
604		1-2 times
605		3-5 times
606		6-10 times
607	Missing Values	00.00 99.00
608		NA, "never", "past year", "don't want to answer"
609		missing value
610		
611		
612	Standard Attributes	Label
613		Shouted, yelled, or screamed at you very loud and aggressively? (if this happened, was it...)
614		Measurement
615	Valid Values	00 1.00
616		no
617	Missing Values	99.00
618		yes
619		not applicable ("0" or "1000" in q_10_pr)
620		missing value

Εικόνα 5. Κώδικας

κωδικοποιείται ξεχωριστά) καθώς και για κάθε αλλαγή στις τιμές οποιασδήποτε μεταβλητής των ερευνητικών εργαλείων ICAST. Ειδικότερα, κάθε εταίρος θα πρέπει να αναφέρει στον Συντονιστή του Προγράμματος BECAN:

- κάθε τροποποίηση που έγινε στα ερωτηματολόγια (εάν υπάρχει)
- να δημιουργήσει ένα κωδικό για κάθε νέα τιμή κάθε τροποποιημένης μεταβλητής (εάν υπάρχει)

Η ποιότητα των κωδικοποιημένων δεδομένων θα ελεγχθεί από: α) τον εταίρο που έκανε την κωδικοποίηση, ελέγχοντας ένα τυχαία επιλεγμένο δείγμα δεδομένων για την ορθότητα της κωδικοποίησης του και β) από τον εταίρο και τον Συντονιστή του προγράμματος BECAN κάνοντας “περιγραφική ανάλυση” και έλεγχο αδύνατων τιμών. Μία άλλη μέθοδος ελέγχου της ποιότητας της κωδικοποίησης είναι να κωδικοποιηθούν τα δεδομένα από δύο άτομα και να γίνει σύγκριση των δύο κωδικοποιήσεων προκειμένου να ελεγχθούν τυχόν διαφορές μεταξύ τους.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΣΤ. ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΔΕΟΝΤΟΛΟΓΙΑΣ ΚΑΙ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ

ΣΤ.1. Ζητήματα Δεοντολογίας

Το αντικείμενο της έρευνας αυτής, δηλαδή η ΚαΠα των παιδιών, αποτελεί ένα ιδιαίτερα ευαίσθητο θέμα και θα πρέπει να λαμβάνονται υπόψη συγκεκριμένα ζητήματα δεοντολογίας. Η ασφάλεια και η μη έκθεση των συμμετεχόντων/-ουσών σε κίνδυνο είναι υψίστης σημασίας.

«Σε ορισμένες χώρες η νομοθεσία ορίζει ότι τυχόν υποψίες κακοποίησης ή παραμέλησης παιδιού θα πρέπει να αναφέρονται στις αρμόδιες αστυνομικές αρχές ή στις κοινωνικές υπηρεσίες. Ωστόσο μια τέτοιου είδους αναφορά μπορεί να οδηγήσει στην ποινική δίωξη των γονιών ενός παιδιού και στην απομάκρυνση του παιδιού από το σπίτι του. Για το λόγο αυτό **απαιτείται ιδιαίτερη προσοχή ώστε να επιδεικνύεται ο απαιτούμενος σεβασμός που αρμόζει στην εμπιστοσύνη που σας δείχνουν οι συμμετέχοντες/-ουσες στην έρευνα, παρέχοντάς σας πληροφορίες. Επιπλέον, πρέπει να διασφαλίζονται συνθήκες συναίνεσης κατόπιν ενημέρωσης.** Η συμμετοχή παιδιών σε μία έρευνα κατά την οποία ενδέχεται να δώσουν πληροφορίες που μπορεί να θέσουν σε κίνδυνο άλλα άτομα απαιτεί προσεκτικό έλεγχο της ικανότητάς κατανόησης της ενημέρωσης που τους παρέχεται πριν δώσουν τη συναίνεσή τους. Είναι σημαντικό να σημειωθεί ότι έχουν διεξαχθεί πολλά ερευνητικά προγράμματα ρωτώντας τα παιδιά για την έκθεσή τους σε ενδοοικογενειακή βία ή σε σχολική βία –συνήθως μέσω συμπλήρωσης ανώνυμων ερωτηματολογίων- τα οποία διεξήχθησαν με απaráμιλλα δεοντολογικό τρόπο» (ISPCAN, 2006a, σ.2).

Το ICAST-CH «είναι πιθανό να μην μπορεί να χρησιμοποιηθεί με ασφάλεια και με τον αρμόζοντα δεοντολογικό τρόπο σε ορισμένες χώρες όπου υπάρχουν πολιτικές ή νόμοι που θα μπορούσαν να υπονομεύσουν το απόρρητο ή να περιορίσουν το σεβασμό στην αυτονομία του παιδιού που παρέχει τις πληροφορίες» (ISPCAN, 2006a, σελ. 2-3). Πρόθεση της ISPCAN είναι να προσφέρει ένα τυποποιημένο εργαλείο στους/τις ερευνητές/-τριες οι οποίοι/-ες θα μπορούν να ρωτούν τα παιδιά για τις εμπειρίες τους με ασφάλεια και ακολουθώντας τη δεοντολογία (ISPCAN, 2006a).

«Επειδή η νομοθεσία που διέπει τις αναφορές κακοποίησης παιδιών αλλά ακόμα και η διαθεσιμότητα οργανισμών που μπορούν να παρέμβουν, διαφέρει από χώρα σε χώρα», τα εργαλεία ICAST πρέπει να χρησιμοποιούνται υπό τον όρο «ότι θα διασφαλίζεται η αυτονομία του παιδιού και το απόρρητο» (ISPCAN, 2006a, σ.3). Όλοι οι Εθνικοί Επιστημονικοί Συντονιστές/-τριες του προγράμματος BECAN δεσμεύτηκαν ότι οι έρευνες που θα διεξαχθούν θα ακολουθούν με αυστηρότητα τις Αρχές του Κώδικα Δεοντολογίας για έρευνες με υποκείμενα ανθρώπους, με σεβασμό στην προσέγγιση, τη συμμετοχή, τη συναίνεση και την παροχή προστασίας στο παιδί μέσα στα πλαίσια του νομικού, κοινωνικού συστήματος καθώς και του συστήματος περίθαλψης όπου θα διενεργείται η έρευνα. Παρόλο που **κάθε ερευνητής/-τρια είναι υπεύθυνος/-η** για την έρευνα που διεξάγει, σε κάθε χώρα ο **Επιστημονικός Συντονιστής/-τρια**, μαζί με τον/τους **Συντονιστή(ες) των γεωγραφικών περιοχών**, έχουν επίσης ευθύνη για τη δεοντολογικά ορθή διεξαγωγή της έρευνας από την ερευνητική τους ομάδα.

Για τους σκοπούς του προγράμματος BECAN έχει συσταθεί μία **Κεντρική Ανεξάρτητη Συμβουλευτική Επιτροπή** (Central Independent Advisory Board - CIAB) καθώς και 9 **Εθνικές Συμβουλευτικές Επιτροπές** (National Advisory Board - NAB) για δεοντολογικά

ζητήματα (μία σε κάθε συμμετέχουσα χώρα). Κάθε **Εθνική Συμβουλευτική Επιτροπή (NAB)** αποτελείται από έναν εκπρόσωπο του οργανισμού-εταίρου που συμμετέχει στο πρόγραμμα και από δύο ανεξάρτητους ειδικούς σε θέματα ΚαΠα Παιδιών. Κάθε Εθνική Επιτροπή είναι υπεύθυνη, μεταξύ άλλων, για την επισκόπηση του προγράμματος και των διαδικασιών πριν από την έναρξη διεξαγωγής της έρευνας, για την εποπτεία των δεοντολογικών ζητημάτων καθ' όλη τη διάρκεια διεξαγωγής της έρευνας και για την παροχή συμβουλών για διορθωτικές παρεμβάσεις, εφόσον κριθεί απαραίτητο. Η **Κεντρική Ανεξάρτητη Συμβουλευτική Επιτροπή (CIAB)** για δεοντολογικά ζητήματα είναι υπεύθυνη, μεταξύ άλλων, για τη συνολική εποπτεία του σχεδιασμού και της υλοποίησης της έρευνας όσον αφορά τις δεοντολογικές πτυχές της. Η CIAB αποτελείται από πέντε μέλη: από τον **Kevin Browne** (Καθηγητής Ιατροδικαστικής και Ψυχολογίας της Οικογένειας & επικεφαλής του συνεργαζόμενου με τον ΠΟΥ Κέντρου Παιδικής Φροντίδας και Προστασίας), την **Donata Bianchi** (Institute Degli Innocenti), τον **John Fluke** (Διευθυντής του Ερευνητικού Κέντρου Προστασίας του Παιδιού, American Humane Association, Colorado), τον **Paul Durning** (Καθηγητής Παιδαγωγικών Επιστημών στο Πανεπιστήμιο Paris X Nanterre & Διευθυντής του Εθνικού Παρατηρητηρίου για τα Παιδιά σε Κίνδυνο), και τον **Hans Grietens** (Καθηγητής στο Πανεπιστήμιο Groningen της Ολλανδίας). Η μεθοδολογία της έρευνας BECAN έχει κατατεθεί για έλεγχο της δεοντολογίας της στις **Εθνικές Συμβουλευτικές Επιτροπές** που συστάθηκαν σε κάθε χώρα καθώς και στην **Κεντρική Ανεξάρτητη Συμβουλευτική Επιτροπή** για Δεοντολογικά Ζητήματα.

Πέραν των παραπάνω, κάθε εταίρος οφείλει να υποβάλει το πρωτόκολλο της έρευνας για δεοντολογικό έλεγχο στην αντίστοιχη Δεοντολογική Επιτροπή των συμμετεχόντων Οργανισμών (εάν υπάρχει) και/ή σε ισοδύναμη Δεοντολογική Επιτροπή της χώρας του. Τέλος, κάθε φορέας-εταίρος πρέπει να ακολουθήσει τους Εθνικούς Κανονισμούς προκειμένου να λάβει άδεια εισόδου στα σχολεία (π.χ. καταθέτοντας αίτηση στο Υπουργείο Παιδείας).

«Λόγω των πολύπλοκων απαιτήσεων που τίθενται από τη δεοντολογική αρχή της αποφυγής αδικοπραξίας (“μη πρόκληση βλάβης”), της αυτονομίας ή του σεβασμού της βούλησης των συμμετεχόντων/-ουσών, το ερευνητικό προσωπικό πρέπει να είναι πολύ καλά προετοιμασμένο όσον αφορά τα ζητήματα δεοντολογίας» (ISPCAN, 2006a, σ.3). **Όλοι οι ερευνητές/-τριες πρέπει να έχουν βασική εκπαίδευση σε θέματα δεοντολογίας της έρευνας** καθώς και να συμμετάσχουν στο Σεμινάριο Εκπαίδευσης των Ερευνητών/-τριών του BECAN που θα οργανωθεί και θα διεξαχθεί σε κάθε χώρα.

Τα δεοντολογικά ζητήματα και τα μέτρα που θα πρέπει να ληφθούν σε κάθε χώρα προκειμένου να διεξαχθεί η έρευνα με δεοντολογικά ορθό τρόπο και να προστατευθεί η ασφάλεια των συμμετεχόντων/-ουσών και των ερευνητών/-τριών περιγράφονται στη συνέχεια (Κεφάλαια ΣΤ.1.1 - 7 και ΣΤ.2.1 - 3) και βασίζονται στον Κώδικα Δεοντολογίας της Αμερικάνικης Ψυχολογικής Εταιρείας (APA, 2002) όπως τροποποιήθηκε το 2010¹⁰.

Προτείνεται κάθε εταίρος να τροποποιήσει τα αντίστοιχα κεφάλαια του “Οδηγού Έρευνας” σύμφωνα με τον Εθνικό Κώδικα(ες) Δεοντολογίας και παρόλο που είναι υποχρεωτικό οι ερευνητές/-τριες που θα προσληφθούν να διαθέτουν τουλάχιστον βασική εκπαίδευση σε

¹⁰ Τελευταία ενημέρωση στο: <http://www.apa.org/ethics/code/index.aspx>, 30 Ιουλίου, 2010.

θέματα δεοντολογίας της έρευνας, συστήνεται ένα μέρος του Σεμιναρίου Εκπαίδευσης να αφιερωθεί σε αυτά τα θέματα.

ΣΤ.1.1. Απόρρητο και Εμπιστευτικότητα των Πληροφοριών

Έχουν ληφθεί μέτρα προκειμένου να διασφαλίζεται το απόρρητο των συνεντεύξεων και των αυτο-συμπληρούμενων ερωτηματολογίων καθώς και η εμπιστευτικότητα των δεδομένων και των πληροφοριών που παρέχουν οι συμμετέχοντες/-ουσες τόσο κατά τη διάρκεια της συλλογής των δεδομένων όσο και μετά (π.χ. ανώνυμα ερωτηματολόγια, απαγόρευση συζητήσεων ανάμεσα στους/στις μαθητές/-τριες ή απαγόρευση να βλέπουν τις απαντήσεις των άλλων, συλλογή όλων των ερωτηματολογίων κάθε τμήματος χρησιμοποιώντας μεγάλους φακέλους/κουτιά, προσωπικές συνεντεύξεις – χωρίς την παρουσία τρίτων). Περισσότερες πληροφορίες για κάθε μία από τις δύο μεθόδους συλλογής δεδομένων περιλαμβάνονται στον “Οδηγό Έρευνας” (Κεφ. Δ1).

Προκειμένου να αποτραπεί οποιαδήποτε παραβίαση των δικαιωμάτων των συμμετεχόντων/-ουσων, είναι ζωτικής σημασίας η ενημέρωσή τους για τους **περιορισμούς της εμπιστευτικότητας** που είναι εγγενείς στην έρευνα αυτή (ιδιαίτερα όταν η συλλογή των δεδομένων γίνεται μέσω συνεντεύξεων). Παρά το γεγονός ότι η πληροφορία αυτή περιλαμβάνεται στην ενημερωτική επιστολή των γονιών, είναι πολύ σημαντικό, πριν από τη συλλογή των δεδομένων, ο/η ερευνητής/-τρια να ενημερώνει και προφορικά τους/τις συμμετέχοντες/-ουσες, ότι το απόρρητο μπορεί να αρθεί σε περίπτωση “...που κινδυνεύει η ζωή κάποιου ή στην περίπτωση που εσείς ζητήσετε να μιλήσετε σε κάποιο άλλο άτομο για ένα θέμα που σας απασχολεί”.

ΣΤ.1.2. Μερική Απόκρυψη του Πραγματικού Σκοπού της Μελέτης

Στο πλαίσιο της έρευνας BECAN αποφασίστηκε να υιοθετηθεί μερική απόκρυψη του πραγματικού σκοπού της μελέτης από τους/τις συμμετέχοντες/-ουσες, καθώς θεωρήθηκε τόσο δικαιολογημένη όσο και απαραίτητη. Πιο συγκεκριμένα, η μερική απόκρυψη του πραγματικού σκοπού της έρευνας αποφασίστηκε προκειμένου να αποφευχθεί α) η υιοθέτηση αμυντικής στάσης από τους/τις συμμετέχοντες/-ουσες (γονείς και παιδιά), γεγονός που μπορεί να μείωνε την ειλικρίνεια των απαντήσεών τους, και β) η απροθυμία συμμετοχής στην έρευνα ατόμων που κακοποιούν/παραμελούν τα παιδιά (ή να αρνηθούν τη συμμετοχή των παιδιών τους) σε μια έρευνα που περιγράφεται ότι μελετάει την κακοποίηση και παραμέληση των παιδιών.

Αυτή η μερική απόκρυψη του σκοπού της έρευνας, ωστόσο, καθιστά ακόμη πιο σημαντική την υποχρέωση των ερευνητών/-τριών:

- να τονίσουν ιδιαίτερα το δικαίωμα των συμμετεχόντων/-ουσων να αρνηθούν ή να αποσυρθούν από την έρευνα (βλ. κεφάλαια ΣΤ.1.3 και ΣΤ.1.4)
- να καταστήσουν σαφές σε όλους/-ες τους/τις συμμετέχοντες/-ουσες ότι, υπό συγκεκριμένες συνθήκες, οι ερευνητές/-τριες μπορούν να άρουν το απόρρητο που έχουν υποσχεθεί (είναι σημαντικό οι ερευνητές/-τριες να εκπαιδεύονται καλά ώστε να είναι σε θέση να το κάνουν αυτό με τρόπο που δεν θα τρομάζει τα άτομα ώστε να αρνηθούν τη συμμετοχή τους στη μελέτη).

Η μερική απόκρυψη του σκοπού της έρευνας αυξάνει επίσης τη σημασία της αποσαφήνισης της μελέτης στους/στις συμμετέχοντες/-ουσες, καθώς και των μέτρων που πρέπει να τεθούν σε εφαρμογή σε κάθε χώρα, προκειμένου να αποκατασταθεί κάθε (μικρής ή μεγάλης διάρκειας) αναστάτωση ή άλλες δυσμενείς συνέπειες προκληθούν λόγω της συμμετοχής στην έρευνα (βλέπε επίσης Κεφ. ΣΤ.1.5).

ΣΤ.1.3. Δικαίωμα Άρνησης Συμμετοχής και Απόσυρσης από την Έρευνα

Οι ερευνητές/-τριες πρέπει να έχουν υπόψη τους και να ενημερώνουν τους/τις συμμετέχοντες/-ουσες –στην αρχή της συνέντευξης και/ή της χορήγησης των ερωτηματολογίων- ότι έχουν το δικαίωμα να αρνηθούν τη συμμετοχή τους στην έρευνα, να αρνηθούν να απαντήσουν σε ερωτήσεις που δεν θέλουν καθώς και να διακόψουν τη συμμετοχή τους στη συνέντευξη/συμπλήρωση του ερωτηματολογίου ανά πάσα στιγμή και χωρίς να πρέπει να δώσουν εξηγήσεις γι' αυτό. Οι συμμετέχοντες/-ουσες πρέπει επίσης να ενημερωθούν ότι έχουν το δικαίωμα «να αρνηθούν τη συμμετοχή τους χωρίς αυτό να συνεπάγεται κάποια συνέπεια» δε θα πρέπει να υπάρχουν αρνητικές συνέπειες σε περίπτωση επιλογής μη συμμετοχής» (ISPCAN, 2006a, σ.6).

Ωστόσο, σε περίπτωση που κάποιο άτομο διακόψει ή αρνηθεί τη συμμετοχή του, οι ερευνητές/-τριες θα πρέπει να προσπαθήσουν, εφόσον είναι εφικτό, να διερευνήσουν τους λόγους για τους οποίους το άτομο επιθυμεί να αποσυρθεί, επειδή: α) ο λόγος της απόφασης απόσυρσης ενδέχεται να σχετίζεται με κάποιο παράγοντα/δυσκολία που μπορούν (ή οφείλουν) να άρουν είτε άμεσα είτε σε μεταγενέστερο χρόνο (π.χ. αίσθημα ντροπής, φόβος για αντίποινα από το δράστη, πρόκληση συναισθηματικής φόρτισης κλπ.) και β) η συλλογή τέτοιου είδους πληροφοριών είναι πολύ χρήσιμη για τη διενέργεια παρόμοιων μεταγενέστερων ερευνών. Είναι πάρα πολύ σημαντικό όμως οι ερευνητές/-τριες να είναι εκπαιδευμένοι/-ες ώστε να μπορούν να διερευνούν τους λόγους αυτούς χωρίς να πιέζουν το άτομο που επιθυμεί να αποσυρθεί.

ΣΤ.1.4. Συναίνεση κατόπιν Ενημέρωσης

Στην έρευνα αυτή εγείρονται ιδιαίτερα σημαντικά δεοντολογικά ζητήματα επειδή, α) οι συμμετέχοντες/-ουσες της μελέτης είναι παιδιά και, ως εκ τούτου, η συναίνεση για τη συμμετοχή τους στην έρευνα πρέπει να δοθεί από κάποιο άλλο άτομο (γονιό ή κηδεμόνα) και β) στις περισσότερες χώρες, εάν κάποιο άτομο αντιληφθεί ή έχει την υποψία ότι ένα παιδί είναι θύμα κακοποίησης/παραμέλησης έχει την υποχρέωση να το αναφέρει στις αρμόδιες αρχές. Η αναφορά της κακοποίησης ενός παιδιού μπορεί να επιφέρει την ποινική δίωξη του γονιού(ών) του παιδιού (ή ενός τρίτου ατόμου) και/ή την απομάκρυνση του παιδιού από την οικογένεια του. Γι' αυτόν ακριβώς το λόγο πρέπει να δίνεται ιδιαίτερη προσοχή στη Δεοντολογική Αρχή της παροχής **Συναίνεσης μετά από Ενημέρωση**.

Προκειμένου η συναίνεση των γονέων να θεωρείται όντως ότι δίνεται «κατόπιν ενημέρωσης», θα πρέπει να παρέχονται στους γονείς τουλάχιστον οι εξής πληροφορίες (μέσω της συνοδευτικής ενημερωτικής επιστολής και του Εντύπου Συναίνεσης, **αλλά επίσης και προφορικά**):

- 1) ο σκοπός της έρευνας (με μερική απόκρυψη που θεωρείται αιτιολογημένη), η αναμενόμενη διάρκεια και η διαδικασία που θα ακολουθηθεί
- 2) η ανωνυμία των πληροφοριών που θα δώσουν (είτε μέσω αυτο-συμπλήρωσης είτε μέσω συνέντευξης)
- 3) το δικαίωμα που έχουν να αρνηθούν να συμμετέχουν ή να αποσυρθούν από την έρευνα
 - i. οποιαδήποτε στιγμή
 - ii. και χωρίς καμία συνέπεια
- 4) οι συνθήκες άρσης του απορρήτου
- 5) με ποιο άτομο μπορούν να επικοινωνήσουν εάν έχουν ερωτήσεις για την έρευνα, παρέχοντας στους/στις συμμετέχοντες/-ουσες τη δυνατότητα να θέσουν ερωτήματα και να λάβουν απαντήσεις.

ΣΤ.1.5. Αποσαφήνιση της Μελέτης

Η σημασία της αποσαφήνισης καθίσταται ακόμα πιο σημαντική εξαιτίας της μερικής απόκρυψης του πραγματικού σκοπού της μελέτης. Μετά το πέρας της συλλογής δεδομένων, οι ερευνητές/-τριες θα πρέπει να δώσουν την ευκαιρία στους/στις συμμετέχοντες/-ουσες να λάβουν όποια πληροφορία επιθυμούν σχετικά με την έρευνα και να διορθώσουν τυχόν παρανοήσεις που μπορεί να έχουν οι συμμετέχοντες/-ουσες. Ο φορέας που διεξάγει την έρευνα έχει την υποχρέωση να άρει τυχόν αρνητικές επιπτώσεις που μπορεί να προκλήθηκαν στους/στις συμμετέχοντες/-ουσες από τη συμμετοχή τους στην έρευνα.

Επιπρόσθετα, «παρόλο που είναι σπάνιο να φορτιστεί ψυχολογικά ένα παιδί από τις ερωτήσεις σε αυτού του τύπου την έρευνα» – σύμφωνα με την εμπειρία της ISPCAN- «το ερευνητικό εργαλείο ρωτάει για εμπειρίες που μπορεί να ήταν επώδυνες για ένα παιδί ή να του έχουν προκαλέσει αναστάτωση». Ενδέχεται κάποιο παιδί «να θέλει να συζητήσει ή να ζητήσει βοήθεια για κάποια εμπειρία που σχετίζεται με τις ερωτήσεις που περιλαμβάνονται στο ερευνητικό εργαλείο». Οι ερευνητές/-τριες «πρέπει να είναι προετοιμασμένοι ώστε να μπορούν να αποσαφηνίσουν κάθε σημείο της έρευνας ή να ενημερώσουν τους/τις συμμετέχοντες/-ουσες για το πως μπορούν να λάβουν βοήθεια ή σε ποιον μπορούν να απευθυνθούν για να συζητήσουν θέματα στα οποία αναφέρεται το ερωτηματολόγιο» (ISPCAN, 2006a, σ.6). Το ίδιο ισχύει για τα ενήλικα άτομα που λαμβάνουν μέρος στην έρευνα. Γι' αυτό το λόγο το ευχαριστήριο σημείωμα περιλαμβάνει μια τυποποιημένη φράση: κάποια από τα θέματα του ερωτηματολογίου μπορεί να προκαλούν αναστάτωση ή στεναχώρια, και γι' αυτό, εάν κάποια άτομα έχουν ερωτήματα μπορούν να επικοινωνήσουν με τους προτεινόμενους οργανισμούς/ φορείς της κοινότητας εάν θέλουν να μιλήσουν σε κάποιον και να ζητήσουν βοήθεια (αυτός ο φορέας στήριξης μπορεί να είναι ο ίδιος ο φορέας που διεξάγει την έρευνα ή κάποιος άλλος –ανάλογα με τις υπηρεσίες που προσφέρει ο φορέας και τη γεωγραφική έκταση που καλύπτει). Επιπρόσθετα, κάθε ερευνητής/-τρια θα έχει στη διάθεση του μια λεπτομερή λίστα με όλους τους διαθέσιμους φορείς παροχής υπηρεσιών σε τοπικό επίπεδο, σε περίπτωση που χρειαστεί να παραπέμψει κάποιο άτομο.

Σε κάθε περίπτωση, θα πρέπει να παρέχονται στους/στις συμμετέχοντες/-ουσες τα στοιχεία επικοινωνίας του φορέα που διεξάγει την έρευνα.

ΣΤ.1.6. Φύλαξη & Πρόσβαση στα Δεδομένα

Αν και τα συμπληρωμένα ερωτηματολόγια θα είναι πλήρως ανώνυμα, κάθε Εθνικός Επιστημονικός Συντονιστής φέρει την ευθύνη της ασφαλούς φύλαξης των ακατέργαστων δεδομένων (δηλαδή, τόσο των συμπληρωμένων ερωτηματολογίων όσο και της βάσης των κωδικοποιημένων δεδομένων) σε ένα ασφαλές σημείο στο οποίο θα έχει πρόσβαση μόνο το εξουσιοδοτημένο προσωπικό, προκειμένου να διασφαλίζεται το απόρρητο των δεδομένων. Θα πρέπει, επίσης, να διασφαλίζεται ότι τα ερωτηματολόγια και τα κωδικοποιημένα δεδομένα δε θα συνδέονται με την ταυτότητα των συμμετεχόντων/-ουσων και ότι μόνο ένα άτομο (ή λίγα άτομα) θα έχει πρόσβαση στο αρχείο των κωδικών (το οποίο θα περιλαμβάνει κάποια προσωπικά στοιχεία για πρακτικούς λόγους).

Οι ερευνητές/-τριες θα πρέπει να μεταφέρουν με πολύ προσοχή τα συμπληρωμένα ερωτηματολόγια από τα σχολεία ή τα νοικοκυριά και να τα παραδίδουν στον/στην Συντονιστή/-τρια τους σε τακτική βάση (βλ. περιγραφή στο Κεφ. Α.3 του “Οδηγού Έρευνας”). Ο/Η Συντονιστής/-τρια θα είναι υπεύθυνος/-η για τη συλλογή όλων των συμπληρωμένων (και κενών) ερωτηματολογίων στο τέλος κάθε «ημέρας συλλογής των δεδομένων» και για την ασφαλή μεταφορά τους στα γραφεία του φορέα, όπου και θα αποθηκεύονται σε ασφαλές σημείο. Σε κάθε χώρα, την ευθύνη για το σχεδιασμό της ασφαλούς μεταφοράς και αποθήκευσης των συμπληρωμένων ερωτηματολογίων φέρει ο Εθνικός Επιστημονικός Συντονιστής.

ΣΤ.1.7. Περιγραφή της Μελέτης Δημοσίως

Ιδιαίτερη προσοχή απαιτείται στον τρόπο που περιγράφεται η μελέτη, τόσο στο σχολείο και την κοινότητα όσο και σε ατομικό επίπεδο (π.χ. σε εκπαιδευτικούς/Διευθυντές/-τριες Σχολείων, στο άτομο που ανοίγει την πόρτα του σπιτιού ή που απαντάει στο τηλέφωνο). Η μελέτη πρέπει να περιγράφεται ως: “μία μελέτη που διερευνά ζητήματα που σχετίζονται με την υγεία των παιδιών καθώς και ζητήματα που αφορούν την ανατροφή των παιδιών, τις σχέσεις παιδιών και γονιών αλλά και τις σχέσεις των παιδιών με συνομήλικά τους άτομα”. Κάθε φορά που οι ερευνητές/-τριες θα περιγράφουν τη μελέτη (σε μέλη της κοινότητας αλλά και σε μέλη δημόσιων και ιδιωτικών φορέων της κοινότητας) θα πρέπει να έχουν ως πρώτο μέλημα την **ασφάλεια των συμμετεχόντων/-ουσων**. Εάν τυχόν προκύψουν θέματα ασφαλείας, οι ερευνητές/-τριες μπορούν να προτείνουν στον/στην συμμετέχοντα/-ουσα (είτε παιδί είτε ενήλικα) να μιλάει για την έρευνα περιγράφοντας την με τον ίδιο ακριβώς τρόπο.

ΣΤ.2. Ζητήματα Ασφαλείας

ΣΤ.2.1. Εποπτεία και Παρέμβαση σε Περίπτωση Κρίσης

Οι ερευνητές/-τριες πεδίου πρέπει να οργανώνονται σε ομάδες και να έχουν έναν/μία Συντονιστή/-τρια ως σημείο αναφοράς. Κατά τη διάρκεια της διεξαγωγής της έρευνας ο/η Συντονιστής/-τρια θα πρέπει να είναι διαθέσιμος/-η σε περίπτωση που χρειαστούν οι ερευνητές/-τριες να επικοινωνήσουν μαζί τους/της για περαιτέρω οδηγίες (π.χ. μέσω κινητού τηλεφώνου). Ο/η Συντονιστής/-τρια θα πρέπει να έχει άμεση πρόσβαση σε κάποιο μέσο μεταφοράς σε περίπτωση που χρειαστεί να παρέμβει επί τόπου. Μετά το τέλος κάθε ημέρας

συλλογής των δεδομένων (π.χ. το απόγευμα), θα πρέπει να πραγματοποιείται μία «Συνάντηση Συντονισμού και Εποπτείας» με όλους/ες τους/τις ερευνητές/-τριες υπό την επίβλεψη του/της Συντονιστή/-τριας. Ο στόχος της συνάντησης αυτής είναι διπτός, καθώς ο ένας σχετίζεται με μεθοδολογικά και ο άλλος με δεοντολογικά ζητήματα, δηλαδή:

- α) εντοπισμός και συζήτηση τυχόν δυσκολιών ή απροσδόκητων προβλημάτων που μπορεί να αντιμετωπίσαν οι ερευνητές/-τριες κατά τη διάρκεια κάθε ημέρας συλλογής των δεδομένων και διερεύνηση του τρόπου με τον οποίο μπορούν να αποφευχθούν ή να αντιμετωπιστούν τα προβλήματα αυτά στο μέλλον· αυτή η συνάντηση θα επιτρέπει επίσης στον/στην Συντονιστή/-τρια να παρακολουθεί σε καθημερινή βάση την πρόοδο της έρευνας (συνιστάται ο Συντονιστής/τρια να τηρεί ένα αρχείο σε καθημερινή βάση όσον αφορά την αποδοτικότητα κάθε ζεύγους ερευνητών/-τριών -αριθμός και φύλο ατόμων στα οποία χορήγησαν ερωτηματολόγια ανά τάξη- καθώς με αυτόν τον τρόπο θα είναι σε θέση να εντοπίζει -και ενδεχομένως να διορθώνει- ενδεχόμενη λανθασμένη κωδικοποίηση ή διαφορές που μπορεί να παρατηρηθούν στα ερωτηματολόγια γονέων και παιδιών)
- β) αναφορά και συζήτηση τυχόν υποψιών ή αποκαλύψεων κακοποίησης και/ή παραμέλησης παιδιών· για κάθε περιστατικό θα πρέπει να λαμβάνεται μία απόφαση για περαιτέρω δράσεις που χρειάζονται -ή που θα μπορούσαν- να ληφθούν (βλ. επίσης Κεφάλαια ΣΤ.1.8 και Δ.5. όσον αφορά τους τρόπους αντίδρασης σε περιστατικά ΚαΠα Παιδιών).

Παρέμβαση στην Κρίση: θα πρέπει να διαμορφωθεί ένα σχέδιο για την αντιμετώπιση τυχόν κρίσεων, που σπανίως μεν αλλά ενδέχεται να ανακύψουν, στο πεδίο, όπως:

- ▶ **συναισθηματική αναστάτωση συμμετέχοντα/-ουσας κατά τη διάρκεια της συνέντευξης ή της συμπλήρωσης του ερωτηματολογίου:** η δυνατότητα αντιμετώπισης μιας τέτοιας κατάστασης εξαρτάται από την ειδικότητα κάθε ερευνητή/-τριας και την εμπειρία του/της σε ζητήματα ΚαΠα παιδιών, και είναι στη διακριτική ευχέρεια κάθε εταίρου του προγράμματος να σχεδιάσει τη στρατηγική που θεωρείται αποτελεσματικότερη για τη χώρα του. Ωστόσο ως γενικός κανόνας, προτείνεται (στο πλαίσιο του σχολείου) ένας από τους/τις δύο ερευνητές/-τριες, να συνοδεύσει το παιδί εκτός της αίθουσας και να συζητήσει μαζί του σχετικά με το τι το αναστάτωσε τόσο πολύ· ο/η ερευνητής/-τρια θα παραμένει με το παιδί μέχρι να ηρεμήσει και, εάν χρειαστεί, θα ζητήσει περαιτέρω βοήθεια (π.χ. από τον/την Συντονιστή/-τρια, ή από Κλινικό Παιδοψυχολόγο, εάν υπάρχει, ή από τον/την Σχολικό Ψυχολόγο). Στην περίπτωση της συνέντευξης, ο/η ερευνητής/-τρια θα σταματάει τη συνέντευξη και θα ακολουθεί την ίδια διαδικασία που περιγράφεται παραπάνω· η συνέντευξη μπορεί να συνεχιστεί ή όχι, ανάλογα με την επιθυμία του παιδιού.

Και στις δύο περιπτώσεις, οι ερευνητές/-τριες δεν θα αφήσουν το παιδί πριν βεβαιωθούν ότι είναι ασφαλές και ήρεμο. Επιπλέον πρέπει να διασφαλίσουν ότι έχουν δώσει στο παιδί τα στοιχεία επικοινωνίας του ερευνητικού φορέα, εάν θελήσει να επικοινωνήσει με κάποιον στο μέλλον. Σε περίπτωση που το παιδί αποκαλύψει ότι κακοποιείται ή ότι είχε κακοποιηθεί στο παρελθόν, τότε θα πρέπει να ακολουθηθεί η διαδικασία που περιγράφεται στην επόμενη ενότητα.

- ▶ **επιθετική συμπεριφορά από γονέα ή άλλο άτομο:** οι ερευνητές/-τριες πρέπει να γνωρίζουν τα βήματα που πρέπει να ακολουθούν στη δυσάρεστη, αλλά σπάνια,

περίπτωση που βρεθούν οι ίδιοι/-ες σε κίνδυνο ή που θεωρήσουν ότι ένα παιδί βρίσκεται σε σοβαρό κίνδυνο (π.χ. καλούν την αστυνομία ή άλλη Υπηρεσία). Η διαδικασία αυτή θα πρέπει να σχεδιαστεί σε κάθε χώρα, με βάση την υφιστάμενη κατάσταση, είτε σε εθνικό είτε σε περιφερειακό επίπεδο (βλ. επίσης Κεφ. ΣΤ.3). Τα μέτρα προστασίας που έχουν ληφθεί γενικότερα για τη διαφύλαξη της ασφάλειας των ερευνητών/-τριών (π.χ. να είναι ενεργοποιημένα, αν και στην αθόρυβη λειτουργία, τα κινητά τηλέφωνα των ερευνητών/-τριών κατά τη διάρκεια της συλλογής των δεδομένων, να διαθέτουν μια λίστα με χρήσιμα τηλέφωνα, ο/η Συντονιστής/-τρια να γνωρίζει ανά πάσα στιγμή που βρίσκεται κάθε ερευνητής/-τρια) περιγράφονται στις σχετικές ενότητες του παρόντος εγχειριδίου. Ως γενικός κανόνας, όμως, προτείνεται κάθε εταίρος να ενημερώσει τους/στις ερευνητές/-τριες για αυτό το ενδεχόμενο χωρίς όμως να τους προκαλέσει φόβο, καθώς στην πραγματικότητα δεν αναμένεται κάποιος/-α να εκτεθεί σε σοβαρό κίνδυνο κατά τη διάρκεια της συλλογής των δεδομένων. Ωστόσο θα πρέπει να έχουν οδηγίες να μην απαντούν επιθετικά σε όποιον αντιδράσει με επιθετικότητα απέναντί τους και να προσπαθούν να αξιολογούν με ορθότητα αν βρίσκονται όντως σε κίνδυνο, προκειμένου να ακολουθήσουν την προκαθορισμένη διαδικασία.

ΣΤ.2.2. Αντίδραση σε Περιπτώσεις ΚαΠα Παιδιών

Θέματα που πρέπει να ληφθούν σοβαρά υπόψη είναι ο τρόπος αντίδρασης κάθε ερευνητή/-τριας όταν, κατά τη διάρκεια της συλλογής δεδομένων, αποκαλυφθεί ένα περιστατικό (σοβαρό) ΚαΠα παιδιού καθώς επίσης και τι πρέπει να γίνει όταν, μετά το τέλος ή κατά τη διάρκεια της έρευνας, κάποιο άτομο ζητήσει βοήθεια. Η υποχρέωση των ερευνητών/-τριών και του φορέα που διεξάγει την έρευνα να προβούν σε αναφορά ενός περιστατικού ΚαΠα (αυτο-αναφορά ή υποψία) διαφέρει από χώρα σε χώρα, με βάση την εθνική νομοθεσία. Σε κάθε περίπτωση, ο εκάστοτε Εταίρος του προγράμματος, ο Συντονιστικός Φορέας του προγράμματος BECAN, οι Συντονιστές/-τριες των ερευνητικών ομάδων και κάθε ερευνητής/-τρια του BECAN θα πρέπει να ακολουθούν αυστηρά την εθνική νομοθεσία και τον Κώδικα Δεοντολογίας. Ορισμένες αρχές που πρέπει να τηρούνται και μέτρα που πρέπει να λαμβάνονται σε κάθε χώρα είναι:

- ▶ κάθε ευχαριστήριο σημείωμα θα περιλαμβάνει πληροφορίες για κατά τόπους φορείς παροχής υπηρεσιών και/ή τον φορέα που διεξάγει την έρευνα. Θα πρέπει ωστόσο να δοθεί ιδιαίτερη προσοχή ώστε να μην συμπεριληφθούν στα ευχαριστήρια σημειώματα πληροφορίες που θα μπορούσαν να θέσουν σε περαιτέρω κίνδυνο την ασφάλεια ενός θύματος κακοποίησης.
- ▶ θα πρέπει να δημιουργηθούν σε κάθε χώρα **τυποποιημένες απαντήσεις** (βλ. Κεφ. Δ.8 του “Οδηγού Έρευνας”) **και προτεινόμενοι τρόποι αντίδρασης των ερευνητών/-τριών πεδίου**, σε περίπτωση που κάποιο παιδί τους προσεγγίσει ζητώντας τη βοήθεια τους
- ▶ λιγότερο έμπειροι/-ες ερευνητές/-τριες θα πρέπει, εάν είναι εφικτό, να συνοδεύονται από πιο έμπειρους/-ες ερευνητές/-τριες. Ένας έμπειρος κλινικός θα μπορούσε να είναι σε διαθέσιμος/-η (“on call”), σε περίπτωση που χρειαστεί
- ▶ στην αρχή της έρευνας (ή και νωρίτερα) προτείνεται να αναπτύξετε (π.χ. μέσω επίσκεψης του Συντονιστή της Έρευνας Πεδίου) μια καλή επαφή με τις αρμόδιες τοπικές αρχές και/ή

τους φορείς παροχής υπηρεσιών. Οι επαγγελματίες των φορέων θα ενημερώνονται για την έρευνα και ότι ενδέχεται να κληθούν να προσφέρουν τη βοήθεια τους. Με αυτόν τον τρόπο θα έχετε στη διάθεση σας μία “ειδική ομάδα έτοιμη για δράση” (έστω και εικονικά) σε περίπτωση που χρειαστεί (αυτή η προσπάθεια θα δημιουργήσει και/ή θα ενισχύσει τις απαιτούμενες συνεργασίες για την υλοποίηση των Πακέτων Εργασίας 3 και 4)

- ▶ εάν εντοπιστεί περιστατικό ΚαΠα παιδιού τότε θα πρέπει, προτού κληθούν οι αρμόδιες τοπικές αρχές ή υπηρεσίες, να γίνει μια προσπάθεια συλλογής (ανεπισημώς και διακριτικά) κάποιων πρώτων πληροφοριών από τους εκπαιδευτικούς ή τον/την Διευθυντή/-τρια του σχολείου. Στις περισσότερες περιπτώσεις, το εκπαιδευτικό προσωπικό είναι σε θέση να δώσει σημαντικές πληροφορίες αλλά χρειάζεται ιδιαίτερη προσοχή ως προς τη διασφάλιση του απορρήτου.
- ▶ χρειάζεται ιδιαίτερη προσοχή στα θέματα του απορρήτου, και ιδίως κατά την προαναφερθείσα διαδικασία: αποφεύγετε οποιαδήποτε δημοσιοποίηση ή διαρροή πληροφοριών σε αναρμόδιους φορείς ή σε άτομα της σχολικής ή της τοπικής κοινότητας. Οι ερευνητές/-τριες πεδίου θα πρέπει αυστηρά να προσέχουν και να εκπαιδεύονται ως προς το απόρρητο και τη διαφύλαξη του απορρήτου τυχόν αναφορών και πληροφοριών απέναντι σε κάθε αναρμόδιο άτομο/φορέα.
- ▶ το προσωπικό του BECAN θα πρέπει να έχει όσο το δυνατόν λιγότερη εμπλοκή στη διαδικασία χειρισμού μιας αναφοράς ΚαΠα παιδιού, διευκολύνοντας με αυτόν τον τρόπο την ανάμιξη των αρμόδιων τοπικών φορέων στη διαχείριση του περιστατικού
- ▶ όσον αφορά τα περιστατικά ΚαΠα παιδιών που αποκαλύφθηκαν στους/στις ερευνητές/-τριες του BECAN, θα πρέπει να γίνεται προσπάθεια διατήρησης ενός συνεχούς (αν και ίσως απόμακρου) ενδιαφέροντος ως προς την εξέλιξη της διαχείρισης και της θεραπείας του περιστατικού (π.χ. επικοινωνώντας αργότερα με τους αρμόδιους επαγγελματίες των τοπικών φορέων και οργανισμών, προκειμένου να μάθετε ποιο ήταν το αποτέλεσμα της αναφοράς – διατήρηση απ’ ευθείας επαφής με την οικογένεια ή το θύμα πρέπει να αξιολογείται πολύ προσεκτικά και κατά πάσα πιθανότητα να αποφεύγεται - ειδικά σε χώρες όπου ο φορέας που διεξάγει την έρευνα δεν εξειδικεύεται στη διαχείριση περιστατικών κακοποίησης παιδιών)
- ▶ θα πρέπει να αποφεύγεται η παροχή οποιωνδήποτε ρητών ή άρρητων μη ρεαλιστικών υποσχέσεων φροντίδας και παροχής υποστήριξης στο παιδί ή στην οικογένεια του
- ▶ θα πρέπει να ακολουθείται η αντίστοιχη εθνική νομοθεσία που αφορά την αναφορά περιστατικών και να τηρούνται οι Εθνικοί Κώδικες Δεοντολογίας που δεσμεύουν είτε τους/τις ερευνητές/-τριες είτε τους επαγγελματίες (π.χ. ψυχολόγους, ψυχιάτρους, κοινωνικούς λειτουργούς). Οι ερευνητική ομάδα θα πρέπει να εκπαιδευτεί καλά ως προς την τήρηση των διαδικασιών αυτών, αλλά δεν θα πρέπει να ξεχνάμε ότι ο/η Επόπτης/-τρια της ερευνητικής ομάδας είναι εξίσου υπεύθυνος/-η για τη δεοντολογικά ορθή συμπεριφορά των ερευνητών/-τριών σε όλες τις πτυχές της έρευνας.
 - εάν δεν ορίζεται από το νόμο, θα πρέπει να ξεκαθαριστεί ποιο άτομο είναι υπεύθυνο να αποφασίζει εάν θα γίνει μια αναφορά ΚαΠα παιδιού, ποιο άτομο πρέπει να καταθέσει την αναφορά, σε ποια υπηρεσία και ποια διαδικασία θα πρέπει να ακολουθείται για την υποβολή της αναφοράς.

- ▶ ο τρόπος ανταπόκρισης σε αναφορές ΚαΠα παιδιών θα πρέπει να προσαρμόζεται σύμφωνα α) με την εθνική νομοθεσία για την αναφορά περιστατικών ΚαΠα παιδιών, β) τη διαθεσιμότητα αρμόδιων τοπικών φορέων και γ) την τεχνογνωσία και τους πόρους που διαθέτουν οι εταίροι του προγράμματος ως προς την αντιμετώπιση τέτοιων περιστατικών
- ▶ οι ερευνητές/-τριες θα πρέπει να συμπληρώνουν στα Έντυπα Αναφοράς τη στήλη που αφορά τα περιστατικά ΚαΠα παιδιών (υποψία ή αποκάλυψη)
 - ο θα πρέπει να ελέγχεται ο αριθμός των αναφορών για ΚαΠα παιδιών που κάνουν οι ερευνητές/-τριες στον/στην Συντονιστή/-ριά τους και/ή στα έντυπα αναφοράς τους (για τον εντοπισμό ακραία ελαστικών ή αυστηρών κριτηρίων με βάση τα οποία αναφέρουν τα περιστατικά).

Τι Κάνετε σε Περίπτωση Αποκάλυψης και/ή Υποψίας ΚαΠα Παιδιών: <στο σημείο αυτό οι λεπτομερείς οδηγίες σχετικά με τις ενέργειες που πρέπει να λαμβάνονται από τον/την Συντονιστή/-τρια και τους/τις ερευνητές/-τριες σε περίπτωση αποκάλυψης ΚαΠα Παιδιών θα πρέπει να διατυπωθούν στη γλώσσα της εκάστοτε χώρας και με βάση το καθεστώς που ισχύει ως προς την αναφορά περιστατικών ΚαΠα Παιδιών (υποχρεωτική ή όχι)>

ΣΤ.2.3. Ασφάλεια Συμμετεχόντων/-σων και Ερευνητών/-τριών

Η ασφάλεια των συμμετεχόντων/-ουσών (αλλά και της ερευνητικής ομάδας) είναι ύψιστης σημασίας σε έρευνες που μελετούν ευαίσθητα ζητήματα, όπως είναι η κακοποίηση.

Θα πρέπει να ληφθεί κάθε δυνατό μέτρο προφύλαξης (σχέδιο ασφαλείας) και να καταβληθεί ιδιαίτερη προσπάθεια προκειμένου κάθε ερευνητική ομάδα να είναι όσο το δυνατόν καλύτερα προετοιμασμένη ώστε να μην θέσουν σε κίνδυνο τους/τις συμμετέχοντες/-ουσες (ή τον εαυτό τους), και να είναι σε θέση να ανταποκριθούν κατάλληλα σε τυχόν επικίνδυνες καταστάσεις που ενδέχεται να αντιμετωπίσουν κατά τη διάρκεια της έρευνας. Δεν θα πρέπει όμως να προκληθεί φόβος στους/στις ερευνητές/-τριες κάνοντας τους/τις να πιστέψουν ότι σίγουρα θα εκτεθούν σε (μεγάλο) κίνδυνο. Ορισμένοι **γενικοί κανόνες** που όλες οι χώρες θα πρέπει να αναπτύξουν και/ή να υιοθετήσουν είναι οι ακόλουθοι:

Πριν από την έναρξη της έρευνας, θα πρέπει να δημιουργηθεί σε κάθε χώρα ένα σχέδιο ασφαλείας (κατά προτίμηση, **ανά γεωγραφική περιοχή**) σκοπός του οποίου θα είναι να προβλέπει κάθε πιθανό κίνδυνο και/ή κάθε κρίσιμη κατάσταση έτσι ώστε οι ερευνητές/-τριες να είναι προετοιμασμένοι/-ες –και σε θέση- να αντιδράσουν, σε περίπτωση που έρθουν αντιμέτωποι/-ες με τέτοιες καταστάσεις. Εκτός από την εκπαίδευση της ερευνητικής ομάδας για το πως να ακολουθεί το σχέδιο ασφαλείας, θα φτιαχτούν και **δύο κάρτες** (για κάθε γεωγραφική περιοχή στην οποία θα πραγματοποιηθεί η έρευνα) που θα δοθούν στους/στις ερευνητές/-τριες και τις οποίες θα φέρουν πάντα μαζί τους:

- η 1^η κάρτα θα περιλαμβάνει “χρήσιμα τηλέφωνα” σε περίπτωση ανάγκης (π.χ. αστυνομίας, ασθενοφόρων, συντονιστή/-τριας, κλινικού ψυχολόγου, συναδέλφων ερευνητών/-τριών) ενώ
- η 2^η κάρτα θα περιλαμβάνει “φορείς παροχής υπηρεσιών” σε περίπτωση που χρειαστεί οι ερευνητές/-τριες να παραπέμψουν κάποιο κακοποιημένο άτομο που τυχόν ζητήσει βοήθεια (δηλαδή τις τοπικές υπηρεσίες που μπορούν να προσφέρουν υποστήριξη σε παιδιά

θύματα κακοποίησης και/ή παραμέλησης, και σε ενήλικες θύματα βίας μεταξύ ερωτικών συντρόφων ή άλλου τύπου ενδοοικογενειακής βίας· υπενθυμίζεται ότι ο/η Συντονιστής/-τρια θα πρέπει να έχει ήδη επικοινωνήσει με τους επαγγελματίες αυτών των φορέων κατά την έναρξη της έρευνας –ή και νωρίτερα).

Οι ερευνητές/-τριες θα πρέπει να είναι πάντα δύο (ζευγάρια) όταν επισκέπτονται τον εκάστοτε χώρο συλλογής των δεδομένων (σχολεία ή νοικοκυριά), όχι μόνο για πρακτικούς, μεθοδολογικούς και δεοντολογικούς λόγους αλλά και για λόγους ασφαλείας. Επίσης, θα πρέπει να έχουν το κινητό τους τηλέφωνο ενεργοποιημένο (σε αθόρυβη λειτουργία) σε περίπτωση που χρειαστεί να το χρησιμοποιήσουν. Τέλος είναι πολύ σημαντικό ο/η Συντονιστής/-τρια να είναι συνεχώς **ενήμερος/-η για το που βρίσκεται κάθε ερευνητής/-τρια** (περισσότερες πληροφορίες περιλαμβάνονται στα Κεφ Α.3 και Δ.9 του “Οδηγού της Έρευνας”).

Οι **Συναντήσεις Εποπτείας και Συντονισμού**, που θα πραγματοποιούνται σε καθημερινή βάση, θεωρούνται επίσης ως ένα μέτρο ενίσχυσης της ασφάλειας τόσο των ερευνητών/-τριών όσο και των συμμετεχόντων/-ουσων στην έρευνα καθώς κάθε αποκάλυψη ή υποψία περιστατικού κακοποίησης και/ή κάθε πιθανός κίνδυνος θα συζητείται και θα λαμβάνονται αποφάσεις για τρόπους χειρισμού.

ΣΤ.3. Τι Κάνετε Εάν....

Τι κάνετε εάν ένας/μία ερευνητής/-τρια:	
αισθάνεται άβολα να κάνει ή να δέχεται τέτοιου είδους ερωτήσεις;	Ένας/μία ερευνητής/-τρια ή συνεντευκτής/-τρια που αισθάνεται άβολα να συζητάει τέτοια θέματα, όπως η κακοποίηση, θα αντιμετωπίσει σημαντικές δυσκολίες στην προσπάθεια του/της να διατυπώνει τις σχετικές ερωτήσεις κατά τη διάρκεια των συνεντεύξεων, καθώς και να αποσαφηνίζει τις ερωτήσεις των παιδιών στην τάξη, κάτι που θα μπορούσε να οδηγήσει σε διαστρέβλωση των απαντήσεων των παιδιών. Επίσης, ενδέχεται να μη συμπεριφέρεται με τον ενδεδειγμένο τρόπο όταν οι συμμετέχοντες/-ουσες τον/την πλησιάζουν προκειμένου να αποκαλύψουν την κακοποίηση που υφίστανται και να ζητήσουν τη βοήθεια του/της. Οι ερευνητές/-τριες θα πρέπει να αισθάνονται άνετα με το θέμα και να μην σοκάρονται εύκολα. Σε αντίθετη περίπτωση ίσως χρειάζεται συμπληρωματική εκπαίδευση και διεξαγωγή περισσότερων από δύο δοκιμαστικών συνεντεύξεων και χορήγησης περισσότερων από δύο αυτο-συμπληρούμενων ερωτηματολογίων σε παιδιά και γονείς. Ο/η ερευνητής/-τρια πρέπει επίσης -μετά το πέρας αυτής της διαδικασίας- να αναφέρει με απόλυτη ειλικρίνεια στον/στην Συντονιστή/-τριά του εάν είναι έτοιμος/-η να συμμετάσχει στην έρευνα. Επίσης, θα πρέπει να παρακολουθείται στενά κατά την διεξαγωγή αυτής της δοκιμαστικής διαδικασίας της έρευνας και αν συνεχίζει να μην αισθάνεται άνετα θα πρέπει να αντικατασταθεί.
έχει ελάχιστη (ή και καθόλου) εμπειρία σε θέματα ΚαΠα Παιδιών;	Οι ερευνητές/-τριες θα πρέπει να παρακολουθήσουν ένα συμπληρωματικό εκπαιδευτικό σεμινάριο σχετικά με θέματα ΚαΠα παιδιών.
δεν ακολουθεί τη «βήμα-προς-βήμα διαδικασία» ή αναλαμβάνει «πρωτοβουλίες»;	Σε μια τέτοια περίπτωση ο/η ερευνητής/-τρια θα πρέπει να αποκλειστεί από τη διεξαγωγή της έρευνας και –εάν είναι εφικτό- να αντικατασταθεί.

Τέλος, παρέχονται συγκεκριμένες οδηγίες στους/στις ερευνητές/-τριες προκειμένου να γνωρίζουν πως να αντιδράσουν όταν βρεθούν αντιμέτωποι/-ες με μία από τις ακόλουθες καταστάσεις (Κεφ. Δ.10 του “Οδηγού Έρευνας”):

Τι κάνετε εάν ένα παιδί:

- αρνείται να συμπληρώσει το ερωτηματολόγιο (τσεκάρει «Όχι» στο έντυπο συγκατάθεσης του παιδιού);
- ζητάει να συμπληρώσει το ερωτηματολόγιο στην τάξη αλλά ο γονιός ΔΕΝ έχει συναινέσει;
- αποκαλύπτει εμπειρία ΚαΠα στο ανώνυμο ερωτηματολόγιο του/της ή σε προσωπικό επίπεδο;
- αποκαλύπτει σοβαρή κακοποίηση αλλά σας ζητάει να μην το πείτε σε κανέναν;

Τι κάνετε εάν ένας/μία εκπαιδευτικός:

- επιμένει να παρίσταται στην τάξη κατά τη διάρκεια της συμπλήρωσης;
- σας ζητάει να του/της δώσετε ένα ερωτηματολόγιο για να το διαβάσει ή για να το κρατήσει;
- εκφράζει αρνητική στάση απέναντι στο θέμα της έρευνας, την ίδια την έρευνα ή στους/στις ερευνητές/-τριες;
- διαμαρτύρεται ότι δεν ήταν ενημερωμένος/-η για τη διεξαγωγή της έρευνας;
- σας αποκαλύψει ένα περιστατικό ΚαΠα παιδιού στο σπίτι ή στο σχολείο ή μια υποψία του;
- σας αποκαλύψει ένα περιστατικό ΚαΠα αλλά θέλει να κρατήσει την ανωνυμία του/της;

Τι κάνετε εάν ένας γονιός:

- τηλεφωνεί στον/στην ερευνητή/-τρια για να διαμαρτυρηθεί για το περιεχόμενο ορισμένων ερωτήσεων;

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- American Psychological Association. (2002). Ethical Principles of Psychologists and Code of Conduct. Washington, DC: American Psychological Association
- International Society for the Prevention of Child Abuse and Neglect. (2006a). ICAST-C - The ISPCAN Child Abuse Screening Tool-Child Version: Manual and Proposed Guidelines for Pilot Administration.
- International Society for the Prevention of Child Abuse and Neglect. (2006b). ICAST Parent Interview: Procedures Manual and Field Test Guide for Investigators & Project Managers.

ΕΠΙΔΗΜΙΟΛΟΓΙΚΗ ΈΡΕΥΝΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΑΚΟΠΟΙΗΣΗ ΚΑΙ ΠΑΡΑΜΕΛΗΣΗ ΤΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ ΣΤΑ ΒΑΛΚΑΝΙΑ

BALKAN EPIDEMIOLOGICAL STUDY ON CHILD ABUSE & NEGLECT (BECAN)

FP7 DG-RESEARCH [Contract No: HEALTH-F2-2009-223478]

ΟΔΗΓΟΣ ΈΡΕΥΝΑΣ

Ινστιτούτο Υγείας του Παιδιού
Διεύθυνση Ψυχικής Υγείας και Κοινωνικής Πρόνοιας
Κέντρο για τη Μελέτη και την Πρόληψη
της Κακοποίησης – Παραμέλησης των Παιδιών

Αθήνα, Αύγουστος 2010

Ο "Οδηγός της Έρευνας BECAN" δημιουργήθηκε με τη χρηματοδότηση από το 7^ο Πρόγραμμα Πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Επιτροπής (FP7/2007-2013).
Αριθμός Συμβολαίου No HEALTH-F2-2009-223478

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α. ΥΠΟΧΡΕΩΣΕΙΣ ΚΑΙ ΠΡΟΕΤΟΙΜΑΣΙΑ	
ΕΡΕΥΝΗΤΩΝ/-ΤΡΙΩΝ	3
A.1. “Προσόντα” Ερευνητών/-τριών	3
A.2. Εξοικείωση με τα Ερευνητικά Εργαλεία	4
A.3. Περιγραφή βήμα-προς-βήμα μιας «τυπικής ημέρας της έρευνας πεδίου»	4
A.4. Υλικό απαραίτητο κατά τη Συλλογή των Δεδομένων	8
ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β. ΔΙΕΞΑΓΩΓΗ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ	10
B.1. Αυτοσυμπληρούμενο Ερωτηματολόγιο	10
B.1.1. Οδηγίες για το Αυτοσυμπληρούμενο Ερωτηματολόγιο	11
B.2. Δομημένες Συνεντεύξεις	17
B.2.1. Χρήσιμες Συμβουλές για Συνεντευκτές/-τριες κατά τη διάρκεια των Συνεντεύξεων	17
B.2.2. Οδηγός Συνέντευξης με Γονείς	19
B.2.3. Οδηγός Συνέντευξης με Παιδιά	21
ΚΕΦΑΛΑΙΟ Γ. ΜΕΤΑ ΤΗ ΣΥΛΛΟΓΗ ΤΩΝ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ	23
Γ.1. Έλεγχος της Ποιότητας των Δεδομένων	23
ΚΕΦΑΛΑΙΟ Δ. ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΔΕΟΝΤΟΛΟΓΙΑΣ ΚΑΙ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ	24
Δ.1. Απόρρητο και Εμπιστευτικότητα των Πληροφοριών	24
Δ.2. Παρουσίαση της Έρευνας στο μαθητικό δείγμα και τους γονείς τους	25
Δ.3. Δικαίωμα Άρνησης Συμμετοχής και Απόσυρσης από την Έρευνα	26
Δ.4. Συναίνεση κατόπιν Ενημέρωσης	26
Δ.5. Αποσαφήνιση της Μελέτης	27
Δ.6. Ασφάλεια των Δεδομένων	28
Δ.7. Περιγραφή της Μελέτης Δημοσίως	28
Δ.8. Αντίδραση σε Περίπτωση Αποκάλυψης ή Υποψίας περιστατικών κακοποίησης	29
Δ.8.1. Τι προβλέπει η Ελληνική Νομοθεσία	29
Δ.8.2. Αποκάλυψη ή Υποψία Κακοποίησης	31
Δ.8.2.1 Τι Κάνετε σε Περίπτωση Αποκάλυψης ή Υποψίας ΚαΠα Παιδιών	31
Δ.8.2.2 Τι Κάνετε σε Περίπτωση Αποκάλυψης Κακοποίησης Ενηλίκου	40
Δ.8.3. Ενδεικτική Λίστα Φορέων Παροχής Υπηρεσιών σε περιστατικά ΚαΠα Παιδιών και Ενδοοικογενειακής Βίας	42
Δ.9 Ασφάλεια Ερευνητών/-τριών	46
Δ.10 Τι κάνετε εάν...	47
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	49
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ	50
Παράρτημα 1: Πιθανά Ερωτήματα Συμμετεχόντων/-ουσών και Τυποποιημένες Απαντήσεις	51
Παράρτημα 2α: Έντυπο Αναφοράς – Αυτοσυμπληρούμενα Ερωτηματολόγια (σε σχολεία)	62
Παράρτημα 2β: Έντυπο Αναφοράς – Δομημένες Συνεντεύξεις	63

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α. ΥΠΟΧΡΕΩΣΕΙΣ ΚΑΙ ΠΡΟΕΤΟΙΜΑΣΙΑ ΕΡΕΥΝΗΤΩΝ/-ΤΡΙΩΝ

Α.1. “Προσόντα” Ερευνητών/-τριών

Οι ερευνητές/-τριες είναι το κλειδί της επιτυχίας μιας μελέτης και ιδιαίτερα όταν η μελέτη αυτή αφορά ευαίσθητα ζητήματα, όπως είναι η κακοποίηση των παιδιών ή θέματα που θεωρούνται ως «οικογενειακές υποθέσεις», όπως, για παράδειγμα, οι σχέσεις στην οικογένεια. Τόσο τα παιδιά όσο και οι ενήλικες, ενδέχεται να μην αισθάνονται πολύ άνετα να συμμετέχουν σε μελέτες ή να «ανοίγονται» και να συζητούν για τις προσωπικές τους εμπειρίες με το ερευνητικό προσωπικό. Ενδέχεται, επίσης, να μην αισθάνονται άνετα να μιλήσουν για κάποια θέματα με άτομα ενός συγκεκριμένου φύλου (συνήθως, με άτομα του αντίθετου φύλου). Η παρακάτω λίστα θα σας βοηθήσει να αξιολογήσετε τον εαυτό σας ως προς το πόσο καλή/-ός ερευνητήρια/-ής μπορείτε να είστε.

Μια καλή ερευνήτρια ή ένας καλός ερευνητής για την έρευνα BECAN θα **πρέπει** (ISPCAN, 2006a, σελ.4-5):

- 1) να πιστεύει στη σπουδαιότητα της μελέτης
- 2) να αισθάνεται άνετα με το υπό μελέτη θέμα και να μη σοκάρεται εύκολα
- 3) να είναι εξοικειωμένος/-η με τις συνήθειες του πληθυσμού που συμμετέχει στη μελέτη
- 4) να μπορεί να δημιουργεί επαφή με διαφορετικούς τύπους ανθρώπων (ως προς την προσωπικότητα, το μορφωτικό και κοινωνικο-οικονομικό επίπεδο)
- 5) να είναι απόλυτα εξοικειωμένος/-η με τα ερευνητικά εργαλεία και τις διαδικασίες της μελέτης
- 6) να είναι “ψυχαναγκαστικός/-ή” ως προς την βήμα-προς-βήμα τήρηση **ΟΛΩΝ** των προκαθορισμένων ερευνητικών διαδικασιών (ως προς τη χορήγηση των ερωτηματολογίων, την παροχή **μόνο** των τυποποιημένων, προδιατυπωμένων, επεξηγήσεων και απαντήσεων σε πιθανά ερωτήματα, την καταγραφή των απαντήσεων, την παροχή βοήθειας στους/στις συμμετέχοντες/-ουσες που τον/την προσεγγίζουν, κλπ.)
- 7) να μπορεί να παραμένει ουδέτερος/-η και μη-επικριτικός/-ή. Να μην ενεργεί ως «σύμβουλος» ή «ψυχοθεραπευτής/-τρια» των ατόμων που συμμετέχουν στην έρευνα (κυρίως κατά τις συνεντεύξεις αλλά επίσης και κατά την διάρκεια και κατόπιν της ολοκλήρωσης της αυτοσυμπλήρωσης)
- 8) να είναι **έμπιστος/-η**, δηλαδή, να διαθέτει την ικανότητα αλλά και την προθυμία να:
 - ακολουθεί πιστά τη διαδικασία, σύμφωνα με τις οδηγίες
 - παρέχει αξιόπιστες και ακριβείς αναφορές όσον αφορά τη διαδικασία που ακολούθησε
 - τηρεί αυστηρά τους κανόνες εχεμύθειας
- 9) να είναι **καλά ενημερωμένος/-η** όσον αφορά τη νομοθεσία, τις υποχρεώσεις του/της για αναφορά ενός περιστατικού κακοποίησης καθώς και τους διαθέσιμους φορείς που μπορούν να παρέχουν βοήθεια έτσι ώστε να είναι σε θέση: α) να παρέχει έγκυρες πληροφορίες και/ή υποσχέσεις, και β) να μην εκθέτει σε περαιτέρω κίνδυνο την ασφάλεια ενός θύματος που ζητάει τη βοήθειά του/της
- 10) να είναι **προσεκτικός/-ή** ώστε να μη διακινδυνεύει ούτε τη δική του/της ασφάλεια, αλλά ούτε και την ασφάλεια των συμμετεχόντων/-ουσών.

A.2. Εξοικείωση με τα Ερευνητικά Εργαλεία

Κάθε ερευνήτρια/-ής θα πρέπει να έχει εξοικειωθεί με τη διαδικασία που πρέπει να ακολουθηθεί για τη διεξαγωγή της μελέτης καθώς και με τα ερευνητικά εργαλεία. Στην περίπτωση των συνεντεύξεων θα πρέπει να έχετε εξοικειωθεί με τα ερευνητικά εργαλεία για έναν ακόμη λόγο: για να είστε σε θέση να διαβάσετε τις ερωτήσεις και να καταγράψετε τις απαντήσεις, εύκολα, γρήγορα και με φυσικότητα.

Μετά την ολοκλήρωση της εκπαίδευσής σας και πριν την έναρξη της έρευνας, προκειμένου να εξοικειωθείτε περισσότερο με τα εργαλεία και τις διαδικασίες που πρέπει να ακολουθήσετε, θα πρέπει να εκπληρώσετε τις **μετεκπαιδευτικές σας υποχρεώσεις**, που περιλαμβάνουν την πιλοτική συλλογή δεδομένων χρησιμοποιώντας και τις δύο μεθόδους, δηλαδή χορηγώντας αυτοσυμπληρούμενα ερωτηματολόγια και διεξάγοντας συνεντεύξεις με παιδιά και γονείς. Πιο συγκεκριμένα, κάθε ερευνήτρια/-της θα πρέπει να χορηγήσει τα ερωτηματολόγια ICAST-CH και ICAST-P σε παιδιά και γονείς α) για αυτοσυμπλήρωση (σε τουλάχιστον 2 παιδιά και 2 γονείς) και β) μέσω δομημένων συνεντεύξεων (με τουλάχιστον 2 παιδιά και 2 γονείς). Κατόπιν, αφού ελέγξετε την ποιότητα της συμπλήρωσης των ερωτηματολογίων, θα πρέπει να συμπληρώσετε τα αντίστοιχα Έντυπα Αναφοράς (Παράρτημα 2α and 2β) και να λάβετε μέρος σε μια συνάντηση με την/τις εκπαιδευτήρι(ές) σας, όπου θα αναφέρετε και θα συζητήσετε τις δυσκολίες που, ενδεχομένως, αντιμετωπίσατε κατά τη συλλογή των δεδομένων.

Θα πρέπει, επίσης, να έχετε στο νου σας ότι, καθ' όλη τη διάρκεια της έρευνας, **όλοι/-ες οι ερευνητές/-τριες** θα πρέπει **ΝΑ ΛΕΙΤΟΥΡΓΟΥΝ ΩΣ ΕΝΑ ΑΤΟΜΟ** όσον αφορά τον τρόπο με τον οποίο:

- περιγράψετε την έρευνα στους/στις συμμετέχοντες/-ουσες (και στο γενικό πληθυσμό)
- δίνετε τις οδηγίες και διεξάγετε τις συνεντεύξεις
- απαντάτε στα ερωτήματα των συμμετεχόντων/-ουσών για διευκρινήσεις
- αναφέρετε τη διαδικασία που ακολουθήθηκε και την πρόοδο της έρευνας στις συναντήσεις με τον/την Συντονιστή/-τρια
- διαφυλάττετε την εμπιστευτικότητα των πληροφοριών
- διαχειρίζεστε κρίσιμα ζητήματα σε περίπτωση αποκάλυψης περιστατικών Κακοποίησης και Παραμέλησης (ΚαΠα) παιδιών
- διαφυλάττετε την ασφάλεια των συμμετεχόντων/-ουσών αλλά και τη δική σας ασφάλεια.

A.3. Περιγραφή βήμα-προς-βήμα μιας «τυπικής ημέρας της έρευνας πεδίου»

Μια «τυπική ημέρα της έρευνας πεδίου» διαρκεί πολύ περισσότερο από 24 ώρες. Αυτό σημαίνει ότι κάθε ερευνητής/-τρια έχει και άλλες υποχρεώσεις που προηγούνται και έπονται της συλλογής δεδομένων, οι οποίες δεν γίνεται να εκπληρωθούν μέσα σε μία μόνο ημέρα. Η παρακάτω ενότητα αποτελεί μια προσπάθεια περιγραφής όλων των υποχρεώσεών σας, βήμα-προς-βήμα και κατά χρονολογική σειρά, προκειμένου να συλλέξετε δεδομένα από τους/τις μαθητές/-τριες και τους γονείς τους μέσω αυτοσυμπληρούμενων ερωτηματολογίων, να ελέγξετε την ποιότητα της συμπλήρωσης των ερωτηματολογίων, να κάνετε τη σχετική αναφορά και να συμμετέχετε στις Συναντήσεις Συντονισμού και Εποπτείας.

1. Ημέρα 1^η: μια μέρα πριν από τη συλλογή των δεδομένων

- 1.1. παραλαμβάνετε από τον/την Συντονιστή/-τρια σας το ερευνητικό και υποστηρικτικό υλικό που σας χρειάζεται για την επόμενη ημέρα
- 1.2. ελέγχετε με βάση την λίστα Ελέγχου σας (βλ. σελ. 8), ότι έχετε όλα όσα σας χρειάζονται
- 1.3. εντοπίζετε στο χάρτη τα σημεία προορισμού σας και οργανώνετε την μετακίνησή σας (ιδιαίτερα σημαντικό στην περίπτωση που μετακινούνται με το ίδιο αυτοκίνητο περισσότερα του ενός ερευνητικά ζεύγη, που είναι και η πιθανότερη για λόγους οικονομίας πόρων). Εναλλακτικά, αυτό το βήμα μπορεί να αναλαμβάνει το άτομο που εκτελεί χρέη «οδηγού» (που μπορεί να είναι είτε ένας/μία από τους ερευνητές/-τριες, είτε το άτομο που έχει αναλάβει το ρόλο του Συντονισμού της έρευνητικής ομάδας της συγκεκριμένης Γεωγραφικής περιοχής)
- 1.4. καθορίζετε τον τόπο και την ώρα που θα συναντηθεί η ομάδα την επόμενη ημέρα το πρωί, με τέτοιο τρόπο που να διασφαλίζει ότι θα φτάσετε στο σχολείο νωρίτερα από την ώρα του προκαθορισμένου ραντεβού.

2. Ημέρα 2^η: Την ημέρα της συλλογής των δεδομένων στο σχολείο

- 2.1. εμφανίζεστε στο προκαθορισμένο ραντεβού εγκαίρως, ώστε να μην καθυστερεί ολόκληρη η ερευνητική ομάδα εξαιτίας σας
- 2.2. ακολουθείτε με απόλυτη ακρίβεια και χωρίς καμία παρέκκλιση όλα τα βήματα της διαδικασίας στην οποία έχετε εκπαιδευτεί (βλ. κεφάλαιο Β.1.1)
- 2.3. όσο το δυνατόν πιο άμεσα, σημειώνετε όλες τις παρατηρήσεις που έχετε να συνεισφέρετε (π.χ. ερωτήσεις που σας έγιναν και δεν μπορούσατε να απαντήσετε επειδή δεν υπήρχε τυποποιημένη απάντηση, σημεία της διαδικασίας που σας δυσκόλεψαν, «περίεργες» συμπεριφορές που παρατηρήσατε από κάποιον/-α μαθητή ή μαθήτρια, καθηγητή ή καθηγήτρια ή από τον/την Διευθυντή/-τρια του σχολείου), φροντίζοντας ταυτόχρονα να διασφαλίζετε το απόρρητο των σημειώσεών σας
- 2.4. καθώς μετακινήστε από σχολείο σε σχολείο, έχετε πάντα στο νου σας την ασφαλή μεταφορά των ερωτηματολογίων (συμπληρωμένων ή μη). Εάν αυτό είναι εφικτό, φροντίστε σε κάθε σχολείο να παίρνετε μαζί σας μόνο τα ερωτηματολόγια για το συγκεκριμένο σχολείο αφήνοντας τα υπόλοιπα στο αυτοκίνητο. Πριν φύγετε από κάθε τάξη/σχολείο ελέγξτε και επιβεβαιώστε:
 - ότι δεν έχετε ξεχάσει τίποτα (μέχρι να αυτοματοποιηθεί η διαδικασία, ενδέχεται να χρειάζεται να σας φανεί χρήσιμο να χρησιμοποιείτε τη λίστα ελέγχου σας)
 - ότι ξέρετε ποιο από τα δύο μέλη του ζεύγους έχει τα ερωτηματολόγια (ή ότι και τα δύο άτομα έχουν από ένα τμήμα τους, αλλά ότι τα έχετε όλα)
 - ότι έχετε παραλάβει τα έντυπα συναίνεσης των γονιών (στην περίπτωση που τα συνέλεγε το σχολείο)
 - ότι έχετε αναρτήσει την ενημερωτική αφίσα στον πίνακα ανακοινώσεων

- 2.5. μη συζητάτε ποτέ ζητήματα σχετικά με την έρευνα ή με τις πληροφορίες που συλλέξατε όταν βρίσκεστε σε δημόσιο χώρο ή κατά τη μετακίνησή σας με μέσα μαζικής μεταφοράς ή ταξί.
- 2.6. **αμέσως μόλις ολοκληρώσετε τη συλλογή σε όλα τα σχολεία** πρέπει, όσο το δυνατόν συντομότερα, να επιστρέψετε όλα τα ερωτηματολόγια σε ασφαλές μέρος (στο ξενοδοχείο όπου διαμένετε εάν είστε εκτός έδρας ή στο γραφείο του Φορέα σας) όπου, για κάθε τάξη, θα πρέπει μαζί με τον/την συν-ερευνητή/ριά σας, να ελέγξετε και να ταξινομήσετε τα ερωτηματολόγια και να συμπληρώσετε ένα Έντυπο Αναφοράς (Παράρτημα 2α) για κάθε τμήμα από το οποίο συλλέξατε δεδομένα. Πιο αναλυτικά, θα πρέπει:
- να ελέγξετε τη συμπλήρωση των ερωτηματολογίων προκειμένου να εντοπίσετε τυχόν προβληματικά σημεία τα οποία θα καταγράψετε στο Έντυπο Αναφοράς (Παράρτημα 2α), στο πεδίο *Παρατηρήσεις για τα Ερωτηματολόγια* (φροντίζοντας να αναφέρετε τον κωδικό του ερωτηματολογίου, όπου χρειάζεται) προκειμένου να αναφερθούν και να συζητηθούν αργότερα στη Συνάντηση με τον/την Συντονιστή/-τρια. Σε περίπτωση που εντοπίσετε ερωτηματολόγια που δείχνουν να είναι άκυρα (π.χ. το παιδί εμφανώς κάνει πλάκα κατά τη συμπλήρωση), καταγράψτε τους κωδικούς τους
 - να συμπληρώσετε τα υπόλοιπα πεδία του Έντυπου Αναφοράς (Παράρτημα 2α) που αφορούν το ICAST-CH. Ιδιαίτερη προσοχή χρειάζεται στη συμπλήρωση του τελευταίου πεδίου, όπου πρέπει να επισημάνετε περιπτώσεις αποκάλυψης κακοποίησης (είτε στα ερωτηματολόγια είτε σε εσάς προσωπικά)
 - να ταξινομήσετε τα ερωτηματολόγια κατά σχολείο και τμήμα και να τα φυλάξετε σε ασφαλές μέρος, έως ότου παραλάβετε και τα ερωτηματολόγια των γονιών τους
 - να συγκεντρώσετε τυχόν κενά ερωτηματολόγια ICAST-CH προκειμένου να τα παραδώσετε στον/την Συντονιστή/-ριά σας (θα πρέπει επίσης να αναφέρετε τους λόγους που παρέμειναν κενά, κατά τμήμα, π.χ. άρνηση ή διακοπή συμπλήρωσης από παιδί/-ιά, απουσία παιδιών τη συγκεκριμένη μέρα από την τάξη ή παιδιά που διέκοψαν τη φοίτησή τους)
 - να συμμετέχετε ενεργά στη Συνάντηση Συντονισμού και Εποπτείας με τον/την Συντονιστή/-τρια.
3. **1^η Συνάντηση Συντονισμού και Εποπτείας.** Η παρουσία σας σε όλες τις συναντήσεις είναι **ΥΠΟΧΡΕΩΤΙΚΗ** καθώς πρέπει:
- 3.1. να αναφέρετε την πορεία της διαδικασίας και τυχόν προβλήματα που αντιμετωπίσατε κατά τη συλλογή ή τυχόν προβλήματα στη συμπλήρωση των ερωτηματολογίων
 - 3.2. να αναφέρετε τυχόν αποκάλυψεις ή υποψίες κακοποίησης παιδιών, οι οποίες θα συζητηθούν και θα ληφθεί μια απόφαση για τον τρόπο χειρισμού καθεμιάς περίπτωσης
 - 3.3. να παραδώσετε τυχόν κενά ερωτηματολόγια και να καταγραφεί ο λόγος που παρέμειναν κενά

3.4. να παραλάβετε το ερευνητικό και υποστηρικτικό υλικό που σας χρειάζεται για την επόμενη ημέρα και να οργανώσετε τη συλλογή της επόμενης μέρας στα σχολεία (Βήματα 1.1 – 1.4) αλλά και τον τρόπο συλλογής των ερωτηματολογίων των γονιών της προηγούμενης ημέρας

- σε περίπτωση που τη συλλογή των ICAS-T-P αναλαμβάνει άλλο άτομο από εκείνα που ήταν στην τάξη την προηγούμενη μέρα, θα πρέπει να διαθέτει μια λίστα με τους κωδικούς των ερωτηματολογίων που πρέπει να συλλέξει από κάθε τμήμα έτσι ώστε να είναι σε θέση να οργανώσει ένα εναλλακτικό σχέδιο συλλογής των ερωτηματολογίων από τους γονείς των παιδιών που, για οποιοδήποτε λόγο, δεν έστειλαν το συμπληρωμένο ερωτηματολόγιο στην προκαθορισμένη ημέρα αλλά που επιθυμούν να το παραδώσουν (π.χ. να πάρει τα στοιχεία επικοινωνίας αυτών των γονιών ώστε να επικοινωνήσει απευθείας ο/η ερευνητής/-τρια μαζί τους ή να δώσει στοιχεία επικοινωνίας με τον/την ερευνητή/-τρια ή να κανονίσει ταχυδρομική αποστολή).

4. Ημέρα 3^η: Την επόμενη μέρα της συλλογής των δεδομένων στο σχολείο θα πρέπει:

- 4.1. να παραλάβετε τα ερωτηματολόγια των γονιών (είτε αυτοπροσώπως από τα παιδιά στο σχολείο είτε από τον/τη συνάδελφο που ανέλαβε να τα συλλέξει –ανάλογα με τον τρόπο οργάνωσης του βήματος 3.4)
- 4.2. να επικοινωνήσετε (εφόσον διαθέτετε τα στοιχεία επικοινωνίας) με τους γονείς των οποίων το ερωτηματολόγιο δεν επεστράφη εγκαίρως προκειμένου να διερευνήσετε την πρόθεση συμπλήρωσής του και να συνεννοηθείτε εκ νέου για τον τρόπο παραλαβής του. Μπορεί να χρειαστεί να κανονίσετε να επισκεφτείτε αυτούς τους γονείς στο σπίτι τους ή κάπου αλλού (προκειμένου να πάρετε συνέντευξη από έναν από τους γονείς ή απλώς για να παραλάβετε το ερωτηματολόγιό του/της)
- 4.3. να ζευγαρώσετε το ερωτηματολόγιο κάθε παιδιού (ICAST-CH), που είναι ήδη ταξινομημένα κατά σχολείο και τμήμα, με το ερωτηματολόγιο του γονιού του (ICAST-P).
- 4.4. να ελέγξετε τη συμπλήρωση των ερωτηματολογίων ICAS-T-P προκειμένου να εντοπίσετε τυχόν προβληματικά σημεία τα οποία θα καταγράψετε στο Έντυπο Αναφοράς (Παράρτημα 2α). Σε περίπτωση που εντοπίσετε ερωτηματολόγια που δείχνουν να είναι άκυρα (π.χ. έχουν συμπληρωθεί ελάχιστες από τις ερωτήσεις), καταγράψτε τον κωδικό τους.
- 4.5. να καταγράψετε τον κωδικό αριθμό των ICAS-T-P που δεν επεστράφησαν και τυχόν σχόλια (π.χ. εάν γνωρίζετε το λόγο άρνησης της συμπλήρωσης, ή περαιτέρω επικοινωνία που μπορεί να είχατε με τους γονείς και ποιο ήταν το αποτέλεσμα της)
- 4.6. να φυλάξετε τα ερωτηματολόγια σε ασφαλές μέρος εάν, για κάποιο τμήμα σχολείου, αναμένετε να σας επιστραφούν κι άλλα ερωτηματολόγια γονιών (εάν θεωρείτε ότι έχετε ολοκληρώσει τη συλλογή, θα πρέπει να τα παραδώσετε στο/στη Συντονιστή/-τρια στην επόμενη συνάντηση).
- 4.7. να συγκεντρώσετε τυχόν κενά ερωτηματολόγια ICAS-T-P προκειμένου να τα παραδώσετε στον/την Συντονιστή/-τριά σας (θα πρέπει επίσης να αναφέρετε τους

λόγους που παρέμειναν κενά, εφόσον τους γνωρίζετε, -π.χ. άρνηση συμπλήρωσης ή άλλος λόγος που έχει αναφερθεί)

4.8. να συμπληρώσετε τα υπόλοιπα πεδία του Έντυπου Αναφοράς (Παράρτημα 2α) που αφορούν το ICAST-P.

5. **2^η Συνάντηση Συντονισμού και Εποπτείας:** Στη δεύτερη και σε κάθε επόμενη συνάντηση:

5.1. επαναλαμβάνονται τα βήματα 3.1-3.4, για τα νέα ICAST-CH αλλά για τα ICAST-P από τους γονείς των παιδιών της προηγούμενης ημέρας

5.2. για κάθε τάξη για την οποία έχει ολοκληρωθεί η παραλαβή των ερωτηματολογίων ICAST-P, παραδίδονται τα συμπληρωμένα ερωτηματολόγια παιδιών-γονιών μαζί με την αντίστοιχη Αναφορά. Φροντίστε να παραδίσετε ένα «πακέτο» ανά τμήμα, που θα περιέχει όλα τα ICAST-CH και –P και την Αναφορά για αυτό το τμήμα, καθώς επίσης και να υπάρχει η κατάλληλη σήμανση στο πακέτο κάθε τάξης ώστε να μην μπερδεύονται μεταξύ τους.

Όταν η συλλογή των δεδομένων γίνεται μέσω **δομημένων συνεντεύξεων**, η «τυπική μέρα της έρευνας πεδίου» διαρκεί λίγο λιγότερο, καθώς τα δεδομένα συλλέγονται από το παιδί και από τον γονιό του/της την ίδια χρονική στιγμή. Αυτό σημαίνει ότι ο έλεγχος της ποιότητας, η αναφορά και η παράδοση των ερωτηματολογίων μπορεί να γίνει κατά τη Συνάντηση Συντονισμού και Εποπτείας που θα πραγματοποιείται την ίδια μέρα με εκείνη της συλλογής των δεδομένων. Όλα τα υπόλοιπα βήματα και οι υποχρεώσεις που προηγούνται και έπονται της συλλογής δεδομένων είναι ακριβώς τα ίδια με αυτά που περιγράφηκαν παραπάνω.

A.4. Υλικό απαραίτητο κατά τη Συλλογή των Δεδομένων

Κάθε ζεύγος ερευνητών/-τριών θα πρέπει, από την προηγούμενη ημέρα της συλλογής δεδομένων, να διαθέτει όλα τα ερευνητικά και υποστηρικτικά υλικά που είναι απαραίτητα για τη συγκεκριμένη ημέρα. Ελέγξτε και βεβαιωθείτε ότι έχετε παραλάβει όλα τα υλικά που απαριθμούνται στις παρακάτω Λίστες Ελέγχου στους Πίνακες 1α και 1β.

Πίνακας 1α. Λίστα Ελέγχου για Ερευνητές/-τριες

ΣΥΛΛΟΓΗ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ ΣΤΑ ΣΧΟΛΕΙΑ (ΑΥΤΟΣΥΜΠΛΗΡΟΥΜΕΝΑ ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΑ)	
1	Ατζέντα με τα ραντεβού μου στα σχολεία (ημερομηνία και ώρα), στοιχεία επικοινωνίας με τα σχολεία (π.χ. διευθύνσεις, τηλέφωνα) & πληροφορίες για το δείγμα
2	Χάρτη των περιοχών που θα επισκεφτώ
3	Καρτελάκι της «ερευνητικής» μου ταυτότητας
4	Επίσημη Επιστολή (που δηλώνει τη σχέση μου με το ΙΥΠ)
5	Στυλό (τουλάχιστον δύο)
6	Ένα « πακέτο » υλικών για κάθε τμήμα, που περιέχει: Αντίτυπα του ICAST-CH, ζευγαρωμένα με τους φακέλους των γονιών Ευχαριστήρια Σημειώματα για τους/τις μαθητές/-τριες Ένα μεγάλο φάκελο
7	
8	
9	
10	Το « Επεξηγηματικό Υλικό » Αφίσα (poster) με τις κλίμακες απαντήσεων Κολλητική ταινία Δείγμα του φακέλου των γονιών
11	
12	
13	Λίστα με τοπικούς φορείς παροχής υπηρεσιών (στη συγκεκριμένη περιοχή)
14	Λίστα με χρήσιμα τηλέφωνα
15	Το κινητό μου τηλέφωνο (ενεργοποιημένο αλλά σε αθόρυβη λειτουργία)
16	Το Έντυπο (ή τα Έντυπα) Αναφοράς μου (Παράρτημα 2α)
17	Το αντίτυπο του «Οδηγού Έρευνας»

Πίνακας 1β. Λίστα Ελέγχου για Συνεντευκτές/-τριες

ΣΥΛΛΟΓΗ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ ΣΤΟ ΤΟΠΟ ΔΙΑΜΟΝΗΣ ΤΩΝ ΣΥΜΜΕΤΕΧΟΝΤΩΝ/-ΟΥΣΩΝ (ΔΟΜΗΜΕΝΕΣ ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΕΙΣ)		
1	Ατζέντα με τα ραντεβού μου (στοιχεία επικοινωνίας, πληροφορίες για το άτομο από το οποίο θα πάρω συνέντευξη)	
2	Χάρτη των περιοχών που θα επισκεφτώ	
3	Καρτελάκι της «ερευνητικής» μου ταυτότητας	
4	Επίσημη Επιστολή (που δηλώνει τη σχέση μου με το ΙΥΠ)	
5	Στυλό (τουλάχιστον δύο)	
6	1^ο Μέλος Ερευνητικού Ζεύγους (Γονιός) Ενημερωτική & Ευχαριστήρια Επιστολή	2^ο Μέλος Ερευνητικού Ζεύγους (Παιδί) Έντυπο Συγκατάθεσης Παιδιού
7	Έντυπο Συναίνεσης	ICAST-CH
8	ICAST-P	Ευχαριστήριο Σημείωμα
9	Κάρτες Συνέντευξης για γονείς	Κάρτες Συνέντευξης για παιδιά
10	Λίστα με τοπικούς φορείς παροχής υπηρεσιών (στη συγκεκριμένη περιοχή)	
11	Λίστα με χρήσιμα τηλέφωνα	
12	Το κινητό μου τηλέφωνο (ενεργοποιημένο αλλά σε αθόρυβη λειτουργία)	
13	Το Έντυπο Αναφοράς μου (Παράρτημα 2β)	
14	Το αντίτυπο του «Οδηγού Έρευνας»	

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β. ΔΙΕΞΑΓΩΓΗ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

Η **σωστή συμπλήρωση του Κωδικού** (ίδιος ακριβώς κωδικός για κάθε ζεύγος ερωτηματολογίων γονιού – παιδιού), πριν από την επίσκεψή σας στο χώρο όπου θα γίνει η συλλογή των δεδομένων, είναι εξαιρετικά σημαντική γιατί, εάν κάθε ζεύγος ερωτηματολογίων δεν φέρει τον ίδιο κωδικό, δεν θα είναι δυνατή η σύνδεσή τους με αποτέλεσμα να αποκλειστούν και τα δύο ερωτηματολόγια από την ανάλυση των δεδομένων των κατά ζεύγη συνδεδεμένων δειγμάτων. Για το λόγο αυτό, οι κωδικοί θα πρέπει να συμπληρώνονται πριν τη διεξαγωγή των συνεντεύξεων και πριν τη χορήγηση των ερωτηματολογίων στους μαθητές και στις μαθήτριες (πρέπει να είστε πολύ προσεκτικοί/-ές προκειμένου να διασφαλίζετε ότι δίνετε σε κάθε παιδί το ερωτηματολόγιο των γονιών του που φέρει τον ίδιο ακριβώς κωδικό με το ερωτηματολόγιο του παιδιού).

Πρέπει, επίσης, να **τονίσετε στους/στις συμμετέχοντες/-ουσες τη σημαντικότητα της παροχής ειλικρινών απαντήσεων**, καθώς η συλλογή άχρηστων πληροφοριών όχι μόνο είναι σπατάλη χρόνου και πόρων αλλά επιπλέον, που είναι και το σημαντικότερο, αλλοιώνει την ορθότητα των ευρημάτων της μελέτης. Αυτό μπορείτε επίσης να επιτευχθεί εάν τονίσετε στους/στις συμμετέχοντες/-ουσες ότι είναι ελεύθεροι/-ες να αρνηθούν να απαντήσουν σε οποιαδήποτε ερώτηση δεν επιθυμούν να απαντήσουν, καθώς και ότι δεν υπάρχουν σωστές ή λανθασμένες απαντήσεις και ότι το μόνο που έχει σημασία είναι η προσωπική τους άποψη ή εμπειρία.

B.1. Αυτοσυμπληρούμενο Ερωτηματολόγιο

Τα ερωτηματολόγια θα χορηγούνται ταυτοχρόνως σε όλα τα παιδιά κάθε τμήματος με τέτοιο τρόπο ώστε να διασφαλίζεται η ανωνυμία των απαντήσεων των παιδιών. Τα βήματα που πρέπει να ακολουθείτε είναι τα εξής:

- ▶ **Βήμα 1:** ενημερώνετε τους/τις μαθητές/-τριες για την έρευνα και τους μοιράζετε την Ενημερωτική Επιστολή των Γονιών και το Έντυπο Συναίνεσης (για τη συμμετοχή του παιδιού στη μελέτη). Αυτό το βήμα μπορεί να γίνει είτε από το σχολείο είτε από εσάς
- ▶ **Βήμα 2** (μετά το πέρας ενός προκαθορισμένου χρονικού διαστήματος, π.χ. 1-3 μέρες): συλλέγετε τα Έντυπα Συναίνεσης¹ → εντοπίζετε τυχόν αρνήσεις → μοιράζετε τα ερωτηματολόγια στους/στις μαθητές/-τριες, για τους/τις οποίους/-ες έχετε τη συναίνεση των γονιών τους (είτε ενεργητική είτε παθητική)² καθώς και το φάκελο που περιέχει το ερωτηματολόγιο των γονιών τους (το οποίο πρέπει να έχει τον ίδιο κωδικό με το ερωτηματολόγιο του παιδιού), μαζί με την αντίστοιχη Ενημερωτική Επιστολή και το Έντυπο Συναίνεσης (για τη δική τους συμμετοχή στη μελέτη) → συλλέγετε τα δεδομένα από τα παιδιά → πριν αποχωρήσετε από το σχολείο αναρτάτε στον πίνακα ανακοινώσεων του σχολείου ή σε άλλο σημείο του σχολείου το ενημερωτικό έντυπο με στοιχεία επικοινωνίας φορέων στήριξης για τα παιδιά

¹ Επειδή η συναίνεση που ζητείται από τους γονείς (για τη συμμετοχή των παιδιών στη μελέτη) τους δίνει τη δυνατότητα να συναινέσουν ενεργητικά αλλά και παθητικά, εάν δεν σας επιστραφεί το έντυπο εντός του χρονικού περιθωρίου που έχει προκαθοριστεί, τότε θεωρείτε ότι ο γονιός δεν έχει αντίρρηση για τη συμμετοχή του παιδιού του στη μελέτη.

² Σε περίπτωση που υπάρχουν αρνήσεις από τους γονείς, θα υπάρχει συνεννόηση με το σχολείο για το εάν επιτρέπεται αυτά τα παιδιά να βγουν από την τάξη ή όχι.

- **Βήμα 3** (την επόμενη μέρα): συλλογή των ερωτηματολογίων των γονιών. Αυτό μπορεί να γίνει με δύο τρόπους:
- την επόμενη μέρα, επισκέπτεστε ξανά το σχολείο (τα ίδια ζεύγη ερευνητών που συνέλεξαν τα δεδομένα σε κάθε τμήμα, εάν αυτό είναι εφικτό) προκειμένου να συλλέξετε από τα παιδιά τους φακέλους με τα ερωτηματολόγια των γονιών τους (ενδέχεται να χρειαστεί και μια δεύτερη επίσκεψη σε περίπτωση που κάποια παιδιά –ή γονείς- ξέχασαν τα ερωτηματολόγια στο σπίτι. Μπορεί βέβαια και να χρειαστεί να βρεθεί κάποιος άλλος εναλλακτικός τρόπος προκειμένου να παραλάβετε τα ερωτηματολόγια των γονιών, ανάλογα με την κάθε περίπτωση).
 - Μπορείτε, επίσης, να συλλέξετε τα ερωτηματολόγια των γονιών από την κατοικία τους, σε περίπτωση που σας τηλεφωνήσουν.

B.1.1. Οδηγίες για το Αυτοσυμπληρούμενο Ερωτηματολόγιο

Η ενότητα αυτή παρέχει οδηγίες όσον αφορά τη διαδικασία που πρέπει να ακολουθήσετε κατά τη συλλογή των δεδομένων στις σχολικές αίθουσες. Κατά τη διάρκεια της συλλογής των δεδομένων **απαγορεύεται αυστηρά να παρευρίσκεται μέσα στην σχολική αίθουσα άλλο άτομο** (π.χ. εκπαιδευτικοί, Διευθυντής/-τρια Σχολείου) **εκτός από τους/τις 2 ερευνητές/-τριες**. Με τρόπο ευγενικό αλλά ταυτόχρονα και αποφασιστικό, μην επιτρέπετε σε εκπαιδευτικούς να παρευρίσκονται στην σχολική αίθουσα κατά τη συμπλήρωση των ερωτηματολογίων,.

Την ημέρα που έχει προγραμματιστεί το ραντεβού για τη συλλογή των δεδομένων, θα πρέπει να φτάνετε στο εκάστοτε σχολείο α) νωρίτερα από την ώρα του ραντεβού, β) φορώντας τα καρτελάκια της «ερευνητικής» σας ταυτότητας, και γ) έχοντας μαζί σας όλα τα απαραίτητα υλικά. Πρώτα απ' όλα, θα πρέπει να **επισκεφτείτε το γραφείο του/της Διευθυντή/-τριας του σχολείου**, προκειμένου να διευθετήσετε τυχόν εκκρεμότητες και για να σας συνοδέψουν στις σχολικές αίθουσες.

Βήμα 1: παρουσιάζετε το σκοπό της μελέτης και προσκαλείτε τα παιδιά να λάβουν μέρος σε αυτήν α) χωρίς να τα πιέζετε κατά κανένα τρόπο να συμμετέχουν, β) αλλά και χωρίς να δίνετε εξαιρετικά μεγάλη έμφαση στη δυνατότητά τους να αρνηθούν τη συμμετοχή τους. Πριν μοιράσετε τα ερωτηματολόγια των παιδιών στην τάξη, θα πρέπει να έχετε απομνημονεύσει τα παρακάτω λόγια (προκειμένου να μπορείτε να δώσετε τις οδηγίες στους/στις μαθητές/-τριες **αυτολεξεί**, αλλά χωρίς να τις διαβάσετε):

Καλημέρα! Το όνομά μου είναι _____ και από δω είναι ο/η συνάδελφός μου ο/η _____.
Είμαστε από το Ινστιτούτο Υγείας του Παιδιού που βρίσκεται (εδώ) στην Αθήνα και ο λόγος που βρισκόμαστε σήμερα εδώ είναι επειδή κάνουμε μια έρευνα με παιδιά της ηλικίας σας γιατί θέλουμε να μάθουμε ποια πράγματα μπορεί να επηρεάζουν τη ζωή των παιδιών, τη σωματική και ψυχική τους υγεία και την ευτυχία τους.
Η έρευνα αυτή γίνεται σε διάφορες περιοχές της Ελλάδας αλλά και σε άλλες 8 χώρες των Βαλκανίων. Είμαστε, λοιπόν, σήμερα εδώ για να σας ζητήσουμε να απαντήσετε σε ορισμένες ερωτήσεις για πράγματα που κάποιοι άνθρωποι μπορεί να κάνουν στα παιδιά και στους εφήβους, που μπορεί να τα πληγώνουν ή να τα κάνουν να αισθάνονται άβολα.

Βήμα 2: εξηγείτε στα παιδιά τι περιέχει ο φάκελος των γονιών τους και τι θα πρέπει να κάνουν οι γονείς τους με αυτό το φάκελο (χρησιμοποιώντας το «επεξηγηματικό υλικό», δηλαδή το δείγμα του φακέλου των γονιών).

Θα σας μοιράσουμε, λοιπόν, σε λίγο το δικό σας ερωτηματολόγιο* μαζί με ένα σφραγισμένο φάκελο σαν αυτόν, τον οποίο θα πρέπει να δώσετε σήμερα σε έναν από τους γονείς σας ή τους κηδεμόνες σας, ή σε όποιο άλλο ενήλικο άτομο σας φροντίζει.

Μέσα στο φάκελο υπάρχει ένα ενημερωτικό γράμμα για τους γονείς σας, αυτό το έντυπο που θα πρέπει να συμπληρώσουν και ένα ερωτηματολόγιο. Αυτά τα δυο θα πρέπει να τα συμπληρώσουν και να μας τα φέρετε πίσω.

* μην μοιράζετε στα παιδιά το ερωτηματολόγιό τους προτού τους δώσετε τις οδηγίες και πριν τους εξηγήσετε πώς να συμπληρώσουν τις κλίμακες, καθώς υπάρχει μεγάλη πιθανότητα να αρχίσουν να το συμπληρώνουν χωρίς να ακούσουν τις οδηγίες.

Βήμα 3: εξηγείτε στα παιδιά πώς θα συμπληρώσουν τις κλίμακες χρησιμοποιώντας την «επεξηγηματική αφίσα». Είναι πολύ σημαντικό να εξηγήσετε στους/στις μαθητές/-τριες πώς να συμπληρώσουν το ερωτηματολόγιο παρουσιάζοντάς τους σε μια **αφίσα** που θα είναι **ήδη προετοιμασμένη** –την οποία θα έχετε ήδη κολλήσει με ταινία επάνω στον πίνακα ή στον τοίχο της αίθουσας- πώς είναι δομημένες οι κλίμακες των απαντήσεων και πώς να τις συμπληρώσουν, χρησιμοποιώντας μια ερώτηση ως παράδειγμα (βλ. επίσης Εικόνα 1).

Το ερωτηματολόγιο που θα σας ζητήσουμε να συμπληρώσετε **δεν είναι διαγώνισμα. Δεν υπάρχουν «σωστές» ή «λάθος» απαντήσεις.** Αυτό που μας ενδιαφέρει μόνο είναι η προσωπική σας άποψη.

Τώρα θα σας εξηγήσω πώς θα συμπληρώσετε το ερωτηματολόγιο: οι περισσότερες ερωτήσεις σας ρωτούν εάν κάποιος από τα μέλη της οικογένειάς σας ή κάποιο άτομο που ζει στο σπίτι σας, σας έχει κάνει κάτι. Για παράδειγμα, στην ερώτηση εάν έχει συμβεί κάποιος από τα μέλη της οικογένειάς σου που ζουν στο σπίτι σου «να σου εξηγήσει γιατί κάτι που έκανες είναι λάθος». **Εάν** αυτό δεν σας έχει συμβεί **ποτέ** στη ζωή σας, θα τσεκάρετε αυτό το κουτάκι. Εάν σας **έχει συμβεί**, τότε θα πρέπει να τσεκάρετε **ένα από αυτά τα μπλε κουτάκια**. Εάν σας συνέβη **κατά τη διάρκεια του τελευταίου χρόνου** (δηλαδή, τους προηγούμενους 12 μήνες), θα τσεκάρετε ένα από αυτά τα κουτάκια δείχνοντας πόσες φορές σας έχει συμβεί αυτό:

- μια-δυο φορές το χρόνο; [δείχνετε το αντίστοιχο κουτάκι κάθε φορά]
- 3-5 φορές, δηλαδή μερικές φορές το χρόνο;
- 6-12 φορές, δηλαδή μια φορά κάθε μήνα ή ανά δύο μήνες;
- 13-50 φορές, δηλαδή μερικές φορές κάθε μήνα;
- πάνω από 50 φορές, δηλαδή κάθε εβδομάδα ή και πιο συχνά.

Εάν αυτό **δεν σας έχει συμβεί τον τελευταίο χρόνο αλλά σας έχει συμβεί παλιότερα**, τότε θα τσεκάρετε αυτό το κουτάκι.

Εάν σε κάποια ερώτηση **δεν θέλετε να απαντήσετε**, μπορείτε να τσεκάρετε αυτό το κουτάκι.

Κατά το προηγούμενο έτος (12 προηγούμενοι μήνες)					Όχι τον τελευταίο χρόνο αλλά μου έχει συμβεί παλιότερα	Ποτέ στη ζωή μου	Δεν θέλω να απαντήσω
1-2	3-5	6-12	13-50	πάνω από 50			
Μια-δυο φορές το χρόνο	Μερικές φορές το χρόνο	Μια φορά το μήνα ή το δίμηνο	Μερικές φορές το μήνα	Μία φορά την εβδομάδα ή συχνότερα			
☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Θέλεις να πεις περισσότερα γι' αυτό;

Εικόνα 1. Κλίμακα απαντήσεων.

Κι εδώ, υπάρχει χώρος για να γράψετε εάν θέλετε κάτι σχετικά με αυτό που σας έχει συμβεί. Να προσέχετε ιδιαίτερα γιατί στους πίνακες με τα **μπλε κουτάκια** πρέπει να τσεκάρετε **ΜΟΝΟ ένα κουτάκι** σε κάθε ερώτηση. Εάν κάνετε κάποιο λάθος, μπορείτε να το διορθώσετε, είτε σβήνοντάς το εντελώς ή κάνοντας μια μουτζούρα. Εάν νομίζετε ότι η διόρθωση που κάνατε δεν φαίνεται καλά, μπορείτε να βάλετε σε κύκλο ολόκληρο το κουτάκι της απάντησης που θέλετε να θεωρήσουμε ότι ισχύει.

Σε κάποιες ερωτήσεις, κάτω από τον Πίνακα με τα μπλε κουτάκια, υπάρχει κι ένας άλλος με πορτοκαλί κουτάκια. Αυτόν τον πίνακα (με τα μπλε κουτάκια) τον συμπληρώνετε όπως και πριν.

Εάν έχετε τσεκάρει ένα από τα άσπρα κουτάκια, δεν χρειάζεται να απαντήσετε τίποτε άλλο, και πηγαίνετε κατευθείαν στην επόμενη ερώτηση.

Εάν όμως έχετε τσεκάρει κάποιο από τα μπλε κουτάκια, που σημαίνει ότι σας έχει συμβεί αυτό που σας ρωτάει η ερώτηση τότε θα πρέπει να πείτε και ποιος το έκανε αυτό, τσεκάροντας τα πορτοκαλί κουτάκια. Πρέπει να πείτε δηλαδή εάν το άτομο που σας το έκανε αυτό ήταν:

- Ένας ενήλικος άνδρας; [δείχνετε το αντίστοιχο κουτάκι κάθε φορά]
- Μια ενήλικη γυναίκα;
- Ένα αγόρι (παιδί ή έφηβος); ή
- Ένα κορίτσι (παιδί ή έφηβη);

Εδώ μπορείτε να τσεκάρετε και πάνω από ένα κουτάκι. Εάν, για παράδειγμα κάτι το έχει κάνει ένας ενήλικος άνδρας και ένα κορίτσι τότε θα πρέπει να τσεκάρετε αυτά τα δύο κουτάκια.

Και πάλι, στο τέλος κάθε τέτοιου πίνακα υπάρχει χώρος για να πείτε περισσότερα γι' αυτό ή για να εξηγήσετε κάτι, εάν θέλετε.

Εάν σου συνέβη, σου το έκανε:

(παρακαλώ, τσεκάρτε όλα όσα ισχύουν)

Ενήλικος άνδρας	Ενήλικη γυναίκα	Αγόρι (παιδί ή έφηβος)	Κορίτσι (παιδί ή έφηβη)
☐	☐	☐	☐

Θέλεις να πεις περισσότερα γι' αυτό;

Υπάρχουν επίσης μερικές ερωτήσεις που, εάν σας έχει συμβεί κάτι, σας ζητούν να τσεκάρετε ποιο άτομο σου το έκανε αυτό (στον πορτοκαλί πίνακα όπως και πριν) **αλλά και ποια ήταν η σχέση αυτού του ατόμου με σένα, πόσο καλά το γνωρίζατε. Ήταν δηλαδή:**

- Ένα άγνωστο άτομο; [δείχνετε το αντίστοιχο κουτάκι κάθε φορά]
- Ένα άτομο που γνωρίζατε;
- Ή κάποιος συγγενής σας;

Κατά το προηγούμενο έτος (12 προηγούμενοι μήνες)					Όχι τον τελευταίο χρόνο αλλά μου έχει συμβεί παλιότερα	Ποτέ στη ζωή μου	Δεν θέλω να απαντήσω
1-2 Μια-δύο φορές το χρόνο	3-5 Μερικές φορές το χρόνο	6-12 Μια φορά το μήνα ή το δίμηνο	13-50 Μερικές φορές το μήνα	πάνω από 50 Μία φορά την εβδομάδα ή συχνότερα			
☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Εάν σου συνέβη, σου το έκανε:

(παρακαλώ, τσεκάρτε όλα όσα ισχύουν)

Ενήλικος άνδρας	Ενήλικη γυναίκα	Αγόρι (παιδί ή έφηβος)	Κορίτσι (παιδί ή έφηβη)
☐	☐	☐	☐

β. Ποια ήταν η σχέση του με σένα;			Ποια ήταν η σχέση της με σένα;			Ποια ήταν η σχέση του με σένα;			Ποια ήταν η σχέση της με σένα;		
Άγνωστος	Γνωστός	Συγγενής	Άγνωστη	Γνωστή	Συγγενής	Άγνωστος	Γνωστός	Συγγενής	Άγνωστη	Γνωστή	Συγγενής
☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Θέλεις να πεις περισσότερα γι' αυτό;

Να θυμάστε ότι σε κάθε ερώτηση πρέπει να διαλέξετε εκείνη την απάντηση που περιγράφει καλύτερα τις εμπειρίες σας ή την γνώμη σας γι' αυτό που σας ρωτάει η ερώτηση.

Παρακαλώ να διαβάσετε προσεκτικά όλες τις οδηγίες και τις ερωτήσεις. Να θυμάστε ότι πρέπει να απαντήσετε σε **όλες τις ερωτήσεις**. Απαντήστε σε όλες τις ερωτήσεις πριν γυρίσετε σελίδα και μην αφήνετε ερωτήσεις για να τις συμπληρώσετε ... αργότερα.

Όλες οι απαντήσεις σας είναι **ανώνυμες**, που σημαίνει ότι το όνομά σας δεν πρέπει να εμφανίζεται πουθενά επάνω στο ερωτηματολόγιο. **ΜΗΝ ΓΡΑΨΕΤΕ πουθενά το όνομά σας** επάνω στο ερωτηματολόγιο.

Οι απαντήσεις σας είναι επίσης **εμπιστευτικές**, που σημαίνει ότι κανείς ποτέ δεν θα μάθει τι απαντήσατε σε αυτές τις ερωτήσεις – ούτε οι καθηγητές ή οι καθηγήτριές σας, ούτε οι γονείς σας, ούτε οι φίλοι ή οι φίλες σας, συμμαθητές ή συμμαθήτριές σας ή άλλα άτομα – παρά μόνο στην περίπτωση που εσείς ζητήσετε μιλήσετε με κάποιον ή εάν κινδυνεύει η ζωή κάποιου ατόμου.

Κανείς άλλος –ούτε καν εμείς οι ίδιοι/-ες- δεν θα ξέρουμε τι θα απαντήσετε γιατί, μόλις τελειώσετε, θα βάλετε το ερωτηματολόγιό σας μέσα σε αυτό το μεγάλο φάκελο, μαζί με τα ερωτηματολόγια των υπολοίπων συμμαθητών και συμμαθητριών σας.

Προτού ξεκινήσουμε, θέλω να σας υπενθυμίσω ότι **δεν υπάρχουν «σωστές» ή «λάθος» απαντήσεις**. Το **ΜΟΝΟ που μας ενδιαφέρει είναι η προσωπική σας γνώμη και οι εμπειρίες σας**, γι' αυτό σας παρακαλούμε να μην μιλάτε μεταξύ σας και να προσπαθήσετε να απαντήσετε σε όλες τις ερωτήσεις **όσο το δυνατόν πιο ειλικρινά**.

Βήμα 4: μοιράζετε στα παιδιά, για τα οποία έχετε τη συναίνεση των γονιών τους, α) το ερωτηματολόγιό τους μαζί με το έντυπο συγκατάθεσής τους (που έχει επισυναφτεί ως πρώτη σελίδα του ερωτηματολογίου) και β) το σφραγισμένο φάκελο για τους γονείς τους (εδώ χρειάζεται μεγάλη προσοχή για να μην μπερδευτούν οι φάκελοι – οι κωδικό- μεταξύ τους)³. Ενημερώστε όλα τα παιδιά ότι θα αναρτήσετε μια αφίσα στον Πίνακα Ανακοινώσεων του σχολείου, για το που μπορεί να απευθυνθεί κάποιο παιδί σε περίπτωση που χρειάζεται βοήθεια για κάποιο θέμα που το απασχολεί. Σε τάξεις που έχουν λίγα παιδιά, μπορείτε δώσετε σε κάθε παιδί το φάκελο του γονιού του τη στιγμή που σας παραδίδει το συμπληρωμένο ερωτηματολόγιό του (μαζί με το ευχαριστήριο σημείωμα του παιδιού). Σε αυτή την περίπτωση, οι παρακάτω οδηγίες θα πρέπει να τροποποιηθούν αναλόγως.

Τώρα λοιπόν, θα σας μοιράσουμε το **δικό σας ερωτηματολόγιο** καθώς και ένα **σφραγισμένο φάκελο** που θα πρέπει να τον δώσετε **σήμερα** στην μητέρα ή στον πατέρα σας ή σε όποιο άλλο ενήλικο άτομο σας φροντίζει. Μην ξεχάσετε να δώσετε το φάκελο **αμέσως μόλις γυρίσετε στο σπίτι σας**, γιατί **θα πρέπει να συμπληρώσει** το ερωτηματολόγιο και το έντυπο που σας έδειξα **σήμερα**, και να σας τα δώσει για να τα φέρετε μαζί σας αύριο στο σχολείο. Αύριο θα ξαναέρθουμε εδώ για να πάρουμε αυτούς φακέλους.

Τώρα όσον αφορά το δικό σας ερωτηματολόγιο, σας παρακαλώ διαβάστε με προσοχή την πρώτη σελίδα, που γράφει τις πληροφορίες που σας είπα πριν για την έρευνά μας, **και τσεκάρτε ένα από τα δύο κουτάκια, στο τέλος της σελίδας**.

Η συμμετοχή σας είναι απολύτως εθελοντική, που σημαίνει ότι αν δεν θέλετε να απαντήσετε,

³ **ΠΡΟΣΟΧΗ:** υπενθυμίζεται ότι και τα δύο ερωτηματολόγια, δηλαδή του παιδιού και του γονιού/κηδεμόνα του, πρέπει να είναι **προ-κωδικοποιημένα φέροντας τον ίδιο κωδικό** (μπορείτε να γράψετε έξω από το φάκελο τον κωδικό του ερωτηματολογίου που εμπεριέχεται μέσα στο φάκελο). Μοιράστε στους/στις μαθητές/-τριες, ταυτόχρονα το δικό τους ερωτηματολόγιο μαζί με τον ήδη συζευγμένο φάκελο των γονιών τους.

δεν σας υποχρεώνει κανείς να το κάνετε. Ελπίζουμε όμως ότι θα θέλετε να απαντήσετε στο ερωτηματολόγιό μας.

Εάν θέλετε να ρωτήσετε οτιδήποτε, σηκώστε το χέρι σας και κάποιος/-α από μας θα έρθει να σας βοηθήσει. Μόλις τελειώσετε, σηκώστε το χέρι σας και θα έρθουμε εμείς σε εσάς για να πάρουμε το ερωτηματολόγιό σας.

Θα σας παρακαλέσω να μην συζητάτε τις απαντήσεις σας μεταξύ σας! Αυτό που πραγματικά μας ενδιαφέρει είναι να μάθουμε **τη ΔΙΚΗ ΣΑΣ γνώμη και τις δικές σας εμπειρίες**, γι' αυτό σας παρακαλώ να απαντήσετε όλες τις ερωτήσεις **Ο ΚΑΘΕΝΑΣ ΜΟΝΟΣ ΤΟΥ ΚΑΙ Η ΚΑΘΕΜΙΑ ΜΟΝΗ ΤΗΣ**.

Πριν ξεκινήσετε, θέλω επίσης να σας πω ότι θα βάλουμε μια αφίσα στον Πίνακα Ανακοινώσεων σας, με τηλέφωνα στα οποία μπορείτε να καλείτε να θέλετε να συζητήσετε κάτι που σας απασχολεί. Μπορείτε επίσης, αν θέλετε, να μιλήσετε και μ' εμάς, μόλις τελειώσετε.

Βήμα 5: Οδηγίες κατά τη διάρκεια της Συλλογής των Δεδομένων

- να είστε διαθέσιμοι/-ες κατά τη διάρκεια της συμπλήρωσης για να **δώσετε τυχόν διευκρινήσεις**
 - προσεγγίστε κάθε παιδί που σας καλεί, αλλά με τέτοιο τρόπο που να είναι εμφανές ότι δεν διαβάζετε αυτά που έχει γράψει
 - δίνετε μόνο τις τυποποιημένες απαντήσεις. Εάν σας κάνουν **κάποια ερώτηση για την οποία δεν υπάρχει τυποποιημένη απάντηση**, επιτρέπεται να χρησιμοποιήσετε μόνο τις τυποποιημένες απαντήσεις: «*όπως εσύ το καταλαβαίνεις/ όπως εσείς το καταλαβαίνετε*» ή «*προσπάθησε να δώσεις την απάντηση που σε εκφράζει καλύτερα/ προσπαθήστε να δώσετε την απάντηση που σας εκφράζει καλύτερα*». Μπορείτε, επίσης, προκειμένου να μην χαθεί μια πληροφορία που αξιολογείτε ως χρήσιμη, να καθοδηγήσετε το παιδί να την καταγράψει στο χώρο «*θέλεις να πεις περισσότερα γι' αυτό;*» λέγοντάς του «αν θέλεις, μπορείς να το γράψεις *αυτό, εδώ*».
- μην επιτρέπετε στους/στις μαθητές/-τριες να συζητούν μεταξύ τους (με ευγενικό τρόπο)**
- μαζέψτε τα συμπληρωμένα ερωτηματολόγια** (μέσα στο μεγάλο φάκελο)
- μοιράστε στα παιδιά το ευχαριστήριο σημείωμα**

Βήμα 6: τη στιγμή που μαζεύετε τα συμπληρωμένα ερωτηματολόγια από τα παιδιά, τους μοιράζετε το ευχαριστήριο σημείωμα και επαναλαμβάνεται ότι μπορούν (σε περίπτωση που θέλουν να ρωτήσουν ή να ζητήσουν κάτι) α) να σας πάρουν τηλέφωνο (ή να καλέσουν κάποιο άλλο φορέα της περιοχής τους) β) να έρθουν να σας μιλήσουν στην ώρα του διαλείμματος (αλλά μόνο εφόσον θα είστε πράγματι διαθέσιμος/-η κατά τη διάρκεια του διαλείμματος).

Σε ευχαριστούμε πολύ για τη βοήθειά σου <δίνετε στο παιδί το ευχαριστήριο γράμμα του>. Το γράμμα αυτό έχει πληροφορίες σχετικά με το πώς μπορείς να επικοινωνήσεις μαζί μας εάν θέλεις να μας ρωτήσεις κάτι σχετικά με την έρευνα ή εάν θέλεις να συζητήσεις με κάποιον για κάτι που μπορεί να έχει συμβεί, είτε σε σένα, είτε σε κάποιον άλλον.

Μην ξεχάσεις σε παρακαλώ να δώσεις στους γονείς σου το φάκελό τους και μην ξεχάσεις να τον φέρεις αύριο μαζί σου.

Σε ευχαριστώ/ούμε πολύ.

Συλλογή των Δεδομένων των Γονιών: οι ερευνητές/-τριες πρέπει επίσης να συλλέξουν και τα αυτο-συμπληρούμενα ερωτηματολόγια των γονιών. Γι' αυτό, θα πρέπει την επόμενη ημέρα να **ξαναεπισκεφτείτε** τα ίδια τμήματα για να συλλέξετε τους φακέλους από τα παιδιά (τα ίδια ερευνητικά ζεύγη, εάν είναι εφικτό). Ενδέχεται να χρειαστεί να πάτε και τρίτη φορά στο

σχολείο (ή να πρέπει βρεθεί μια άλλη εναλλακτική μέθοδος, π.χ. να τηλεφωνήσετε στο γονιό και να κλείσετε ένα ραντεβού μαζί του/της) σε περίπτωση που υπάρχουν παιδιά που έχουν ξεχάσει να φέρουν μαζί τους τα ερωτηματολόγια των γονιών τους. Ένας άλλος τρόπος συλλογής των ερωτηματολογίων των γονιών είναι να κλείσετε ένα ραντεβού με τους γονείς, εφόσον οι ίδιοι σας το έχουν ζητήσει. Σε αυτή την περίπτωση, θα μπορείτε να ελέγξετε την ορθότητα της συμπλήρωσης (εάν αυτό είναι εφικτό). Τέλος, μπορείτε να κλείσετε ένα ραντεβού προκειμένου να συλλέξετε τα δεδομένα από γονείς μέσω συνέντευξης, αλλά μόνο εάν σας το ζητήσουν οι ίδιοι.

B.2. Δομημένες Συνεντεύξεις

B.2.1. Χρήσιμες Συμβουλές για Συνεντευκτές/-τριες κατά τη διάρκεια των Συνεντεύξεων

Όλοι/-ες οι ερευνητές/-τριες πρέπει να ακολουθούν την ίδια ακριβώς διαδικασία και να έχουν υπόψη τους τα παρακάτω (ISPCAN, 2006b, σελ. 9-10):

Ως Συνεντευκτής/-τρια, ΠΡΕΠΕΙ:

- να διαβάζετε τις οδηγίες και τις ερωτήσεις:
 - αυτολεξεί, ακριβώς όπως είναι γραμμένες στο ερωτηματολόγιο
 - ακολουθώντας τη σειρά με την οποία εμφανίζονται στο ερωτηματολόγιο (ή τη σειρά που υποδεικνύουν οι ερωτήσεις που έχουν «φίλτρο»)
 - χωρίς να παραλείπετε καμία ερώτηση, παρά μόνο όταν υπάρχει οδηγία να την παραλείψετε.
- να μιλάτε αργά και καθαρά.
- να επαναλαμβάνετε την ίδια ερώτηση όσες φορές χρειάζεται ή κάθε φορά που σας το ζητάει ο/η ερωτώμενος/-η.
- να δημιουργήσετε μια σχέση εμπιστοσύνης με το άτομο:
 - προσπαθείτε, όσο σας το επιτρέπει ο χώρος, να κάθεστε **πρόσωπο-με-πρόσωπο** με το άτομο από το οποίο παίρνετε συνέντευξη,
 - διατηρείτε συχνή **οπτική επαφή** μαζί του/της
 - κοιτάζετε συχνά το/τη συνομιλητή/-ριά σας στα μάτια (αλλά όχι τόσο συχνά που να τον/την κάνετε να αισθάνεται άβολα)
 - χρησιμοποιείτε **το όνομά του/της**, όποτε μπορείτε
 - φροντίζετε να αναφέρετε το όνομα του παιδιού κατά τη διάρκεια της συνέντευξης με το γονιό, κάθε φορά που αυτό ταιριάζει. Αυτό, όχι μόνο προσδίδει ένα πιο προσωπικό χαρακτήρα στη συνέντευξη, αλλά και υπενθυμίζει σε ένα γονιό που έχει περισσότερα από ένα παιδιά, για ποιο από όλα τα παιδιά του πρέπει να απαντάει.
- να ακολουθείτε την προκαθορισμένη διαδικασία για να πάρετε τη **συναίνεση του γονιού** (τόσο για τη συμμετοχή του παιδιού του όσο και για τη δική του συμμετοχή στη μελέτη) και τη **συγκατάθεση του παιδιού**
- να καταγράψετε μια απάντηση σε **ΟΛΕΣ** τις ερωτήσεις (εκτός από τις ερωτήσεις που δεν αφορούν το άτομο ή για τις οποίες υπάρχει «φίλτρο»)
 - στο τέλος της συνέντευξης ελέγξτε μήπως σας ξέφυγε κάποια ερώτηση. Κάθε ερώτηση θα πρέπει να έχει μια απάντηση.
- να τσεκάρτε την επιλογή «**δεν θέλω να απαντήσω**» μόνο στην περίπτωση που το άτομο σας λέει ξεκάθαρα ότι δεν θέλει να απαντήσει σε αυτή την ερώτηση
- να προσπαθήσετε να αποφύγετε την απάντηση «**δεν ξέρω**» όταν αυτή δεν υπάρχει ως επιλογή απάντησης, λέγοντας στο άτομο: «Πες/**Πείτε μου αυτό που νομίζεις/-ετε ότι ισχύει**» ή «**Προσπάθησε/-θήστε να μαντέψεις/-ετε όσο καλύτερα μπορείτε/-είτε**»
- Σε περίπτωση που το άτομο παραπονείται ότι μια ερώτηση είναι ίδια ή παρόμοια με μία (ή περισσότερες) προηγούμενες ερωτήσεις, μπορείτε να πείτε το εξής: «**Έχεις/Έχετε δίκιο, η αλήθεια είναι ότι μοιάζουν πολύ μεταξύ τους, αλλά δεν είναι ακριβώς ίδιες**». Εάν επιμένει ότι είναι πανομοιότυπες δύο ερωτήσεις: «**Μπορεί να σου/σας φαίνονται ίδιες, επειδή όμως εγώ πρέπει να σας κάνω όλες τις ερωτήσεις, σε/σας πειράζει να απαντήσετε/-τε πάλι;**».
- Εάν διαπιστώσετε ότι το άτομο δίνει την ίδια απάντηση σε μια σειρά ερωτήσεων, σταματήστε και ρωτήστε: «**Είσαι/Είστε σίγουρος/-η ότι ήθελες/θέλατε να δώσετε/-ετε την ίδια απάντηση και στις <αριθμός ερωτήσεων> τελευταίες ερωτήσεις;**»

Ως Συνεντευκτής/-τρια ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΜΗΝ:

- **ΜΗΝ** προσπαθείτε να εξηγήσετε ή να παραφράσετε μια ερώτηση/λέξη
 - παρά μόνο στην περίπτωση που σας έχει δοθεί μια τυποποιημένη εξήγηση/ παραφραση
 - εάν δεν υπάρχει απάντηση, πείτε στο άτομο: *«Δυστυχώς, δεν μπορώ να αλλάξω τη διατύπωση της ερώτησης. Προσπαθήστε να απαντήσετε όπως εσείς το καταλαβαίνετε».*
 - κρατήστε, ωστόσο, σημειώσεις για όλες τις ερωτήσεις/σχόλια των ατόμων (αμέσως μετά το τέλος της συνέντευξης)
- **ΜΗΝ διαβάζετε:**
 - τις ερωτήσεις που, με βάση την προηγούμενη απάντηση, **δεν αφορούν το άτομο** (π.χ. εάν ένας γονιός απαντήσει «Όχι» στην ερώτηση 6, δεν διαβάζετε καθόλου την ερώτηση 7, όπως άλλωστε υποδεικνύει και το φίλτρο/οδηγία **πηγαίνετε στην ερώτηση 7.1**)
 - τις ερωτήσεις που μπορούν να συμπληρωθούν με «σιωπηλό κώδικα», δηλαδή των οποίων οι απαντήσεις σας είναι γνωστές εκ των προτέρων (π.χ. το φύλο του γονιού που έχετε απέναντί σας ή το φύλο του παιδιού για το οποίο τον/την ρωτάτε).
- **ΜΗΝ συμπληρώνετε** μόνος/-η σας καμία ερώτηση, επειδή **ΕΞΕΙΣ ΘΕΩΡΕΙΤΕ** ότι γνωρίζετε την απάντηση, ακόμα και όταν είστε τελείως σίγουρη/-ος (με μόνη εξαίρεση τις ερωτήσεις που συμπληρώνονται με «σιωπηλό κώδικα»). Για παράδειγμα, ακόμα και στην περίπτωση που το άτομο, καθώς απαντούσε σε μια προηγούμενη ερώτηση, απάντησε και μία από τις μεταγενέστερες, εσείς θα διαβάσετε την ερώτηση όταν έρθει η σειρά της και θα περιμένετε την απάντηση του ατόμου. Ως ένδειξη της αμέριστης προσοχής σας στα λεγόμενα του ατόμου, ωστόσο, μπορείτε να εισαγάγετε την ερώτηση λέγοντας: *«Μιλήσατε/μιλήσαμε λίγο για αυτό και νωρίτερα – τώρα έχω μια σχετική ερώτηση».* Διαβάστε κανονικά την ερώτηση έτσι ώστε το άτομο να έχει τη δυνατότητα να δώσει τη δική του απάντηση – μην υποθέτετε ότι ξέρετε ποια θα είναι η απάντηση.
- **ΜΗΝ εκφράζετε** επιδοκμασία/αποδοκμασία ή συμφωνία/διαφωνία (ούτε με ρητό αλλά ούτε με άρρητο τρόπο) στις απαντήσεις του ατόμου, ακόμα και αν σας ζητήσει να το κάνετε.
- **ΜΗΝ χάνετε** την ψυχραιμία, την ουδετερότητα και τη μη-επικριτική σας στάση (ό,τι κι αν ακούσετε). Η οποιαδήποτε συναισθηματική σας αντίδραση ενέχει τον κίνδυνο να εισάγει μεροληψία στις μεταγενέστερες απαντήσεις του ερωτώμενου ατόμου.
- **ΜΗΝ ξεκινάτε** τη συνέντευξη (ή **ΜΗΝ την συνεχίζετε**):
 - εάν **δεν υπάρχει απομονωμένος χώρος για κάθε** ερωτώμενο άτομο ή
 - εάν ένα **τρίτο πρόσωπο** επιμένει να παρίσταται στη συνέντευξη
 - εάν δεν υπάρχει διαθέσιμος απομονωμένος χώρος για τη συνέντευξη, ο/η συνεντευκτής/-τρια μπορεί να ακυρώσει τη συνέντευξη λέγοντας στο ενήλικο άτομο του σπιτιού: *«Εφόσον η ώρα αυτή δεν είναι και η πιο κατάλληλη, θέλετε να κλείσουμε ένα άλλο ραντεβού κάποια άλλη στιγμή, να ξαναέρθουμε για τις συνεντεύξεις. Εάν είναι δύσκολο να έχουμε δύο απομονωμένους χώρους εδώ στο σπίτι σας, μπορούμε, εάν θέλετε, να κανονίσουμε να κάνουμε τη συνέντευξη σε κάποιο άλλο χώρο».*

B.2.2. Οδηγός Συνέντευξης με Γονείς

Αφού φτάσετε στο σπίτι, το ένα μέλος του ερευνητικού ζεύγους θα πάρει συνέντευξη από έναν από τους γονείς του παιδιού και το άλλο μέλος θα πάρει ταυτόχρονα τη συνέντευξη από το παιδί. Πριν ξεκινήσετε την συνέντευξη τονίστε ότι οι συνεντεύξεις πρέπει να διεξαχθούν χωρίς την παρουσία άλλων ατόμων, σε δύο διαφορετικούς απομονωμένους χώρους, όπου δεν θα σας διακόψει κανείς.

Μόλις φτάσετε στο σπίτι [παρουσιάζετε τον εαυτό σας και το φορέα σας]

Καλημέρα/ Καλησπέρα!

Είμαι η/ο <Όνομα> και εργαζομαι στο Ινστιτούτο Υγείας του Παιδιού (στην Αθήνα). Τη δική σας συνέντευξη θα την κάνουμε μαζί, ενώ ο/η συνάδελφός μου, ο/η <Όνομα> θα πάρει τη συνέντευξη από τον/την <όνομα παιδιού>.

Που θα θέλατε να καθίσουμε για να μπορούμε να συζητήσουμε ιδιαίτερως και χωρίς να μας διακόπτει κανείς;

Βήμα 1. Έναρξη Συνέντευξης [ενημερώστε τον/την ερωτώμενο/η για το θέμα της έρευνας, την εμπιστευτικότητα και τη δυνατότητά του/της να αρνηθεί να συμμετέχει]

Όπως γνωρίζετε ήδη, η έρευνα που κάνουμε σχετίζεται με την υγεία των παιδιών και τις εμπειρίες στη ζωή γονιών και παιδιών.

Όλες οι πληροφορίες θεωρούνται εμπιστευτικές, που σημαίνει ότι όλες οι απαντήσεις που θα μου δώσετε δεν πρόκειται να αποκαλυφθούν σε κανέναν εκτός, φυσικά, εάν κινδυνεύει η ζωή κάποιου ή εάν ΕΞΕΙΣ ζητήσετε να μιλήσετε με κάποιον άλλο για κάποιο ζήτημα που σας απασχολεί.

Για όλες τις ερωτήσεις που θα σας κάνω δεν υπάρχουν «σωστές» ή «λάθος» απαντήσεις. Το μόνο που μας ενδιαφέρει να μάθουμε είναι η γνώμη σας και οι εμπειρίες που έχετε γι' αυτά τα θέματα. Για αυτό είναι πολύ σημαντικό να προσπαθείτε να μου απαντάτε όσο πιο αυθόρμητα και ειλικρινά μπορείτε.

Η συμμετοχή σας στη μελέτη είναι απολύτως εθελοντική, που σημαίνει ότι εάν σε κάποια ερώτηση δεν θέλετε να απαντήσετε, θέλω να μου το λέτε ελεύθερα. Μπορείτε ακόμα και να διακόψετε τη συνέντευξη οποιαδήποτε στιγμή το θελήσετε, και χωρίς να χρειάζεται να δώσετε κάποια εξήγηση γι' αυτό, αν και ελπίζω πως δεν θα το κάνετε.

Βήμα 2. Λαμβάνετε το Έντυπο Πληροφορημένης Συναίνεσης [δίνετε στον γονιό το έντυπο συναίνεσής του/της]

«Πριν ξεκινήσουμε, διαβάστε και υπογράψτε σας παρακαλώ αυτό το έντυπο, που δηλώνει ότι συμφωνείτε να κάνουμε αυτή τη συνέντευξη με εσάς και το παιδί σας».

Εάν ο γονιός φαίνεται να διστάζει ή αρνείται να συναινέσει για τη δική του συμμετοχή και/ή για τη συμμετοχή του παιδιού του στην έρευνα, μπορείτε να του/της πείτε το εξής:

«Θέλω να σας υπενθυμίσω ότι το ερωτηματολόγιο είναι ανώνυμο. Την υπογραφή σας τη χρειαζόμαστε μόνο επειδή όλες οι έρευνες υπόκεινται σε Επιτροπές Δεοντολογίας και μπορεί το σχολείο, το Υπουργείο Παιδείας, το ΙΥΠ ή ακόμη και η Ευρωπαϊκή Ένωση να μας ζητήσει την ενυπόγραφη συναίνεση των ατόμων που έλαβαν μέρος στη μελέτη, που δείχνει ότι δεν σας πείσαμε για να λάβετε μέρος στη μελέτη.

Δεν είναι ανάγκη να γράψετε το όνομά σας, εάν δεν θέλετε, αλλά χρειαζόμαστε μια υπογραφή σας ή κάτι παρόμοιο (μπορείτε για παράδειγμα να κάνετε απλώς μια μουτζούρα ή να βάλετε κάποιο άλλο σύμβολο, ως υπογραφή).

Σας θυμίζω, επίσης, ότι είστε ελεύθερος/-η να μην απαντήσετε σε οποιαδήποτε ερώτηση δεν θέλετε και ότι μπορείτε να διακόψετε τη συνέντευξη οποιαδήποτε στιγμή το θελήσετε».

Εάν ο γονιός **επιμένει να αρνείται** να υπογράψει, αλλά θέλει να πραγματοποιηθεί η συνέντευξη, μπορείτε να αναβάλλετε την υπογραφή για το τέλος της συνέντευξης.

Βήμα 3. Συλλογή Δεδομένων

Κατά τη διάρκεια της Συνέντευξης:

1. **κρατάτε το ερωτηματολόγιο** στα χέρια σας και **διαβάζετε «χωρίς να διαβάζετε»_ΟΛΕΣ τις ερωτήσεις** (με τη σειρά που εμφανίζονται) [δεν δίνετε το ερωτηματολόγιο στον/στην ερωτώμενο/-η]
2. δίνετε την κατάλληλη **Κάρτα Συνέντευξης**, όποτε χρειάζεται (μόνο στα άτομα εκείνα που ξέρουν να διαβάζουν), βοηθώντας έτσι το γονιό να έχει μπροστά του τις διαθέσιμες επιλογές απάντησης
3. **δεν διαβάζετε**
 - τις ερωτήσεις που μπορούν να συμπληρωθούν με **“σιωπηλό κώδικα”**, όπως «το φύλο του γονιού ή του παιδιού του»
 - τις ερωτήσεις που, με βάση μια προηγούμενη απάντηση, δεν αφορούν τον/την ερωτώμενο/-η (“follow-up questions”) (π.χ. τις ερωτήσεις που έχουν πορτοκαλί πλαίσια, εάν η απάντηση στην προηγούμενη ερώτηση ήταν «Όχι» ή «Δεν θέλω να απαντήσω»)
 - τις ερωτήσεις όπου ένα «φίλτρο» (→ [πηγαίνετε στην ερώτηση X](#)) σας κατευθύνει να τις παραλείψετε
4. **περιμένετε** για την απάντηση του ατόμου, υπομονετικά [αλλά «όχι για πάντα»!]
5. **καταγράφετε την απάντηση** με όσο το δυνατόν πιο πλήρη τρόπο αλλά πολύ γρήγορα (έτσι ώστε να μην χάνετε την προσήλωση του ατόμου). Σε περίπτωση που το άτομο δίνει μακροσκελείς απαντήσεις μπορείτε να κρατήσετε μια συνοπτική σημείωση, την οποία όμως θα συμπληρώσετε **αμέσως μετά** την ολοκλήρωση της συνέντευξης.

Βήμα 4. Κλείσιμο της Συνέντευξης

Πριν ολοκληρώσετε την συνέντευξη, ελέγχετε στα γρήγορα τη συμπλήρωση που κάνατε για τον εντοπισμό τυχόν ερωτήσεων που μπορεί να σας ξέφυγαν κατά λάθος. Δεν πρέπει να υπάρχει καμία αναπάντητη ερώτηση, εκτός κι αν υπήρχαν οδηγίες να την παραλείψετε. Ευχαριστείστε τον γονιό/κηδεμόνα και δώστε του την ευκαιρία να θέσει τυχόν ερωτήματα, να διατυπώσει κάποιο σχόλιο για την έρευνα, ή να ζητήσει πληροφορίες ή βοήθεια.

«Σας ευχαριστώ πολύ για το χρόνο σας αλλά και για την προθυμία σας να μοιραστείτε μαζί μας τις προσωπικές σας εμπειρίες και απόψεις. Οι πληροφορίες αυτές θα είναι πολύτιμες για εμάς στην προσπάθειά μας να βοηθήσουμε γονείς και παιδιά να βελτιώσουν τις σχέσεις τους. Υπάρχει κάτι που θα θέλατε να με ρωτήσετε σχετικά με την έρευνά μας ή για οποιοδήποτε άλλο από τα θέματα που συζητήσαμε;»

Αφού απαντήσετε στις όποιες ερωτήσεις που τυχόν να έχει ο/η ερωτώμενος/-η, του/της δίνετε την ενημερωτική επιστολή, στην οποία έχει ενσωματωθεί ευχαριστήριο σημείωμα⁴ όπου περιγράφεται με σαφήνεια ο τρόπος μέσω του οποίου μπορεί να επικοινωνήσει μαζί σας σε περίπτωση που χρειάζεται περαιτέρω πληροφορίες σχετικά με την έρευνα ή σε περίπτωση που έχει κάποιο άλλο αίτημα.

Σε περίπτωση αποκάλυψης ή υποψίας κακοποίησης πρέπει να προσέχετε ιδιαίτερα να μη δίνετε γραπτές πληροφορίες οι οποίες, αν τυχόν εντοπιστούν από το δράστη, θα εκθέσουν σε μεγαλύτερο κίνδυνο την ασφάλεια του θύματος.

Σε περίπτωση που ένα άτομο σας ζητήσει περαιτέρω βοήθεια, θα πρέπει να ακολουθήσετε αυστηρά τη διαδικασία που περιγράφεται στα Κεφάλαια Δ8 και Δ9.

⁴ Σε περίπτωση που η ενημερωτική επιστολή είχε σταλεί στο γονιό με άλλο τρόπο (ταχυδρομικά ή μέσω του παιδιού, τότε δίνετε μόνο το ευχαριστήριο σημείωμα.

Πριν φύγετε από το σπίτι, ενημερώνετε το γονιό ότι ο/η Συντονιστής/-τρια σας ενδέχεται κάποια στιγμή να επικοινωνήσει μαζί του/της, για λόγους επιβεβαίωσης (ότι πράγματι διεξήχθη η συγκεκριμένη συνέντευξη ή ότι πράγματι συμπληρώσατε μαζί το ερωτηματολόγιο).

B.2.3. Οδηγός Συνέντευξης με Παιδιά

Πριν ξεκινήσετε τη συνέντευξη με το παιδί, παρουσιάζετε το θέμα της έρευνας, χρησιμοποιώντας τα παρακάτω λόγια.

Βήμα 1. Έναρξη της Συνέντευξης [παρουσιάζετε το θέμα της έρευνας, ενημερώνετε για την εμπιστευτικότητα και τη δυνατότητα άρνησης συμμετοχής]

Όπως ήδη ξέρεις μάλλον, βρισκόμαστε σήμερα εδώ/ βρίσκεσαι σήμερα εδώ προκειμένου να σου ζητήσουμε να μας βοηθήσεις σε μια έρευνα που κάνουμε για την υγεία των παιδιών και τις εμπειρίες στη ζωή γονιών και παιδιών⁵.

Κανείς άλλος δεν θα μάθει ποτέ αυτά που θα συζητήσουμε. Τα πάντα θα μείνουν μεταξύ μας εκτός εάν κινδυνεύει η ζωή κάποιου ή εάν **ΕΣΥ μου ζητήσεις** να μιλήσεις σε κάποιον άλλο για κάποιο ζήτημα που σε αφορά.

Θέλω επίσης να σου πω ότι εάν σε κάποια ερώτηση δεν θέλεις να απαντήσεις, **θέλω ελεύθερα να μου το λες**. Μπορείς ακόμα και να σταματήσεις τη συνέντευξη οποιαδήποτε στιγμή το θελήσεις, και χωρίς να πρέπει να εξηγήσεις τους λόγους, αλλά ελπίζω πως δεν θα θελήσεις να το κάνεις.

Βήμα 2. Έντυπο Συγκατάθεσης Παιδιού [δίνετε στο παιδί το έντυπο συγκατάθεσης]

<όνομα παιδιού>, προτού ξεκινήσουμε, διάβασε σε παρακαλώ αυτό το χαρτί, το οποίο γράφει αυτά που σου είπα ήδη και σέκαρε το κατάλληλο κουτάκι στο τέλος της σελίδας.

Αφού πάρετε το έντυπο συγκατάθεσης του παιδιού δίνετε έμφαση στο παρακάτω:

Θέλω να σου τονίσω ότι **δεν υπάρχουν «σωστές» ή «λάθος» απαντήσεις** στις ερωτήσεις που θα σου κάνω. Το μόνο που είναι πραγματικά **σημαντικό για την έρευνα** είναι να **απαντάς** στις ερωτήσεις **με ειλικρίνεια**, γιατί το μόνο πράγμα που μας ενδιαφέρει είναι να ακούσουμε τη γνώμη σου και τις εμπειρίες σου.

Είσαι έτοιμος/-η να ξεκινήσουμε;

Βήμα 3. Συλλογή Δεδομένων

Κατά τη διάρκεια της Συλλογής των Δεδομένων:

1. **κρατάτε το ερωτηματολόγιο** στα χέρια σας και **διαβάζετε «χωρίς να διαβάζετε»** ΟΛΕΣ τις ερωτήσεις, (με τη σειρά που εμφανίζονται) [δεν δίνετε το ερωτηματολόγιο στο παιδί]
2. όπου χρειάζεται, δίνετε στο παιδί την κατάλληλη **Κάρτα Συνέντευξης**, (μόνο στα παιδιά που ξέρουν να διαβάζουν) που βοηθάει το παιδί να έχει μπροστά του τις επιλογές που έχει στη διάθεσή του για να απαντήσει
3. **δεν διαβάζετε**
 - τις ερωτήσεις που μπορούν να συμπληρωθούν με **“σιωπηλό κώδικα”**, όπως «το φύλο του παιδιού»
 - τις ερωτήσεις που, με βάση μια προηγούμενη απάντηση, δεν αφορούν τον/την ερωτώμενο/-η (“follow-up questions”) (π.χ. τις ερωτήσεις που έχουν πορτοκαλί

⁵ Εάν το παιδί δεν ήταν μπροστά στις αρχικές συστάσεις, συστήνεστε, λέγοντας το όνομα και το φορέα τον οποίο εκπροσωπείται.

πλαίσια, εάν η απάντηση στην προηγούμενη ερώτηση ήταν «Όχι» ή «Δεν θέλω να απαντήσω»)

- τις ερωτήσεις όπου ένα «φίλτρο» (→ [πήγαινε στην ερώτηση X](#)) σας κατευθύνει να τις παραλείψετε

4. **περιμένετε** την απάντηση του παιδιού, υπομονετικά [αλλά «όχι για πάντα»!]
5. **καταγράφετε την απάντηση** με όσο το δυνατόν πιο πλήρη τρόπο αλλά πολύ γρήγορα (έτσι ώστε να μην χάνετε την προσήλωση του παιδιού). Σε περίπτωση που το παιδί δίνει μακροσκελείς απαντήσεις, μπορείτε να κρατήσετε μια συνοπτική σημείωση, την οποία όμως θα συμπληρώσετε **αμέσως μετά** την ολοκλήρωση της συνέντευξης.

Βήμα 4. Κλείσιμο Συνέντευξης

Προτού κλείσετε τη συνέντευξη ελέγχετε στα γρήγορα τη συμπλήρωση που κάνατε για εντοπισμό τυχόν ερωτήσεων που μπορεί να σας ξέφυγαν κατά λάθος. Δεν πρέπει να υπάρχει καμία ερώτηση χωρίς απάντηση, εκτός κι αν υπάρχουν οδηγίες που σας λένε να κάνετε κάτι τέτοιο.

Ευχαριστείστε το παιδί και δώστε του την ευκαιρία να θέσει τυχόν ερωτήματα, να κάνει κάποιο σχόλιο για την έρευνα ή να ζητήσει πληροφορίες ή βοήθεια.

Σε ευχαριστώ πολύ για το χρόνο σου και για την προθυμία σου να μοιραστείς μαζί μας τις προσωπικές σου εμπειρίες και απόψεις. Αυτές οι πληροφορίες θα μας είναι πολύτιμες στην προσπάθειά μας να βοηθήσουμε άλλα παιδιά και γονείς να βελτιώσουν τις σχέσεις τους ή/και να βοηθήσουμε παιδιά που μπορεί να χρειάζονται βοήθεια.

Υπάρχει κάτι άλλο που θα ήθελες να με ρωτήσεις σχετικά με την έρευνά μας ή για οποιοδήποτε άλλο από τα θέματα που συζητήσαμε;

Αφού απαντήσετε στις όποιες ερωτήσεις μπορεί να έχει το παιδί, του/της δίνετε το ευχαριστήριο σημείωμα, όπου περιγράφεται το πώς μπορεί να επικοινωνήσει μαζί σας σε περίπτωση που χρειάζεται περισσότερες πληροφορίες σχετικά με την έρευνα ή σε περίπτωση που θέλει να ζητήσει κάτι άλλο.

Σε περίπτωση αποκάλυψης ή υποψίας κακοποίησης πρέπει να προσέχετε ιδιαίτερα να μην δίνετε γραπτές πληροφορίες οι οποίες, εάν εντοπιστούν από το δράστη, θα εκθέσουν σε μεγαλύτερο κίνδυνο την ασφάλεια του παιδιού.

Σε περίπτωση που ένα άτομο σας ζητήσει περαιτέρω βοήθεια, θα πρέπει να ακολουθήσετε αυστηρά τη διαδικασία που περιγράφεται στα Κεφάλαια Δ8 και Δ9.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Γ. ΜΕΤΑ ΤΗ ΣΥΛΛΟΓΗ ΤΩΝ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ

Γ.1. Έλεγχος της Ποιότητας των Δεδομένων

Μετά τη συλλογή των δεδομένων, κάθε ερευνητής/-τρια θα πρέπει να ελέγξει ότι κάθε συμπληρωμένο ICAST-CH ερωτηματολόγιο έχει έναν μοναδικό Κωδικό και ότι είναι ζευγαρωμένο με το αντίστοιχο ICAST-P ερωτηματολόγιο. Στη συνέχεια, θα πρέπει να τσεκάρετε τα ερωτηματολόγιά σας όσον αφορά την πληρότητα των δεδομένων (ελλιπή δεδομένα, ασαφή τσεκαρίσματα και ασυνέπειες⁶). Πρέπει, επίσης, κατά τη διάρκεια των «καθημερινών σας συναντήσεων» να δίνετε στον/στην Συντονιστή/-ριά σας όλα τα συμπληρωμένα (και ασυμπλήρωτα) ερωτηματολόγια, ο/η οποίος/-α θα τα ελέγχει εκ νέου (για τυχόν ελλιπή δεδομένα, ασάφειες, ασυνέπειες).

Καταγράψτε στα Έντυπα Αναφοράς όλες τις παρατηρήσεις σας, ανά τμήμα σχολείου (βλ. το Έντυπο στο Παράρτημα 2α) ή ανά συνέντευξη (βλ. το Έντυπο στο Παράρτημα 2β) προκειμένου να συζητηθούν με τον/την Συντονιστή/-τρια στις καθημερινές Συναντήσεις Συντονισμού και Εποπτείας (βλ. επίσης την περιγραφή στο Κεφάλαιο Α3).

Επιπλέον, πρέπει να συμμετέχετε σε αυτές τις **Συναντήσεις Συντονισμού και Εποπτείας** και να αναφέρετε προφορικά στον/στην Συντονιστή/-ριά σας:

- τα ελλιπή δεδομένα ή άλλα τυχόν προβλήματα που μπορεί να αντιμετωπίσατε κατά τη συλλογή των δεδομένων
- τις διευκρινήσεις που ζήτησαν οι συμμετέχοντες/-ουσες (τόσο εκείνες που μπορέσατε να απαντήσετε καθώς και εκείνες που δεν μπορέσατε να απαντήσετε επειδή δεν υπήρχε κάποια τυποποιημένη απάντηση)
- τυχόν αποκαλύψεις και/ή υποψίες κακοποίησης (προκειμένου να συζητηθούν και να αποφασιστεί ο καλύτερος δυνατός τρόπος χειρισμού κάθε περίπτωσης).

⁶ π.χ. στο ερωτηματολόγιο του παιδιού να είναι τσεκαρισμένο, ως φύλο, «κορίτσι» και στου γονιού «αγόρι»

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Δ. ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΔΕΟΝΤΟΛΟΓΙΑΣ⁷ ΚΑΙ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ

Δ.1. Απόρρητο και Εμπιστευτικότητα των Πληροφοριών

Τα μέτρα που έχουν ληφθεί για τη διασφάλιση του απορρήτου τόσο της συνέντευξης όσο και των αυτοσυμπληρούμενων ερωτηματολογίων καθώς και για τη διαφύλαξη της εμπιστευτικότητας των δεδομένων και των παρεχόμενων πληροφοριών από τους/τις συμμετέχοντες/-ουσες τόσο κατά τη διάρκεια της συλλογής των δεδομένων όσο και μετά.

Ένας σημαντικός κανόνας που θα πρέπει να τηρείτε είναι να μη συζητάτε με τους/τις συναδέλφους σας σε δημόσιους χώρους (π.χ. καθώς μετακινήστε από σχολείο σε σχολείο με μέσα μαζικής μεταφοράς ή με ταξί, σε καφετέριες ή εστιατόρια) τις οποιοσδήποτε πληροφορίες αποκομίσατε, είτε μέσω των αυτοσυμπληρούμενων ερωτηματολογίων, είτε μέσω των συνεντεύξεων.

Αυτοσυμπληρούμενα Ερωτηματολόγια: πρέπει να διασφαλίζετε ότι δεν βλέπουν τις απαντήσεις των παιδιών οι υπόλοιποι/-ες συμμαθητές/-τριές τους:

- ▶ Πρέπει να μην επιτρέψετε στα παιδιά, που συμπληρώνουν το ερωτηματολόγιο στην σχολική αίθουσα, να ρωτούν τους/τις συμμαθητές/-τριές τους τι απάντησαν στις ερωτήσεις ή να βλέπουν τις απαντήσεις άλλων παιδιών. Δηλαδή, κατά τη διάρκεια της συμπλήρωσης των ερωτηματολογίων μην αφήνετε τα παιδιά να μιλούν μεταξύ τους και, όσο ο χώρος σας το επιτρέπει, φροντίστε να κάθονται όσο το δυνατόν πιο μακριά το ένα από το άλλο.
- ▶ Τα παιδιά πρέπει να σας επιστρέψουν το ερωτηματολόγιό τους χωρίς να βλέπουν τα υπόλοιπα παιδιά τις απαντήσεις τους. Για το λόγο αυτό, όλα τα συμπληρωμένα ερωτηματολόγια της τάξης πρέπει να συλλέγονται μέσα σε 1-2 μεγάλους φακέλους.

Επιπλέον, οι απαντήσεις των ατόμων στα ερωτηματολόγια πρέπει να παραμείνουν απόρρητες και πουθενά επάνω στα ερωτηματολόγια **να μην εμφανίζεται τα όνομα των ατόμων** που τα συμπλήρωσαν (ανωνυμία).

Δομημένες Συνεντεύξεις: σε καμία περίπτωση δεν κάνετε την συνέντευξη εάν παρίσταται κάποιον τρίτο άτομο. Μόνο εσείς και το άτομο από το οποίο παίρνετε τη συνέντευξη πρέπει να βρίσκεστε στο χώρο (σε αντίθετη περίπτωση εγείρονται ζητήματα ειλικρίνειας των απαντήσεων αλλά και ζητήματα ασφάλειας των ατόμων). Η μόνη εξαίρεση που μπορεί να γίνει αποδεκτή είναι η παρουσία ενός πολύ μικρού παιδιού (βρέφος ή νήπιο) και αυτό μόνο εάν δεν υπάρχει κάποιο άλλο άτομο να το προσέχει.

- ▶ **Εάν δεν μπορεί να διασφαλιστεί ο εμπιστευτικός χαρακτήρας της συνέντευξης**, είναι προτιμότερο να την ακυρώσετε και να την επανα-προγραμματίσετε (ενδεχομένως, σε κάποιο άλλο χώρο) παρά να παραβείτε την Αρχή του απορρήτου
- ▶ Σε περίπτωση που ένα τρίτο άτομο εισέλθει στο χώρο που διεξάγετε τη συνέντευξη, **τη διακόπτετε μέχρι να αποχωρήσει**

⁷ Από τον Κώδικα Δεοντολογίας του American Psychological Association (2002), όπως τροποποιήθηκε το 2010 (accessed online at: <http://www.apa.org/ethics/code/index.aspx>, on 30 July, 2010)

- ▶ Σε περίπτωση που κάποιο τρίτο άτομο επιμένει να παρίσταται στη συνέντευξη, πρέπει να του/της το αρνηθείτε με ευγενικό τρόπο, λέγοντας: **«Λυπάμαι, αλλά αυτό απαγορεύεται. Μπορούμε, ωστόσο, εάν θέλετε να απαντήσετε κι εσείς στο ίδιο ερωτηματολόγιο, να κλείσουμε ένα νέο ραντεβού μ' εσάς»**

Παρόλο που οι περιπτώσεις άρσης του απορρήτου αναφέρονται στην ενημερωτική επιστολή των γονιών, είναι σημαντικό, πριν από τη συλλογή των δεδομένων, να ενημερώσετε κι εσείς προφορικά το άτομο από το οποίο θέλετε να πάρετε συνέντευξη –παιδί ή γονιό- σχετικά με τις συνθήκες **άρσης του απορρήτου**: «... **εκτός εάν κινδυνεύει η ζωή κάποιου ή εάν ΕΣΕΙΣ/ΕΣΥ ζητήσετε/-εις να μιλήσετε/-εις σε κάποιον άλλο για κάποιο ζήτημα που σας/σε απασχολεί**». Με αυτή τη φράση κάνετε σαφές στους/στις συμμετέχοντες/-ουσες ότι, κάτω από ορισμένες συνθήκες, υπάρχει περίπτωση άρσης του απορρήτου που τους έχετε υποσχεθεί. Χρειάζεται όμως εξαιρετική προσοχή στον τρόπο που θα παρέχετε αυτή την πληροφορία, ενημερώνοντας μεν το άτομο, αλλά χωρίς να τρομάξει και να αρνηθεί να λάβει μέρος στη μελέτη.

Δ.2. Παρουσίαση της Έρευνας στο μαθητικό δείγμα και τους γονείς τους

Όπως σε όλες τις μελέτες που διερευνούν ευαίσθητα θέματα, έτσι και στη συγκεκριμένη, αξιολογήθηκαν δύο διαφορετικές μέθοδοι περιγραφής του σκοπού της έρευνας (γενικός έναντι ειδικού τρόπου περιγραφής), ως προς το εάν μία εκ των δύο διευκολύνει περισσότερο την επίτευξη των στόχων της μελέτης χωρίς, ωστόσο, να αυξάνει κατά κανένα τρόπο την πιθανότητα έκθεσης των ατόμων σε οποιασδήποτε μορφής κίνδυνο. Τα μεθοδολογικά πλεονεκτήματα του γενικού τρόπου παρουσίασης του υπό διερεύνηση θέματος, σε συνδυασμό με την αυξημένη ασφάλεια που παρέχουν σε παιδιά που ενδεχομένως κακοποιούνται στο πλαίσιο της οικογένειας, κατέστησαν τη χρήση αυτής της μεθόδου όχι μόνο δικαιολογημένη αλλά και απαραίτητη, για αυτό και υιοθετήθηκε. Πιο συγκεκριμένα, η γενική περιγραφή του σκοπού της έρευνας επιλέχθηκε προκειμένου να αποφευχθεί α) η υιοθέτηση μιας αμυντικής στάσης τόσο από τους γονείς όσο και από τα παιδιά, γεγονός που ενδέχεται να είχε ως συνέπεια την παροχή μη-ειλικρινών (άκυρων) απαντήσεων, και β) η διστακτικότητα ή άρνηση συμμετοχής (ή συναίνεσης για τη συμμετοχή του παιδιού τους) δραστών ΚαΠα παιδιών σε μια έρευνα που θα περιγραφόταν ότι διερευνά την κακοποίηση και παραμέληση των παιδιών.

Αυτή η επιλογή, ωστόσο, **καθιστά ακόμη πιο σημαντική την υποχρέωσή σας**:

- να τονίσετε ιδιαίτερα στους/στις συμμετέχοντες/-ουσες το δικαίωμα που έχουν να αρνηθούν τη συμμετοχή τους στη μελέτη ή να αποσυρθούν από αυτήν (βλ. κεφάλαια Δ.3 και Δ.4)
- να κάνετε σαφές σε όλα τα άτομα που συμμετέχουν στη μελέτη ότι, κάτω από ορισμένες συνθήκες, ενδέχεται να χρειαστεί να παραβιάσετε το απόρρητο που τους έχετε υποσχεθεί (να είστε όμως εξαιρετικά προσεκτικοί/-ές, ώστε να δίνετε αυτή την πληροφορία με τόσο φυσικό τρόπο, που δεν θα τρομάξει τα παιδιά ή τους γονείς τους με αποτέλεσμα να αρνηθούν τη συμμετοχή τους στη μελέτη).

Επιπλέον, αυτός ο γενικός τρόπος περιγραφής του στόχου της έρευνας **αυξάνει και τη σπουδαιότητα της υποχρέωσης αποσαφήνισης** της μελέτης στους/στις συμμετέχοντες/-ουσες, αλλά και **αποκατάστασης ή άρσης της** όποιας (βραχυπρόθεσμης ή μακροπρόθεσμης) αναστάτωσης ή άλλων δυσμενών **συνεπειών** που μπορεί να προκλήθηκαν στο άτομο (π.χ. έκθεση σε κίνδυνο) εξαιτίας της συμμετοχής του στην έρευνα (βλ. επίσης Κεφάλαιο Δ.5).

Δ.3. Δικαίωμα Άρνησης Συμμετοχής και Απόσυρσης από την Έρευνα

Να θυμάστε πάντα ότι οι συμμετέχοντες/-ουσες έχουν δικαίωμα να αρνηθούν τη συμμετοχή τους στην έρευνα, να αρνηθούν να απαντήσουν σε ερωτήσεις που δεν θέλουν, καθώς και να διακόψουν τη συμμετοχή τους ανά πάσα στιγμή. Στην αρχή, λοιπόν, της συνέντευξης και/ή πριν τη χορήγηση των ερωτηματολογίων ενημερώνετε το άτομο ότι έχει το δικαίωμα:

- ▶ να αρνηθεί να λάβει μέρος στην έρευνα
- ▶ να αρνηθεί να απαντήσει σε όποια ερώτηση ή όποιες ερωτήσεις δεν επιθυμεί, καθώς και
- ▶ να διακόψει τη συμπλήρωση του ερωτηματολογίου ή τη συνέντευξη οποιαδήποτε στιγμή το θελήσει, χωρίς αυτό να έχει καμία συνέπεια και χωρίς να πρέπει να εξηγήσει τους λόγους σε κανέναν.

Σε περίπτωση, ωστόσο, που κάποιο άτομο διακόψει ή αρνηθεί τη συμμετοχή του, προσπαθήστε (εφόσον αυτό είναι εφικτό, και χωρίς να πιέσετε το άτομο) να διερευνήσετε τους λόγους για τους οποίους θέλει να αποσυρθεί ή να μην συμμετέχει, επειδή:

- ▶ ο λόγος της απόσυρσης ή της απόφασης ενός ατόμου να μη συμμετέχει ενδέχεται να σχετίζεται με κάποιο παράγοντα ή μια δυσκολία που να μπορείτε (π.χ. αίσθημα ντροπής ή φόβος για τυχόν αντίποινα από το δράστη) ή να οφείλετε (π.χ. πρόκληση συναισθηματικής φόρτισης λόγω των ερωτήσεων) να διαχειριστείτε, είτε άμεσα είτε σε μεταγενέστερο χρόνο.
- ▶ η συλλογή τέτοιου είδους πληροφοριών είναι πολύ χρήσιμη για τη διενέργεια παρόμοιων μεταγενέστερων ερευνών.

Δ.4. Συναίνεση κατόπιν Ενημέρωσης

Στη συγκεκριμένη έρευνα, λόγω του αντικείμενου της, εγείρονται ορισμένα ιδιαίτερα σημαντικά δεοντολογικά ζητήματα επειδή:

- α) οι συμμετέχοντες/-ουσες της μελέτης είναι παιδιά και, ως εκ τούτου, η συναίνεση για τη συμμετοχή τους στην έρευνα πρέπει να δοθεί από κάποιο άλλο άτομο (γονιό ή κηδεμόνα)
- β) σε περίπτωση που πληροφορηθείτε (ή έχετε την υποψία) ότι ένα παιδί (του οποίου την ταυτότητα γνωρίζετε) είναι θύμα κακοποίησης ή παραμέλησης, έχετε τη δεοντολογική υποχρέωση να το αναφέρετε στις αρμόδιες Αρχές. Επειδή, ωστόσο, η αναφορά της κακομεταχείρισης ενός παιδιού μπορεί να έχει ως αποτέλεσμα την ποινική δίωξη του

γονιού ή των γονιών του (ή ενός τρίτου ατόμου) και/ή την απομάκρυνση του παιδιού από την οικογένεια, η Δεοντολογική Αρχή της **Συναίνεσης μετά από Ενημέρωση** αποκτά ιδιαίτερη βαρύτητα και πρέπει να μην παραβιάζεται.

Προκειμένου να θεωρηθεί ότι η συναίνεση που πήρατε από τους γονείς δόθηκε κατόπιν ενημέρωσής τους, θα πρέπει να τους έχετε ενημερώσει τουλάχιστον για τα παρακάτω:

- 1) για το σκοπό της έρευνας, την αναμενόμενη διάρκεια και τη διαδικασία που θα ακολουθηθεί
- 2) για την ανωνυμία των παρεχόμενων πληροφοριών (είτε μέσω αυτοσυμπλήρωσης είτε μέσω συνέντευξης)
- 3) για το δικαίωμά τους να αρνηθούν να συμμετέχουν ή να αποσυρθούν από την έρευνα
 - οποιαδήποτε στιγμή το θελήσουν, και
 - χωρίς καμία συνέπεια
- 4) για τις πιθανές περιπτώσεις άρσης του απορρήτου
- 5) με ποιον μπορούν να επικοινωνήσουν εάν έχουν ερωτήσεις σχετικά με την έρευνα, με δεδομένο ότι ήδη έχετε δώσει στους/στις συμμετέχοντες/-ουσες τη δυνατότητα να θέσουν ερωτήσεις και να λάβουν απαντήσεις.

Παρόλο που οι πληροφορίες αυτές αναφέρονται και στην Ενημερωτική Επιστολή προς τους γονείς και στο Έντυπο Συναίνεσης, είναι ιδιαίτερα σημαντικό να ενημερώσετε και προφορικά, τόσο τα παιδιά στην τάξη, όσο και κάθε γονιό από τον οποίο σκοπεύετε να πάρετε συνέντευξη (ή που θα επικοινωνήσει μαζί σας, για να ζητήσει είτε βοήθεια ή διευκρινήσεις).

Δ.5. Αποσαφήνιση της Μελέτης

Ο τρόπος με τον οποίο παρουσιάζεται ο σκοπός της μελέτης καθιστά την αποσαφήνιση ακόμη πιο σημαντική. Από την άλλη μεριά, παρά το γενικό τρόπο περιγραφής του, από την αρχή σχεδόν της συνέντευξης ή της συμπλήρωσης του ερωτηματολογίου γίνεται εμφανές ότι η μελέτη διερευνά την έκθεση των παιδιών σε βία. Επειδή, όμως, δεν περιγράψατε από την αρχή με πολύ αναλυτικό τρόπο τον πραγματικό σκοπό της μελέτης, είναι ακόμη πιο σημαντικό, αφού ολοκληρώσετε τη συλλογή των δεδομένων, να δώσετε την ευκαιρία στους/στις συμμετέχοντες/-ουσες να μάθουν όποια πληροφορία θέλουν σχετικά με την έρευνα (προφορικά αλλά και δίνοντάς τους τα ευχαριστήρια σημειώματα) αλλά και να διορθώσετε τις όποιες παρανοήσεις μπορεί να έχουν.

Επιπρόσθετα, ενδέχεται κάποιο παιδί ή γονιός να θέλει να συζητήσει ή να ζητήσει βοήθεια για κάποια εμπειρία από αυτές που αναφέρονταν στις ερωτήσεις. Πρέπει, επομένως, να είστε προετοιμασμένοι/-ες έτσι ώστε να μπορείτε να αποσαφηνίσετε κάθε σημείο της έρευνας αλλά και να ενημερώσετε τα άτομα που συμμετείχαν στη μελέτη για το πώς μπορούν να λάβουν βοήθεια ή σε ποιον να απευθυνθούν για να συζητήσουν για θέματα σαν αυτά στα οποία αναφέρεται το ερωτηματολόγιο (ISPCAN, 2006a). Γι' αυτό και στο ευχαριστήριο σημείωμα διατυπώνεται κάτι σαν το εξής: το ερωτηματολόγιο μπορεί να έθιξε θέματα που προκαλούν αναστάτωση ή στενοχώρια, και γι' αυτό, εάν κάποια άτομα θέλουν να ρωτήσουν κάτι μπορούν να επικοινωνήσουν με το φορέα μας ή εάν θέλουν να συζητήσουν με κάποιον και/ή να ζητήσουν βοήθεια, μπορούν να επικοινωνήσουν είτε με το φορέα μας είτε με κάποιον

προτεινόμενο φορέα (της κοινότητάς τους). Επιπρόσθετα, θα έχετε μαζί σας και μια Καρτέλα που θα περιέχει μια λεπτομερή **λίστα με τους διαθέσιμους φορείς παροχής υπηρεσιών, σε τοπικό επίπεδο**, σε περίπτωση που χρειαστεί να παραπέμψετε ένα παιδί ή γονιό που μπορεί να σας ζητήσει περαιτέρω βοήθεια (στην περίπτωση αυτή, βεβαιωθείτε ότι δεν εκθέτετε σε κίνδυνο την ασφάλεια του εκάστοτε ατόμου).

Δ.6. Ασφάλεια των Δεδομένων

Πρέπει να είστε εξαιρετικά προσεκτικοί/-ές όταν μεταφέρετε τα ερωτηματολόγια (και τα κενά, αλλά κυρίως τα συμπληρωμένα ερωτηματολόγια) από τάξη σε τάξη ή από σχολείο σε σχολείο προκειμένου να μην τα χάσετε ή να μην σας παραπέσουν κάπου αλλά και προκειμένου να μην μπορεί κανένα τρίτο άτομο να αποκτήσει πρόσβαση στα δεδομένα. Σφραγίζετε πάντα το φάκελο που περιέχει τα συμπληρωμένα ερωτηματολόγια κάθε τάξης και μην τον ανοίγετε παρά μόνο όταν βρεθείτε σε «ασφαλή» χώρο.

Πρέπει να **προστατεύετε με κάθε τρόπο το απόρρητο των πληροφοριών** που αποκομίσατε κατά τη διάρκεια της συλλογής των δεδομένων (βλ. επίσης τις αντίστοιχες οδηγίες που περιλαμβάνονται στο κεφάλαιο Α.3)

Σε καμία περίπτωση **δεν δίνετε ερωτηματολόγια** (είτε κενά είτε συμπληρωμένα), ακόμα κι αν το άτομο που σας τα ζητάει είναι γονιός, εκπαιδευτικός, ο/η Διευθυντής/-τρια του σχολείου, γιατρός, λέγοντας: **“Λυπάμαι, αλλά δεν έχω περισσευούμενα ερωτηματολόγια”**. Σε περίπτωση που το άτομο αυτό επιμένει, παραπέμψτε τον/την στον/την Συντονιστή/-τριά σας ή/και στον Επιστημονικό Υπεύθυνο της έρευνας, λέγοντας: **“Λυπάμαι, αλλά αυτό δεν επιτρέπεται. Μπορείτε εάν θέλετε να επικοινωνήσετε με την/τον <Όνομα> στα <στοιχεία επικοινωνίας> προκειμένου να το συζητήσετε μαζί του/της”**.

Δ.7. Περιγραφή της Μελέτης Δημοσίως

Ιδιαίτερη προσοχή απαιτείται στον τρόπο με τον οποίο περιγράφετε το αντικείμενο της μελέτης δημοσίως, δηλαδή στο σχολείο και την κοινότητα καθώς και σε κάθε άλλο άτομο με το οποίο μιλάτε σε προσωπικό επίπεδο (π.χ. σε εκπαιδευτικούς, Διευθυντές/-τριες Σχολείων, το άτομο που σας ανοίγει την πόρτα του σπιτιού ή που απαντάει στο τηλέφωνο και που πιθανόν να σας ρωτήσει σχετικά με το αντικείμενο της έρευνας).

Τη μελέτη πρέπει να την περιγράφετε πάντα με τον ίδιο τρόπο, ως: **“μια μελέτη που σκοπεύει να διερευνήσει ζητήματα που σχετίζονται με την υγεία των παιδιών (σωματική και ψυχική) αλλά και ζητήματα που αφορούν την ανατροφή των παιδιών, τις σχέσεις τους με τους γονείς τους αλλά και τις σχέσεις των παιδιών μεταξύ τους”**.

Κάθε φορά που περιγράφετε τη μελέτη (σε άτομα αλλά και σε εκπροσώπους δημόσιων και ιδιωτικών φορέων μιας κοινότητας) θα πρέπει να έχετε στο νου σας πρωτίστως την **ασφάλεια των συμμετεχόντων/-ουσών**. Σε περίπτωση που έχετε οποιαδήποτε αμφιβολία για την ασφάλεια ενός παιδιού ή ενός ενήλικα (ή σε περίπτωση που το ίδιο το άτομο ανησυχεί για την προσωπική του/της ασφάλεια), μπορείτε να τον/την καθοδηγήσετε, κάθε φορά που τον/την ρωτούν για την έρευνα στην οποία συμμετείχε, να την περιγράψει με τον ίδιο ακριβώς τρόπο,.

Δ.8. Αντίδραση σε Περίπτωση Αποκάλυψης ή Υποψίας περιστατικών κακοποίησης

Οι υποχρεώσεις κάθε ερευνητή/-τριας καθορίζονται, εκτός από τις Δεοντολογικές Αρχές, και από την κείμενη νομοθεσία κάθε χώρας. Στις ενότητες που ακολουθούν περιγράφεται:

- α) η σχετική νομοθεσία καθώς και η νομοθεσία που ενδεχομένως θα χρειαστεί να γνωρίζει ο/η ερευνητής/-τρια,
- β) ο ενδεδειγμένος τρόπος αντίδρασης σε περίπτωση αποκάλυψης (ή υποψίας) ΚαΠα παιδιού ή κακοποίησης ενηλίκου ατόμου.

Παρατίθεται επίσης μία ενδεικτική λίστα φορέων παροχής υπηρεσιών

Δ.8.1. Τι προβλέπει η Ελληνική Νομοθεσία

Υποχρέωση Αναφοράς Αξιόποινης Πράξης

Σύμφωνα με το άρθρο 37 (§1) του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας οι **ανακριτικοί υπάλληλοι οφείλουν να ανακοινώσουν χωρίς χρονοτριβή στον αρμόδιο εισαγγελέα** οτιδήποτε πληροφορούνται με κάθε τρόπο για **αξιόποινη πράξη που διώκεται αυτεπαγγέλτως**.

Οι υπόλοιποι **δημόσιοι υπάλληλοι**, καθώς και εκείνοι στους οποίους ανατέθηκε προσωρινά δημόσια υπηρεσία, έχουν την ίδια υποχρέωση να αναφέρουν αξιόπινες πράξεις, αν πληροφορήθηκαν γι' αυτές κατά την εκτέλεση των καθηκόντων τους (άρθρο 37, §2).

Η ανακοίνωση γίνεται γραπτώς και πρέπει να περιέχει όλα τα στοιχεία που υπάρχουν και αφορούν την αξιόποινη πράξη (άρθρο 37, §3).

Σύμφωνα με την παράγραφο 1 του άρθρου 40 του Κ.Π.Δ. **ακόμα και ιδιώτες οφείλουν [...] αν αντιληφθούν οι ίδιοι αξιόποινη πράξη που διώκεται αυτεπαγγέλτως, να την αναγγείλουν στον εισαγγελέα πλημμελειοδικών ή σε οποιονδήποτε ανακριτικό υπάλληλο**. Η αναγγελία αυτή μπορεί να γίνει είτε **εγγράφως** με μια αναφορά ή **προφορικά**.

Αν πολλά άτομα έχουν πληροφορηθεί για την αξιόποινη πράξη, τότε καθένας ξεχωριστά έχει την υποχρέωση αυτή (άρθρο 40, §3).

Υποχρεώσεις Εκπαιδευτικών

Σύμφωνα με το άρθρο 23 (§1) του Νόμου 3500/2006, **εκπαιδευτικός** της πρωτοβάθμιας ή δευτεροβάθμιας (είτε δημόσιας είτε ιδιωτικής) εκπαίδευσης ο οποίος, κατά την εκτέλεση του εκπαιδευτικού του/της έργου, με οποιονδήποτε τρόπο πληροφορείται ή διαπιστώνει ότι έχει διαπραχθεί σε βάρος μαθητή ή μαθήτριας έγκλημα ενδοοικογενειακής βίας, ενημερώνει, χωρίς καθυστέρηση, τον/την Διευθυντή/-τρια της σχολικής μονάδας.

Ο/η διευθυντής/-τρια του σχολείου ανακοινώνει, αμέσως, την αξιόποινη πράξη στον **αρμόδιο εισαγγελέα ή στην πλησιέστερη αστυνομική αρχή**.⁸

Κατά την προδικασία και τη διαδικασία στο ακροατήριο, ο/η Διευθυντής/-τρια της σχολικής μονάδας, που ανακοίνωσε την αξιόποινη πράξη στις παραπάνω αρμόδιες αρχές, και ο/η εκπαιδευτικός, που την πληροφορήθηκε ή τη διαπίστωσε, **καλούνται να εξετασθούν ως μάρτυρες, μόνο αν η πληροφορία δεν αποδεικνύεται με οποιοδήποτε άλλο αποδεικτικό μέσο** (άρθρο 23 §2).

⁸ Την ίδια υποχρέωση έχουν και οι υπεύθυνοι των πάσης φύσεως Μονάδων Προσχολικής Αγωγής.

Συνθήκες Άρσης του Επαγγελματικού Απορρήτου;

Σύμφωνα με το άρθρο 2 (§3) του Ν. 3727/2008, **επιτρέπεται σε όσους/-ες** έχουν υποχρέωση τήρησης εχεμύθειας και **έρχονται κατά την εργασία τους σε επαφή με παιδιά, να αναφέρουν στην αρμόδια αρχή**, κατά παρέκκλιση της ανωτέρω υποχρέωσης (του επαγγελματικού απορρήτου) **οποιαδήποτε κατάσταση** για την οποία έχουν εύλογη αιτία να πιστεύουν ότι ένα **παιδί** είναι θύμα **γενετήσιας εκμετάλλευσης ή κακοποίησης**.

Τι επακολουθεί μετά την Αναφορά

Σύμφωνα με το άρθρο 352^A (§4) του Ποινικού Κώδικα «αν κριθεί αναγκαίο για την προστασία του ανηλίκου θύματος, ο εισαγγελέας, ο ανακριτής ή το δικαστήριο διατάσει την **απομάκρυνση του δράστη** από το περιβάλλον του θύματος ή την απομάκρυνση **του θύματος και την προσωρινή διαμονή του σε προστατευμένο περιβάλλον**, καθώς και την απαγόρευση της μεταξύ δράστη και θύματος επικοινωνίας».

Κατόπιν αναφοράς περιστατικού κακοποίησης ανηλίκου⁹ μπορεί να διαταχθεί η **διεξαγωγή κοινωνικής έρευνας από κοινωνικούς λειτουργούς δήμων ή νομαρχιών** (Κώδικας Ποινικής Δικονομίας, άρθρο 226^A §6) ή και να ανατεθεί η συλλογή των απαιτούμενων πληροφοριών κατά την ανάκριση από **Επιμελητές/-τριες** που υπηρετούν στην επιτόπια **Εταιρία Προστασίας Ανηλίκων** (άρθρο 239 §2 του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας).

Σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 226^A του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας, το ανήλικο θύμα πρέπει να αποφεύγεται να παρίσταται στο δικαστήριο, όπου χρησιμοποιείται η έγγραφη κατάθεσή του (ή η προβολή της κατάθεσής του που έχει αποθηκευτεί σε ηλεκτρονικό οπτικο-ακουστικό μέσο (εφόσον αυτό ήταν δυνατόν)).

Κλείνοντας, αξίζει να αναφερθεί εδώ ότι όλα τα παραπάνω αποτελούν μια προσπάθεια όσο το δυνατόν πληρέστερης –αλλά και συνοπτικής- περιγραφής της υπάρχουσας νομοθεσίας στη χώρα μας προκειμένου να επισημανθεί το μεγάλο κενό ως προς την εφαρμογή της αλλά, πρωτίστως, προκειμένου να τονιστεί η ανυπαρξία νόμων, πολιτικών, κανονισμών ή διαδικασιών που να αφορούν:

- την υποχρέωση των επαγγελματιών υγείας, πρόνοιας, εκπαίδευσης, δικαιοσύνης και δημόσιας τάξης να αναφέρουν περιστατικά ΚαΓα παιδιών αλλά και την προστασία τους (νομική ασυλία)
- τη διαδικασία που πρέπει να ακολουθήσουν και το φορέα στον οποίο πρέπει να απευθύνονται καθώς επίσης και τον καταλογισμό ευθυνών σε περίπτωση που δεν ακολουθήσουν την προκαθορισμένη διαδικασία

⁹ Η διάταξη αυτή ισχύει για τις εξής περιπτώσεις (σύμφωνα με το άρθρο 226^A §1 και §6): Εμπορίας Ανηλίκων (άρθρο 323^A παρ. 4), Αρπαγής Ανηλίκων (άρθρο 324), Βιασμού ανηλίκου (άρθρο 336), Κατάχρησης σε ασέλγεια (άρθρο 338), Αποπλάνησης παιδιών (άρθρο 339), Κατάχρησης ανηλίκων σε ασέλγεια (άρθρο 342), Ασέλγειας με κατάχρηση εξουσίας (άρθρο 343), Αιμομιξία (άρθρο 345), Ασέλγεια μεταξύ συγγενών (άρθρο 346), Ασέλγεια παρά φύση (άρθρο 347), διευκόλυνση ακολασία άλλων (άρθρο 348), Πορνογραφία ανηλίκων (άρθρο 348^A), Μαστροπεία (άρθρο 349), Σωματεμπορία (άρθρο 351), Ασέλγεια με ανήλικο έναντι αμοιβής (άρθρο 351^A).

Δ.8.2. Αποκάλυψη ή Υποψία Κακοποίησης

Παρόλο που ο ρόλος σας είναι καθαρά ερευνητικός και όχι συμβουλευτικός ή θεραπευτικός, ενδέχεται να συμβούν τα εξής ενδεχόμενα κατά τη διάρκεια της διεξαγωγής της έρευνας:

- κάποιο παιδί, κατά τη διάρκεια ή μετά την ολοκλήρωση της συμπλήρωσης του ερωτηματολογίου στο σχολείο, να σας αποκαλύψει ότι υφίσταται κακοποίηση-παραμέληση (στο παρόν) ή ότι είχε υποστεί κακοποίηση-παραμέληση (ΚαΠα) στο παρελθόν
- κατά τη διάρκεια των συνεντεύξεων να σας αποκαλυφθεί περιστατικό ΚαΠα παιδιού (είτε παροντική είτε παρελθοντική ΚαΠα), είτε από ένα παιδί (που είναι και το πιθανότερο) είτε από το γονιό του (σπανιότερο)
- μπορεί εσείς να έχετε βάσιμη υποψία κακοποίησης ή παραμέλησης κάποιου παιδιού αλλά να μην σας έχει γίνει αποκάλυψη του περιστατικού
- μπορεί κάποιος εκπαιδευτικός ή άλλο άτομο να σας αναφέρει ότι κάποιο παιδί κακοποιείται ή ότι έχει υποψίες κακοποίησης ενός παιδιού
- μπορεί κάποιος γονιός να σας αποκαλύψει, κατά τη διάρκεια της συνέντευξης, ότι υφίσταται ενδοοικογενειακή βία (από τον/την σύντροφο/σύζυγό του/της) ή να σας τηλεφωνήσει ζητώντας τη βοήθειά σας εάν είναι θύμα ενδοοικογενειακής βίας
- να εντοπίσετε περιστατικό ΚαΠα στο ανώνυμο συμπληρωμένο ερωτηματολόγιο του παιδιού ή του γονιού του.

Όλα τα παραπάνω ενδέχεται να σας συμβούν κατά τη διάρκεια της έρευνας. Και, παρόλο που ορισμένα από αυτά είναι πιθανότερο να τα συναντήσετε (π.χ. αποκάλυψη ΚαΠα στο ανώνυμο ερωτηματολόγιο) από ότι άλλα, εσείς θα πρέπει να είστε σε ετοιμότητα και προετοιμασμένοι/-ες έτσι ώστε να αντιδράσετε με τον πιο κατάλληλο τρόπο σε οποιοδήποτε από τα παραπάνω ενδεχόμενα, έχοντας πάντα κατά νου τη δεοντολογική υποχρέωση της προστασίας των συμμετεχόντων.

Οι ενότητες που ακολουθούν παρέχουν χρήσιμες πληροφορίες και βήματα τα οποία πρέπει να ακολουθήσετε κατά περίπτωση, δηλαδή σε περίπτωση αποκάλυψης ή υποψίας κακοποίησης παιδιού ή κακοποίησης ενηλίκου.

Δ.8.2.1 Τι Κάνετε σε Περίπτωση Αποκάλυψης ή Υποψίας ΚαΠα Παιδιών

Πρώτα απ' όλα πρέπει να έχετε στο νου σας ότι συνήθως δεν είναι καθόλου εύκολο για ένα παιδί να αποκαλύψει μια εμπειρία κακοποίησης. Μπορεί να φοβάται το δράστη, ή ότι δεν θα το πιστέψει κανείς, ή να φοβάται ότι αν μιλήσει θα διαλυθεί η οικογένειά του εξαιτίας του ή να φοβάται ότι ο δράστης θα πραγματοποιήσει τυχόν απειλές του ή ακόμα και να θέλει να προστατέψει το δράστη. Αρκετά συχνά οι δράστες λένε στα παιδιά να μη πουν τίποτα σε κανέναν (να το κρατήσουν «μυστικό»), και/ή τα απειλούν και τα εκφοβίζουν -είτε ρητά είτε άρρητα- ότι κάτι κακό θα συμβεί (είτε στα ίδια ή σε αγαπημένα τους άτομα) εάν μιλήσουν σε κάποιον.

Στα παραπάνω θα πρέπει να προσθέσουμε και την περίπτωση –καθόλου σπάνια- που ένα παιδί μπορεί να μην αναγνωρίζει ότι αυτό που του συμβαίνει δεν είναι φυσιολογικό (ιδιαίτερα όταν η κακοποίηση έχει ξεκινήσει από πολύ μικρή ηλικία) ή την περίπτωση που το παιδί

αισθάνεται ότι το ίδιο φταίει για αυτό που του συμβαίνει (ότι το προκαλεί) ή ότι του αξίζει (γιατί κάτι έκανε).

Έχοντας τα παραπάνω στο νου σας, θα πρέπει να αναμένετε ότι ορισμένα παιδιά ενδέχεται να προσπαθήσουν να κάνουν την αποκάλυψη με έμμεσο τρόπο, ελπίζοντας ότι θα καταλάβετε ή ότι θα υποψιαστείτε τι θέλουν να σας πουν ή, εάν σας αποκαλύψουν με άμεσο τρόπο την κακοποίηση, να σας ζητήσουν να τους υποσχεθείτε ότι θα το κρατήσετε «μυστικό». Θα πρέπει, επίσης, να γνωρίζετε ότι, γενικά τα κακοποιημένα παιδιά, και ιδιαίτερα τα σεξουαλικά κακοποιημένα παιδιά, συχνά αποκαλύπτουν την κακοποίηση μόνο σε άτομα που εμπιστεύονται. Δεν είναι παράδοξο να διαλέξουν εσάς να εμπιστευθούν, αρκεί εσείς να αισθάνεστε άνετα με το θέμα και να το προσεγγίζετε με απόλυτη σοβαρότητα και υπευθυνότητα. Ενδέχεται, όμως, να επιλέξουν εσάς για να αποκαλύψουν την κακοποίηση τους και για άλλους λόγους: α) γιατί μπορεί να μην έχουν σε ποιον άλλον να το πουν (για τα περισσότερα παιδιά, μάλλον θα είστε το πρώτο άτομο που τα ρωτάει για τέτοιου είδους εμπειρίες) ή β) γιατί θεωρούν ότι είναι πιο «ασφαλές» να το πουν σε εσάς παρά σε ένα άτομο που το γνωρίζουν ή ακόμη και επειδή δεν αντέχουν άλλο.

Οι περισσότεροι άνθρωποι (συμπεριλαμβανομένων των δασκάλων, γονιών και συγγενών), ακούγοντας ένα παιδί να αποκαλύπτει σοβαρά περιστατικά κακοποίησης που υφίσταται ή που έχει υποστεί κατά το παρελθόν ή ότι εκτίθεται σε σοβαρά περιστατικά ενδοοικογενειακής βίας, αρχικά σοκάρονται και περνούν από το νου τους διάφορες σκέψεις, όπως¹⁰:

- μπορεί να μην ξέρουν πώς να αντιδράσουν ή τι να πουν στο παιδί
- μπορεί να μην είναι σίγουροι/-ες αν όντως είναι αλήθεια αυτό που περιγράφει το παιδί
- μπορεί να θυμώνουν με τον/τους γονιό/γονείς του παιδιού ή με το άτομο που το παιδί αναφέρει ότι το κακοποίησε/ κακοποιεί
- μπορεί να φοβούνται να μην «μπλέξουν» ή να φοβούνται τυχόν αντίποινα από το δράστη
- μπορεί να τους περάσει από το νου ακόμα και να πάρουν το παιδί στο σπίτι τους, προκειμένου να το βοηθήσουν.

Τίποτα από τα παραπάνω δεν πρέπει να συμβεί σε εσάς! Δεν αποκλείεται, βεβαίως, σε ανθρώπινο επίπεδο, να έχετε παρόμοιες σκέψεις και συναισθήματα αλλά θα πρέπει να είστε προετοιμασμένες/-οι ώστε να μην το δείξετε.

Η πρώτη σας αντίδραση σε περίπτωση αποκάλυψης κακοποίησης από ένα παιδί (είτε κατά την αυτοσυμπλήρωση στο σχολείο είτε κατά τη διάρκεια των συνεντεύξεων στο σπίτι) είναι εξαιρετικά σημαντική και κρίσιμη (χωρίς αυτό να υποβαθμίζει κατά κανένα τρόπο τη σπουδαιότητα του συνολικού τρόπου αντίδρασής σας). Πρέπει να αντιδράσετε με ψυχραιμία, δηλαδή η αντίδρασή σας δεν θα πρέπει να είναι ούτε υπερβολική, γιατί το πιθανότερο είναι ότι θα τρομάξετε το παιδί με αποτέλεσμα να φοβηθεί να πει περισσότερα για την εμπειρία του/της, αλλά ούτε και υποτονική, γιατί τότε το παιδί μπορεί να θεωρήσει ότι το αγνοείτε ή ότι αυτό που του συμβαίνει δεν είναι σημαντικό. Η ενότητα που ακολουθεί ασχολείται με αυτό ακριβώς, δηλαδή με το τι πρέπει και δεν πρέπει να κάνει ο/η ερευνητής/-τρια όταν βρίσκεται αντιμέτωπος/-η με ένα παιδί που ζητάει τη βοήθειά του/της.

¹⁰ University of Nevada. (n.d.). Fact Sheet 01-60. Retrieved July 10, 2010 from: <http://www.unce.unr.edu/publications/files/cy/2001/fs0160.pdf>

Τι κάνετε (και τι ΔΕΝ κάνετε) αν σας προσεγγίσει ένα παιδί ζητώντας βοήθεια

Το πιθανότερο είναι ότι το ίδιο το παιδί μάλλον θα προσπαθήσει να βρει μια κατάλληλη στιγμή για να σας μιλήσει, όπως για παράδειγμα όταν είστε μόνος/-η σας, όταν θα είναι σίγουρο ότι δεν σας ακούν άλλα παιδιά, εκπαιδευτικοί, γονείς κλπ. Είναι, ωστόσο, δική σας ευθύνη να διασφαλίσετε ότι βρίσκεστε σε ένα σημείο όπου δεν θα σας ακούν ή δεν θα σας διακόπτουν άλλα άτομα. Επίσης, να έχετε στο νου σας, εάν είστε σε σχολείο, ότι ενδέχεται να μην σας προσεγγίσει κάποιο παιδί την ημέρα της συλλογής των δεδομένων αλλά την επόμενη μέρα που θα πάτε να συλλέξετε τα ερωτηματολόγια των γονιών. Θα πρέπει λοιπόν να είστε πάντα σε ετοιμότητα. Όποτε και όπου κι αν συμβεί η αποκάλυψη της ΚαΠα από ένα παιδί που σας προσεγγίζει ζητώντας τη βοήθειά σας, τη στιγμή της αποκάλυψης θα πρέπει να κάνετε τα παρακάτω:¹¹

- **διατηρήσετε την ψυχραιμία σας**, μην πανικοβάλλεστε, μη δείχνετε σοκαρισμένους/-η και γενικά ελέγχετε τις συναισθηματικές σας αντιδράσεις. Προσέχετε ιδιαίτερα τις εκφράσεις του προσώπου σας, τις κινήσεις και τον τόνο της φωνής σας
- μην κάνετε επικριτικά σχόλια, δηλαδή να **μην κρίνετε το παιδί**
- δείξτε στο παιδί ότι το **καταλαβαίνετε** και ότι **λαμβάνετε σοβαρά υπόψη** αυτά που σας λέει. Μη δείχνετε κανένα σημάδι δυσπιστίας ως προς αυτά που σας αναφέρει. Είναι πολύ σημαντικό να αναγνωρίσετε στο παιδί το θάρρος του να σας μιλήσει και να του **δείξετε ότι το πιστεύετε**. Όταν τα παιδιά αποκαλύπτουν κακοποίηση, λένε πάντα την αλήθεια (εκτός από εξαιρετικά σπάνιες περιπτώσεις)
- **ακούστε** με προσοχή το παιδί και αφήστε το να σας πει πρώτα αυτά που το ίδιο θεωρεί σημαντικά → μην αρχίσετε αμέσως να κάνετε ερωτήσεις. Ακολουθήστε το ρυθμό του παιδιού, ακόμα και αν κάνει μεγάλες παύσεις. Ακούω προσεκτικά σημαίνει: ακούω το παιδί, είμαι προσηλωμένος/-η σε αυτά που μου λέει και καθώς ακούω δεν σκέφτομαι παράλληλα τι θα πρέπει να κάνω ή τι να πω. Ακόμα και αν δεν μπορεί να γίνει καμία περαιτέρω ενέργεια για να βοηθηθεί το παιδί είναι πολύ σημαντικό να είστε εκεί και να έχετε πραγματικά ακούσει τι ήθελε να σας πει
- αποφύγετε να κρατάτε σημειώσεις τη στιγμή που το παιδί αφηγείται επώδυνες εμπειρίες (αλλά χωρίς να ξεχάσετε σημαντικά στοιχεία, τα οποία θα πρέπει να καταγράψετε αμέσως μετά).
- **μην ρωτάτε «γιατί...;»**: τα παιδιά συχνά νομίζουν ότι εκείνα φταίνε για αυτό που τους συμβαίνει και αισθάνονται ενοχές. Ρωτώντας «γιατί;», υπονοείτε ότι κάποιο λάθος έκανε το ίδιο το παιδί ή ότι έκανε κάτι που δεν έπρεπε με αποτέλεσμα να προκαλέσει το συμβάν, επιβεβαιώνοντας ότι φταίει το ίδιο το παιδί για αυτό που του συμβαίνει/συνέβη. Ποτέ δε φταίει το παιδί για την κακοποίηση που υφίσταται. Πάντα φταίει μόνο το άτομο που το κακοποιεί, και αυτό είναι ένα μήνυμα που πρέπει να το περάσετε στο παιδί
- **ΜΗΝ** προσπαθήσετε να **κάνετε συμβουλευτική ή να χρησιμοποιήσετε «ψυχοθεραπευτικές» μεθόδους**

¹¹ University of Nevada. (n.d.). Fact Sheet 01-60. Retrieved July 10, 2010 from: <http://www.unce.unr.edu/publications/files/cy/2001/fs0160.pdf>

- **ενθαρρύνετε το παιδί να μιλήσει** ανοιχτά για το τι του έχει συμβεί, δείχνοντας παράλληλα κατανόηση (π.χ. «*καταλαβαίνω ότι σου είναι δύσκολο να μιλάς για αυτό, αλλά προσπάθησε να μου πεις τι σου έχει συμβεί για να δούμε τι μπορούμε να κάνουμε εμείς για αυτό*»), αλλά χωρίς να το πιέζετε να σας πει λεπτομέρειες ή να σας πει περισσότερα απ' όσα εκείνο θέλει (ή είναι έτοιμο) να σας αποκαλύψει
- μην ξεχνάτε ότι δική σας δουλειά **ΔΕΝ** είναι να **ανακρίνετε το παιδί** ή να τεκμηριώσετε εάν είναι αλήθεια αυτό που σας λέει το παιδί. Αυτό είναι αρμοδιότητα των αρχών (σε περίπτωση που χρειαστεί να γίνει αναφορά του περιστατικού)
- μην χρησιμοποιείτε καθόλου «κλειστές» ή «κατευθυντικές» ερωτήσεις που μπορεί να θεωρηθούν ότι υποβάλλουν στο παιδί μια συγκεκριμένη απάντηση
- μιλάτε σε **γλώσσα κατανοητή** για το παιδί και προσπαθήστε να χρησιμοποιείτε τα δικά του λόγια (ιδιαίτερα σημαντικό σε περίπτωση σεξουαλικής κακοποίησης)
- **Στηρίξτε το παιδί λέγοντάς του/της** (ανάλογα με την περίπτωση):
 - *Έκανες πολύ καλά που μου μίλησες για αυτό.*
 - *Λυπάμαι πολύ που σου συνέβη αυτό.*
 - *Κανένας δεν έχει δικαίωμα να φέρεται με αυτό τον τρόπο*
 - *Σε κανέναν δεν αξίζει να τον/την μεταχειρίζονται με αυτό τον τρόπο.*
 - *Δε φταις εσύ για αυτό που σου συνέβη.*
- Εάν το παιδί σας κάνει ερωτήσεις όπως, «θα πάει ο μπαμπάς/ η μαμά/ ο θεός/ η θεία μου (ή άλλο άτομο) στη φυλακή;» τότε απαντάτε → «δεν ξέρω, άλλοι άνθρωποι είναι εκείνοι που θα το αποφασίσουν αυτό».

Μέσα από την ελεύθερη αφήγηση του παιδιού, σίγουρα θα έχετε συλλέξει αρκετές από τις παρακάτω πληροφορίες (που είναι απαραίτητες τόσο για να αποφασίσετε τον τρόπο αντιμετώπισης ενός περιστατικού όσο και σε μεταγενέστερα στάδια, αφού αποφασιστεί εάν πρέπει να υπάρξει παρέμβαση και τι είδους). Εάν έχετε τη δυνατότητα, μετά την αφήγηση του παιδιού, μπορείτε να θέσετε ερωτήσεις προκειμένου να αποκτήσετε τις υπόλοιπες πληροφορίες. Στόχος είναι, χωρίς να πιέσετε το παιδί, να **συλλέξετε όσο το δυνατόν περισσότερες πληροφορίες** όσον αφορά:

- τα στοιχεία επικοινωνίας του παιδιού (ονοματεπώνυμο, τηλέφωνο, διεύθυνση κατοικίας) και της οικογένειάς του
- την ταυτότητα του δράστη και, εάν είναι εφικτό κάποιο στοιχείο εντοπισμού του (π.χ. τόπος διαμονής)
- τη μορφή, τη σοβαρότητα και τη συχνότητα της κακοποίησης
- τα άτομα/τους φορείς που τυχόν να έχει ήδη προσεγγίσει το παιδί για βοήθεια και τι συνέβη μετά (εάν συνέβη κάτι)
- πληροφορίες για την οικογένεια του παιδιού (π.χ. υπάρχουν άλλα παιδιά στην οικογένεια, κακοποιούνται κι εκείνα;)

Η συλλογή των παραπάνω πληροφοριών σας βοηθούν, επίσης, και να εκτιμήσετε εάν κινδυνεύει άμεσα η ασφάλεια του παιδιού (βλ. και παρακάτω Σχέδιο Προστασίας της Ασφάλειας του Παιδιού).

Βεβαιωθείτε ότι καταλαβαίνετε τι είναι αυτό που σας ζητάει το ίδιο το παιδί να κάνετε για να το βοηθήσετε. Σε παιδιά μεγαλύτερης ηλικίας (και κυρίως σε ήπιες σοβαρότητας περιστατικά κακοποίησης), μπορείτε, επίσης, να διερευνήσετε μαζί με το παιδί ποια είναι εκείνη η λύση που το ίδιο το παιδί θεωρεί ότι είναι η καλύτερη και η πιο ασφαλής (χωρίς, φυσικά, να υποσχεθείτε ότι θα την υλοποιήσετε). **ΠΟΤΕ μην υπόσχεστε** κάτι (ή μην υπαινίξετε κάτι τέτοιο) το οποίο δεν είστε σίγουροι/-ες ότι θα μπορέσετε να το τηρήσετε (π.χ. παροχή στήριξης, μακρόχρονης ή βραχύχρονης). Το μόνο που μπορείτε να κάνετε είναι να πείτε στο παιδί τι προτίθεστε (ή τι υποχρεούστε) να κάνετε.

Σε περίπτωση αποκάλυψης σοβαρών περιστατικών κακοποίησης ή εάν εκτιμάτε ότι κινδυνεύει η ασφάλεια ενός παιδιού, **πρέπει να ενημερώσετε το παιδί** για το τι θα κάνετε και για το τι πιθανόν να επακολουθήσει, δηλαδή ότι αφού το συζητήσετε με τον/την Συντονιστή/-ριά σας (μην υποσχεθείτε ότι θα το κρατήσετε μυστικό) υπάρχει το ενδεχόμενο ο/η Συντονιστής/-ριά σας και/ή οι αρμόδιες αρχές (όπου θα αναφερθεί το περιστατικό) να επικοινωνήσουν με το παιδί και/ή με την οικογένειά του.

Στην κατ' ιδίαν συζήτηση με το παιδί, μπορείτε επίσης να του πείτε ότι υπάρχουν άτομα που μπορούν να το βοηθήσουν και ότι μπορείτε να του/της δώσετε (προφορικά) το τηλέφωνο ενός (τοπικού) φορέα παροχής υπηρεσιών όπου μπορεί να καλέσει για **περαιτέρω βοήθεια**.

Τι Κάνετε εάν έχετε υποψία ΚαΠα Παιδιού

Σε περίπτωση που, για παράδειγμα, κατά τη διάρκεια μιας συνέντευξης ή όταν σας προσεγγίζει ένα παιδί στο σχολείο έχετε βάσιμες υποψίες ότι το παιδί με το οποίο μιλάτε κακοποιείται, αλλά σας απαντάει «όχι» στις αντίστοιχες ερωτήσεις ή δεν προχωρά στην αποκάλυψη, στην πραγματικότητα δεν μπορείτε να κάνετε τίποτα. Το μόνο που μπορείτε να κάνετε είναι να προσπαθήσετε να παραμείνετε λίγο περισσότερο χρόνο με το παιδί (π.χ. ενθαρρύνοντας το παιδί να κάνει ερωτήσεις ή ρωτώντας το εάν έχει κάτι άλλο να σας πει προτού αποχωρήσετε) και καθώς του δίνετε το ευχαριστήριο γράμμα να τονίσετε λίγο περισσότερο ότι τα θέματα για τα οποία συζητήσατε είναι επώδυνα για τα παιδιά και ότι δεν πρέπει να διστάσει να επικοινωνήσει με το ΙΥΠ σε περίπτωση που, αργότερα, θέλει να ρωτήσει ο,τιδήποτε ή αν χρειάζεται ο,τιδήποτε άλλο. Όπως και να έχει, **δεν μπορείτε σε καμία περίπτωση να πιέσετε το παιδί** να σας αποκαλύψει τυχόν κακοποίησή του.

Σε κάθε περίπτωση (συνέντευξης ή αυτοσυμπλήρωσης) έχετε δώσει στο παιδί το ευχαριστήριο σημείωμα και μπορεί να επικοινωνήσει, εάν το θελήσει αργότερα, με το ΙΥΠ.

Στο πλαίσιο του σχολείου, επιπρόσθετα, έχετε ενημερώσει όλα τα παιδιά για την ανακοίνωση που έχετε αφήσει στον πίνακα ανακοινώσεων του σχολείου τους με τηλέφωνα στα οποία μπορούν να πάρουν για να μιλήσουν ή να ζητήσουν βοήθεια για κάτι που τα απασχολεί.

Και να έχετε στο νου σας, ότι και μόνο και μόνο η επαφή του παιδιού με τις ερωτήσεις του ερευνητικού εργαλείου (είτε μέσω της συνέντευξης είτε μέσω του ερωτηματολογίου που συμπλήρωσε) του προσέφερε πολλά, καθώς σηματοδότησε ξεκάθαρα ότι συγκεκριμένες συμπεριφορές δεν είναι αποδεκτές και ότι υπάρχουν φορείς στους οποίους μπορεί να απευθυνθεί, κι έτσι μπορεί να σκεφτεί αργότερα το ενδεχόμενο να αποκαλύψει το συμβάν.

Σε κάθε περίπτωση, μην ξεχνάτε να **κρατήσετε σημειώσεις** και να **αναφέρετε** στον/στην Συντονιστή/-ριά σας **τις** όποιες **υποψίες** σας (είτε σημαντικές είτε ασήμαντες) ή και τις

όποιες περιέργες συμπεριφορές που μπορεί να παρατηρήσετε κατά τη συλλογή των δεδομένων (από το παιδί ή από το περιβάλλον του).

Σχέδιο Προστασίας της Ασφάλειας του Παιδιού

Σε περίπτωση αποκάλυψης σοβαρής κακοποίησης παιδιού το πρώτο πράγμα που πρέπει να έχετε στο νου σας είναι η **προστασία του παιδιού**. Και προστασία ενός παιδιού σημαίνει **τι μπορώ να κάνω για να μειώσω ή να εξαφανίσω τον κίνδυνο** που μπορεί να διατρέχει ένα παιδί και κυρίως **τι να μην κάνω που, ενδεχομένως, θα εξέθετε το παιδί σε μεγαλύτερο κίνδυνο από αυτόν τον οποίο ήδη διατρέχει**. Αυτό δυστυχώς, στη χώρα μας, μπορεί πολλές φορές να σημαίνει ακόμα και ότι είναι προτιμότερο να μην κάνει κανείς τίποτα από το να κάνει κάτι που μπορεί να εκθέσει σε μεγαλύτερο κίνδυνο ένα παιδί. Είναι ευνόητο ότι εάν ένα παιδί σας αποκαλύπτει, π.χ. ένα μεμονωμένο περιστατικό –ακόμα και σοβαρής- κακοποίησης που του συνέβη στο παρελθόν από κάποιο άγνωστο άτομο, τότε εννοείται δεν συντρέχουν λόγοι ανησυχίας για τη ζωή του παιδιού. Εάν, όμως, το παιδί αποκαλύπτει σεξουαλική κακοποίηση ή βαριά σωματική κακοποίηση ή παραμέληση ή/και το άτομο που κακοποιεί το παιδί είναι άτομο του άμεσου οικογενειακού περιβάλλοντος, σε καθημερινή επαφή με το παιδί (π.χ. πατέρας, μητέρα, παππούς, γιαγιά) και/ή το παιδί φέρει σοβαρά τραύματα στο σώμα του, τότε αυξάνονται οι λόγοι ανησυχίας για τη ζωή του, τη σωματική του ακεραιότητα και οπωσδήποτε για την ψυχική του υγεία, που σημαίνει ότι πρέπει να ληφθούν άμεσα μέτρα για την προστασία του παιδιού. **ΠΡΟΣΟΧΗ**: μόνο κατόπιν συνεννόησης με τον/την Συντονιστή/-ριά σας ο/η οποίος/-α θα αναλάβει τις όποιες περαιτέρω ενέργειες σε περίπτωση που χρειαστεί άμεση παρέμβαση.

Κάθε φορά που προσπαθείτε να αξιολογήσετε τη σοβαρότητα ενός περιστατικού κακοποίησης καθώς και το εάν επείγει ή όχι η λήψη μέτρων, θα ήταν χρήσιμο να θυμάστε ότι:

- κάθε μορφή κακοποίησης, αλλά και η παραμέληση αποτελούν ένα συνεχές, στου οποίου την αρχή βρίσκονται μεμονωμένα, ελαφρά περιστατικά (που, εξαιρουμένης της σεξουαλικής κακοποίησης, θα μπορούσαν ακόμα και να χαρακτηριστούν ως αμέλεια ή σωματική τιμωρία) ενώ στο τέλος του βρίσκεται πάντα ο θάνατος του παιδιού
- στα σοβαρά περιστατικά κακοποίησης συνυπάρχουν πάντα περισσότερες της μιας μορφές κακοποίησης
- τα κακοποιημένα παιδιά, συνήθως διαβιούν σε αυτές τις συνθήκες για τόσο μεγάλα χρονικά διαστήματα πριν αποκαλύψουν σε κάποιον την κακοποίησή τους. Αυτό θα σας βοηθήσει να μην πανικοβάλλεστε, θεωρώντας ότι τα μέτρα θα πρέπει να παρθούν στο ΕΔΩ και ΤΩΡΑ, για κάθε περιστατικό με το οποίο έρχεστε αντιμέτωπος/-η. Είναι προτιμότερη μια μεθοδευμένη αντίδραση με αυξημένη πιθανότητα αποτελεσματικότητας, παρά μια σπασμωδική αντίδραση αμφιβόλου αποτελεσματικότητας.

Σε κάθε περίπτωση ο δικός σας ρόλος και τα βήματα που πρέπει να ακολουθήσετε, **χωρίς παρέκκλιση**, σε περίπτωση αποκάλυψης ΚαΓα παιδιού περιορίζονται στα παρακάτω, ανάλογα με την περίπτωση.

Αποκάλυψη κακοποίησης από παιδί: Πρώτα απ' όλα θα πρέπει να προσπαθήσετε να αξιολογήσετε εάν κινδυνεύει άμεσα η ασφάλεια του παιδιού. Εάν βρίσκεστε στο σχολείο, το

πιθανότερο είναι ότι δε θα χρειαστεί να ληφθεί επί τόπου μια απόφαση άμεσης παρέμβασης για την προστασία της ασφάλειας του παιδιού. Εάν το παιδί σας πει ότι φοβάται να επιστρέψει στο σπίτι (ή στο δράστη) ή εάν η σωματική και συναισθηματική κατάσταση του παιδιού είναι τόσο άσχημη ώστε να έχετε τη βεβαιότητα ότι απαιτείται άμεση λήψη μέτρων, τότε **καλείτε αμέσως τον/την Συντονιστή/-τρια σας, ο/η οποία θα αναλάβει το συγκεκριμένο παιδί από κει και πέρα.**

Τα βήματα που πρέπει να ακολουθήσετε εσείς σε κάθε περίπτωση αποκάλυψης κακοποίησης από παιδί, είναι:

1. βοηθάτε το παιδί να **απομνημονεύσει το τηλέφωνο** ενός φορέα παροχής υπηρεσιών της περιοχής του, όπου μπορεί να απευθυνθεί για να ζητήσει **περαιτέρω βοήθεια** από εξειδικευμένους επαγγελματίες. **ΠΡΟΣΟΧΗ:** σε δίνετε ποτέ στο παιδί πληροφορίες γραπτώς οι οποίες, εάν εντοπιστούν από το δράστη, θα εκθέσουν το παιδί σε μεγαλύτερο κίνδυνο από αυτόν που ήδη διατρέχει.
2. **δεν αποκαλύπτετε οποιαδήποτε πληροφορία για το περιστατικό σε κανέναν άλλον** (π.χ. εκπαιδευτικό, γονιό, άλλο παιδί, επαγγελματία, φορέα) εκτός από τον/την Συντονιστή/-τρια σας [και για λόγους τήρησης της δεοντολογικής Αρχής της εμπιστευτικότητας αλλά και επειδή κάτι τέτοιο ενδέχεται να θέσει σε (μεγαλύτερο) κίνδυνο την ασφάλεια του παιδιού]
3. σε καμία περίπτωση δεν προσπαθείτε να έρθετε σε επαφή με το δράστη που σας αναφέρει το παιδί (προσπαθείτε όμως να μάθετε από το παιδί όσα περισσότερα στοιχεία μπορείτε για την ταυτότητά του)
4. εάν νομίζετε ότι η ασφάλεια του παιδιού τίθεται σε κίνδυνο δίνοντάς του το ερωτηματολόγιο του γονιού να το πάει σπίτι, τότε κατόπιν άμεσης επικοινωνίας με τον/την Συντονιστή/-τρια σας, αποφασίζετε αν πρέπει να το δώσετε ή όχι (παρότι αυτό είναι κάτι που μπορεί και το ίδιο το παιδί να το κάνει από μόνο του, εάν κακοποιείται από μέλη της οικογένειάς του αλλά δεν θέλει να το αποκαλύψει)
5. **ενημερώνετε** το παιδί για το **τι θα κάνετε** και για το τι είναι πιθανόν να επακολουθήσει, δηλαδή ότι θα το συζητήσετε με τον/την Συντονιστή/-τρια σας (μην υποσχεθείτε ότι θα το κρατήσετε μυστικό) και ότι υπάρχει το ενδεχόμενο είτε ο/η Συντονιστής/-τρια σας και/ή οι αρμόδιες αρχές (όπου θα αναφερθεί το περιστατικό) να επικοινωνήσουν με το παιδί και/ή με την οικογένειά του
6. σε πολύ έκτακτη περίπτωση (την οποία μάλλον δεν θα συναντήσετε) ενδέχεται να πρέπει να ενημερωθούν επί τόπου οι αρμόδιες αρχές. Σε αυτή την περίπτωση **καλείτε τον/την Συντονιστή/-τρια σας.** Δεν λαμβάνεται ποτέ με δική σας πρωτοβουλία μια τέτοια απόφαση, παρά μόνο κατόπιν συνεννόησης με τον/την Συντονιστή/-τρια σας
7. για κάθε περιστατικό αποκάλυψης ή για κάθε υποψία σας, αναφέρετε όλες τις λεπτομέρειες στον/στην Συντονιστή/-τρια σας κατά τη διάρκεια της Συνάντησης Συντονισμού και Εποπτείας, προκειμένου να ληφθεί η απόφαση του τρόπου χειρισμού του περιστατικού.

Τα ίδια βήματα πρέπει να ακολουθήσετε και στην περίπτωση αποκάλυψης κακοποίησης κατά τη διάρκεια της **συνέντευξης με παιδί.** Μόνο που σε αυτή την περίπτωση, επειδή βρίσκεστε στο χώρο του παιδιού και της οικογένειάς του και όχι στο σχολείο, θα πρέπει να είστε ακόμα

πιο προσεκτικοί/-ες στους χειρισμούς σας. Μην ξεχνάτε ότι **ποτέ δεν αποκαλύπτετε σε κανέναν** (στην προκειμένη περίπτωση στους γονείς ή άλλο οικείο άτομο του παιδιού) **ό,τι σας έχει αποκαλύψει το παιδί**. Μπορεί, για παράδειγμα, το παιδί να σας αποκαλύψει ότι κακοποιείται σεξουαλικά αναφέροντας όμως κάποιο «φανταστικό» δράστη ενώ στην πραγματικότητα κακοποιείται από μέλος της οικογένειας και δεν θέλει να το πει. Στην απίθανη περίπτωση που αισθανθείτε ότι διατρέχετε άμεσο κίνδυνο, ακολουθείτε τα βήματα που περιγράφονται στο Κεφάλαιο Δ.9.1.4).

Αποκάλυψη κακοποίησης παιδιού από γονιό: Η περίπτωση αποκάλυψης από γονιό (σε προσωπικό επίπεδο) ότι ο/η ίδιος/-α κακοποιεί το παιδί του/της είναι εξαιρετικά σπάνια έως και απίθανη. Δεν είναι απίθανο όμως ένας γονιός, να σας περιγράψει τον τρόπο με τον οποίο τιμωρεί το παιδί του, θεωρώντας το ως κάτι φυσιολογικό ή αναπόφευκτο, κι εσείς να διαπιστώσετε ότι αυτό το παιδί υφίσταται βαριά σωματική κακοποίηση ή/και παραμέληση.

Σ' αυτή την περίπτωση, απλώς ενημερώνετε το άτομο ότι ο/η Συντονιστής/-τρια σας ενδέχεται κάποια στιγμή να επικοινωνήσει μαζί του/της, για λόγους επιβεβαίωσης (ότι πράγματι διεξήχθη η συγκεκριμένη συνέντευξη ή ότι πράγματι συμπληρώσατε το ερωτηματολόγιο).

Σε περίπτωση που σας **αποκαλύψει ένας γονιός** σοβαρό περιστατικό **κακοποίησης του παιδιού από τον άλλο γονιό ή κάποιο άλλο άτομο, συγγενικό, φιλικό ή και άγνωστο:**

- προσπαθείτε να συλλέξετε όσο το δυνατόν περισσότερες πληροφορίες (όπως παραπάνω) και, επιπλέον, να μάθετε εάν έχει αναφερθεί το περιστατικό στις Αρχές (σε ποια υπηρεσία και ποιος έκανε την αναφορά)
- παρέχετε τηλέφωνα επικοινωνίας με (τοπικούς) φορείς παροχής υπηρεσιών για το γονιό και το παιδί
- ποτέ δεν αναλαμβάνετε το ρόλο συμβούλου ή ψυχοθεραπευτή.
- ενημερώνετε ότι ο/η Συντονιστής/-τρια σας ενδέχεται να επικοινωνήσει μαζί του/της
- αποφεύγετε να αναφέρετε συγκεκριμένα για το εάν θα αποφασιστεί να γίνει καταγγελία του περιστατικού στην Εισαγγελία ή στην Αστυνομία, ακόμα και στην περίπτωση που ερωτηθείτε. Η πιο ασφαλής απάντηση είναι **«αυτή την απόφαση δεν την παίρνουμε εμείς οι ερευνητές/-τριες»**

Ο γονιός που δεν συμμετέχει στην κακοποίηση θα ενθαρρυνθεί να αναφέρει το περιστατικό στις αρχές γιατί εάν δεν το κάνει ο ίδιος, τότε κινδυνεύει να κατηγορηθεί και ο ίδιος για κακή άσκηση των γονεϊκών του καθηκόντων. Αυτό, ωστόσο, είναι κάτι που θα αναλάβει ο/η Συντονιστής/-τρια σας και δεν πρέπει να ενημερώσετε εσείς το γονιό γι' αυτό.

Αποκάλυψη κακοποίησης ή υποψίας κακοποίησης παιδιού από εκπαιδευτικό: σε αυτή την περίπτωση, αφού συλλέξετε πληροφορίες για το περιστατικό, διερευνήστε εάν ο/η εκπαιδευτικός γνωρίζει τις υποχρεώσεις που αποδίδονται στους/ις εκπαιδευτικούς από τον Νόμο 3500/2006 (Για την αντιμετώπιση της ενδοοικογενειακής βίας και άλλες διατάξεις) και εάν προτίθεται να τις εκπληρώσει. Εάν ήδη έχει προσπαθήσει να τις εκπληρώσει μάθετε ποια ήταν η πορεία και το αποτέλεσμα.

Αν δεν γνωρίζει το νόμο, ενημερώνετε τον/την εκπαιδευτικό ότι σύμφωνα με το άρθρο 23 του Νόμου 3500/2006: εφόσον είναι εκπαιδευτικός (πρωτοβάθμιας ή δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, είτε δημόσιας είτε ιδιωτικής εκπαίδευσης) και έχει, με οποιονδήποτε τρόπο, πληροφορηθεί ή διαπιστώσει έγκλημα ενδοοικογενειακής βίας κατά μαθητή/-τριας, πρέπει να **ενημερώσει τον/την διευθυντή του σχολείου**, ο οποίος με τη σειρά του οφείλει να ανακοινώσει, αμέσως, την αξιόποινη πράξη στον αρμόδιο εισαγγελέα ή στην πλησιέστερη αστυνομική αρχή.

Είτε γνωρίζει είτε όχι τις υποχρεώσεις του/της, ενδέχεται να συναντήσετε τα εξής:

- να μη θέλει να αναφέρει ο ίδιος το περιστατικό (επώνυμα)
- να έχει ήδη ενημερώσει τον/την Διευθυντή/-τρια του σχολείου αλλά εκείνος/-η να μην θέλει να κάνει περαιτέρω βήματα
- να έχει ήδη γίνει η αναφορά σε αστυνομία και/ή εισαγγελία (από τη Διεύθυνση του σχολείου ή τον/την εκπαιδευτικό) αλλά να μην έχει συμβεί τίποτα
- να μην έχει κάνει τίποτα αλλά να σας διαβεβαιώνει ότι σκοπεύει να το κάνει

Εσείς, σε όλες τις παραπάνω περιπτώσεις, ενημερώνετε τον/την εκπαιδευτικό ότι θα το συζητήσετε με τον/τη Συντονιστή/-ριά σας, που ενδέχεται να επικοινωνήσει μαζί του/της.

Αποκάλυψη κακοποίησης παιδιού σε ανώνυμο ερωτηματολόγιο: σε περίπτωση που κατά τον έλεγχο της ποιότητας της συμπλήρωσης των (αυτοσυμπληρούμενων) ερωτηματολογίων (είτε των παιδιών είτε των γονιών) εντοπίσετε περιστατικά κακοποίησης (ανεξάρτητα από το πόσο σοβαρά τα θεωρείτε), ελέγξτε το συνδεδεμένο ερωτηματολόγιο για να δείτε εάν υπάρχει συμφωνία ή ασυμφωνία στις συγκεκριμένες ερωτήσεις, ενημερώστε τον/την Συντονιστή/-ριά σας κατά τη διάρκεια της Συνάντησης Εποπτείας και Συντονισμού, παρέχοντάς του/της όλα τα απαραίτητα στοιχεία (π.χ. όνομα σχολείου, τμήμα, φύλο παιδιού, κωδικό ερωτηματολογίου).

Καθώς τα ερωτηματολόγια είναι ανώνυμα δεν μπορεί να γίνει ταυτοποίηση του παιδιού (εκτός και εάν σας έχει προσεγγίσει το ίδιο το παιδί μετά τη συμπλήρωση) και επομένως οι όποιες περαιτέρω ενέργειες είναι εξαιρετικά περιορισμένες. Σε περιπτώσεις όμως σοβαρών περιστατικών ΚαΠα παιδιού, ο/η Συντονιστής/-ριά σας θα αναλάβει την όποια περαιτέρω διερεύνηση και/η αντιμετώπιση, είτε κάνοντας μία ανεπίσημη, διακριτική επαφή με τη Διεύθυνση του σχολείου ή με κάποιο άλλο τοπικό φορέα, προκειμένου να διαπιστώσει (χωρίς να αποκαλύπτει στοιχεία για την ταυτότητα του παιδιού που, ενδεχομένως, γνωρίζει) εάν είναι γνωστό στο περιβάλλον του σχολείου το συγκεκριμένο περιστατικό κακοποίησης (γεγονός το οποίο μπορεί να προσφέρει περισσότερες πληροφορίες για το ιστορικό του περιστατικού) καθώς και το εάν έχουν γίνει ήδη κάποιες ενέργειες για την αντιμετώπισή του. **ΠΡΟΣΟΧΗ:** δεν κάνετε ποτέ εσείς καμία τέτοιου είδους επαφή με το σχολείο.

Μέτρα που λαμβάνετε σε περίπτωση που αισθάνεστε ότι εσείς (ή ένα παιδί) βρίσκεστε σε κίνδυνο

- προσπαθήστε να αξιολογήσετε όσο το δυνατόν πιο αντικειμενικά εάν πράγματι υπάρχει κίνδυνος και πόσο σοβαρός είναι

- έχετε πάντα μαζί σας
 - ένα κινητό τηλέφωνο, ενεργοποιημένο (αλλά σε αθόρυβη λειτουργία) και έναν αριθμό τηλεφώνου έκτακτης ανάγκης (π.χ. του/της Συντονιστή/-τριας σας) αποθηκευμένο στη μνήμη του τηλεφώνου σας, έτσι ώστε να μπορείτε να το καλέσετε όσο το δυνατόν πιο γρήγορα, εφόσον χρειαστεί
 - τη λίστα σας με “χρήσιμα τηλέφωνα” (που θα χρησιμοποιήσετε σε περίπτωση έκτακτης ανάγκης)
- μην αντιδράτε με επιθετικότητα, ανεξάρτητα από το πόσο σας έχει προκαλέσει κάποιος
- μην προσπαθείτε να αντιμετωπίσετε μόνη/-ος σας μια επικίνδυνη κατάσταση. Ανάλογα με την περίπτωση:
 - ζητήστε βοήθεια από τον/την συν-ερευνητή/-τρια σας, τον/την Συντονιστή/-τρια σας ή την Αστυνομία (μόνο σε πραγματικά έκτακτη ανάγκη)
 - εγκαταλείψτε το χώρο μαζί με τον/την συνάδελφό σας. Εάν αυτό δεν είναι άμεσα εφικτό, τηλεφωνήστε του/της για να τον/την ενημερώσετε ότι έπρεπε να απομακρυνθείτε, προκειμένου να σας ακολουθήσει και εκείνος/-η
 - εάν δεν το έχετε κάνει ήδη, τηλεφωνήστε στον/στην Συντονιστή/-τρια σας το συντομότερο δυνατό για να τον/την ενημερώσετε για το συμβάν και να πάρετε οδηγίες
- αναφέρετε στην καθημερινή **Συνάντηση Συντονισμού και Εποπτείας** όλες τις ανησυχίες σας, όσο ασήμαντες και αν τις θεωρείτε είτε εσείς είτε ο/η συνάδελφός σας.

Δ.8.2.2 Τι Κάνετε σε Περίπτωση Αποκάλυψης Κακοποίησης Ενηλίκου

Κατά τη διάρκεια των συνεντεύξεων ενδέχεται κάποιος γονιός να σας αποκαλύψει ότι υφίσταται ενδοοικογενειακή βία ή να σας τηλεφωνήσει ζητώντας τη βοήθειά σας (με αφορμή το ερωτηματολόγιο που θα του/της έχετε στείλει).

Θα πρέπει να έχετε υπόψη σας ότι σε περίπτωση που κακοποιείται η μητέρα ενός παιδιού από το σύντροφο/σύζυγό της, η πιθανότητα να κακοποιείται και το παιδί ή τα παιδιά της είναι αυξημένη. Φυσικά ισχύει και το αντίστροφο: όταν κακοποιείται ένα παιδί στην οικογένεια, υπάρχει αυξημένη πιθανότητα να κακοποιείται και η μητέρα του παιδιού, συνήθως από τον ίδιο δράστη.

Σχεδόν όλα απ’ όσα περιγράφηκαν παραπάνω σε περίπτωση ΚαΠα παιδιών όσον αφορά την πρώτη σας αντίδραση σε περίπτωση αποκάλυψης ΚαΠα από παιδί, ισχύουν και στην περίπτωση αποκάλυψης κακοποίησης κατά ενηλίκων και συγκεκριμένα σε περιστατικά ενδοοικογενειακής βίας κατά γυναικών.

Τα βήματα που θα πρέπει να ακολουθήσετε σε περίπτωση αποκάλυψης κακοποίησης από ενήλικο θύμα, προκειμένου να δείτε τι είδους βοήθεια μπορείτε να παρέχετε στο θύμα, είναι τα εξής:

- **στηρίξτε** το θύμα, λέγοντας:
 - *δεν φταις εσύ*
 - *κανένας δεν έχει το δικαίωμα να σου φέρεται με αυτό τον τρόπο*
 - *σε κανέναν δεν αξίζει να συμπεριφέρονται με αυτό τον τρόπο.*

- βοηθήστε το θύμα να απομνημονεύσει το τηλέφωνο είτε μιας **τηλεφωνικής γραμμής SOS** εθνικής εμβέλειας είτε το τηλέφωνο ενός **φορέα παροχής υπηρεσιών** σε κακοποιημένες γυναίκες στην περιοχή της όπου μπορεί να απευθυνθεί για να ζητήσει **περαιτέρω βοήθεια** από εξειδικευμένους επαγγελματίες
- σε καμία περίπτωση δεν προσπαθείτε να έρθετε σε επαφή με το δράστη
- **διερευνήστε αν διατρέχει άμεσο κίνδυνο η ζωή του θύματος**, εάν δηλαδή το θύμα αισθάνεται ότι εκείνη και/ή τα παιδιά της διατρέχουν άμεσο κίνδυνο. Σε αυτή την περίπτωση μπορείτε να την κατευθύνετε να απευθυνθεί σε κάποιο Καταφύγιο κακοποιημένων γυναικών (εάν υπάρχει διαθέσιμο στην περιοχή) ή κατευθείαν στην Εισαγγελία ή στην Αστυνομία.
- **Εάν συντρέχει κίνδυνος, προσπαθήστε να συλλέξετε πληροφορίες** (εφόσον είναι δυνατό) για:
 - τη μορφή, τη σοβαρότητα και τη συχνότητα της κακοποίησης και για την ταυτότητα του δράστη
 - τα στοιχεία επικοινωνίας του ατόμου (ονοματεπώνυμο, τηλέφωνο, διεύθυνση κατοικίας)
 - τα άτομα/τους φορείς που τυχόν να έχει ήδη προσεγγίσει το θύμα για βοήθεια
 - πληροφορίες για τα παιδιά (π.χ. εάν κακοποιούνται και αυτά ή είναι μάρτυρες της ενδοοικογενειακής βίας)
 - την επικινδυνότητα της κατάστασης (ύπαρξη όπλων, χρήση αλκοόλ και ψυχοδραστικών ουσιών, ψυχική ασθένεια και χρήση ή διακοπή φαρμάκων κλπ)
 - πάρτε όλα τα υπόλοιπα βήματα που περιγράφηκαν στο Σχέδιο Προστασίας της Ασφάλειας του Παιδιού
- αναφέρετε όλες τις λεπτομέρειες στον/στην Συντονιστή/-τριά σας κατά τη διάρκεια της Συνάντησης Συντονισμού και Εποπτείας.

Δ.8.3. Ενδεικτική Λίστα Φορέων Παροχής Υπηρεσιών σε περιστατικά ΚαΠα Παιδιών και Ενδοοικογενειακής Βίας

Φορείς Παροχής Υπηρεσιών σε Περιστατικά ΚαΠα Παιδιών		
Κρατικοί Φορείς		
ΠΕΡΙΟΧΗ	ΕΠΩΝΥΜΙΑ ΦΟΡΕΑ	ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ
Εθνικής Εμβέλειας	Εθνικό Κέντρο Κοινωνικής Αλληλεγγύης (Ε.Κ.Κ.Α.)	Τηλεφωνική Γραμμή Άμεσης Κοινωνικής Βοήθειας: 197 (δωρεάν, 24ωρη βάση / 7 ημέρες την εβδομάδα) <u>Κεντρικά γραφεία:</u> Βασιλίσσης Σοφίας 135 & Ζαχάρωφ, Τ.Κ. 115 21, Αμπελόκηποι, Τηλ.: 213-20.39.772, 213-20.39.702, 213-20.39.729 Website: www.ekka.org.gr , E-mail: presidentoffice@ekka.org.gr Ιστοσελίδα για παιδιά: www.aboutyouth.gr
	Ελληνική Αστυνομία	100
ΑΤΤΙΚΗ		
ΑΘΗΝΑ	Ινστιτούτο Υγείας του Παιδιού (Ι.Υ.Π.), Διεύθυνση Ψυχικής Υγείας και Κοινωνικής Πρόνοιας, Κέντρο για τη Μελέτη και την Πρόληψη της Κακοποίησης & Παραμέλησης του Παιδιού	Τηλ: 210-77.15.791 & 210-77.93.648 <u>Διεύθυνση:</u> Φωκίδος 7, Τ.Κ. 115 26, Αθήνα (Αμπελόκηποι) Website: www.ich-mhsw.gr , E-mail: ich-mhsw@otenet.gr
	Υποδιεύθυνση Προστασίας Ανηλίκων (Δ/ση Ασφάλειας Αττικής)	1 ^ο Τμήμα Προστασίας Ανηλίκων: 210-64.76.370 2 ^ο Τμήμα Ειδικής Μεταχείρισης Ανηλίκων: 210-64.76.270
	Κοινοτικό Κέντρο Ψυχικής Υγείας Παγκρατίου	Τηλ.: 210-75.19.550 & 210-70.19.444 <u>Διεύθυνση:</u> Φερεκύδου 1, Παγκράτι
	Ιατροπαιδαγωγικό Κέντρο Νέας Σμύρνης	Τηλ.: 210-93.21.255 – 210-93.23.493 <u>Διεύθυνση:</u> 2ας Μαΐου 5, Νέα Σμύρνη, ΤΚ.171 21
	Ιατροπαιδαγωγικό Κέντρο Αθήνας	Τηλ.: 210-67.73.442-3 <u>Διεύθυνση:</u> Γαρέφη 4, Ελληνορώσων-Κατεχάκη, 115 25
	Ιατροπαιδαγωγικό Κέντρο Νέου Ηρακλείου Αττικής	Τηλ.: 210-28.16.598 – 210-28.50.632 <u>Διεύθυνση:</u> Σωκράτους 32, Νέο Ηράκλειο, Τ.Κ.141 22
	Κέντρο Κοινωνικής Ψυχικής Υγιεινής Βύρωνα-Καισαριανής	Τηλ.: 210-76.40.111 – 210-76.44.705 <u>Διεύθυνση:</u> Δήλου 14, Καισαριανή, τκ. 161 21
Κέντρο Ψυχικής Υγείας Περιστερίου	Τηλ: 210-57.56.226 – 210-57.66.64 <u>Διεύθυνση:</u> Πλούτωνος και Ηφαίστου, Περιστερί, τκ. 121 35	
ΠΕΙΡΑΙΑΣ	Κέντρο Προστασίας Παίδων "ΜΙΧΑΛΗΝΕΙΟ"	Τηλ.: 210-41.72.400 – 210-41.10.508 <u>Διεύθυνση:</u> Ακτή Κουντουριώτη 3, Πειραιάς, τκ. 185 34
ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ		
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ	5 ^ο Τμήμα Προστασίας Ανηλίκων, Δ/ση Ασφαλείας Θεσ/νίκης, Υποδιεύθυνση Δίωξης Εγκλημάτων κατά ζωής & Ιδιοκτησίας	Τηλ: 2310 388000 & 2310 388458 & 2310 388457-8 (Γραμματεία) <u>Διεύθυνση:</u> Μοναστηρίου 326, Μενεμένη Θεσσαλονίκη Τ.Κ 541 21
	Κέντρο Ψυχικής Υγείας Θεσσαλονίκης (Βορειοδυτικού τομέα)	Τηλ.: 2310-629.159 & 2310-629.310 <u>Διεύθυνση:</u> Στ. Παπαδοπούλου 20, Συκιές, Τ.Κ. 56 625, Θεσσαλονίκη Website: www.pyxida.org.gr , E-mail: info@pyxida.org.gr
	Κέντρο Ψυχικής Υγείας Θεσσαλονίκης (Δυτικού τομέα)	Τηλ.: 2310-726.918 <u>Διεύθυνση:</u> Πατριάρχου Γρηγορίου Έ 41, Αμπελόκηποι, Τ.Κ. 56 123, Θεσσαλονίκη Website: www.psychotes.gr

Φορείς Παροχής Υπηρεσιών σε Περιστατικά ΚαΠα Παιδιών

Κρατικοί Φορείς

	Κέντρο Ψυχικής Υγείας (Κεντρικού τομέα)	Τηλ.: 2310-548.113 <u>Διεύθυνση:</u> Κ. Δημητρίου 1, Τ.Κ. 546 30, Θεσσαλονίκη
	Κοινοτικό Κέντρο Ψυχικής Υγείας Κεντρικού τομέα	Τηλ.: 2310-270.036, 2310-268.841 <u>Διεύθυνση:</u> Κομνηνών 15, Τ.Κ. 546 24, Θεσσαλονίκη
	Κέντρο Παιδοψυχικής Υγιεινής Θεσσαλονίκης (Ι.Κ.Α.)	Τηλ.: 2310-521.800 <u>Διεύθυνση:</u> Πολυτεχνείου 1, Θεσσαλονίκη, Τ.Κ., 546 39
ΧΑΛΚΙΔΙΚΗ	Γενικό Νοσοκομείο Χαλκιδικής - Ψυχιατρικός Τομέας - Ιατροπαιδαγωγικό Κέντρο	23710-20388 – 23710-20390 Πολύγυρος
ΠΙΕΡΙΑ	Κέντρο Ψυχικής Υγείας Κατερίνης	Τηλ.: 23510-20.020, 23510-29.655 <u>Διεύθυνση:</u> 25ης Μαρτίου 102, Τ.Κ. 60100, Κατερίνη
ΣΕΡΡΕΣ	Κέντρο Ψυχικής Υγείας Σερρών	Τηλ.: 23210-51.230 <u>Διεύθυνση:</u> Ιπποκράτους 9 Ηλιούπολη, Τ.Κ. 62100, Σέρρες
ΚΡΗΤΗ		
ΧΑΝΙΑ	Κέντρο Ψυχικής Υγείας Χανίων	Τηλ.: 28210- 51.364 <u>Διεύθυνση:</u> Κροκιά 25, Τ.Κ. 73100, Χανιά
ΡΕΘΥΜΝΟ	Κέντρο Ψυχικής Υγείας Ρεθύμνου	Τηλ.: 28310-20.799 <u>Διεύθυνση:</u> Δημοκρατίας 24 Ρεθύμνο, Τ.Κ. 74100 Website: www.cepsyre.gr , E-mail: info@cepsyre.gr
	Κοινωνική Υπηρεσία Δήμου Ρεθύμνου	Τηλ.: 28310-21307, 28310-21308 <u>Διεύθυνση:</u> Ζυμβρακάκη 6
	Κοινωνική Υπηρεσία Γενικού Νοσοκομείου Ρεθύμνου	Τηλ.: 28310-27493 <u>Διεύθυνση:</u> Τρανταλλίδου 15- 17
	Διεύθυνση Υγείας και Πρόνοιας Ρεθύμνου	Τηλ.: 28313-43326 <u>Διεύθυνση:</u> Ζαμπελίου 34
ΗΡΑΚΛΕΙΟ	Κέντρο Ψυχικής Υγείας Ηρακλείου Κρήτης	Τηλ.: 2810-276441, 2810-224256 <u>Διεύθυνση:</u> Σπιναλλόγγας 1, Ηράκλειο
ΛΑΣΙΘΙ	Κινητή Μονάδα Ψυχικής Υγείας Λασιθίου	Τηλ.: 28410-25.905 <u>Διεύθυνση:</u> Πάροδος Λατούς, 3, Αγ. Νικόλαος, 72 100 E-mail: kinarogi@yahoo.gr
Ανεξάρτητη Αρχή		
Εθνικής Εμβέλειας	Συνήγορος του Παιδιού	Γραμμή για τα Παιδιά: 800.11.32000
		<u>Διεύθυνση:</u> Χατζηγιάννη Μέξη 5, Αθήνα, 115 28 Τηλ.: 210-72.89.703 (Γραμματεία) Website: www.0-18.gr , E-mail: cr@synigoros.gr

Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις (ΜΚΟ)		
ΠΕΡΙΟΧΗ	ΕΠΩΝΥΜΙΑ ΦΟΡΕΑ	ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ
Εθνικής Εμβέλειας	Το Χαμόγελο του Παιδιού	Εθνική Τηλεφωνική Γραμμή για τα παιδιά SOS 1056 (δωρεάν, 24ωρη βάση/ 7 ημέρες την εβδομάδα) Κεντρικά γραφεία: Στουρνάρη 16 10 683 Αθήνα Τηλ. 210-33.06.140 & 210-33.06.170 - Fax: 210-38.43.038 Website: www.hamogelo.gr , E-mail: info@hamogelo.gr
	Πανελλαδική Τηλεφωνική Γραμμή «Μαζί για το Παιδί»	115 25 (χρέωση μία αστική μονάδα για αστικές και υπεραστικές κλήσεις, λειτουργεί 9.00 – 21.00, Δευτέρα - Παρασκευή) Τηλ: 210-74 82 690 Διεύθυνση: Αγίου Θωμά 14, 115 27 Αθήνα Website: www.mazigiatopaidi.gr , E-mail: info@mazigiatopaidi.gr
	Ευρωπαϊκή Τηλεφωνική Γραμμή Στήριξης Παιδιών και Εφήβων	116 111 (δωρεάν, 14.00 – 20.30 / Δευτέρα - Παρασκευή) Website: www.tilefonikigrammi.gr
	Εταιρεία Ψυχοκοινωνικής Υγείας του Παιδιού & του Εφήβου (Ε.Ψ.Υ.Π.Ε.)	Τηλ: 210 6546524 Διεύθυνση: Αγ. Ιωάννου Θεολόγου 19, 155 61 Χολαργός Website: www.epsype.gr , E-mail: info@epsype.gr
ΑΤΤΙΚΗ		
ΑΘΗΝΑ	ΑΡΣΙΣ – Κοινωνική υποστήριξη Νέων	Τηλ: 210-82.59.880 Διεύθυνση: Δεριγνύ 28, 10434, Αθήνα Website: www.arsis.gr , E-mail: info@arsis.gr
	Παιδικά Χωριά SOS Ελλάδος	Τηλ.: 210-32.38.048, 210-33.13.661-3 Διεύθυνση: Ερμού 6, 105 63, Αθήνα Website: www.sos-villages.gr , E-mail: sosathens@sos-villages.gr
	Κέντρο Συμπαράστασης Παιδιών και Οικογένειας	Τηλ. 210-5239402 (Δευτέρα-Παρασκευή, 11:00- 18:00) Διεύθυνση: Αρίστωνος 6-8 & Πιερίας 5, Κολωνός-Μεταξουργείο, 10441 Website: www.supportcenter.gr , E-Mail: socedact@otenet.gr
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ		
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ	ΑΡΣΙΣ – Κοινωνική υποστήριξη Νέων	Τηλ: 2310-526150, 552813 Διεύθυνση: Πτολεμαίων 35 & Συγγρού, 546 30, Θεσ/νίκη, E-mail: infothes@arsis.gr
	Παιδικά Χωριά SOS Ελλάδος	Τηλ.: 2310 226644 Διεύθυνση: Εγνατία 152, 546 21, Θεσσαλονίκη
ΚΡΗΤΗ		
ΗΡΑΚΛΕΙΟ	ΞΕΝΩΝΑΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΑΚΟΠΟΙΗΜΕΝΗ ΓΥΝΑΙΚΑ & ΤΟ ΠΑΙΔΙ	ΓΡΑΜΜΗ «ΕΛΠΙΔΑΣ» 800-11-16000 (δωρεάν για όλη τη Κρήτη, 9:00 – 21:00, 7 ημέρες την εβδομάδα) Διεύθυνση: Λοχαγού Μαρινέλη 12, Ηράκλειο, 71 202 Τηλ.: 2810-242.121, 2810-324.949 Website: www.kakopoiisi.gr , E-mail: ksenona@in.gr ; ksenona@hotmail.com
	Σύνδεσμος Μελών Γυναικείων Σωματείων Ηρακλείου και Νομού Ηρακλείου.	
	Η ΟΑΣΗ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ - Κεντρικό Δημοτικό Διαμέρισμα Ηρακλείου, Δήμος Ηρακλείου	Τηλεφωνική γραμμή καταγγελιών Κακοποίησης παιδιών: 2810-390.108 (καθημερινά, Δευτέρα - Παρασκευή, 8:00 - 14:00)

Φορείς Παροχής Υπηρεσιών σε Περιστατικά Ενδοοικογενειακής Βίας (κατά Ενηλίκων)

Κρατικοί Φορείς

ΠΕΡΙΟΧΗ	ΕΠΩΝΥΜΙΑ ΦΟΡΕΑ	ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ
Εθνικής Εμβέλειας	Εθνικό Κέντρο Κοινωνικής Αλληλεγγύης (Ε.Κ.Κ.Α.)	Τηλεφωνική Γραμμή Άμεσης Κοινωνικής Βοήθειας: 197 (δωρεάν, 24ωρη βάση / 7 ημέρες την εβδομάδα)
		Κεντρικά γραφεία: Βασιλίσσης Σοφίας 135 & Ζαχάρωφ, Τ.Κ. 115 21, Αμπελόκηποι Τηλ.: 213-20.39.772, 213-20.39.702, 213-20.39.729 Website: www.ekka.org.gr , E-mail: presidentoffice@ekka.org.gr Ιστοσελίδα για παιδιά: www.aboutyouth.gr
ΑΤΤΙΚΗ		
ΑΘΗΝΑ	Γραφείο Ισότητας Δήμου Αθηναίων	Τηλ.: 210 5244657 Διεύθυνση: Σοφοκλέους 70 & Πειραιώς, Αττική Website: www.cityofathens.gr , E-mail: isotita@cityofathens.gr
	Συμβουλευτικό Κέντρο Γενικής Γραμματείας Ισότητας	Τηλ.: 210 3317305-6 Διεύθυνση: Νίκης 11, Αθήνα 10557, Αττική Website: www.isotita.gr , E-mail: isotita4@otenet.gr
ΠΕΙΡΑΙΑΣ	Συμβουλευτικό Κέντρο Γενικής Γραμματείας Ισότητας	Τηλ.: 210-41.29.386, 210-41.12.091 Διεύθυνση: Αλκιβιάδου 76, Πειραιάς 18532, Αττική Website: www.isotita.gr , E-mail: isal76pi@otenet.gr
ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ		
ΣΕΡΡΕΣ	ΤΟ ΣΠΙΤΙ ΤΗΣ ΓΥΝΑΙΚΑΣ – Κοινωνική Μέριμνα Δήμου Σερρών	Τηλ.: 23210-99.800 (9.00 – 13.00) Ορφέως 12, Σέρρες 62 122
Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις (ΜΚΟ)		
ΑΤΤΙΚΗ		
ΑΘΗΝΑ	ΜΚΟ ΑΛΛΗΛΕΓΓΥΗ - Ξενώνας «ΣΤΟΡΓΗ»	800 11 37777 (κλήση χωρίς χρέωση από σταθερό) Διεύθυνση: Λεωνίδου 34 & Κολοκυνθούς, Αττική. Τηλ.: 210 8610727 Website: www.solidarity.gr , E-mail: storgi@solidarity.gr
ΚΡΗΤΗ		
ΗΡΑΚΛΕΙΟ	Ξενώνας για την κακοποιημένη γυναίκα και το παιδί	ΓΡΑΜΜΗ «ΕΛΠΙΔΑΣ» 800-11-16000 (δωρεάν για όλη τη Κρήτη, 9:00 – 21:00, 7 ημέρες την εβδομάδα)
	Σύνδεσμος Μελών Γυναικείων Σωματείων Ηρακλείου και Νομού Ηρακλείου.	Διεύθυνση: Λοχαγού Μαρινέλη 12, Ηράκλειο, 71 202 Τηλ.: 2810-242.121, 2810-324.949 Website: www.kakopoiisi.gr , E-mail: ksenona@in.gr ; ksenona@hotmail.com

Δ.9 Ασφάλεια Ερευνητών/-τριών

Πρωταρχικό σας μέλημα πρέπει να είναι η ασφάλεια των συμμετεχόντων/-ουσών. Εξίσου σημαντική είναι όμως και η **δική σας ασφάλεια.**

Οποτεδήποτε εγείρεται κάποια ανησυχία περί ζητημάτων ασφαλείας, θα πρέπει να αντιδράσετε καταλλήλως, όπως περιγράφηκε στις προηγούμενες ενότητες. Ορισμένοι γενικοί κανόνες που πρέπει να τηρούνται είναι οι εξής:

- ποτέ μην επισκέπτεσαι το πεδίο της έρευνας μόνος/-η σου (σχολείο ή σπίτι). Θα πρέπει πάντα να βρίσκεσαι μαζί με τουλάχιστον έναν/μία από τους/τις συν-ερευνητές/-τριές σου (ακόμη κι όταν επισκέπτεσαι ένα σπίτι απλώς για να παραλάβεις ένα ερωτηματολόγιο)
- θα πρέπει πάντα να φοράς το καρτελάκι σου που σηματοδοτεί ότι είσαι μέλος της ερευνητικής ομάδας του φορέα που διεξάγει τη μελέτη, καθ' όλο το χρονικό διάστημα που βρίσκεσαι στο πεδίο
- ο/η Συντονιστής/-ριά σου θα πρέπει ανά πάσα στιγμή να γνωρίζει που βρίσκεσαι. Θα πρέπει να τον/την ενημερώνεις αμέσως για κάθε απροσδόκητη τροποποίηση του προγράμματός σου
- κάθε ερευνητής/-τρια
 - πρέπει να διακόπτει τη συνέντευξη κάθε φορά που τρίτο άτομο εισέρχεται στο χώρο όπου διεξάγεται η συνέντευξη, έως ότου αυτό αποχωρήσει από το χώρο, καθώς και σε περίπτωση που ενδέχεται να ακούν τις ερωταπαντήσεις τρίτα άτομα
 - δεν ξεκινά ποτέ τη χορήγηση των ερωτηματολογίων πριν αποχωρήσουν άλλα άτομα (π.χ. εκπαιδευτικοί) που είναι παρόντα στην τάξη
- ο/η Συντονιστής/-ριά σας θα έχει εκ των προτέρων επικοινωνήσει με τους σχετικούς τοπικούς φορείς παροχής υπηρεσιών όπου ενδεχομένως θα χρειαστεί να παραπεμφθούν περιστατικά σε περίπτωση αποκάλυψης κακοποίησης
- θα πρέπει πάντα, όταν μιλάς για τη μελέτη δημοσίως, να την περιγράφεις με τον ίδιο τρόπο, χρησιμοποιώντας τη διατύπωση που αναφέρεται στο Κεφάλαιο Δ7
- σε κάθε περίπτωση αποκάλυψης/υποψίας περιστατικού κακοποίησης, πρέπει να ακολουθήσεις απαρέγκλιτα το «Σχέδιο Προστασίας της Ασφάλειας του παιδιού» που δημιουργήθηκε για το σκοπό αυτό και περιγράφεται στο (Κεφάλαιο Δ8).

Δ.10 Τι κάνετε εάν...

Τι κάνετε εάν ένα παιδί:	
αρνείται να συμπληρώσει το ερωτηματολόγιο (τσεκάρει «Όχι» στο έντυπο συγκατάθεσης του παιδιού);	Σέβετε την απόφαση του παιδιού και, εφόσον έχετε τη δυνατότητα, διερευνάτε τους λόγους (βλ. κεφάλαιο Δ.3.): Αυτοσυμπληρούμενο ερωτηματολόγιο: Θα έχει προηγηθεί συνεννόηση με τον/την Διευθυντή/-τρια του σχολείου προκειμένου να αποφασιστεί εάν αυτά τα παιδιά (όπως και τα παιδιά που δεν έχουν γονική συναίνεση) θα πρέπει να παραμείνουν εντός της σχολικής αίθουσας έως ότου ολοκληρωθεί η συλλογή των δεδομένων ή εάν μπορούν να αποχωρήσουν από την αίθουσα (και που επιτρέπεται να πάνε). Συνέντευξη: είναι μάλλον απίθανο να συμβεί καθώς τα ραντεβού θα έχουν κλειστεί κατόπιν επιβεβαίωσης ότι και τα δύο άτομα (γονιός και παιδί) επιθυμούν να συμμετέχουν στην έρευνα. Εάν, ωστόσο, συμβεί κάτι τέτοιο, διερευνάτε τους λόγους άρνησης και, εφόσον δεν μπορούν να αρθούν, ευχαριστείτε το παιδί και του/της δίνετε το ευχαριστήριο γράμμα που περιλαμβάνει τα στοιχεία επικοινωνίας (σε περίπτωση που θελήσει κάποια άλλη στιγμή να επικοινωνήσει με το φορέα σας). Κατόπιν μπορείτε να διερευνήσετε εάν το παιδί θέλει να αποχωρήσει από το χώρο (γεγονός που θα κάνει εμφανές στο γονιό του ότι δεν επιθυμούσε να απαντήσει στο ερωτηματολόγιο) ή εάν θέλει να παραμείνετε εντός του χώρου μαζί με το παιδί έως ότου ολοκληρωθεί η συνέντευξη του γονιού του. Σε καμία περίπτωση όμως δεν πρέπει να αποχωρήσετε από το σπίτι αφήνοντας τον/την συνάδελφό σας μόνο/-η του/της.
ζητάει να συμπληρώσει το ερωτηματολόγιο στην τάξη αλλά ο γονιός ΔΕΝ έχει συναινέσει;	Επιτρέψτε τη συμπλήρωση αλλά ενημερώνετε το παιδί ότι τα δεδομένα του δεν θα συμπεριληφθούν στη μελέτη
ζητήσει να βγει για λίγο από την τάξη κατά τη διάρκεια της συμπλήρωσης	Εάν θέλει να πάει τουαλέτα ή να πιεί νερό το επιτρέψτε. Για να διαφυλάξετε το απόρρητο των παρεχόμενων πληροφοριών, δίνετε την οδηγία «άφησε το ερωτηματολόγιό σου ανάποδα, πάνω στην έδρα/θρανίο μέχρι να γυρίσεις». Προτιμότερη λύση είναι το θρανίο εάν τα παιδιά δεν κάθονται σε κοντινές αποστάσεις και εφόσον μπορεί η μία από τις ερευνήτριες να το «επιβλέπει» οπτικά. Διαφορετικά, προτιμήστε τη λύση της έδρας.
αποκαλύπτει εμπειρία ΚαΠα στο ανώνυμο ερωτηματολόγιό του/της ή σε προσωπικό επίπεδο;	Το αναφέρετε στη Συνάντηση Εποπτείας και Συντονισμού (βλ. και σελ 39)
αποκαλύπτει σοβαρή κακοποίηση αλλά σας ζητάει να μην το πείτε σε κανέναν;	Μην υποσχεθείτε στο παιδί ότι θα το κρατήσετε μυστικό (βλ. και σελ. 35 και 37)
Τι κάνετε εάν ένας/μία εκπαιδευτικός:	
επιμένει να παρίσταται στην τάξη κατά τη διάρκεια της συμπλήρωσης	Του/της λέτε με ευγενικό αλλά ταυτόχρονα αποφασιστικό τρόπο: «Λυπάμαι, αλλά δεν επιτρέπεται να βρίσκεται στην αίθουσα κανείς άλλος εκτός από τους/τις ερευνητές/-τριες και τα παιδιά» . Εάν επιμένει, παραπέμψτε τον/την στον/στην Διευθυντή/-τρια του Σχολείου (εφόσον κάτι τέτοιο έχει συμφωνηθεί μαζί του/της) και/ή στον/στην Συντονιστή/-ριά σας.
σας ζητάει να του/της δώσετε ένα ερωτηματολόγιο για να το διαβάσει ή για να το κρατήσει;	Του/της λέτε: «λυπάμαι αλλά αυτό δεν επιτρέπεται» ή «Λυπάμαι αλλά είναι κωδικοποιημένα και μετρημένα και έχουμε μαζί μας μόνο όσα μας χρειάζονται» . Παραπέμψτε στον/την Συντονιστή/-τρια εάν χρειάζεται.
εκφράζει αρνητική στάση απέναντι στο θέμα της έρευνας ή στους/στις ερευνητές/-τριες	Εάν είστε υποχρεωμένος/η να του/της απαντήσετε, πείτε του/της με ευγενικό τρόπο κάτι ουδέτερο, όπως: «στις περισσότερες χώρες, αυτό είναι ένα πολύ σημαντικό πρόβλημα» , ή «για κάποια άτομα αυτό είναι ένα πολύ σημαντικό ζήτημα» .

Τι κάνετε εάν ένας/μία εκπαιδευτικός:	
διαμαρτύρεται ότι δεν ήταν ενήμερος/-η για τη διεξαγωγή της έρευνας;	«Λυπάμαι. Προφανώς έχετε δίκιο, αλλά έχει σταλεί στο σχολείο το έγγραφο της έγκρισης της έρευνας από το Υπουργείο Παιδείας και επίσης έχουμε στείλει και εμείς μια ενημερωτική επιστολή για τον/στην Διευθυντή/-τρια του Σχολείου αλλά και για το Σύλλογο Διδασκόντων».
σας αποκαλύπτει ένα περιστατικό ΚαΠα παιδιού στο σπίτι ή στο σχολείο ή μια υποψία του;	<p>Προσπαθήστε να συλλέξετε όσο το δυνατόν περισσότερες πληροφορίες για το παιδί και για τη μορφή της κακοποίησης (σε περίπτωση που χρειαστεί να αναφέρετε το περιστατικό).</p> <p>Καθώς οι εκπαιδευτικοί υποχρεούνται, βάσει του Ν. 3500/2006 περί ενδοοικογενειακής βίας, να αναφέρουν τυχόν αποκάλυψη ή υποψία ενδοοικογενειακής βίας κατά μαθητών/-τριών στον/στην Διευθυντή/-τρια του σχολείου (ο οποίος/-α πρέπει να ενημερώσει την πλησιέστερη Αστυνομική ή Εισαγγελική Αρχή), ενημερώστε τον/την για αυτήν την υποχρέωσή του/της και προσπαθείτε να διερευνήσετε τους λόγους (εάν υπάρχουν) που τον/την κάνουν να διστάζει να αναφέρει το περιστατικό. Προσπαθήστε, επίσης, να διερευνήσετε εάν προτίθεται ή εάν έχει ήδη αναφέρει το περιστατικό.</p> <p>Σε κάθε περίπτωση, θα πρέπει να συζητήσετε το περιστατικό αυτό με τον/την Συντονιστή/-τρια σας κατά τη διάρκεια της Συνάντησης Συντονισμού και Εποπτείας.</p>
σας αποκαλύπτει ένα περιστατικό ΚαΠα αλλά θέλει να κρατήσει την ανωνυμία του/της;	<p>Αντιδράστε κατά τον ίδιο τρόπο, όπως και στην προηγούμενη περίπτωση</p> <p>Μην υποσχεθείτε ότι θα διατηρήσετε την ανωνυμία του/της</p> <p>Εάν αποφασιστεί να παρθούν μέτρα, ο/η Συντονιστής/-ριά σας που θα αναλάβει τη διαχείριση του περιστατικού θα αποφασίσει και εάν είναι εφικτό, θα προβεί στην αναφορά του περιστατικού χωρίς να αποκαλύψει το όνομα του/της εκπαιδευτικού.</p>
Τι κάνετε εάν ένας γονιός:	
ενώ τον/την ρωτάτε για τις δικές του/της συμπεριφορές απέναντι στο παιδί, σας απαντάει τι κάνουν και οι δύο γονείς του παιδιού	Το πιθανότερο είναι ότι δεν κατανοεί ότι πρέπει να απαντήσει μόνο για τον εαυτό του/της επειδή του/της απευθύνεστε στον πληθυντικό. Επειδή αυτό δεν είναι σπάνιο σε ανθρώπους που δεν μιλούν καλά τη γλώσσα (π.χ. μετανάστες, Ρομά, κλπ.) ή που δεν έχουν πολυετή εκπαίδευση, είναι προτιμότερο να τους απευθύνεστε στον ενικό. Σε τέτοιες περιπτώσεις, ξεκινήστε να μιλάτε στο άτομο στον πληθυντικό και κάποια στιγμή που εσείς θα κρίνετε ως πιο κατάλληλη, πριν την έναρξη της συνέντευξης, ρωτήστε: «Θέλετε να μιλάμε στον Ενικό;»
σας τηλεφωνεί διαμαρτυρούμενος/-η για το περιεχόμενο ορισμένων ερωτήσεων;	<p>Προσπαθήστε να διερευνήσετε για ποιο ακριβώς πράγμα διαμαρτύρεται ο γονιός.</p> <p>Πληροφορήστε τον/την ότι «το πρόβλημα της βίας κατά των παιδιών είναι ένα πάρα πολύ σημαντικό ζήτημα ανά τον κόσμο καθώς προκαλεί σοβαρές συνέπειες στην σωματική και ψυχική υγεία πολλών παιδιών που μπορεί ακόμα και να κακοποιούνται ή να παραμελούνται».</p> <p>Μπορείτε επίσης να του/της εξηγήσετε ότι «όλα τα παιδιά (συμπεριλαμβανομένου του δικού του παιδιού) επωφελούνται από τέτοιου είδους μελέτες καθώς μεταδίδουν στα παιδιά ένα μήνυμα πρόληψης, επειδή τα βοηθά να κατανοήσουν ότι δεν πρέπει να ντρέπονται σε περίπτωση που βιώσουν μια εμπειρία κακοποίησης και ότι αυτό δεν είναι ένα θέμα ταμπού αλλά ένα θέμα που συζητείται τόσο στην οικογένεια όσο και στο σχολείο τους.</p> <p>Βοηθάει, επίσης, τα παιδιά να κάνουν μια πρόβα στο νου τους για τις επιλογές αντίδρασης που έχουν (το τι μπορούν να κάνουν) στην ατυχή περίπτωση που θα τους συνέβαινε κάτι τέτοιο Θα ζητούσαν βοήθεια από κάποιον, και αν ναι, από ποιον;</p>

Εάν ο γονιός συνεχίζει να δείχνει ότι δεν είναι ικανοποιημένος από την απάντησή σας ή ζητάει εξηγήσεις που δεν είστε σε θέση να δώσετε, με ευγενικό τρόπο τον παραπέμπετε στον/στην Συντονιστή/-τρια σας και/ή στον Επιστημονικό Υπεύθυνο της Έρευνας δίνοντάς του τα απαραίτητα στοιχεία επικοινωνίας.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

American Psychological Association. (2002). Ethical Principles of Psychologists and Code of Conduct. Washington, DC: American Psychological Association

International Society for the Prevention of Child Abuse and Neglect. (2006a). ICAST-C - The ISPCAN Child Abuse Screening Tool-Child Version: Manual and Proposed Guidelines for Pilot Administration.

International Society for the Prevention of Child Abuse and Neglect. (2006b). ICAST Parent Interview: Procedures Manual and Field Test Guide for Investigators & Project Managers.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ

Παράρτημα 1: Πιθανά Ερωτήματα Συμμετεχόντων/-ουσών και Τυποποιημένες Απαντήσεις

Οι συμμετέχοντες/-ουσες (γονείς ή παιδιά) ενδέχεται να σας κάνουν διάφορες ερωτήσεις, όπως οι παρακάτω, για τις οποίες έχουν διατυπωθεί **τυποποιημένες απαντήσεις**¹². Θα πρέπει να εξοικειωθείτε με όλες τις παρακάτω απαντήσεις και με όλες της διαδικασίες της έρευνας, προκειμένου να μπορείτε να ανταποκρίνεστε με αυτοπεποίθηση στις όποιες ανησυχίες μπορεί να εκφράζει ένας/μία συμμετέχων/-ουσα.

Όπου δεν παρέχονται διαφορετικές απαντήσεις για γονιό και παιδί ή ανάλογα με τη μέθοδο συλλογής δεδομένων (αυτοσυμπλήρωση ή συνέντευξη), η απάντηση ισχύει τόσο για τα ερωτήματα των παιδιών όσο και για τα ερωτήματα των γονιών, ανεξάρτητα από τη μέθοδο συλλογής των δεδομένων.

Σε τυχόν απρόβλεπτες ερωτήσεις, **μην επινοήσετε δικές απαντήσεις**: καταγράψτε απλώς την ερώτηση προκειμένου να την θέσετε ως θέμα συζήτησης στην Συνάντηση Συντονισμού και Εποπτείας.

☛ Ποιος την κάνει αυτή την έρευνα; (ή εκφράζει καχυποψία απέναντι στον φορέα ή τη σκοπιμότητα της μελέτης)

Η έρευνα διεξάγεται από τη Διεύθυνση Ψυχικής Υγείας και Κοινωνικής Πρόνοιας του Ινστιτούτου Υγείας του Παιδιού που ανήκει στο Υπουργείο Υγείας και Κοινωνικής Αλληλεγγύης. Η ίδια ακριβώς μελέτη διεξάγεται ταυτόχρονα σε 9 χώρες των Βαλκανίων (Ελλάδα, Αλβανία, Βοσνία και Ερζεγοβίνη, Βουλγαρία, Κροατία, Π.Γ.Δ. της Μακεδονίας, Ρουμανία, Σερβία & Τουρκία). Όλες αυτές οι χώρες συνεργάζονται στην προσπάθεια που κάνουμε για να κατανοήσουμε καλύτερα τους παράγοντες που μπορεί να επηρεάζουν τη σωματική και ψυχική υγεία των παιδιών, καθώς και τα προβλήματα που μπορεί να αντιμετωπίζουν οι γονείς κατά την ανατροφή των παιδιών τους.

Σημείωση: Κάθε ερευνητής/-τρια θα έχει επίσης μαζί του/της μια επίσημη επιστολή που θα δηλώνει τη σχέση του/της με το φορέα που διεξάγει τη μελέτη καθώς και ένα καρτελάκι με την ταυτότητά του/της (ατομικό καρτελάκι ερευνητικής ταυτότητας), που έχει δημιουργηθεί ειδικά για αυτό το σκοπό. Μπορείτε να δείχνετε αυτή την επιστολή σε οποιοδήποτε άτομο εκφράζει δισταγμό ή καχυποψία. Επίσης, μπορείτε να κάνετε αναφορά στο γεγονός ότι η μελέτη διεξάγεται με την έγκριση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου, του Υπουργείου Εθνικής Παιδείας, Δια Βίου Μάθησης και Θρησκευμάτων αλλά και με τη σύμφωνη γνώμη των Διευθυντών/-τριών των Σχολείων.

¹² Το παράρτημα αυτό βασίζεται στην ενότητα «Συχνές Ερωτήσεις» του Εγχειριδίου της ISPCAN για το ICAST- CH Ερωτηματολόγιο (ISPCAN, 2006a, σελ.6) και στην ενότητα «Απαντήσεις σε Πιθανά Ερωτήματα στα Επιλεχθέντα Νοικοκυριά» του Εγχειριδίου της ISPCAN για το ICAST-P Ερωτηματολόγιο (ISPCAN, 2006b, σελ.8), το οποίο όμως έχει προσαρμοστεί και εμπλουτιστεί με επιπλέον ερωτήσεις και απαντήσεις.

🚩 Γιατί χρησιμοποιείτε/ Εσείς το φτιάξατε αυτό το ερωτηματολόγιο;

Τα αρχικά ερωτηματολόγια, τόσο για τα παιδιά και για τους γονείς, τα έφτιαξε η ISPCAN¹³, που είναι μια Διεθνής Εταιρία για την προστασία των παιδιών, σε συνεργασία με τη UNICEF προκειμένου να χρησιμοποιηθούν στη μελέτη των Ηνωμένων Εθνών για την προστασία των παιδιών. Για τη δημιουργία τους συνεργάστηκαν 130 ειδικοί σε θέματα προστασίας παιδιών από όλο τον Κόσμο. Εμείς, μεταφράσαμε και προσαρμόσαμε αυτά τα ερωτηματολόγια στη γλώσσα μας. Στο πλαίσιο αυτής της μελέτης, σε συνεργασία με τους συναδέλφους που εργάζονται μαζί μας στις υπόλοιπες 8 χώρες, προσθέσαμε και τροποποιήσαμε ορισμένες ερωτήσεις.

🚩 Ποιος χρηματοδοτεί αυτή την έρευνα;

Η έρευνα αυτή συγχρηματοδοτείται από το 7^ο Πρόγραμμα Πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης και από το Ινστιτούτο Υγείας του Παιδιού.

🚩 Θα χρησιμοποιήσετε το όνομά μου; Πως μπορώ να είμαι σίγουρος/-η για την εμπιστευτικότητα (ή ότι θα κρατήσετε το απόρρητο) που μου υπόσχεστε;

Γονείς	Παιδιά
<p>Το όνομά σας δεν εμφανίζεται πουθενά επάνω στο ερωτηματολόγιο. Το μόνο που μας ενδιαφέρει είναι, συνολικά, οι απαντήσεις όλων των γονιών και των παιδιών τους που συμμετέχουν στη μελέτη και όχι κάθε άτομο ξεχωριστά. Όλοι/-ες οι ερευνητές/-τριες που διεξάγουμε αυτή τη μελέτη έχουμε εκπαιδευτεί ειδικά σε θέματα που αφορούν τη διασφάλιση του απορρήτου των πληροφοριών που μας δίνουν οι συμμετέχοντες/-ουσες της μελέτης και είμαστε υποχρεωμένοι/-ες να ακολουθούμε συγκεκριμένα βήματα που έχουν οριστεί για αυτόν ακριβώς το σκοπό. Κανένας δεν πρόκειται να μάθει τι θα απαντήσετε/όσα θα μου πείτε, εκτός, φυσικά, από την περίπτωση που κινδυνεύει η ζωή κάποιου ή εάν εσείς μου ζητήσετε να μιλήσετε με κάποιον άλλο για κάποιο ζήτημα που σας απασχολεί.</p>	<p>Το όνομά σου δεν εμφανίζεται πουθενά επάνω στο ερωτηματολόγιο. Το μόνο που μας ενδιαφέρει είναι, συνολικά, οι απαντήσεις όλων των παιδιών με τα οποία θα μιλήσουμε/που θα συμπληρώσουν το ερωτηματολόγιο. Όλοι/-ες οι ερευνητές/-τριες έχουμε εκπαιδευτεί ειδικά γι' αυτό. Κανένας δεν πρόκειται να μάθει τις απαντήσεις σου/όσα θα μου πεις, εκτός, φυσικά, εάν κινδυνεύει η ζωή κάποιου ή εάν εσύ μου ζητήσεις να μιλήσεις με κάποιον άλλο για κάποιο ζήτημα που σε απασχολεί.</p>

🚩 Τι θα συμβεί εάν δεν δεχτώ να συμμετέχω ή εάν θελήσω να σταματήσω αργότερα;

Γονείς	Παιδιά
<p>Τίποτα! Δεν είστε υποχρεωμένος/-η να συμμετέχετε. Ελπίζουμε, ωστόσο, ότι θα το κάνετε, καθώς είναι πολύ σημαντικό για μας να μάθουμε την άποψη όσο το δυνατόν περισσότερων γονιών</p>	<p>Τίποτα! Δεν είσαι υποχρεωμένος/-η να συμμετέχεις. Ελπίζουμε, ωστόσο, ότι θα το κάνεις, καθώς είναι πολύ σημαντικό για μας να μάθουμε τη γνώμη όσο το δυνατόν</p>

¹³ International Society for Prevention of Child Abuse and Neglect

<p>και παιδιών. Οι απαντήσεις οι δικές σας και του παιδιού σας, θα μας βοηθήσουν να διαπιστώσουμε τι είδους υπηρεσίες θα μπορούσαν να φανούν χρήσιμες στις ελληνικές οικογένειες και στα παιδιά στη χώρα μας και σ' αυτή την περιοχή. Επιπλέον, θέλω να σας υπενθυμίσω ότι έχετε τη δυνατότητα να μην απαντήσετε σε όποια ερώτηση εσείς κρίνετε ότι δεν θέλετε ή ακόμη και να διακόψετε τη συνέντευξη/ τη συμπλήρωση του ερωτηματολογίου οποιαδήποτε στιγμή το θελήσετε. Το ίδιο ισχύει και για το παιδί σας.</p>	<p>περισσότερων παιδιών. Οι απαντήσεις όλων των παιδιών θα μας βοηθήσουν να δούμε τι χρειάζονται τα παιδιά της χώρας μας αλλά και τα παιδιά σ' αυτή την περιοχή. Επιπλέον, θέλω να σου υπενθυμίσω ότι μπορείς να μην απαντήσεις σε όποια ερώτηση δεν θέλεις να απαντήσεις. Μπορείς ακόμα και, να μου πεις να σταματήσουμε τη συνέντευξη/ να σταματήσεις να συμπληρώνεις το ερωτηματολόγιο, οποιαδήποτε στιγμή, εάν εσύ το θελήσεις.</p>
---	---

Πόσο χρόνο θα μας πάρει αυτό;

Αυτο-συμπληρούμενο Ερωτηματολόγιο

Γονείς	Παιδιά
<p>Συνήθως διαρκεί 30 λεπτά. Η διάρκεια, ωστόσο, διαφέρει από άτομο σε άτομο καθώς εξαρτάται από το αν θέλετε να περιγράψετε κάτι ή όχι και από το πόσες πληροφορίες θέλετε να γράψετε.</p>	<p>Συνήθως διαρκεί 25-50 λεπτά. Ο χρόνος, διαφέρει από παιδί σε παιδί καθώς εξαρτάται από το πόσο πολλές πληροφορίες θέλεις να γράψεις.</p>

Συνέντευξη

Γονείς	Παιδιά
<p>Συνήθως διαρκεί περίπου 30 - 45¹⁴ λεπτά Η διάρκεια ωστόσο διαφέρει από άτομο σε άτομο καθώς εξαρτάται από το πόσες πληροφορίες θέλετε να πείτε.</p>	<p>Συνήθως διαρκεί περίπου 30-45¹⁸ λεπτά Η διάρκεια ωστόσο διαφέρει από άτομο σε άτομο καθώς εξαρτάται από το πόσες πληροφορίες θέλεις να πεις.</p>

Πως βρήκατε το όνομά μου/τη διεύθυνσή μου/τηλέφωνό μου;

Αυτό-συμπληρούμενο Ερωτηματολόγιο

Γονείς	Παιδιά
<p>Το Υπουργείο Παιδείας μας έδωσε μια λίστα με όλα τα σχολεία του Νομού <όνομα του νομού όπου βρίσκεστε> και διαλέξαμε τυχαία μερικά σχολεία. Έτσι, λοιπόν, από όλα τα σχολεία της <περιοχής> σας επιλέχθηκε κατά τύχη και το σχολείο στο οποίο φοιτά το παιδί σας. Έτσι φτάσαμε σε εσάς, επειδή μας ενδιαφέρει όχι</p>	<p>Το Υπουργείο Παιδείας μας έδωσε μια λίστα με όλα τα σχολεία της <περιοχής> σας, διαλέξαμε τυχαία μερικά και έτυχε να επιλεγεί να συμμετέχει στη μελέτη και το δικό σας σχολείο. Έτσι, λοιπόν, ήρθαμε και στο Τμήμα σου. Δεν ξέρουμε (ούτε μας χρειάζεται να μάθουμε) το όνομά σου.</p>

¹⁴ μέσος όρος χρόνου που υπολογίστηκε με βάση τη διάρκεια των προσομοιωμένων συνεντεύξεων που πραγματοποίησαν οι ερευνητριες, με γονείς και παιδιά, στο πλαίσιο των μετεκπαιδευτικών τους υποχρεώσεων

μόνο η άποψη των παιδιών αλλά και των γονιών τους. Δεν γνωρίζουμε (και στην πραγματικότητα δεν μας χρειάζεται να γνωρίζουμε) το όνομά σας.	
--	--

Συνέντευξη

Γονείς	Παιδιά
<p>Η μελέτη μας διεξάγεται σε μαθητές και μαθήτριες αλλά και σε παιδιά που έχουν εγκαταλείψει το σχολείο και στους γονείς τους. Το σχολείο όπου φοιτούσε το παιδί σας μας έδωσε τα στοιχεία επικοινωνίας σας προκειμένου να πάρουμε συνέντευξη τόσο από το παιδί σας όσο και από έναν από τους γονείς/κηδεμόνες του. Έτσι, λοιπόν, φτάσαμε σε εσάς και δεν μας χρειάζεται το ονοματεπώνυμό σας. Ο μόνος λόγος για τον οποίο ζητήσαμε τα στοιχεία επικοινωνίας σας ήταν για να μπορέσουμε να έρθουμε σε επαφή μαζί σας προκειμένου να σας προσκαλέσουμε να λάβετε μέρος στη μελέτη μας.</p>	<p>Η μελέτη μας διεξάγεται σε μαθητές και μαθήτριες αλλά και σε παιδιά που δεν πηγαίνουν σχολείο. Το σχολείο στο οποίο πήγαίνες μας έδωσε τα στοιχεία επικοινωνίας με τους γονείς σου προκειμένου να πάρουμε συνέντευξη από εσένα και έναν από τους γονείς/κηδεμόνες σου. Έτσι, λοιπόν, φτάσαμε σε σένα και δεν μας χρειάζεται το ονοματεπώνυμό σου. Ο μόνος λόγος για τον οποίο ζητήσαμε τα στοιχεία επικοινωνίας των γονιών σου ήταν για να έρθουμε σε επαφή μαζί σου και να σε προσκαλέσουμε να λάβεις μέρος στη μελέτη μας.</p>

Τι θα με ρωτήσετε ακριβώς; / Τι μελετάει αυτή η έρευνα;/ Γιατί την κάνετε;

Η μελέτη μας σκοπεύει να διερευνήσει ζητήματα που σχετίζονται με την υγεία των παιδιών (σωματική και ψυχική) αλλά και ζητήματα που αφορούν την ανατροφή των παιδιών, τις σχέσεις τους με τους γονείς τους αλλά και τις σχέσεις των παιδιών μεταξύ τους.

Ουσιαστικά μας ενδιαφέρει να καταγράψουμε τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν γονείς και παιδιά στις μεταξύ τους σχέσεις, τους τρόπους που έχουν βρει για να τα επιλύουν, και την αποτελεσματικότητα αυτών των τρόπων. Επίσης μας ενδιαφέρει να διερευνήσουμε διάφορα ζητήματα που σχετίζονται με την υγεία και την ψυχική υγεία των παιδιών, στο περιβάλλον της οικογένειας. Με βάση τις απαντήσεις τις δικές σας και του παιδιού σας (ή τις δικές σου και ενός από τους γονείς σου), θα μπορέσουμε να διαπιστώσουμε τι είδους υπηρεσίες θα μπορούσαν να φανούν χρήσιμες στην ελληνική οικογένεια και στα παιδιά.

Πώς / Γιατί επιλέξατε εμένα/το δικό μου παιδί;

Αυτοσυμπληρούμενο Ερωτηματολόγιο	Συνέντευξη
<p>Από όλα τα <βαθμίδα εκπαίδευσης, π.χ. Δημοτικά Σχολεία> του <Νομός> διαλέξαμε τυχαία μερικά.</p> <p>Γονείς: και επιλέχθηκε στο δείγμα μας το σχολείο που πηγαίνει η κόρη/ο γιος σας και</p>	<p>Ο μόνος λόγος για τον οποίο ήρθαμε σε σας είναι επειδή θέλουμε να ακούσουμε τις απόψεις όχι μόνο των παιδιών που πηγαίνουν σχολείο και των γονιών τους αλλά και τις απόψεις των παιδιών που έχουν εγκαταλείψει</p>

έχουν προσκληθεί να συμμετέχουν στη μελέτη όλα τα παιδιά του τμήματός της/του (και οι γονείς τους). Παιδιά: το σχολείο σου επιλέχθηκε στο δείγμα μας και έτσι ήρθαμε στην τάξη σου.	το σχολείο καθώς και τη γνώμη των γονιών τους.
---	--

Γίνεται σε όλη την Ελλάδα ή μόνο στη δική μας περιοχή/πόλη/χωριό αυτή η έρευνα;

Η έρευνα αυτή διεξάγεται στην Ελλάδα αλλά ταυτόχρονα και σε άλλες 8 χώρες των Βαλκανίων (Αλβανία, Βουλγαρία, Ρουμανία, Σερβία, Π.Γ.Δ. της Μακεδονίας, Βοσνία και Ερζεγοβίνη, Κροατία και Τουρκία). Στη χώρα μας η έρευνα διεξάγεται σε όλους τους Νομούς των Περιφερειών της Κεντρικής Μακεδονίας (Ημαθίας, Θεσσαλονίκης, Κιλκίς, Πέλλης, Πιερίας, Σερρών, Χαλκιδικής), της Κρήτης (Χανίων, Ρεθύμνης, Ηρακλείου, Λασιθίου) και σε όλες τις Νομαρχίες της Περιφέρειας Αττικής (Αθηνών, Ανατολικής και Δυτικής Αττικής, και Πειραιώς).

Ψάχνετε να δείτε αν κακοποιώ το παιδί μου;

Η έρευνά μας έχει στόχο να διερευνήσουμε τις εμπειρίες των παιδιών στο σπίτι τους. Ενδιαφερόμαστε ιδιαίτερα για τους τρόπους με τους οποίους οι γονείς και τα παιδιά επικοινωνούν μεταξύ τους όσον αφορά ποικίλα θέματα, γι' αυτό και θέλουμε να ρωτήσουμε και γονείς και παιδιά. Ανάμεσα στα θέματα που μελετάμε είναι πράγματι και το θέμα της επιβολής πειθαρχίας στα παιδιά και, κάποιες φορές, μπορεί πράγματι κάποιιοι γονείς να ξεφεύγουν από τα όρια, και να φτάνουν σε σημείο να κακοποιούν ή να παραμελούν τα παιδιά τους.

Τα ίδια πράγματα ρωτάτε και το παιδί μου;

Ρωτάμε για τα ίδια θέματα αλλά το ερωτηματολόγιο του παιδιού σας είναι διαφορετικό από το δικό σας. Επιπλέον, το παιδί σας θα το ρωτήσουμε και για τις εμπειρίες που έχει με άλλα παιδιά της ηλικίας του ή με παιδιά διαφορετικής ηλικίας.

Τυποποιημένες απαντήσεις που πρέπει να δώσετε στους/στις συμμετέχοντες/-ουσες σε περίπτωση που, κατά τη διάρκεια της συλλογής των δεδομένων, σας ζητήσουν διευκρινήσεις για:

Αρ. Ερ.	Ερωτήσεις για το ICAST-CH (παιδιά)	Απαντήσεις
3	Εδώ πρέπει να γράψω το όνομα του σχολείου μου;	Ναι
5.2	Τι σημαίνει εκπαιδευτικό επίπεδο;	Σημαίνει μέχρι ποια τάξη έχουν πάει στο σχολείο οι γονείς σου
	Τι σημαίνει μεταπτυχιακές σπουδές;	Σημαίνει τις σπουδές που κάνει κάποιος αφού έχει τελειώσει το Πανεπιστήμιο.
5_6	Πρέπει να γράψω κι εμένα;	Όχι. Αλλά πρέπει να γράψεις όλα τα υπόλοιπα άτομα που ζουν μαζί σου.
	Η γιαγιά και ο παππούς μου μένουν	Εάν αισθάνεσαι σαν να ζείτε στο ίδιο σπίτι τότε θα

	στο ίδιο σπίτι αλλά σε ξεχωριστό διαμέρισμα/ σε άλλο όροφο. Τι πρέπει να απαντήσω;	απαντήσεις Ναι: δηλαδή, εάν περνάτε χρόνο μαζί κάθε μέρα ή σχεδόν κάθε μέρα, εάν ασχολούνται μαζί σου και σε φροντίζουν τότε «Ναι», θα πεις ότι ζείτε μαζί
	Τι εννοείτε «άλλοι συγγενείς»; Πρέπει να γράψουμε τα ονόματά τους;	Άλλοι συγγενείς είναι οι άνθρωποι που έχουν συγγένεια μαζί μας, εκτός από αυτούς που αναφέρονται παραπάνω, δηλαδή οι θείοι και οι θείες μας, τα ξαδέλφια μας κ.ο.κ. Μη γράφετε τα ονόματά τους. Σε καμία περίπτωση μη γράψετε κανένα όνομα επάνω στο ερωτηματολόγιο, έτσι ώστε να μπορούμε να διασφαλίσουμε την ανωνυμία των ερωτηματολογίων.
	Δεν μένω σε σπίτι, μένω σε ίδρυμα.	Τότε θα τσεκάρεις αυτό το κουτάκι: «Άνθρωποι που δεν είναι συγγενείς» και θα γράψεις το όνομα του ιδρύματος που μένεις. Αν κάποιες μέρες την εβδομάδα/μήνα μένεις και αλλού, τότε θα τσεκάρεις και όσα από τα παραπάνω κουτάκια χρειάζεται
7	Εννοείτε ▪ αν είμαι Χριστιανός/-ή ή αν πιστεύω στο θεό; ▪ αν πιστεύω σε κάτι;	Εννοούμε αν είσαι, για παράδειγμα, - Χριστιανός, Μουσουλμάνος - Χριστιανή, Μουσουλμάνη ή όποια άλλη θρησκεία στην οποία μπορεί να ανήκεις
	Εάν γιορτάζω (π.χ. τα Χριστούγεννα) αλλά δεν πηγαίνω στην εκκλησία, ανήκω σε κάποια θρησκεία;	Θα πρέπει να απαντήσεις σ' αυτή την ερώτηση ανάλογα με το πως αισθάνεσαι ή ανάλογα με το τι πιστεύεις η οικογένειά σου για τη θρησκεία
9	Τι σημαίνει «Υπηκοότητα»;	Υπηκοότητα σημαίνει σε ποια χώρα ανήκεις, ποιας χώρας πολίτης είσαι (είτε επειδή γεννήθηκες εκεί, είτε επειδή πήρες την υπηκοότητα επειδή ζούσες εκεί πολλά χρόνια). Σημαίνει, δηλαδή, αν είσαι - Έλληνας, Αλβανός, Βούλγαρος - Ελληνίδα, Αλβανή, Βουλγάρα ή αν έχεις κάποια άλλη υπηκοότητα
10.1	Τι εννοείτε «ασφαλής»;	Ασφαλής σημαίνει να αισθάνεσαι σιγουριά, να μη φοβάσαι ότι κάποιος μπορεί να σου κάνει κακό. Να αισθάνεσαι ότι σε προστατεύουν και να μην αισθάνεσαι ότι κινδυνεύεις
10.3	Πρέπει να τσεκάρω/επιλέξω μόνο μία ή περισσότερες απαντήσεις;	Σ' αυτή την ερώτηση μπορείς να τσεκάρεις όσα κουτάκια θέλεις
11	Τι είναι «αλκοόλ»;	Τα ποτά που περιέχουν οινοπνευμα, όπως δηλαδή το κρασί, η μπύρα, το ουίσκι και άλλα αλκοολούχα ποτά.
11-12	Αν αυτό έχει συμβεί αλλά εγώ δεν φοβήθηκα;	Θα πρέπει να απαντήσεις «ναι» μόνο αν όλα όσα λέει η ερώτηση ίσχυαν για σένα. Διαφορετικά, θα πρέπει να απαντήσεις «όχι»
15α	Τι σημαίνει «δολοφονηθεί»;	Είναι όταν ένα άτομο το σκοτώνει κάποιο άλλο άτομο
19B	Τι σημαίνει «να σε καταραστεί»;	Κατάρρα είναι μια κακή ευχή. Είναι, δηλαδή, όταν ένα άτομο σου εύχεται να έχεις κακή τύχη ή να πάθεις κάτι κακό
19.2	Τι σημαίνει «να σε κατηγορήσει»;	Όταν κάποιος σε θεωρεί υπεύθυνο/-η για κάτι κακό που συνέβη, λέει δηλαδή πως αυτό που συνέβη ήταν από δικό σου λάθος
19.4	Για κάτι σημαντικό ή για κάτι όχι και τόσο σημαντικό;	Για οτιδήποτε, δεν έχει σημασία αν ήταν κάτι σημαντικό ή ασήμαντο
19.5	«να με επιβραβεύσει», εννοείτε δηλαδή, να μου κάνει κάποιο δώρο;	Επιβράβευση μπορεί φυσικά να είναι κι ένα δώρο ή μια χάρη. Αλλά μπορεί να είναι και το να σε επαινέσουν επειδή συμπεριφέρθηκες καλά
19.7	Τι σημαίνει «προνόμιο»;	Είναι ένα ειδικό δικαίωμα, χάρη, ή ειδική μεταχείριση που σου έχουν δώσει για ειδικούς λόγους. Θα μπορούσε, π.χ. να είναι κάτι που σε αφήνουν να κάνεις (όπως να δεις τηλεόραση μέχρι αργά) ή πράγματα που σου αγοράζουν (όπως, ένα παιχνίδι που θέλεις πολύ), που βασίζονται σε μια συμφωνία με τους γονείς σου, και εφόσον μπορεί να σου τα αρνηθούν ή να σου τα

		πάρουν εάν δεν συμπεριφέρεσαι καλά. Είναι τα χρήματα που σου δίνουν (οι γονείς σου) τακτικά (π.χ. κάθε μέρα, κάθε βδομάδα ή κάθε μήνα), τα οποία μπορείς να τα ξοδέψεις για να αγοράσεις ότι θέλεις
	Τι είναι «χαρτζιλίκι»;	
22	Ο/Η ... είπε ότι θα φύγει και θα πάει να ζήσει αλλού (αλλά εγώ ήξερα ότι δεν πρόκειται να φύγει). Πρέπει να πω ναι;	Πρέπει να πεις ναι. Αν θέλεις, όμως, μπορείς να γράψεις αυτό που μου λες στον κενό χώρο, που υπάρχει εδώ, παρακάτω
25	Μου έχει συμβεί αλλά ούτε στενοχωρήθηκα, ούτε αισθάνθηκα άσχημα. Το αγνόησα αυτό το παιδί. Πρέπει να πω ναι;	Όχι. Πρέπει να πεις ναι μόνο αν αυτό που σε έκανε σε πλήγωσε ή σε έκανε να αισθανθείς άσχημα.
36A	Τι σημαίνει «να σε ζεματίσει»;	Να ρίξει πάνω σου καυτό νερό ή κάποιο άλλο υγρό
39A	Δηλαδή, σε τι στάση;	Να σε αναγκάσει για παράδειγμα να μείνεις γονατιστός/-ή να στέκεσαι στο ένα πόδι ή να κοιτάς τον τοίχο, κλπ.
45A	Όταν λέτε «σεξουαλικά πράγματα» εννοείτε και τα φιλιά ή τα αγγίγματα/ χάρδια;	Ναι, εννοούμε κι αυτά.
11-14 18-24	Εννοείτε μόνο τα άτομα της οικογένειάς μου και που ζουν μαζί μου στο ίδιο σπίτι ή και άλλους συγγενείς;	Πρέπει να πεις «ναι» μόνο εάν αυτό το έχει κάνει από κάποιο άτομο που ζει στο ίδιο σπίτι με σένα (είτε είναι συγγενείς είτε όχι). Δεν έχει όμως σημασία αν το έκανε μέσα ή έξω από το σπίτι σας. Εάν το έχουν κάνει άλλοι συγγενείς σου, που ζουν όμως σε κάποιο άλλο σπίτι, τότε θα πρέπει να πεις όχι.
“Θέλεις να πεις περισσότερα γι’ αυτό;”		
	Είναι υποχρεωτικό να γράψω κάτι σε αυτό το κουτί;	Όχι, μόνο εάν θέλεις να γράψεις κάτι, όπως: ποιος σου το έκανε ή πώς συνέβη ή εάν θέλεις να εξηγήσεις κάτι
	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Πόσα πολλά πρέπει να γράψω; ▪ Πόσο λεπτομερής πρέπει να είναι η απάντησή μου; 	Δεν χρειάζεται να είναι πολύ λεπτομερής. Μπορείς να γράψεις μόνο όσα θέλεις να μας πεις για αυτή την εμπειρία που είχες.
Οποιαδήποτε ερώτηση		
	Ναι, ο/η <...> μου το έχει κάνει αυτό, αλλά το έκανε για πλάκα/ αστειό	Αν θέλεις μπορείς να γράψεις ότι το έκανε για πλάκα στον κενό χώρο που υπάρχει εδώ, παρακάτω, αλλά εδώ θα πρέπει να γράψεις πόσες φορές, συνολικά, σου έχει συμβεί αυτό (ανεξάρτητα από το αν ήταν για πλάκα ή όχι)
	Το παιδί σας περιγράφει κάτι και σας ρωτάει, «πρέπει να το γράψω αυτό σε αυτή την ερώτηση»;	Εάν, με βάση τις παραπάνω απαντήσεις, δεν είστε σίγουροι/-ες εάν η σωστή απάντηση στην ερώτηση του παιδιού είναι «ΝΑΙ ή ΟΧΙ», τότε πρέπει να του απαντάτε το εξής: <ul style="list-style-type: none"> ▪ «συμπλήρωσε την ερώτηση όπως εσύ την καταλαβαίνεις» ή ▪ «προσπάθησε να δώσεις την απάντηση που σε εκφράζει καλύτερα». Μπορείτε, επιπρόσθετα , να το καθοδηγήσετε ως εξής: <ul style="list-style-type: none"> ▪ «αν θέλεις, μπορείς να το γράψεις αυτό εδώ, στο χώρο: θέλεις να πεις περισσότερα γι’ αυτό;»
Κλίμακα		
	Είναι πολύ σημαντικό να δίνω συγκεκριμένη απάντηση, δηλαδή να μετρήσω πόσες φορές έγινε κάτι;	Ναι είναι σημαντικό! Εάν όμως σου είναι δύσκολο να μετρήσεις όλες τις φορές, μπορείς να χρησιμοποιήσεις αυτές τις επικέτες που βρίσκονται κάτω από τα νούμερα, που μετρούν περίπου πόσες φορές (για παράδειγμα, 13-50 φορές τον προηγούμενο χρόνο σημαίνει μερικές φορές κάθε μήνα)
	Εάν κάτι έχει συμβεί παλιότερα (όχι τους τελευταίους 12 μήνες) και μόνο μία φορά, τι θα πρέπει να απαντήσω; Το «ποτέ» ή το «όχι τον τελευταίο χρόνο αλλά έχει συμβεί παλιότερα»;	Πρέπει να τσεκάρεις την απάντηση «όχι τον τελευταίο χρόνο αλλά έχει συμβεί παλιότερα» Και –εάν θέλεις- μπορείς εδώ, στον κενό χώρο (θέλεις να πεις περισσότερα γι’ αυτό;) να γράψεις ότι έχει συμβεί μόνο μια φορά

Αρ. Ερ.	Ερωτήσεις για το ICAST-P (γονείς)	Απαντήσεις
5.1	Πρέπει να τσεκάρω και το παιδί για το οποίο απαντάω το ερωτηματολόγιο (ότι ζει στο ίδιο σπίτι);	Όχι, πρέπει να τσεκάρετε ΟΛΑ τα υπόλοιπα άτομα εκτός από το παιδί για το οποίο απαντάτε. Για κάθε άτομο, πρέπει να τσεκάρετε τι συγγένεια ή τι σχέση έχει με αυτό το παιδί. Μην ξεχάσετε να τσεκάρετε και τον εαυτό σας.
6	Εννοείτε κάποιο τρίτο πρόσωπο, εκτός από μένα και τον/την πατέρα/μητέρα της/του;	Όχι, εννοεί, εκτός από εμένα, ποιο είναι το 2 ^ο άτομο (εάν υπάρχει 2 ^ο άτομο) που να φροντίζει αυτό το παιδί συχνά. Το 2 ^ο άτομο μπορεί να είναι είτε ο άλλος γονιός ή και κάποιο άλλο άτομο. Εάν υπάρχουν περισσότερα από ένα άτομα, στην ερώτηση 7 πρέπει να διαλέξετε μόνο ένα, το άτομο που φροντίζει το παιδί πιο συχνά.
7.1 και 8-39α	Για ποιο άλλο άτομο πρέπει να απαντήσω εδώ;	Κατευθύνετε το άτομο, ανάλογα με την περίπτωση, ακολουθώντας την παρακάτω ιεραρχική σειρά: <ul style="list-style-type: none"> ▪ για τον άλλο γονιό του παιδιού (αν ζουν μαζί) ▪ για τον άλλο μη φυσικό γονιό (πατριό/ μητριά) που ζει στο ίδιο σπίτι με το παιδί ή για τον άλλο γονιό του παιδιού (που ζει αλλού) ▪ για τον/την <...> που είπατε στην ερώτηση 7 ότι φροντίζει το παιδί ▪ για ποιο άλλο άτομο θέλετε να απαντάτε; (εφόσον δεν ισχύει τίποτα από τα παραπάνω)
	Μου είναι δύσκολο/δεν είναι σωστό/δεν θέλω να απαντήσω για τον άλλο γονιό/φροντιστή του παιδιού Εάν ο γονιός συνεχίζει να αρνείται	Φυσικά δεν είστε υποχρεωμένος/-η να το κάνετε και μπορείτε να αποφασίσετε να μην απαντήσετε σε οποιαδήποτε ερώτηση δεν θέλετε. Εάν όμως δεν σας είναι πολύ δύσκολο, θα σας παρακαλούσα να προσπαθήσετε να απαντήσετε όσο καλύτερα μπορείτε τις ερωτήσεις και για τον άλλο γονιό/φροντιστή. Δεν υπάρχει πρόβλημα! Μπορείτε να απαντήσετε μόνο για τον εαυτό σας.
8	Για ποιες καταστάσεις; Για κάτι σημαντικό ή για κάτι όχι και τόσο σημαντικό;	Για οτιδήποτε, δεν έχει σημασία αν αυτό που έκανε λάθος ήταν κάτι σημαντικό ή ασήμαντο
17α	Είπα στο παιδί μου ότι θα <ul style="list-style-type: none"> ▪ <...> αλλά δεν σκόπευα να το κάνω ▪ θα το αφήσω στο <...> και ότι θα πάει ο/η <...> να το πάρει Πρέπει να πω ναι;	Ναι. Η ερώτηση είναι εάν είπατε ποτέ στο παιδί ότι θα κάνετε κάτι τέτοιο και όχι αν πραγματοποιήσατε την απειλή ή εάν σκοπεύατε να πραγματοποιήσατε την απειλή σας ή όχι
24	Εννοείτε μια απλή ξυλιά στον πισινό με το χέρι ή κάτι χειρότερο από αυτό;	Εννοεί εάν τον/την έχετε χτυπήσει στον πισινό με το χέρι, ανεξάρτητα από το πόσες φορές ή το πόσο δυνατά τον/την χτυπήσατε.
28 α-β-γ	Εάν απλώς τον/την απείλησα ότι θα το κάνω αλλά δεν το έκανα;	Αυτό δεν πρέπει να το μετρήσετε, γιατί η ερώτηση είναι εάν το έχετε κάνει αυτό και πόσες φορές
34α	Έχω απειλήσει ότι θα την/τον χτυπήσω αλλά ότι θα την/τον σκοτώσω (ή το αντίθετο)	Δεν έχει σημασία εάν έχετε κάνει μόνο το ένα από αυτά που ρωτάει η ερώτηση ή και τα δύο
34α	Του/της είπα «θα σε σκοτώσω», αλλά δεν ήταν απειλή, το είπα κάνοντας πλάκα, όχι στα σοβαρά	Τότε δεν πρέπει να το μετρήσετε ως απειλή
38.2	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Αυτό που έχω κάνει είναι ότι <...>. Νομίζετε ότι παιδί μου αισθάνθηκε ταπεινωμένο; ▪ Τον/την έχω συγκρίνει, αλλά όχι με τρόπο που να αισθάνεται ταπεινωμένος/η ▪ Ήθελα να τον/την ταπεινώσω αλλά εκείνη/-ος δεν αισθάνθηκε έτσι 	Δεν μπορώ να ξέρω πως αισθάνθηκε το παιδί σας. Εσείς πρέπει να αξιολογήσετε εάν, κατά τη γνώμη σας, αισθάνθηκε ταπεινωμένος/-η. Πρέπει να μετρήσετε μόνο τις περιπτώσεις που το παιδί σας αισθάνθηκε ταπεινωμένο, ανεξάρτητα από το εάν εσείς είχατε ή όχι την πρόθεση να τον/την κάνετε να αισθανθεί έτσι.
42.1	Μόνο στο σπίτι ή μπορώ να απαντήσω και για το σχολείο;	Όχι, πρέπει να πείτε μόνο εάν ένα άλλο παιδί στο σπίτι το έχει κάνει αυτό
45	Πρέπει να τσεκάρω/επιλέξω μόνο	Σ' αυτή την ερώτηση μπορείτε να επιλέξετε όσες

	μία ή περισσότερες απαντήσεις;	απαντήσεις θέλετε: πρέπει να τσεκάρτε ΟΛΕΣ τις μεθόδους που έχετε χρησιμοποιήσει (εσείς και ο άλλος γονιός) και που νομίζετε ότι είναι αποτελεσματικές για το συγκεκριμένο παιδί, δηλαδή το πείθουν να κάνει αυτό που του ζητάτε
45	Πρέπει να απαντήσω για τις μεθόδους που χρησιμοποιώ μόνο εγώ ή και για το τι κάνει ο πατέρας/μητέρα του/της;	Μπορείτε να πείτε και για τους δύο: τι είναι αυτό που κάνετε δηλαδή, και πείθει το παιδί σας να αλλάξει συμπεριφορά
47 48	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Δεν μπορώ να το ξέρω αυτό εγώ. ▪ Αυτές οι ερωτήσεις είναι πολύ γενικές ▪ Πρέπει να απαντήσω σε όλες τις ερωτήσεις ή μόνο σε εκείνες που ξέρω την απάντηση; 	Αυτό που μας ενδιαφέρει ΜΟΝΟ είναι ποια είναι η γνώμη σας για αυτά τα θέματα. Η ερώτηση, δηλαδή, δεν σας ζητάει να πείτε τι συμβαίνει πράγματι, αλλά τι πιστεύετε εσείς ότι συμβαίνει
490 491	Ήταν όμως ο φίλος μου που μου το έκανε αυτό. Μπορώ να το γράψω;	Ναι
	Τι διαφορά έχουν αυτά τα δύο, η σεξουαλική παρενόχληση και το να με αναγκάσει να κάνω σεξ μαζί του;	Η σεξουαλική παρενόχληση εδώ σημαίνει όλες τις υπόλοιπες σεξουαλικές συμπεριφορές εκτός από το να σε αναγκάσει να κάνεις σεξ μαζί του (το οποίο το ρωτάει η ερώτηση 491)
Δημογραφικά Στοιχεία		
	Πρέπει να απαντήσω και για τους δύο γονείς ή μόνο για τον εαυτό μου;	Ναι και για τους δύο: πρέπει να συμπληρώσετε αυτή τη στήλη (αριστερή στήλη εάν το απαντών άτομο είναι η μητέρα και τη δεξιά αν είναι ο πατέρας) για εσάς και την άλλη για τον πατέρα/ τη μητέρα του παιδιού
1-6	Ο άλλος γονιός έχει πεθάνει/ δεν ζει με το παιδί. Πρέπει να τη συμπληρώσω αυτή τη στήλη;	Ναι
	Το άτομο που ζει με το παιδί δεν είναι ο άλλος γονιός αλλά ο/η σύζυγός/σύντροφός μου. Για ποιον πρέπει να τη συμπληρώσω αυτή τη στήλη;	Για τον άλλο γονιό του παιδιού (ανεξάρτητα από το αν ζει μαζί με το παιδί ή όχι)
	[Το ICAST-P συμπληρώνεται από κηδεμόνα/φροντιστή και όχι από γονιό]: Για ποιον πρέπει να συμπληρώσω τα δημογραφικά στοιχεία;	Για τους γονείς του παιδιού
9	Εννοείτε αν έχω πάει σε κάποια Δημόσια Υπηρεσία ή αν έχω πάει και σε κάποιο ιδιώτη γιατρό ή ψυχολόγο;	Και τα δύο. Δεν έχει σημασία εάν ήταν ιδιωτικό ή δημόσιο.
Οποιαδήποτε Ερώτηση		
	Το έχω κάνει αυτό στο παιδί μου αλλά ήταν <ul style="list-style-type: none"> ▪ στα αστεία (για πλάκα) ▪ κατά λάθος 	Όπως και για τις υπόλοιπες ερωτήσεις, πρέπει να γράψεις πόσο συχνά συνέβη αυτό κατά τη διάρκεια του τελευταίου χρόνου ή εάν έχει συμβεί παλιότερα (ανεξάρτητα από το αν ήταν ένα αστείο ή αν έγινε κατά λάθος ή όχι) Μόνη εξαίρεση: η μεταφορική χρήση της φράσης “θα σε σκοτώσω” (βλ. και ερώτηση 34α)
Κλίμακα		
	Εάν κάτι έχει συμβεί παλιότερα (όχι τους τελευταίους 12 μήνες) και μόνο μία φορά, τι θα πρέπει να απαντήσω; Το «ποτέ» ή το «όχι τον τελευταίο χρόνο αλλά έχει συμβεί παλιότερα»;	Πρέπει να τσεκάρεις την απάντηση «όχι τον τελευταίο χρόνο αλλά έχει συμβεί παλιότερα»

Σημαντικές σημειώσεις για τους/τις Ερευνητές/-τριες

Κατά τη διάρκεια της έρευνας

Μην ξεχνάτε ότι δεν σας επιτρέπεται να εξηγείτε το νόημα των ερωτήσεων με δικά σας λόγια.

Για κάθε ερώτηση για την οποία δεν υπάρχει τυποποιημένη απάντηση, πρέπει λέτε στον/στην συμμετέχοντα/-ουσα: «όπως εσύ το καταλαβαίνεις/ όπως εσείς το καταλαβαίνετε» ή «προσπάθησε να δώσεις την απάντηση που σε εκφράζει καλύτερα / προσπαθήστε να δώσετε την απάντηση που σας εκφράζει καλύτερα».

Κατά τη διάρκεια της πιλοτικής συλλογής δεδομένων

Για κάθε αυτοσυμπληρούμενο ερωτηματολόγιο και για κάθε συνέντευξη (είτε με παιδί είτε με γονιό)

- Ακολουθήστε κατά γράμμα τη διαδικασία, ανεξάρτητα από το πόσο καλά γνωρίζετε το άτομο
- Χρονομετρήστε τη συνολική διάρκεια χορήγησης και τη διάρκεια της συμπλήρωσης /συνέντευξης
- Εάν το άτομο σας θέσει ερωτήσεις, χρησιμοποιείτε τις τυποποιημένες απαντήσεις
 - σε περίπτωση που κάποια δεν φαίνεται να «δουλεύει» καλά, σημειώστε το πρόβλημα που αντιμετωπίσατε
- Εάν το άτομο σας θέσει ερωτήσεις για τις οποίες δεν υπάρχει τυποποιημένη απάντηση:
 - προσπαθήστε να απαντήσετε όσο καλύτερα μπορείτε
 - καταγράψτε την ερώτηση και την απάντηση που δώσατε
- Αμέσως μόλις ολοκληρώσετε τη συλλογή (είτε στην αυτοσυμπλήρωση είτε στη συνέντευξη), **μην ξεχάσετε να ρωτήσετε** το γονιό ή στο παιδί τις πρόσθετες ερωτήσεις που εμφανίζονται στο έντυπο αναφοράς
- Συμπληρώστε το αντίστοιχο έντυπο Αναφοράς Πιλοτικής Συνέντευξης ή Χορήγησης για κάθε άτομο από το οποίο συλλέξατε δεδομένα

:
Με βάση τις ερωτήσεις που θα σας κάνουν οι συμμετέχοντες/-ουσες θα συμπληρωθούν οι παραπάνω πίνακες με τυποποιημένες απαντήσεις που θα φτιαχτούν για κάθε μια από τις ερωτήσεις αυτές, προκειμένου να τις χρησιμοποιείτε κατά τη διάρκεια της έρευνας. Η ίδια ακριβώς διαδικασία ακολουθείται και στις υπόλοιπες χώρες και θα πραγματοποιηθεί και τα κατά τη διάρκεια της πιλοτικής έρευνας στα σχολεία.

Είναι σχεδόν βέβαιο, επομένως, ότι το Παράρτημα 1 αναμένεται να τροποποιηθεί μετά την ολοκλήρωση της πιλοτικής έρευνας σε όλες τις χώρες.

Παράρτημα 2α: Έντυπο Αναφοράς – Αυτοσυμπληρούμενα Ερωτηματολόγια (σε σχολεία)

Όνομα Ερευνήτριας:		Όνομα Συν-ερευνήτριας:	
Όνομα Σχολείου & Διεύθυνση:		Τάξη/τμήμα & Αρ. παιδιών που βρίσκονταν στη τάξη (ανά φύλο):	Αγόρια: Κορίτσια:
Ημερομηνία & Ώρα:	___/___/___	Από: ___:___ έως: ___:___	Κωδικοί ερωτηματολογίων που διανεμήθηκαν:

ICAST-CH			ICAST - P	
Παιδιά που αρνήθηκαν να συμπληρώσουν το ερωτηματολόγιο			Αρνήσεις από Γονείς	
Πόσα παιδιά;	Ποιοι Κωδικοί Ερωτηματολογίων;		Αριθμός <u>Αρνητικών Συναινέσεων</u> για τη δική τους συμμετοχή;	Λόγοι (αν αναφέρθηκαν):
Λόγοι (αν αναφέρθηκαν):				
Συναινέσεις Γονιών			Μέθοδος συλλογής των ICAST-P δεδομένων	
Πόσες <u>Θετικές Συναινέσεις</u> ;	Πόσες <u>Αρνητικές Συναινέσεις</u> ;	Πόσες <u>δεν επεστράφησαν</u>	☐ Αυτοσυμπλήρωση ☐ Συνέντευξη: _____ ☐ παραλαβή από το σχολείο ☐ παραλαβή κατόπιν επίσκεψης: _____	
Παρατηρήσεις για τα Ερωτηματολόγια			Ερωτηματολόγια Γονιών που δεν Επέστρεψαν	
			Κωδικοί:	Παρατηρήσεις:
ΑΠΟΚΑΛΥΨΗ/ΥΠΟΨΙΑ ΚΑΚΟΠΟΙΗΣΗΣ (διευκρινίστε):			ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ:	

Παράρτημα 2β: Έντυπο Αναφοράς – Δομημένες Συνεντεύξεις

Όνομα Συνεντεύκτριας:		Όνομα συν-ερευνήτριας:	
Ημερομηνία	____/____/____	Από ποιο άτομο πήρατε συνέντευξη;	☐ Γονιός ☐ Παιδί

A/A	Κωδικός	Άρνηση από Γονιό(είς)	Παρατηρήσεις
1		☐ για τη συμμετοχή του παιδιού ☐ για τη δική του/της συμμετοχή Λόγοι/Σημειώσεις:	
	Διάρκεια	Άρνηση από Παιδί	
	Από: ____:____ Έως: ____:____	Λόγοι/σημειώσεις:	
2		☐ για τη συμμετοχή του παιδιού ☐ για τη δική του/της συμμετοχή Λόγοι/Σημειώσεις:	
	Διάρκεια	Άρνηση από Παιδί	
	Από: ____:____ Έως: ____:____	Λόγοι/σημειώσεις:	
3		☐ για τη συμμετοχή του παιδιού ☐ για τη δική του/της συμμετοχή Λόγοι/Σημειώσεις:	
	Διάρκεια	Άρνηση από Παιδί	
	Από: ____:____ Έως: ____:____	Λόγοι/Σημειώσεις:	